BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA NATO VE YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER

HAZIRLAYAN

EGE OK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA NATO VE YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER

HAZIRLAYAN

EGE OK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. S. SEZGİN MERCAN

ANKARA – 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

……. ENSTİTÜSÜ

…… Anabilim Dalı …… Tezli Yüksek Lisans / Doktora Programı çerçevesinde ……. tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans / Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: … / … / ……..

Tez Adı:…….....

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)	**İmza**
……	..……...
……	..……
……	..……
……	..……
……	…… Gerekli Durumda
……	……. Gerekli Durumda

ONAY

……..

..…… Enstitüsü Müdürü

Tarih: … / … / ……..

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

…… ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: … / … / ……..

Öğrencinin Adı, Soyadı:……..

Öğrencinin Numarası:…….....

Anabilim Dalı:…….

Programı:…….

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı:……

Tez Başlığı:……..

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin, … / … / …….. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından …… adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % …….'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: … / … / ……..

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

……

……

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın meydana gelmesinde değerli bilgi birikimi, görüşleri, yol gösterişi, yönlendirmeleri, yardımları ve desteklerini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. S. Sezgin MERCAN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca bilgi ve kültür birikimimde büyük emekleri olan Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı bünyesindeki kıymetli hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmaya katkılarını esirgemeyen sayın jüri hocalarım Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK ve Dr. Öğr. Üyesi Cihan DİZDAROĞLU'na da çalışmaya olan destek ve yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

Çalışma sürecinde, eğitim hayatımda ve hayatımın her alanında hep desteğini ve varlığını hissettiğim kıymetli ailem; Yeşim OK ve Mustafa OK'a hoşgörüleri, anlayışları, sağladıkları sevgi ve huzur dolu çalışma ortamı ile tezi hazırlama süresince bana büyük destek sağladıkları için teşekkürü borç bilirim.

Hayatımın en özel parçası olan kıymetli anneannem Şükran HOŞGÜN'e de bana daima ileriye yönelmem için öğretilerinden ötürü, gittiği yerde bile her zaman yanımda olduğunu hissettiğim güzel sevgisi adına teşekkürü borç bilirim. Kalbimin sonsuz derinliklerinde ilelebet yaşamaya devam edecektir.

ÖZET

Bu tezde, NATO'nun uluslararası alanda siyasi etkinliğinin arttırılması sürecinde, örgütün stratejik vizyonunu dönemsel olarak değiştirme girişimlerinin nedenleri incelenecektir. Bu bağlamda NATO'nun Transatlantik alanında, örgütsel faaliyetlerini ve diğer bölgelere de etkisini genişletme politikasında oluşan değişimler gösterilmeye çalışılacaktır. Örgüt kurulduğu tarihten itibaren Rusya Federasyonu'nun, önceki adıyla SSCB'nin, dizginlenmesi ve yayılmasını önleme düşüncesi ön planda yer almaktadır. SSCB dağıldıktan sonra ise NATO gerek kendi üye devletleri tarafından gerekse diğer dünya devletleri tarafından misyonunu tamamlamış bir örgüt olarak görülerek varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu tez kapsamında yeni politika açılımları gösteren NATO'nun, Soğuk Savaş koşullarından günümüze kadar olan politik değişim ve karar mekanizmalarındaki önceliklerin dönüşümü açıklanacaktır. Diğer taraftan, NATO'nun üye devletlerinin çıkarları ve dış politikaları arasında farklar gözlenmektedir. Örgütün, süreç içinde Rusya tehdidinden korunma konusundaki ortak politikaları çerçevesinde üye ülkeleri askeri ve ekonomik kaynaklarını bir havuzda toplayarak birleştirmeye yönlendirdiği görülmektedir. Bu durum günümüzde de Çin'in yeni bir tehdit olarak algılanmasından kaynaklı olarak, bu ülkeleri NATO nezdinde önleyici politikalar geliştirmek ve yeni hamleler yapmak zorunda bırakmıştır. Ayrıca tez kapsamında; Libya, Afganistan gibi ülkeleri kapsayan ve NATO'nun etkisini içine alacak bölgesel analizler yapılacaktır. Bu analizler sayesinde NATO'nun zaman içerisinde Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlik algısının ne denli değiştiği ve öncelik sıralamasında devlet güvenliği kapsamından, nasıl farklı sektörlerdeki güvenlik tehditlerine odaklanıldığı ve böylece birey güvenliği gibi farklı sektörlerdeki güvenlikleştirme tutumlarına nasıl geçiş yapıldığı gösterilecektir. Örgütün politik genişleme kapsamında yaşadığı zorluklar ve ikilemler Kopenhag Okulu tarafından öne sürülen argümanlar üzerinden tartışılacaktır. Yeni savaş koşulları altında, yeniden bir politik bütünleşme içerisine giren ittifakın bünyesini sürekli revize ettiği görülmektedir. Değişen dünya düzeni ve savaş konseptlerinin NATO'ya uyarlanması kapsamındaki revizyonlar, yapılan zirveler ve operasyonlar neticesinde şekillenmekte olup, bu tezde dar ve geniş güvenlik anlayışlarının NATO'ya yansımaları gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: NATO, NATO Güvenlik Zirvesi, Kopenhag Okulu, Etki Genişletme Politikaları, Kamu Diplomasisi, Güvenlik Yaklaşımları

ABSTRACT

In this thesis, the main reasons for the attempts to periodically change the strategic vision of the organization in the process of increasing NATO's political effectiveness in the international arena will be examined. In this context, changes in NATO's policy of expanding its organizational activities in the Transatlantic field and its influence in other regions will be evaluated. Since the establishment of the organization, the idea of restraining and preventing the expansion of the Russian Federation, formerly the USSR, has been at the forefront within NATO. After the collapse of the USSR, NATO was seen as an organization that had completed its mission, and its existence began to be questioned both by its own member states and by other world states. In the thesis, NATO's, which shows new policy initiatives, political change and the transformation of priorities in decision mechanisms from the Cold War to the present will be explained. On the other hand, the differences between the NATO's member state's interests and its foreign policies will be observed. It is seen that the organization directed the member countries to gather their military and economic resources together within the framework of their common policies on protection from the Russian threat. Today, this situation has forced these countries to develop preventive policies and take new steps in the presence of NATO due to the perception of China as a new threat. In addition, within the scope of the thesis; regional analyzes covering countries such as Libya, Afghanistan and including the impact of NATO into such countries will be performed. Thanks to these analyzes, it will be shown how much the perception of security has changed over time within the framework of the Copenhagen School of NATO and the transition from the scope of state security to individual security. The difficulties and dilemmas of the organization within the context of political expansion will be discussed through the Copenhagen School. Under the new war conditions, it is seen that the alliance, which has entered a political integration again, constantly revises its structure. The revisions within the context of adapting the changing world order and war concepts to NATO are shaped because of the summits and operations, and the reflections of narrow and broad security understandings on NATO will be shown in this thesis.

Keywords: NATO, NATO Security Summit, Copenhagen School, Impact Extension Policies, Public Diplomacy, Security Approaches

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR

KISALTMALAR LİSTESİ

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization*)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (*Union of Soviet Socialist Republics)*

AB: Avrupa Birliği *(European Union)*

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu *(European Economic Community)*

ABD: Amerika Birleşik Devletleri *(United States of America)*

BM: Birleşmiş Milletler *(United Nations)*

RF: Rusya Federasyonu *(Russian Federation)*

KAİK: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi *(The North Atlantic Cooperation Council)*

BİO: Barış İçin Ortaklık *(Partnership for Peace)*

ISAF: Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (*International Security Assistance Force*)

PKK: Kürdistan İşçi Partisi *(Kurdistan Workers' Party)*

NNEC: Ağ ile Kuvvetlendirilmiş Güç (*NATO Network Enabled Capability*)

NCSA: Süperbilgisayar Uygulamaları Merkezi (*National Code Services Association*)

CDMA: Siber Savunma Yönetimi (*Cyber Defence Management Authority)*

CTI, JMTC: Hızlı-Etki/Tepki Takımları

BAB: Batı Avrupa Birliği *(Western European Union)*

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı *(Organization for Security and Co-operation in Europe)*

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü *(Organization of Petroleum Exporting Countries)*

SACT: Transformasyon Yüksek Müttefik Komutanlığı *(The Supreme Allied Commander Transformation)*

NRF: NATO Karşılık Kuvvetleri (*NATO Response Force)*

IŞİD: Irak ve Şam İslam Devletleri *(Islamic State of Iraq and The Levant)*

DIANA: Savunma İnovasyon Hızlandırıcısı *(Defense Innovation Accelerator)*

PRT: Bölgesel İnşa Ekipleri *(Provincial Reconstruction Team)*

UGK: Ulusal Geçiş Konseyi *(National Transitional Council)*

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi *(United Nations Security Council)*

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri *(United Arab Emirates)*

AWACS: Havadan Erken İhbar ve Kontrol Sistemi *(Airborne Warning and Control System)*

MENA: Orta Doğu Kuzey Afrika Bölgeleri *(Middle East and North Africa)*

YYEP: Hazırlık Eylem Planı (Yeniden Yerleşim Eylem Planı)

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla *(Gross Domestic Product)*

OAR: Atlantik Çözüm Operasyonu *(Operation Atlantic Resolve)*

ERI: Yurtdışı Acil Durumlarda Güvence Erişimi

NSD-S: Stratejik Yön Güney Merkezi *(The NATO Strategic Direction-South HUB)*

UNODC: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi *(United Nations Office on Drugs and Crime)*

ICISS: Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu *(International Commission on Intervention and State Sovereignty)*

GİRİŞ

Ortak güvenlik unsuru özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa içerisinde önemli tartışmalardan biri haline gelmiştir. İlk olarak İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından günümüze kadar gelen güvenlik etkisi, tüm dünya ülkelerini tedirgin etmeye devam etmekte ve güvenliğin algılanış biçiminde değişiklikler yaratmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda devletlerin, devlet dışı aktörlerin güvenlik söylemleri arasında ve uygulanan politikalar çerçevesinde zaman içerisinde belirli farklılıklar gözlemlenmiştir. 1947'den itibaren başlayan Soğuk Savaş, özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) etkisiyle birlikte birçok ülkeyi rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık düzeyi özellikle Transatlantik alanın ve devletlerinin güvenlik tehdidinin oluşturduğu düşüncesini beraberinde getirmiş, 1949 yılında NATO kurulmuştur. Güvenliğin o yıllar itibariyle devletler topluluğu çatısı altında kavramsallaştırılması ve hayata geçirilmesi büyük önem arz etmiş ve gereği yapılmıştır. NATO'nun özellikle Transatlantik alanında güvenliğinin sağlanması hususunda belirli çalışmalar yaptığı ve SSCB etkisini NATO üyeleri üzerinde hafifletmeyi öngören politikalar izlediği görülmüştür. Güvenliğin tesisi konusunda NATO üye devletlerinin önceliklerinin belirlenmesi, dış politikalarının uyumlu ve koordine şeklinde olabilmesi, ortak bir çıkar veya zarar ilişkisi kapsamında hareket edilebilmesi, bütünleşmeleri için en önemli faktörleri oluşturmaktadır. Bu anlamda NATO'nun dış politika ve dünya devletleri üzerinde etkisinin artacağı ve farklı dış politikalara karşı vereceği reaksiyonların çok daha kuvvetli olacağı ifade edilebilir. Bu bilgiler ışığında, tez çalışmasında NATO kuruluş ve zaman içerisindeki politika değişikliklerinin sebeplerinin ne olduğu tartışılacaktır. Güvenlik algısının zaman içerisinde değişiklik gösterdiği, her döneme uyum sağlamaya çalışan ve etkisini stabil konumda sürdürmeye gayret gösteren bir NATO'nun varlığı üzerinde açıklamalar yapılmaya çalışılacaktır. Soğuk Savaş öncesi devlet güvenliğini benimseyen NATO'nun Soğuk Savaş sonrası neden farklı güvenlik tehditlerine kayış gösterdiğinin sebepleri ve sonuçları aranacaktır. Bu bağlamda savaş kavramının da zaman içerisinde değişim göstererek NATO'ya farklı bir şekil kazandırdığı görülmektedir. Yeni savaş koşulları altında birey güvenliğinin önemini vurgulamaya başlayan NATO'nun politikalarını revize ettiği ve varlığını devam ettirme mücadelesinde farklı güvenlik konularını bünyesine kazandırdığı anlaşılmaktadır. Güvenlikleştirme kavramını gerek üye devletlerin sağladığı istikrara gerekse üye olmayan ancak NATO ile işbirliği yapan diğer devletlerle sağladığı vurgulanmaktadır. Bu noktada, güvenliğin her türlü unsurunun ve oluşan tehditlerin bertaraf edilmesi durumunun ittifak üyesi

devletler veya işbirlikçilerinin NATO çatısı altında sağlanacağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Böylece güvenliğin sağlanması için NATO önemli bir destek haline gelmektedir.

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, NATO'nun benimsediği ve politikalarının şekillenmesinde yardımcı olan güvenlik kuramlarının başında yer alan ve tezin perspektifinin yönlenmesine destek olacak Kopenhag Okulu yaklaşımı ele alınacaktır. Bu bölümde özellikle güvenlik algısının nasıl değiştiği üzerinden açıklamalar yapılarak tarihsel süreçte yaşanan politika değişikliklerinin temeli burada atılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, NATO'nun kuruluşunun altında yatan sebepler, tarihsel arka plan ve kuruluş aşaması anlatılacaktır. Bu bölümde özellikle SSCB'nin ideolojisi olan komünizmin sert tutumu ve saldırgan dış politikalarına karşı yaşanan tedirginlikler ve komünizme karşı birleşme politikaları incelenecektir. Diğer bir taraftan değişen dünya düzeni ile birlikte savaş kavramlarının da farklılaştığını görüyoruz. Bu bağlamda eski ve yeni savaş kavramları tanımlanıp, bu savaş stilleri karşılaştırılarak NATO'ya nasıl entegre edildiğine dair yorumlar yapılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan politik değişiklikler ele alınarak zirvelerde kabul edilen kararlar yorumlanacaktır. Yaşanan politika değişiklikleri kapsamında özellikle Soğuk Savaş sonrası NATO'nun varlık nedeninin konuşulmaya ve tartışılmaya başlanmasıyla beraber farklı politikalara ve etki genişletme hamlelerine giden bir NATO ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda güvenlik protokolünün farklılaşması algı yönteminin değiştirilmesi gibi unsurlarla hareket edilmiştir. Diğer taraftan NATO'nun devlet temelli güvenlik yaklaşımından yeni savaş koşulları altında birey merkezli güvenlik politikalarına da kayması durumu ile karşılaşılmıştır. Tüm bu değişiklikler ayrıntılarıyla birlikte üçüncü bölümde incelenecektir.

Tezin dördüncü bölümünde, Kopenhag Okulu ekseninde NATO'nun örnek faaliyetleri ve yaşanan ikilemler tartışılacaktır. Özellikle Afganistan müdahalesi ve Libya Harekâtı gibi örneklerle güvenlik algısının değişimi ve dönüşümü gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun kurucu antlaşması olan Washington Antlaşması'nın beşinci maddesinin, güvenlik adı altında hayata geçirilmesi hususunun yanında diğer tarafta birey merkezli politikalarla Washington Antlaşması beşinci maddesinin yok sayılması durumu ortaya çıkmaktadır. Burada güvenlik unsurlarının zamanla değişebileceği, kimlik farklılıklarının yaşanabileceği veya farklı şekilde evrilebileceği konusu üzerinde de durulacaktır.

Tezin son bölümünde ise eski savaş tekniklerinden kendisini arındırmış bir NATO ele alınmaktadır. Varşova kararlarıyla güncel olarak güvenlik algısını örgüt içerisinde yeniden revize edildiğini kanıtlar nitelikte politikalar izlediği görülmektedir. Bu politikaların devlet odaklı olmasının yanı sıra esas olarak neden birey merkezli yaklaşımla bütünleşmiş olduğu tartışılacaktır. NATO içerisinde her dönem ayakta kalma, hayatta kalma mücadeleleri olmuştur. NATO amaç olarak üye devletlerinin güvenliğini koruyarak etkisini sürekli hissettirmeyi hedefleyen bir örgüt olmuştur. Bu etkiyi istikrarlı bir şekilde olduğu gibi korumayı hedefleyen NATO'nun yaptığı politika değişiklikleri bazen üye ülkeler arasında politik uyumsuzluklara sahne olmuştur. Bu uyumsuzlukların akabinde NATO etkisini kısmi bir şekilde yitirme potansiyeline girmişse de sonrasında ayakta kalmayı ve daha güçlü bir şekilde kendini güncellemeyi başarmıştır. Bu yaşanan olumsuz ve olumlu gelişmelere de yer verilecek ve bir analiz ortaya çıkartılacaktır.

Tez çalışmasında NATO'nun yapısal ve köklü değişikliklerinin yanı sıra bu değişikliklerin neden yapıldığı yorumlanarak bir sonuç ortaya koyulacaktır. NATO ve iç dinamiklerinin sürekli bir devinim halinde olması, zaman içerisinde farklı sonuçlar ortaya çıkartması, örgüt içerisindeki bütünlüğünün korunmaya çalışılması gibi hadiselerin gelişim sağlanması açısından önem arz ettiği görülmektedir. Diğer taraftan bütünlüğün sağlanmasında ve dünya devletleri üzerinde etkisini kaybetmemesi adına sağladığı faaliyetlerin de zamanla değişmesi kaçınılmazdır.

1- KURAMSAL VE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1-1) Kopenhag Okulu

Kopenhag Okulu temel hatlarıyla, 1980'lerde oluşturulan bir düşünce akımı olmakla birlikte, öncelikli olarak Soğuk Savaş sonrasında güvenlikleştirme teorisi adı altında çalışılmıştır. Ayrıca Kopenhag Okulu, bireysel akademisyenlerin çalışmalarının bir araya gelmesiyle oluşmuş, ismi ise McSweeney'in eleştirirken bu grubu tanımlamasıyla ortaya çıkmıştır. Askeri tutumların analiz edilmesi hususunda betimleyici bir teori olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlikleştirme kavramı Ole Wæver tarafından ortaya konularak Kopenhag Okulu'nun düşüncelerine temel bir ilham kaynağı olmuştur. Bu anlamda okul, kendi bünyesindeki bölgesel ve sektörel güvenlik kollarını da güvenlikleştirme teorisi bağlamında uyarlamıştır. Bu anlamda genel hatlarıyla, güvenliğin sektörel boyutlarını Barry Buzan ve güvenlikleştirme, güvenlik dışılaştırma kavramlarını ise Ole Weaver'dan Kopenhag Okulu zaman içerisinde bünyesine uyarlayarak okulun kendi argümanları haline getirdiği ortaya çıkmaktadır. [1] Özünde inşacı bir yaklaşım temeline oturtulan güvenlikleştirme teorisi, güvenliği bir söz-edim olarak tanımlamaktadır. Teorik olarak incelendiğinde, söylemler üzerinden güvenlik konuları yeniden inşa edilerek yeni bir gerçeklik yaratılmaktadır. Ancak genel anlamıyla Kopenhag Okulu argümanlarını eleştiren akademisyenler, bu gerçeklik esnasında güvenlikleştirilmiş konunun hedef kitleyi ikna etmesinin gerektiğini vurgulamışlardır. Bu akademisyenlere örnek olarak Balzacq, bir kitlenin her seferinde aynı şekilde ikna edilemeyeceğini öne sürmektedir. Nitekim söz konusu kitle her seferinde farklı gruplar bütünü olduğundan her kitle için analiz farklı şekilde yapılmalıdır. Bu anlamda ikna edilmesi gereken kitlenin yeterli bir analiz kombinasyonu yapılamadığından güvenlikleştirme bir çıkmaz içerisine girdiğini savunmaktadır.[2]

Tarihsel süreç biraz daha genişleterek ele alındığında, Barry Buzan ve Wæver öncü konumunda olan düşünürler olmak üzere, Morten Kelstrup ve Jaap de Wilde gibi Kopenhag Okulu içerisinde güvenlik alanında araştırmalar ve çalışmalar yapan bir ekibi oluşturmaktadırlar. Okulun iki temel tutumu vardır. Birincisi, sadece askeri ve siyasi bir

---

[1] Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırmalar*,(2010): 72.

[2]Thierry Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context." *European Journal of International Relations* 11 (2005): 184.

güvenlik yaklaşımından uzaklaştırmaya, güvenliğin daha fazla ve geniş bir alana yayıldığını anlatmaya çalışırken diğer taraftan da tutarlı bir şekilde bu yapıyı korumaya çalışmaktadırlar.[3]

Bu tez dahilinde çalışılan Kopenhag Okulu neticesinde diğer ana akımlardan ayrılmasının ve tercih edilmesinin ana sebebinin güvenlikleştirme potansiyellerinin farklılaşması ve NATO'nun sektör bazlı güvenliğinin ele alınmasıdır. Bu çerçevede NATO'nun diğer ana akımlarla karşılaştırmasının tek düze olmaması adına geniş bir yelpazeden incelenmesi durumu Kopenhag Okulu üzerinden yapılacaktır. Tek başına işbirliği hali veya çıkar çatışması tutumlarının yeterli olmayacağı ve güvenlikleştirmenin sektör bazlı bakılabileceği bu sayede NATO'nun insani güvenlik kavramının bir zemine oturtulması durumunun açıklanabilir olacağı mottosuyla hareket edilmiştir.

Kopenhag Okulu'nun insani güvenlik boyutunun ekonomik, siyasi, askeri, toplumsal ve çevresel boyutlarının ayrı ayrı güvenlikleştirmenin elinden geçmesinin ve tezde bahsedilecek olan NATO'nun gerek Libya özelinde gerekse Afganistan kapsamında değerlendirmesinin daha sağlam ve meşru kılınabilir bir zemine oturtulması ortaya çıkmıştır. Liberal çerçeveden değerlendirilen NATO sadece sıcak barışı ele alırken, realist çerçeveden bakılan durumda ise soğuk barış kavramı kapsamında yapılan açıklamalar yeterli olmayacaktır.

1-1-1) Güvenlik Kavramı

NATO, bünyesindeki örgütsel faaliyetlerin şekillenmesinde aktif rol oynayan bir güvenlikleştirme modeli kapsamında politikalarını yürütmektedir. Bu bağlamda örgütün güvenlik söylemi üzerine özellikle Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru yelpazesinin genişlediği görülmektedir. Bu güvenlik sistemi üzerinde Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş ortalarına kadar önceden var olan tek tip güvenlikleştirme modelinin yanı sıra, artık aktör ve söylem üzerine her türlü durumun güvenlik kapsamına alındığını söylemek mümkündür. Kopenhag Okulu'nun düşünsel yapısını incelemeden önce güvenlik kavramının genel anlamıyla ne demek istediğini anlamak gerekmektedir. Güvenlik, "kişilerin herhangi bir durumda

[3]Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015): 65-67.

korkmadan hayatını idame ettirdiği hali" olarak tanımlanabilir.[4] Bu tanımla yola çıkıldığında NATO üyesi devletlerde yaşayan halkların refah içinde ve korkusuzca hayatlarını sürdürebilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. NATO bu görevi üstlenerek bünyesindeki devletlere bu vaadi sağlamaktadır. Burada karşılaşılan husus, güvenlik tehdidinin önlenmesi sırasında o ülkelerdeki tehditlerin hangi önem sırasında yer aldığının belirlenmesidir. Bu sıra her devlet için farklılaşabilmektedir. Çünkü her devletin kendi iç dinamiği ve güvenlik politikası, bulunduğu coğrafi konumdan, devlet içerisindeki aktörlere kadar çeşitlilik gösterebilir. Her ne kadar "NATO içerisinde bulunan devletlerin güvenlik olgusu aynı olmalıdır" imajı çizilmeye çalışılsa da devletlerin güvenlik çıkarları farklılaşabilmektedir. Hangi değerlerinin tehdit edildiği, nasıl ve ne karşılığında bu değerlerin yok edilme riskiyle karşı karşıya kaldığı farklılığı ortaya çıkaran sorulardır.[5]

NATO içerisinde politika kapsamında siyasi önceliklerin belirlenmesi, aktörlerin söylem yoluyla güvenlik unsurunu meşrulaştırması ve farklı siyasi hedeflere yönlenme eğilimi görülebilir. Bu anlamda Kopenhag Okulu ele alındığında, özellikle Soğuk Savaş sonrasında dünyada iki kutuplu sistemin yıkılmasından sonra güvenliğin yeniden revize edilmesi söz konusu olmuştur. Kopenhag Okulu'nun 'güvenliği' yeniden tanımladığı görülmektedir. 1980 sonrasında güvenlik algısının sadece askeri ve siyasi bir olgu etrafında şekillenmediği, çevre güvenliği, ekonomik güvenlik, toplumsal unsurların güvenliği gibi bir takım sektörel güvenlik kollarının da devreye girdiği görülmektedir. Güvenlikleştirme eğilimi, NATO veya devletler kapsamında belirli bir tehdidin kabullenilerek güvenlik konusu haline getirilmesişeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemden itibaren bireysel güvenlik, devlet güvenliği, sosyal güvenlik gibi unsurların örgüt içerisinde daha fazla ele alındığı görülmektedir. Güvenlik sadece söyleme değil, siyasi ve sosyal koşullara göre de şekillenmektedir.[6] Diğer taraftan Kopenhag Okulu'nun, olan bir durumun gerçekten bir güvenlik açığı oluşturup oluşturmamasını sorgulamasından ziyade, bu durumun var olduğu koşullarda aktörlerin söyleminin nasıl olduğuna odaklanması büyük önem arz etmektedir. Böylece konuşulan güvenlik söylemi genel hatlarıyla tek bir topluluğun güvenliğini mi, yoksa gerçekten dünyanın çoğunluğunun güvenliğini mi tehdit ettiği sorusu karşımıza çıkmaktadır.

---

[4]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 44.
[5]Age, s. 45-47.
[6]Fulya Hisarlıoğlu, "Güvenlikleştirme", *Güvenlik Yazıları Serisi, Uluslararası İlişkiler Konseyi Güvenlik Yazıları* no.24 (2019): 1-3.

Kopenhag Okulu ile birlikte tüm bu güvenlik unsurlarının ışığında artık dünyanın farklı bir boyutta şekil aldığı, devletlerin en küçük yapı taşı olan bireylerin bile güvenliğin temel unsurları arasında yer aldığı söylenebilir. Güvenliğe sektörel bazda yaklaşıldığında, 1980'lere kadar güvenlik askeri ve siyasi olan iki sektörün dışında görülmemekteydi. İlerleyen yıllarda bu sektörler okulun etkisiyle değiştirilerek, sadece askeri ve siyasi olmayan bir tutum çerçevesinde, Avrupa güvenliğine farklı bir yaklaşım fikriyle ilk olarak etkisini göstermiştir. Kopenhag Okulu zaman içerisinde araştırma alanını genişleterek askeri konuların dışında yer almayı da tercih etmiş sektörel bir genişlemeye gitmiştir. Her sektör farklı bir konuyla ilgilenmektedir. Bu ayrımı aşağıdaki Tablo 1'de görmek mümkündür.

Tablo 1 – Sektörel Güvenlik Alanları[7]

Sektör Bazlı Güvenlik Alanları	Alakalı Oldukları Hususlar
Siyasi	Yönetim İlişkileri ve Aktör
Ekonomik	Üretim, Ticari İlişkiler, Finansal Planlama
Toplumsal	Kimlik Kavramının İlişkisel Boyutları
Çevresel	Dünya-Çevresel Faaliyetler, İnsani Faaliyetler
Askeri	Baskıcı Rejim İlişkileri

Askeri ve siyasi sektörel faaliyetlerde etkileşimin bir ucu mutlaka devlete dayandırılmaktadır. Temel referansın devlet olmasının sebebi, askeri ve siyasal ilişkilerin büyük bir çoğunluğunu devletlerin oluşturmasıdır. Bunların yanında Kopenhag Okulu devlet olmayan aktörleri de hesaba katarak araştırmalarını ona göre yönlendirmeyi tercih etmiştir. Siyasi hareketler ve örgütlenmelerin çoğu devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu duruma NATO, AB gibi örgütlenmeler örnek gösterebilir. Sektör bazlı güvenlik alanlarındaki aktörlerin çoğunlukla devlet olduğunu inkar etmeyen bir yapı söz konusu olsa da, güvenlik etkisini genişletmek adına sadece devletler baz alınmamaktadır. Buzan, güvenliğin yeniden tanımlanması ile ilgili olarak tehdidin sadece bir kolektiflik

[7] Barry Buzan, Ole Waever ve Jack De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Lynne Rienner Pub, (1998): 7.

taşımadığını belirtmektedir. Bu anlamda hangi tehdidin acil müdahale gerektirdiğinin göstergesini temelde yine askeri unsurlara bağlamaktadır.[8] Her acil müdahalenin de askeri unsurların dışına çıkabileceği alanların kısıtlı olduğu unutulmamalıdır. Diğer sektörlere bakıldığında ekonomik, toplumsal, siyasi vb. unsurlar önem sırası olarak askeri unsurdan daha geride bırakılmıştır.[9]

Kopenhag Okulu güvenlikleştirme teorisinden önce güvenlik kompleksi teorisinden yola çıkarak temel yaklaşımını bu olgu üzerinde kurmuştur. Güvenliğin bölgesel konseptlerini ön planda tutmayı ilke edinmiştir. Bu teorik yaklaşıma göre, belirli bir bölgenin aktörleri kendi aralarında daha net güvenlik sorunlarını çözümleyeceklerdir. Bu anlamda aktörler kendi coğrafi konumlarını daha net kavrayarak bu konuma karşı geniş güvenlik önlemleri alabilmektedirler.[10] Buzan'ın güvenlik kompleksi teorisi ile ilişkin bakış açısı incelendiğinde, dünyada tüm devletlerin birbirine bir nokada belirli hususlarda bağımlı olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Bu çerçevede, devletlerin güvenlik unsurlarının veya tehditlerin coğrafi olarak birbirlerine yakınlık seviyelerine göre eşit şartlarda karşılaştığı da göz ardı edilemez. Bu sebeple dünyada olan tüm devletlerin birbirlerine olan bağımlılıkları az veya çok olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda da devletlerin coğrafi yakınlık seviyelerine göre bağımlılığın değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkün olacaktır. Güvenlik kompleksi teorisi, güvenlikleştirme teorisi ele alınmaya başlandığında bünyesinde bir takım değişikliklere gidilmesiyle kısmi bir şekil değişikliğine uğramıştır. İlk teoride güvenliğin kaygısı ve algıları birbirinden ayrılmayan ikili bir olgu olarak gün yüzüne çıkarken, ikinci teoride güvenlikle ilgili tutum değişmiştir. Burada ayrılmayan unsurlar artık güvenlikleştirme ve güvenlik-dışılaştırmadır. Her durumun, güvenliğin çerçevesine uyum sağlaması veya sağlayamaması gündeme gelmiştir.[11]

---

[8]Barry Buzan, "Change and In Security' Reconsidered", *Contemporary Security Policy*, (2000): 2-3.
[9] Age, s. 2-3.
[10] Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015): 73,74
[11] Age. s. 74.

1-1-2) Güvenlikleştirme Teorisi

Bu kavram, Wæver tarafından ortaya atıldıktan sonra teorik çalışmalar bu kavram üzerinde olmuştur. Wæver'in herhangi bir konuyu veya olguyu tehdit unsuru haline getiren sözel bütünleşmeler yardımıyla güvenlikleştirdiğini söylemek mümkündür.[12] Kopenhag Okulu'nun güvenliği oluşturma ve geliştirme unsurlarının dil felsefesinin bir unsuru olan söz edimi teorisinden geldiği bilinmektedir.[13] Söz edim teorisinin bir şeyin yanlış veya doğru olduğunu kanıtlaması gerekmemektedir. Bu teori yeni bir gerçek yaratmakta ve bu durumu kanıtlamaktadır. Örneğin "bu madalyaya Halkın Madalya'sı adını veriyorum" dendiğinde madalyanın da adını değiştirerek bir gerçeklik yaratılmaktadır. Güvenlik kavramı ile ilgili tutumların söz edimle olan bağını anlamak adına Wæver'in cümlesini aktarmak gerekir:

> "Güvenliği dil teorisinin yardımıyla, söz edimi olarak görüyoruz. Bu kullanımda, güvenlik birşeyin daha gerçek olduğuna değinen bir işaret değil, sözcelemin kendisi eylemdir...[Güvenliği] sözceleyerek (bahse girmekte, söz vermekte, gemiyi adlandırmakta olduğu gibi) bir şey yapılır. "Güvenlik" sözcelenerek, bir devlet temsilcisi belirli bir gelişmeyi özel bir alana taşıyarak, bunu bertaraf etmek üzere gerekli önlemleri almak için özel hak iddiasında bulunur.".[14]

Bu alıntı tüm tehditlerin tehdit sayılabilmesi için mutlaka söylem üzerinden inşa edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Örneğin, insanlığı yakından ilgilendiren ve tehdit unsuru oluşturan doğal afetlerin çevresel bir sorun yarattığı gerçeği, toplumun kimliğine zarar verebilecek göç olgusu ve yaşanan farklılaşmalar, yoksulluk adı altında yaşam kalitesinin düşmesi güvenliğin en üst seviyesinden tehdit olarak algılanabilir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi[15] olgusuyla bakıldığında da insan ihtiyaçlarının karşılanmamasının tehdit olarak ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu bağlamda tüm bu olguların tehdit sayılabilmesi için tek kural söylem yoluyla tanımlanmasıdır. Bu çerçevede ortaya çıkan sonuç, tehditlerin olabilirlik kabiliyeti kadar, ortaya çıkaran aktörün söyleminin de varlığıdır. Özetlemek gerekirse, Kopenhag Okulu'nun güvenlik söylemi, temelinde dil teorisinin içerisinden türetilen söz edim

---

[12]Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, New York, Columbia University Press, (1995): 48-55.

[13]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 59-60.

[14]Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", s. 55. Benzer ifadeler için bkz. Ole Wæver, *Concepts of Security*, Kopenhag, University of Copenhagen Press, (1997): 48

[15]Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi temelde insanların ihtiyaçlarını karşılayacak bir dizi piramitten oluşmaktadır. Bu anlamda piramidin tamamı adım adım takip edilmeden bir üst kademedeki ihtiyacın karşılanması mümkün değildir. Sırasıyla alt kademeden üst kademeye; fizyolojik İhtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sosyal ihtiyaçlar, saygınlık ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır. İnsan ihtiyaçlarını karşıladıkça sürekli farklı ihtiyaçlara gebe kalmaktadır.

olgusuna sahiptir. Bunların yanında, güvenlik sosyal inşacılık ve siyaset kavramlarının da ele alındığı bir potada eritilerek farklı bir perspektifle buluşturulmuştur. Daha yalın bir ifadeyle, sorunlar siyasal söylemlere dayandırılarak sosyal inşacılık perspektifiyle güvenlik konusu haline getirilmekte ve tehdit olarak algılanmaktadır.[16]

Bir problemin güvenlik meselesi haline gelebilmesi için belirli unsurlar ve kriterleri tamamlamış olması gerekmektedir. Wæver'in bakış açısıyla sadece elit kişilerin ve aktörlerin bir durumu güvenlik tehdidi olarak yorumlaması ve algılamasıbir güvenlik açığı olduğunu kanıtlamaktadır. Bu açığın bir güvenlik meselesi haline getirilmesi ve bir politikaya dönüştürülebilmesi hususu aktörlerin söylemsel tutumlarına ve ülkelerinin çıkarlarına bağlı olacak şekilde güncellenmektedir. Güvenlik tehdidinin bir ülke için bir güvenlik açığı haline gelebilmesi elit kişilerce ve aktörlerce sağlanmaktadır. Diğer yandan, oluşan tehditlerin normal siyasi ritüellerin dışına çıkması ve böylece farklı güvenlik önlemlerinin alınmasının meşrulaştırılması gerekmektedir. Bir ülkenin varlığının tehlike altına girmesi veya kimliğinin erozyona uğratılmaya çalışılması olağan dışı hallere örnek gösterilebilir. Üçüncü ve son olarak bu oluşan güvenlik meselelerinde odak kitlenin ikna edilmesinin azami önem taşıdığı belirtilebilir. Aksi takdirde güvenliğin meşruiyetinden bahsedilemeyecektir. Tüm bu kıstasların ötesinde, Kopenhag Okulu'nun, dil teorisinin belirli yönlerini ele alarak kendine has farklı bir dil geliştirdiği de görülmektedir.[17] Schmitt siyasallaşan ve güvenlikleşmeye meyilli tutumları ele aldığında, politikaların veya eylemlerinin dost ve düşman ayrılığından kaynaklandığını belirtmiştir.[18] Bu, dilsel, söylemsel bir etkinliğin kitleleri kutuplaştırmaya yetebildiğini göstermektedir. Sonuç olarak bu karşıtlık siyasal bir eyleme dönüşerek güvenlik algısında değişimlere sebep olmaktadır.

---

[16] Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011):61-63.
[17] Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, Chapter 5, New York, Columbia University Press, (1995):55.
[18] Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*: Önsöz, 1932 Tarihli Metin ve Üç Değerlendirme, çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis, (2005): 47, 49, 50, 57.

1-1-3) Güvenlikleştirme Teorisinin Unsurları

Kopenhag Okulu araştırmacılarına göre, güvenlikleştirme unsurları üç ana sacdan oluşmaktadır (bkz. Tablo 2).

Tablo 2 – Güvenlikleştirmenin Unsurları

1- Tehdit Edilen, Korunması Gereken Unsur – Güvenlik Öznesi (*Referent Object*)
2- Tehdit Edilen Unsurun Önemini Belirterek Güvenlik Sorunu Olduğunu Belirten Unsur– Güvenlikleştirici Aktör (*Securitising Actor*)
3- Sektörel Faaliyetlerin Unsurları – Tehdit Unsuru Olan Sektör Aktörleri – İşlevsel Aktörler (*Functional Actors*)

İlk unsur tehdidin hedef aldığı olgudur. Okula göre, ilk unsur daima yaşamaya hakkı olan ve korunması gereken bir husus olarak ele alınmalıdır. İkinci unsura bakıldığında, ilk unsuru koruma altına alma çabası içerisinde olan aktörün, hedef kitlenin de ikna edilmesiyle güvenliğin meşrulaştırılmasına yarayan bir tutum sergilediği görülmektedir. Söz edimi gerçekleştiren aktörler genellikle, lobiler, bürokratlar, liderler gibi bireye kadar indirgenebilen kişilerden de oluşabilir. Üçüncü unsur, her güvenlikleştirme prosedürünün sektörel faaliyetler kapsamında değişiklik gösterdiğidir.[19] Tam manasıyla bir güvenlikleştirici aktör olarak tanımlanmasalar bile önemli şekilde güvenlikleştirmeye yön veren aktörlerdir. Örneğin, 2003 Irak savaşında medyayı bir işlevsel aktörler olarak kabul etmek mümkündür. Ancak diğer taraftan medyanın niyetinin barış veya savaş açısından hangi olguya hizmet ettiği tam olarak belirlenemediğinden net ve tek başına bir güvenlikleştirici aktör olduğu söylenememektedir.[20] Bu noktada asıl unsur basın gücünün kitle onayını alabilecek bir aktör olmaması durumudur. Böylece basın ikincil öneme sahip bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Kitle onayını alan ve kitleyi rıza mekanizmasıyla ikna edecek tek unsur güvenlikleştirici aktördür. Kopenhag Okulu bünyesinde, güvenlikleştirme sürecinde her sorun aynı derecede önem teşkil edememektedir. Bunun sebebi devlet unsurlarının veya karar vericilerin tüm tehditlere yetişememesi ve düzenin sarsılmasından dolayı olmaktadır. Bu sebeple söz edim politikası üzerinden bir güvenlikleştirme algısı da yapılmaya çalışılmaktadır. Schmitt'e göre güvenlikleştirme

[19] Barry Buzan, vd. Security: *A New Framework for Analysis* (Colorado: Lynne Rienner, 1998), 27
[20] Age. s. 77-78.

kapsamında tehditleri bertaraf edeceğini anlatan aktörün egemen yaklaşımında olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda egemen yaklaşımı açtığımızda, istisnalara karar veren bir burjuva bakış açısı getirilebilir. Bu da tehdit üzerinde ne derece acil olması gerektiğini, siyasi bir kararla mı yoksa güvenlik meselesi haline mi getirilerek çözüme kavuşturulması gerektiği gibi kararları ve insiyatifleri aldığını açıklamaktadır. Bu durumda karar verilen tutumlara "egemenliğin kararcı teorisi" adı verilmektedir. [21] Diğer taraftan egemen anlayışın perspektifinde bir soruna çözüm bulup bulmayacağı veya hangi yolları izleyip izlemeyeceği konusunda hesap verilebilirliği bulunmamaktadır. Halkın rızaya dayalı bir şekilde bu tutuma sahip çıktığında, bu durum sadece egemen olana meşruiyet kazandıracaktır.

Egemen normal şartlarda geçerli olan hukukun ve anayasanın dışında durmasına karşın, sistemin ona ait olduğu unutulmamalıdır. Anayasada egemen tarafından değişiklik yapılması, diğer bir bakış açısıyla anayasayı askıya almak demektir. Schmitt normal olanın aksine siyasi bir düzenin yasal düzenlemeler içerisinde olması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu anlamda yasal düzenlemeleri de güvenlikleştirme bağlamında egemen olanın yapması, oluşturulan sistemin dışarısında duran bir üst karar mekanizması üzerinde gerçekleştiğini göstermektedir. [22] Örneğin, belirli durumlarda belirli kararların alınması gibi kült haline gelmiş kurallar mekanizması egemen karşısında görülmemektedir. Örnek daha da somutlaştırıldığında, askeri güvenlik unsurlarının kimi örgütleri terör faaliyetleri kapsamında değerlendirdiği göz önüne alındığında egemenin kararı gereğince bir süreliğine de olsa o ülke içerisinde güvenlikleştirme terörörgütü için geçersiz sayılabilir. Diğer taraftan politik bir yaklaşım olarak göçmen veya mülteci konumunda olan kişilerin bulundukları ülkeler içerisinde oy kullanma yetkileri oldukça sınırlıdır. Egemen bu noktada bir süreliğine de olsa bu kararı değiştirerek siyasi bir etkinlik kazanabilir. Bu kurallar doğası gereği belirsizliğini koruduğundan hem aktör hem de yaşanılan güvenlikleştirme problemleri ötesinde her anlamda farklılık gösterebilmektedir. Bir kuralın kesin olarak kalacağı veya değiştirilemeyeceği gibi bir durum olmayacaktır. Bu sebeple, egemenin kararları, aktörün yönlendiği meselelere dayandırılmaktadır. Bu kararlar da olağanüstü hallerde ortaya çıkmalıdır. Bürokrasinin sekteye uğramaması açısından bu husus azami önem teşkil etmektedir. Güvenlikleştirmenin unsurları arasında egemenin rolünün büyük bir kısmı

---

[21] *Carl Schmitt, Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty, çev. G. Schwab, Cambridge, MIT Press, (1985): 5.*

[22] Michael C. Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003): 516- 518.

güvenliğin adını koymaktır. Bu durumda egemen ikinci kategoriye yerleşerek, sektörel faaliyetleri de diğer yönden düzenleyen ve sınırlandıran unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenlikleştirmenin bir de olmazsa olmazları vardır: varlığa yönelik tehdit (*existential threats*) ve olağanüstü tedbirler (*emergency measures*). Bu noktada aktör ve kitlenin (karar alıcı ve rıza gösterici) mekanizmalarının beraber etkileşimi doğrultusunda güvenlikleştirmeye dair bir karar ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda güvenlikleştirme sujeler arasında geçen bir süreç olarak görülmektedir.[23]

1-1-4) Güvenlikleştirmeye Kopenhag Okulunun Kuralcı Yaklaşımı

Okul diğer güvenlik yaklaşımlarının tersi olarak güvenlikleştirme olgusuna artı bir değer olarak bakmamaktadır. Bu anlamda güvenlikleştirilen her türlü unsur aslında uzaklaşılması gereken bir tehdit hali olarak adlandırılmaktadır. Güvenlik hali aslında siyasi bir başarısızlığın ardından yapılması planlanan son durum olarak ele alınmaktadır. Wæver "daha az güvenlik, daha çok siyaset" anlayışını benimsemiştir.[24] Güvenlikleştirme ile ilgili olarak beraberinde sorunları getirebileceği yorumlanmaktadır. Güvenlik sorunlarının daha büyük sorunlara yol açabilecek olmasından dolayı siyasi alanın güvenli alan olduğunu düşünen bir tutum Wæver tarafından sergilenmiştir. Bu sebeple Kopenhag Okulu'nun mottosu güvenlik dışılaştırma ile adeta doğru orantılıdır. Öngörülen ilke sayesinde güvenlikleştirmenin kesin ve net olarak istenen bir durum olmadığı, normal dışı bir unsur olduğu da anlaşılmaktadır. [25]

Bu doğrultuda, Kopenhag Okulu, her söylemin içerisinde bulunan olguları güvenlik meselesi haline getirememektedir. Çünkü her söylem kavramsallaştırılamamaktadır. Bu anlamda diğer kuramların aksine güvenlikleştirmenin değil, "güvenlik-dışılaştırma" olgusunun arkasında durmaktadır. [26] Bu durumu açıklamak gerekirse, sorun teşkil eden maddelerin siyasi süreçler içerisinde eritilip çözüme kavuşturulması savunulmaktadır. Bu

---

[23] Ole Wæver, Securitization: *Taking Stock of a Research Programme in Security Studies*, Chicago, PIPES, Basılmamış Konferans Tebliği (2003): 12.
[24]Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015):83
[25]Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, Chapter 5, New York, Columbia University Press, (1995): 7
[26]Fulya Hisarlıoğlu, ''Güvenlikleştirme'', *Güvenlik Yazıları Serisi*, Uluslararası İlişkiler Konseyi Güvenlik Yazıları no.24 (2019): 5

duruma son dönemden örnek verilecek olursa, göç kapsamında, güvenlikleştirmenin devletlerin askeri kanadından çok diyalog üzerinden hareketle çözülmesi ve güvenliğin bu alanda saf dışı bırakılmasının söz konusu olduğu görülmektedir. Yaşanan göç olaylarının ülkelerin kültürleri açısından büyük bir tehdit olduğu belirtilebilir. Oluşan kültürel tehdide sert güç uygulamak yerine, diyalog yoluyla siyasi bir potada eritilerek söylemlere dayandırılması ve engellenmesi her ülke için yaratıcı bir sonuç doğurma potansiyeli taşımaktadır. Göç etkisi ile birlikte kimlik farklılaşması ve dönüşümü ülkeler için güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Bu sorunun devletin salt gücünün tekeline bırakılmasından çok, tartışılarak bir sonuca ulaştırılması daha makul bir seçim olacaktır. Bu olgunun tartışılmasında güvenlikleştirme çatısı altında bir "göçün güvenlik dışılaştırması" esasına dayandırılması muhtemel bir kazanç sağlayacaktır. Güvenlikleştirmenin derinliklerine inildiğinde, dil ve söylem olgusu çerçevesinde şekillenen Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme hususuna yön verdiği açıkça görülmektedir. Bu anlamda bir konuşma eylemi olarak güvenlik algısı yönlenmekte, bir ifadenin kendisi eylemi oluşturmaktadır.[27] Bir eyleme isim konulması, bu durumun konuşulması ve akabinde güvenlikleştirilmesi olgusu aktör farklılığı sebebiyle de değiştirilebilmektedir. Her aktörün veya temsilcinin güvenlik algısının farklı olması muhtemel bir durumdur. Bu anlamda güvenliğin algılanış biçimi de bu aktör ve tutumlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra güvenlikleştirme kavramının Kopenhag Okulu içerisinde bir şekilde sınırlandırılması gerekmektedir. Çünkü her söylemin güvenlik adı altında olması da devletleri istikrarsızlığa ve yukarıda belirtildiği gibi bürokrasinin bozulmasına sürüklemektedir. En nihayetinde güvenlikleştirme kapsamında oluşan konu bir varoluşsal tehdit olarak ortaya konulduğundan güvenlik problemi haline gelmektedir. Bürokrasinin düzenli bir biçimde işlemesi adına varoluşsal sebebi oluşturamayan etmenleri siyasi arenada diyalog yoluyla çözmek gerekmektedir.[28]

[27] Michael C. Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003):526, 527.
[28] Age, s.528.

1-1-5) Kopenhag Okulu – Aktör, Kitle ve Siyasi Politik İlişkisi

Kopenhag Okulu tehdidin tam anlamıyla var olabilmesi için hedef topluluğun çoğunluğunun karar aşamasında büyük önem taşıdığının farkındadır. Tüm bunların aksine Okul, söylemsel olarak aktörlerin güvenlik meselesi haline getirdiği unsurları dikkate alacağı konusuna ortak fikirle yaklaşırken, kitlelerin ikna edilmeden veya birlikte karar verilmeden o konunun tam manasıyla güvenlikleştirilmesine itiraz eder ve kabul etmez. Bu durumda Schmitt'in düşüncelerinin belirli bir kısmı kabul görmekle beraber önemli bir kısmı da reddedilmektedir. Kopenhag Okulu düşünürler arası bir noktaya yerleştirilmek istendiğinde, Schmitt ve Arendt'in ortasında kendisini konumlandıracaktır. Öyle ki Arendt için politik tutum Schmitt'in farklı bir yaklaşımı olup, karar vericinin biricikliğine ve tek başına meşrulaşmasına değil, çoğunluğun tutumuyla meşrulaştırılmasını öngören, destekleyen bir düşünce yapısına sahiptir.[29] En genel anlamıyla dil teorisinden yola çıkılan bir güvenlik meselesi siyaset teorisine kayış göstererek akışını sağlamaktadır. Okul, politikaların güvenlikleştirme konusunda en son basamağı olduğunu ve aşırılaşmış bir tarafı olduğundan bahsetmektedir. Böylece tehditlerin her konuda güvenlikleştirilmesi söz konusu olmaktan çıkacaktır. Bu sınırı belirleyen ve çevreleyen en önemli hususun siyaset teorisi olduğu görülmektedir. Sadece bir olgunun bekasına yönelik tehdidin o kitle tarafından da onay görmesiyle güvenlik prosedürleri devreye girebilmektedir.[30]

Bu bilgiler ışığında siyasal aktörlerin güvenlikleştirmedeki rolünün yüksek olduğu görülmektedir. Söylem analizinin metin şeklinde oluşturulması da söz konusu eyleme dayandırılmaktadır. Kopenhag Okulu için güvenlikleştirme teorisini benimseyen diğer ideolojiler gibi metin en önemli hususdur. Metnin sesli bir şekilde dile getirilmesi ve yazılması arasında bir fark gözetilmemektedir [31] Wæver söylem analizini betimlerken, kamusal metinlerin üzerinden bir söylem oluşturulduğunu açıklamaktadır. Yazımsal olan her açıklamada aktörlerin derin düşünceleri, arka plandaki emelleri ve istekleri görülmemektedir. Bu görülmeyen tutum içerisinde sadece metindeki gerçeklik ön plana çıkmaktadır. Bireylerin farklı yorumları veya düşünsel analizinin farklılığı o metni değiştirememektedir. Bu anlamda asıl olan metindir. Wæver, Derrida'nın vurguladığı "metnin dışında bir şey kabul edilemez"

---

[29]Barry Buzan, vd. Security: *A New Framework for Analysis* (Colorado: Lynne Rienner, 1998), 33
[30]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 64.
[31]Age, s. 65.

mantığı çerçevesinde hareket etmektedir. Her metnin farklı olacağı, net bir doğrunun elde edilemeyeceği ve kesin bilgiler içeremeyeceği aşikardır. Bir unsurun sonsuza kadar güvenlik meselesi halinde kalması beklenmemelidir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde NATO içerisinde Küba'nın tehdit olarak algılanması söz konusuyken, zaman içerisinde bu durum askıya alınmış, hatta tehdit statüsünden düşürülmüştür. Bu anlamda metin içerisinde olan durum belirli bir zamanı ve belirli bir dönemi kapsayabilmektedir. Metin sürekli objektif ve tüm gerçekçiliğiyle yorumlanmalıdır.[32]

Politikaların söylem üzerinden analizleri karşılaştırıldığında Kopenhag Okulu içerisinde üç parçaya ayrıldığı ifade edilebilmektedir. Bunlar sırasıyla ve ciddiyet unsurlarına göre siyaset dışı, siyasi ve güvenlikleştirilmiş olarak sınıflandırılabilmektedir. Siyaset dışı veya siyasi bir meselenin söylem yoluyla çözüme kavuşabileceği sonucuna odaklanıldığında, güvenlikleştirilmiş olan unsurun devlet, toplum ve birey için güvenlik meselesi haline gelmiş bir durum olmakla birlikte sadece söylemle çözülebilecek bir mesele olmadığı anlaşılmaktadır. Bu güvenlik tehditlerinin siyasi bir unsurun üstünde bertaraf edilip çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Kopenhag Okulu bu ayrımları başarıyla birbirinden ayırmış bir kuramsal çerçeveyi temsil etmektedir. Bu düşünsel yapıda ortaya çıkan ayrımlar, aktörler ve devletler gibi unsurların meşrulaştırılmasına yarayan siyasi etkiler göz önüne alınmalıdır.[33] Yaşanan bir problemin veya güvenliği sarsacak bir unsurun aktörler tarafından özel alana çekilmesi bir yapıdaki bürokrasinin bozulması anlamını taşımaktadır. Bu şekilde oluşan tabloda acil müdahale edilmesi gereken bir güvenlik unsurunun evrilerek tek başlılık rejimine dönüşmesi meydana gelebilecektir. Diğer taraftan var olan güvenlik meselesini normalleştirmeye yönelik politikalar izleyerek kendi bünyesinde oluşan güvenlik unsurunun meşrulaşmasını sağlayabilmektedir. Böylece aktör güvenlikleştirme olgusuna siyasi olarak yön verebilme kabiliyetini elinde bulundurmaktadır. Diğer yandan, bir güvenlik problemi karşısında devlet başat aktör rolünü üstlenirken, tam manasıyla bir mutlak gücün karşılığı yoktur. Örneğin, nükleer hareket karşıtı eylemler 1970'lere kadar güvenlik söyleminin dışında tutulmasına rağmen, 1970 sonrasında aktörlerce güvenlikleştirilmesi gereken bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır.[34] Kopenhag Okulu'nun farklı alanlarda yelpazesi geniş bir güvenlik alanına

---

[32]Age, s. 65.
[33]Fulya Hisarlıoğlu, ''Güvenlikleştirme'', *Güvenlik Yazıları Serisi*, Uluslararası İlişkiler Konseyi Güvenlik Yazıları no.24 (2019): 4
[34]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 47

sahip olması, bazen de ülkeler için iyi sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin, ekonomik bağımlılık, üretim ilişkileri, ticaret ve finansal tutumların ekonomik güvenlik gündemini oluşturan yapısı söz konusudur.[35] Öte yandan, çevre ve insan ilişkisi, ozon tabakasının delinmesine karşın güvenlik protokolleri gibi unsurlar da çevresel güvenliğe delil oluşturmaktadır.[36] Başka kuramlarda benzer koşullardaki bakış açısı tek tip olurken, burada aktörlerde tek taraflılık aranmamakta, bakış açısının zenginleştirilmesi azami önem taşımaktadır. Söyleme taşınan her unsurun güvenlikleştirilebileceğinin görüldüğü bu çerçevede, söyleme dökülmeyen bir tutumunda güvenlik konusu olamayacağı görülmektedir.

Kopenhag Okulu Soğuk Savaş'ın son bulması ile birlikte iki farklı görüşün tam ortasında konumlanmayı başarmıştır: Bir tarafta sert güç kullanımını destekleyen ideolojinin yanında, diğer tarafta devlet dışı aktörlerin de güvenlik konusu haline gelmesi gerektiğini vurgulayan düşüncenin yanındadır. Okul, bir yandan farklı yol olarak güvenliğin sadece askeri veya devlet temelli olmaması gerektiğinin üzerinde dururken, bir diğer yandan da bireylerin refah seviyesini üst sınıflarda tutmayı hedeflemektedir. Bu geleneksel güvenlik kavramının dışına çıkılması demektir. Yelpazesi geniş bir tutum içerisinde yer alınmış bu düşüncede, bir açıdan her türlü güvenlikleştirme prosedürleri oluşacaktır. Ancak diğer açıdan düşünüldüğünde sürekli bir tetikte olma hali de ortaya çıkacaktır. Bu tetikte olma hali yorumlandığında güvenlikleştirmeye değer bir durum görülmese bile sürekli bir kuşku hali içerisinde olunacaktır. Bu olgu dâhilinde hareket edildiğinde güvenliğin sağlanmasındaki temel yapı taşı olan bireylerin de devlet tarafından baskı altına alınacağı unutulmamalıdır. Kuşku halinde adeta bürokrasinin temelleri sarsılmaya mahkûm kalacaktır.[37] Kopenhag Okulu'nda geniş bir güvenlikleştirme şemsiyesi her ne kadar yer almaya çalışsa da her durumun tehdit olarak algılanması kesinlikle yanlış karşılanmaktadır. Kopenhag Okulu Buzan'ın önerdiği 5 sektördeki güvenlik tehditlerinden bahseder. Siyasal, toplumsal, ekonomik, askeri ve çevresel tehdit alanlarının ve sektör güvenliği tutumunun direkt ve net bir şekilde tehdit olarak algılanması çok da mümkün değildir. Diğer taraftan, sorunun güvenlikleştirilmesi için aranan yegâne şart, önlem alma konusunda yetki sahibi olan

---

[35]Barry Buzan, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Brighton, Harvester Wheatsheaf, 1983. Richard H. Ullman, "Redefining Security", *International Security*, Cilt 8, No 1, 1983, 129-153.

[36]Ullman, "Redefining Security", 133.

[37]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 66,67.

aktörlerin politik gündemlerinin dışında genel ve meşruiyet kazanmış sorunları çözmekle yükümlü olmalarıdır.

1-1-6) Kopenhag Okulu'nun Kimlik, Toplum ve Güvenlik İlişkisi

Kopenhag Okulu ilk olarak "toplumsal güvenlik" adı altında olan güvenlik meselelerini Avrupa bazlı araştırıp yorumlamış olsa da zamanla dünyanın geneline yayılarak araştırmalarını genişletmiştir. Devlet-toplum ilişkisinin her dönemde problemli olabileceği, özellikle kimlik açısından farklı sorunlara sebep olabileceği görülmektedir. Bu anlamda kimliğin erozyona uğraması veya kimlik karmaşası içerisine giren devletin politik anlamda güvenlik sorunu yaşaması durumu olası bir hal almaktadır. Devlet halkının homojenleşmesiyle birlikte azınlık gruplarının da kimliğe zarar verebilme ihtimalini göz önünde bulundurmalıdır.[38] Toplum ve devlet sınırları çok az ve seyrek şekilde birbirleriyle örtüşmektedir. Bu anlamda devlet güvenlik unsurunu toplumun da güvenliğini düşünecek şekilde yapmalı ve toplum içerisindeki etnik kimliğin, azınlığın önemini kavrayarak politikalar düzenlemelidir. Kopenhag Okulu bu anlamda devletin ve toplumun farklı olduğunu belirtmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, "Türk güvenliği" kavramının nasıl tanımlandığına bakılmalıdır. Bir ulusun güvenliğini mi yoksa direkt devletin güvenliğini mi anlatmaya çalıştığı net olmayabilmektedir. Bu durumda coğrafi hudutların güvenliğiyle dünya üzerindeki Türklerin güvenliği arasında farklılık olduğu akla gelmektedir. Böylece ulus ve devlet kavramlarının farklılığı güvenlikleştirme kavramının da Kopenhag Okulu bünyesinde farklılaştığı anlamını taşımaktadır.[39]

Devletin asli görevinin toplumsal ve hukuki düzeni koruyarak toplumuna bir güvenlik ortamı tesis etmek olması, toplumsal ilişkilerde devletle toplumu her zaman aynı noktada birleştirememektedir. Bu anlamda devlet bir tarafta yaptığı politikalarla ulusun iç huzur ve güvenliğini tehdit ederken, diğer taraftan toplumsal faaliyetler içerisinde olan halkın bir kesiminin de güvenlikleştirilmesi için talimat vermektedir. Tüm bunların yanı sıra güvenlik meselesini konumlandıracak olan aktör egemen konumda kalabilmek ve meşruiyetini rahatça ifa edebilmek adına azınlık olan grubu güvenlikleştirmiştir. Toplumun tüm kesimlerinin

---

[38]Paul Roe , Ethnic Violence and the Societal Security Dilemma, New York: Routledge, (2005): 45.
[39]Ole Waewer, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi*", Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008): 154,155.

devlet tarafından bir bütün olarak güvenliği böylece sağlanamamıştır.[40] Bir toplumun "biz" olgusunun özelinde bir güvenlik tehdidi oluşturulmalıdır. Çünkü toplumsal kimliğe yönelik bir tehdidin toplumu oluşturan yapı taşlarının en önemlilerinden birine zarar vermesi toplumun iç ve dış dinamiklerini değiştirebilir. Toplumsal kimlik dil, din, ırk hatta giysilerin bile değiştirilmesiyle veya devlet politikaları tarafından farklılaşmasıyla erozyona uğrayabilir.[41]Bu erozyon kimlik değişimine uğramış bir ülkenin sonraki kuşakları için çok büyük güvenlik tehditleri oluşturmaktadır. Burada "kültürel temizlik" ve "etnik temizlik" arasında bir ayrım yapılmaktadır. Bu ayrımda kültürel temizlik, maneviyatın daha önde olduğu, kuruluş, sembol vb. olguların bütününe yapılmış bir tehdidi oluşturur. Devlet içerisinde azınlık grup ezici bir üstünlükle kontrol edildiğinde güvenlikleştirme olgusu devletin taraflı tekeli haline gelir. Bu durumda devlet azınlık grup için bir güvenlik problemi haline de gelebilir.[42] Toplumsal kimliğin biricikliğine bir saldırı gibi görülebilir. Diğer taraftan, etnik temizlikte ise daha somut olarak grubun bütünlüğünün bozulması şeklinde bir tehdit uygulanmaktadır.

Kopenhag Okulu sektörel güvenliğin ayaklarından biri olan toplumsal tehditleri üç ana başlıkta sınıflayarak ayırmıştır. Bunlar yatay rekabet, dikey rekabet ve göç olgularıdır.[43]Yatay rekabet, toplumsal kimliğin başka ülkelerden etkilenmesi durumudur. Dikey rekabet, devlet içerisindeki daha azınlık ve ayrılıkçı hareketi sağlayan grupların farklı kimliklere doğru yönlendirilme çabasıdır. Göç olgusu ise, ülke dışından gelen insanların toplumsal bir hareketi (protesto, çıkar grubu, sendika hareketleri vb.) ve kültürlerini ev sahibi devlete yansıtmaları durumunda oluşacak tehdittir.[44] Bu bağlamda ev sahibi devletin toplumunun kimlik özelliklerinin yitirilmesi durumu ön plana çıkmaktadır. Buna Çinlilerin Tibet'e göçü örnek gösterilebilir.[45]

Toplumsal kimlik farklılaşması Kopenhag Okulu'nda hemen hemen her sektörde meydana gelebilir. Askeri, ekonomik, siyasi alanlarda da günün sonunda bu kimlik farklılığı ve değişkenliği yaşanabilmektedir. Örneğin, bir baskın rejimin kendi ülkesinin toplumuna güç

---

[40]Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 256- 257.
[41] Age, s. 256.
[42]Paul Roe , Ethnic Violence and the Societal Security Dilemma, New York: Routledge ,(2005): 49-50.
[43] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 257
[44]Barry Buzan, vd. Security: *A New Framework for Analysis* (Colorado: Lynne Rienner, 1998), 121
[45] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 257.258

uygulaması durumu devlet içinde de toplum arasında da bir kimlik problemi haline gelebilir ve politika farklılığına yol açabilir. Bu anlamda Kopenhag Okulu, "biz" olgusunu korumak için araştırmalarını bu yönde ilerletmiştir. Toplumsal grupların iki farklı güvenlik tepkimeleri vardır. Bunların ilki toplumsal grupların kendi başına kimlik erozyonuna uğramamak için önlemler alması durumudur. Devletin araçlarıyla değil, kendi araçlarıyla direnmeye çalışırlar.[46] İkincisi ise konuyu politik bir ortam hazırlayarak gündeme getirmek, askeri bir müdahale gibi seçenekleri masaya yatırma durumudur. Bu daha resmi ve olası bir hamledir. Kopenhag Okulu'nun araştırmacılarına göre azınlıkların devlete müdahalesi üç şekildedir. Bunlar kendi yönetim biçimine kavuşmak, olan ve işleyen rejime hükmetmek veya yalnızlaştırılmak olarak adlandırılabilir.[47]

1-1-7) Kopenhag Okulu – Uzlaşmazlık Perspektifleri ve Eleştirilen Tutumlar

Kopenhag Okulu genel hatlarıyla üç ana tutum etrafında eleştirilmektedir. Eleştirilen konulardan ilki, ikna edilmesi gereken ve güvenlikleştirmede aktöre meşruiyet kazandıracak kitlenin yeteri düzeyde sağlanamamasıdır. İkinci olarak güvenlikleştirme adı altında, güvenliğin oluşum sürecinde yaşanan aksaklıklar ve analizin eksik kalması durumudur. Üçüncüsü ise söz edim teorisinin egemen olma veya aktörün birçok inisiyatifi elinde bulundurma hakkının olmasının abartılı bir şekilde yorumlanmasıdır.

1-1-7-1) Hedef Kitle ve Meşruiyet Kazanımları

İlk olarak, güvenlikleştirme teorisi hedef kitleyi bir meşruiyet aracı olarak kullanmaktaydı. Bu anlamda olmazsa olmaz bir davranış biçimi olan kitle desteğinin yanında, kitlenin nasıl ve ne gibi konularda ikna edileceği hususunda gerekli açıklama sağlanmamıştır. Açık bir tanımın yapılamaması durumunda güvenlikleştirme adı altında yapılan her türlü analiz muğlak bir formda yerini koruyacaktır. Balzacq sadece dinleyici kitlenin ikna edilme sürecini eleştirmekle beraber aynı zamanda yetersiz de bulmaktadır. Bu yetersizliğin sebebi, güvenlikleştirmenin başarısızlığının altında yatan faktörün, aktörün hedeflenen kitleyi doğru

[46]Barry Buzan, vd. Security: *A New Framework for Analysis* (Colorado: Lynne Rienner, 1998), 122
[47] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 258

ve çıkar bağlamında yeterli bir şekilde analiz edememesinden kaynaklanmaktadır.[48] Bu durumda bir meşruiyetin kazanılması hedef kitlenin kriterlerine göre konuşmaktan geçmektedir. Böylece aktörün politikasının başarılı olma olasılığı çok daha yüksek olacaktır.

Balzacq aktörün hedeflediği kitlenin güvenlikleştirme olgusuna verdiği desteği iki aşamalı olarak görmektedir. Bunlar resmi destek ve ahlaki desteklerdir. Bu iki tutum da birbirleriyle doğru orantılı ve kesişen noktalara sahip olsalar da Balzacq birbirlerinden ayrı bir şekilde ele alınmaları gerektiğini savunmaktadır. Güvenliğin sağlanmasında aktör olağandışı önlemler almak durumundadır. Bu durumda öncelik sıralaması olarak kitlenin manevi desteğinin alınması gerekmektedir. Verilen destek olağandışı tedbirleri (*emergency measures*) meşrulaştırarak yapılan politikaların önünü açacaktır. Fakat verilen desteğin tek başına yeterli olamadığı ve aktörün, kitlenin sadece rızasını alarak bir eylem, faaliyet, politika vb. unsurları hayata geçiremeyeceği de aşikârdır. Aktörün her şartta politikalarını icra etmesi için gerekli olan unsur resmi kurumların iknasından ve onayından geçmesidir. Politikalarda maneviyatın yanında hükümet içerisinde genellikle yasama kurumunun da ikna edilmesi şartı aranmaktadır. Aktör bu tip durumlarda mutlaka iki tarafında rızasını kazanmak durumundadır.[49] Bu taraflar tam anlamıyla hedef kitleyi oluşturmaktadır. Tek bir tarafın rızası hedef kitlenin tamamını etkilememektedir. Örnek vermek gerekirse, bir devlet savaş kararı alma aşamasında halkın ve gerekirse dünya toplumlarının rızasını almak durumundadır. Bu manevi desteğin yanında aynı zamanda devletin resmi karar mercilerini de bir ikna çabası harcamalı ve rızasını almalıdır. Resmi meşruiyet ancak bu durumda gerçekleşmektedir.[50]

İki basamaklı yaklaşıma O' Reillyde katkı sağlamıştır. Bu kapsamda O' Reilly, kitlelerin ikna edilmesi gerektiği konusunda hemfikirken, tüm kitlelerin değil, "kritik kitle" veya "elitist kitle" gruplarının ikna edilmesinin yeteceğini belirtmiştir. Böylece kitle denilen olguyu "doğru veya gerçek kişilerin yeteri kadarı" olarak adlandırmaktadır.[51] Güvenliği sağlayan aktör ne kadar doğru kişiyi ikna etmeyi başarırsa var olan tehdit bir o kadar güvenlik problemi haline gelecek ve olağandışı önlemleri almaya hak kazanacaktır. O'Reilly oluşan anlayışına iki önemli basamak daha eklemiştir. Bunlardan ilki "çap" ikincisi ise "hacim"

---

[48]Thierry Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context." *European Journal of International Relations* 11 (2005): 173 ve 184.
[49]Age, s. 184
[50] Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015):86- 87.
[51]O'Reilly, Ciaran S. "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq." *Journal of Programming Languages* 1 (2008): 67.

olmuştur. Çap kitlenin doğruluğu ve algı kapasitesinin uygunluğu ile ilgilidir. Hacim ise kitlenin minimum yarısından fazlasının ikna edilmesi durumunu taşımaktadır. Meşruiyetin en temel gereksinimleri bunlardır. [52]Anlatılanlar ışığında Kopenhag Okulu kapsamında kitlenin ayrı bir aktör olarak görülmesi de yanlış olmaz. Güvenlikleştirme teorisi kapsamında kitlenin kilit bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. 2003 Irak Savaşı'nda ikna edilen ve rızası alınması gereken grubun Amerikan toplumu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu destek geldikten sonra manevi bir meşruiyet sağlanabilmiştir. Bu meşruiyetin getirmiş olduğu hareketle Irak operasyonunu yöneten ABD, sonraki yıllarda tüm dünya devletleri hatta kendi halkı tarafından da eleştirilmiştir. Ancak operasyonun başlaması için gerekli adım ilk aşamada meşruiyeti ve rızayı kazanmaktır. Bu sebeple ilk aşamada yaşanan meşruluk tutumuyla hareket eden bir ABD görülürken, sonradan eleştirilen bir devlet haline dönüşmüştür. Tüm bunların yanı sıra ABD başkanı savaş ilanı yetkisini elinde tutabilmek ve kazanabilmek adına Temsilciler Meclisi ve Senato'yu da ikna ederek kabul almıştır. Günün sonunda gerçekleşen, Bush'un güvenlikleştirme adı altında meşruiyetini kazanması ve savaş kararını alabilmesi olmuştur.

1-1-7-2) Güvenlikleştirme Oluşumunda Koşulların Sağlanmasındaki Aksaklıklar

Araştırmacılara göre, güvenlikleştirme olgusunun Kopenhag Okulu ile bağdaşmayan tarafları vardı. Bu çerçevede ilk olarak güvenlikleştirme bir süreç dahilinde oluşmaktadır. Sürecin yaşadığı aksaklıklar güvenlikleştirmeyi sekteye uğratmaktadır. Bu şartları yeterince analitik işlemden geçiremeyen Kopenhag Okulu ve güvenlik ikilemi arasında bir kopukluk meydana gelmektedir. McDonald makalesinde, Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımını aşırı sığ bir şekilde tuttuğuna inanmaktadır. Bunu açıklarken desadece aktörün söylemsel politikalarıyla hareket edilemeyeceğini vurgulamış, diğer resmi politikaların ve yaşanılan sosyal çerçevenin şartlarının göz ardı edilmesine işaret etmiştir. Kopenhag Okulu araştırmacılarını ve teorisyenlerini eleştiren McDonald, oluşan sorunun güvenlikleştirilme aşamalarında evrensel bir yöntem çıkarma hedefinde bazı durumları göz ardı ettiklerini açıklamaktadır. Buna göre güvenlikleştirme belirli kurallar dahilinde ilerlemektedir. Oluşturulan kuralları ihmal ederek güvenlikleştirmenin dışına çıkılması söz konusu olmuştur. McDonald, Kopenhag Okulu'nda güvenlik alanında çalışmasını yapmak üzere hareket eden

[52] Age, s. 67.

araştırmacıların özellikle söylemleri kurallar dahilinde ayırmaları gerektiğinin altını çizmiştir.[53] Bu anlamda tarihi, politik, sosyal durumların söylem üzerinde büyük etkisi olduğunu vurgulayarak, büyük önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü meşruiyetin sağlanması Kopenhag Okulu'na göre söz edim olgusundan geçiyorsa söz edimin de basamaklarına azami dikkat edilmesi gerektiği aşikârdır. Sorular sorarak eleştirmeyi ve düşündürmeyi hedefleyen McDonald, neden bazı aktörlerin konuşmalarının tehdit diğerinin ise genel geçer bir sorun olduğunu, kültürün ve tarihin tehdidin ciddiyetindeki öneminin ne olduğu gibi sorularla teorinin çelişkiler içerisinde olduğunu göstermektedir. Aynı tehdit algısının kişiye göre güvenlikleştirilip güvenlik konusu olmamasını eleştirmektedir.[54] Kopenhag Okulu tehdidin inşasını odağının merkezinde tutmaktaysa bu durumları dikkate alması ve önemsemesi de gerekmektedir. Kopenhag Okulu söylenenin aksine bu tip durumları göz ardı etmiş, küçük nüansları yok sayarak güvenlikleştirmeyi kendi çerçevesinde meşru kılmaya çalışmıştır. Bu durum güvenlikleştirmenin hala kusurları olduğunu kanıtlamaktadır.

Kopenhag Okulu'na bu konuda farklı bir eleştiri getirenbir başka düşünür Balzacq olmuştur. Bir önceki başlıkta belirtildiği gibi Balzacq, hedef kitle ile ilgili tam bir araştırma yapılması gerektiğini ve söz edim olgusunun hedef kitlenin kriterlerine göre belirlendiğini belirtmiştir. Okulun güvenlikleştirme teorisini yeterince analiz edemediğini söylese de güvenlikleştirmenin basamaklarının iki farklı unsurla birlikte göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamıştır. Eleştirilen unsur olarak sadece bir basamağı, sektörel bir davranış biçimini yorumlamıştır. Kopenhag Okulu düşünürlerine göre güvenliğin sektörel boyutta farklılaşması ile birlikte güvenlikleştirme her sektör için farklı konumlandırılmalıdır. Örnek olarak ekonomi sektöründeki bir güvenlik konusuyla çevre sektöründeki bir konunun güvenlikleştirilmesi çok daha farklı kriterlere bağlıdır.[55] Tüm sektörler aynı söz edim kapsamında incelenemez. Bunun kısmi bilincinde olan okul, 1998 yılında "kolaylaştırıcı şartlar" adı altında sektörel güvenliği ifade etmiştir.[56] Yine de sektör bazlı güvenlik tam anlamıyla net bir biçimde ifade edilememiştir. Tüm bunların ışığında Kopenhag Okulu güvenlikleştirme adı altında yapılan tüm girişimleri ve kıstasları belirli bir süzgeçten

---

[53] Matt McDonald. "Securitization and the Construction of Security." *European Journal of International Relations* 14, no. 4 (December 2008): 571.
[54] Age, s. 573.
[55] Age, s. 571
[56] Başar Baysal, Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015):89

geçirmeye gayret göstermiştir. Havada kalan belirli noktaları gidermeye çalışmıştır. Diğer bir yandan unutulmamalıdır ki, güvenlik konusunda her türlü unsur zaman içerisinde değişiklik gösterecek ve kendini sürekli yenileyecektir. Bu sebeple sabit bir yapının oluşması güvenlikleştirme adı altında çoğu zaman gerçekleşmeyecektir. En önemli unsurun güvenlikleştirme araştırması için çalışacak olan bireylerin sadece yaşanan durumları baz almadan içerisinde olan gerçekliği görerek hareket etmesi ve birbirlerinden ayırması olduğu azami önem teşkil etmektedir.

1-1-7-3) Söz Edim Teorisinin Muğlâk Yapısı

Söz edim teorisine farklı bakış açıları getirmeyi hedefleyen Kopenhag Okulu aktörlerin söylemsel analizi üzerinde belirli çelişkilerle karşılaşıldığından eleştirilmektedir. Bu anlamda söyleyişin tarzının analizine bakıldığında bir eylem haliyle karşılaşılmaktadır. Devlet görevlisinin söylemsel yöntemlerle bir konuyu güvenlikleştirmeye kalkması, o konuyu özel bir statüde adlandırmasıyla gerçekleştirilmektedir. Böylece bu sorunu ortadan kaldırmak adına bütün yetkileri kendi çatısı altında toplamayı talep etmektedir. Bu talep aktörün egemen yaklaşımının kendisini oluşturmaktadır. Karşılaşılan durumda yapılan eleştirel kısım ise söylemsel analizin bu denli bir geniş yetkiler bütününü elinde bulundurması durumudur. Bu yetkiler bütününün abartılı bir şekilde yorumlandığı düşünülerek karar verilen ve uygulanan yetkilerin sadece egemene ait olmaması gerektiği ve tek başına başat bir unsur olması eleştirilmektedir. Bu anlamda yapılan eleştiriler özelinde görsel analizin (medya) de önemli olduğu düşünülmektedir.[57]

Möller, konuşulan konunun söylemsel analizinde bir durumu aktarmak için birçok yol varken sadece telaffuzun yöntemlerden bir tanesi olduğunu belirtmektedir.[58] Araştırmacılara göre güvenliğin politik tutumu sadece söylemsel analizlere göre meşrulaştırılamamaktadır. Görsel bir anlatım da doğru ve yeterli vurgulanırsa sorunun inşa edilmesine yeterli olacaktır.[59] Williams aynı zamanda modern medyanın güvenliğin ilişkisel boyutunda kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Özellikle Irak Savaşı, 11 Eylül saldırıları gibi televizyon

---

[57] Age, s. 84.
[58]Möller, Frank. "Photographic Interventions in Post-9/11 Security Policy." *Security Dialogue* 38, no. 2 (June 2007):180.
[59] Michael C. Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003): 527.

kanallarında yayımlanan meşruiyet mücadeleleri insanlar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ancak her şeye rağmen görsel meşrulaştırma hareketinin yan etkileri de bulunmaktadır. Bu anlamda görsel sunum sahibi aktörlerin ne amaçla veya niyetle bu görüntüleri paylaştığı bilinmemektedir. Böylece kime ve neye hizmet etmek istedikleri tam olarak açıkça ifade edilemediğinden meşruiyet problemi yaşamaya devam edilecektir. Diğer taraftan bir meşruiyet problemi haline getirilmeye çalışılan tehdit durumunu kendi lehlerine çevirerek, fazla izlenme oranına sahip olmakla birlikte bir reklam geliri düşüncesi de yaratılabilir. Daha açık bir ifade ile görsel zeminde hazırlanan politikalar ve yaşanılan durumlar kitleye bir katkı sağlamanın ötesinde siyasi olmayan bir ticari amaçla yapılmıştır denebilir.[60]

Son tahlilde, sorunların hepsi kendi aralarında belirli durumlarla birbirlerine bağlı kalsalar da egemenin ve meşrulaşmasının getirdiği ölçüde güvenlikleştirilmektedir. Özellikle yeni klasik gerçekçilikteki aktörün kendi kendine bir sorunun varlığını kabul etmesi bir güvenlik problemi teşkil etmekteydi. Bu noktada Kopenhag Okulu aktörün rolünü farklı açıdan değiştirmiş, olguların güvenlik sorunu haline gelebilmesi açısından bir ikna mercii olması gerektiğini savunmuştur.[61] Klasik gerçekçilikte askeri güç ve siyasi ilişkiler tüm güvenlikleştirme problemlerinin çözümünde bir odak haline gelirken, Kopenhag Okulu sektörel bir güvenlikleştirme yaklaşımına çanak tutmuştur. Diğer taraftan güvenliğin siyasileştirilmesine vurgu yapılan güvenlikleştirme kuramının artık sosyal bir inşa ile şekilleneceği görülmektedir. En basit düzeyde devlet güvenliğinin sağlanmasından yana olan aktörlerin, söylemleri ve söylem analizleriyle birlikte kitlelerin de rızası dahilinde gerçekleştirilen bir güvenlik ağı Kopenhag Okulu'nda ortaya çıkmıştır. Bu durum geleneksel güvenlik kavramının içeriğini ve yelpazesini genişleterek, söylem yoluyla güvenliğin çok farklı boyutlarda incelenmesinin de önünü açmıştır.[62]

---

[60] Başar Baysal , Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015):85

[61]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 66-67.

[62]Barry Buzan, vd. Security: *A New Framework for Analysis* (Colorado: Lynne Rienner, 1998),23

1-2) NATO Özelinde Kopenhag Okulu'nun Diğer Ana Akımlardan Ayrıldığı Durumlar

NATO'da belirli bir düzenin kurulması ve ilerletilmesi adına yapılan görüşmelerde özellikle 1980'lerden sonra ana akım olarak Kopenhag Okulu düşüncesi benimsenmeye başlanmıştır. Bu durumdan önce öncelik sıralaması olarak devlet güvenliğini benimseyen ittifakın, realizme yakın olduğu düşüncesi göze çarpmaktadır. Realist güvenlik anlayışının temelinde, anarşik uluslararası sistemde var olan devletlerin hiçbirinin kendini tamamen güvende hissetmemesi ve bir güvenlik ikilemini ortaya çıkartarak devletler arası güvensizliğin ilişkilere yerleşmesi bulunmaktadır [63] NATO'da geliştirilen güvenlik ortamı içerisinde realizmin yarattığı güvensizlik, SSCB unsurlarına bir çıkar durumu olarak yansıyabilir. NATO içerisinde devletlerin birlikte hareket etmesi gerektiği ve kolektif güvenliğin sağlanması vurgusu da yapılmıştır. Bu kapsamda, NATO'nun ilk olarak SSCB'ye karşı kurulmuş bir organizasyon olduğu bilinmektedir. Böylece devlet güvenliğini uluslararası sistemde realizm üzerinden kurulmuş olduğu vurgulanmıştır.

Diğer taraftan 1980 sonrası ana akımlarından özellikle Kopenhag Okulu ve Liberalizmin etkisinin NATO içerisinde arttığı da gerek iş birlikleri gerekse devletlerin SSCB'nin çöküşüyle farklı güvenlik alanlarına yoğunlaşması durumunu tetiklemiştir. Ancak NATO'nun güvenlik hareketinin ana unsurlarına sektörel güvenlik bazlı yaklaşılması ve güvenlikleştirmenin farklı boyutlara ulaşması durumu Kopenhag Okulu ile meydana gelmiş, güvenlikleştirmenin yelpazesi genişlemiştir. Realizm çerçevesinde devletlerin çıkar ilişkisi ve güç ilişkisinin eşitsiz yapısı vurgulanırken, liberalizm çerçevesinde de iş birlikleri kapsamında devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve gelişimi vurgulanmıştır. Kopenhag Okulu'nda ise bu akımların sektörel boyutta değerlendirilmesi ele alınmış, her olay ve durumun aktörler bağlamında güvenlikleştirilmesi hususu kabul görmüştür. Güvenliğin kavramsal olarak bir araya gelmesi ve "güvenlikleştirme" kavramının Kopenhag Okulu ile ortaya çıkmasıyla beraber güvenliğin sadece siyasi ve askeri bir olgu olmadığı vurgulanmıştır.[64] Bu çerçevede aktörlerin güvenlik algısının farklılaşması ve güvenliğin bağlamının genişlemesi sonucunda NATO, SSCB'nin yıkılmasından sonra tutunacağı yeni fikirlere kapı açmıştır. Realizm ve Liberalizm akımlarının NATO'yu tek başına ileriye götürebileceği konusunda belirli görüşler

---

[63] Griffiths M., O'Callaghan T. ve Roach S.C. *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. (çev. CESRAN). 2.Baskı. Nobel Yayınları, Ankara (2013): 135

[64] Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5 (2008): 7

sağlansa da Kopenhag Okulu çerçevesinde yeni ve her konunun güvenlikleştirilmesi ittifakın devamlılığı konusunda bir kesinlik sağlayabilmiştir. Liberalizm kapsamında 2000'li yıllardan sonra Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle NATO uluslararası sistemde belirsizliklerle karşılaşmıştır. Artık Doğu veya Batı Bloğu ülkeleri arasındaki rekabetin sona ermesi NATO gibi bir ittifaka gerek duyulmadığı düşüncesini ortaya çıkartarak iddialarda bulunulmuştur.[65]

Bu iddianın devamında Avrupa devletlerinden başta İngiltere olmak üzere NATO'nun Batı dünyası için hayati önem taşıdığı belirtilerek, ittifakın devamlılığı konusunda daha işbirlikçi yaklaşımlar sağlanması gerektiği düşünülmüştür. Bu çerçevede NATO'nun 2000'li yıllar sonrasında neo-liberal akımlarla işbirliği konusunda ve özellikle ittifakın insani sorumluluk projeleriyle birlikte bir siyaset politikasının uygulanması vurgulanmıştır. Böylece ittifak, gerek dünya üzerindeki yaşanılan çatışmalara ve iç karışıklıklara müdahalelerindeki meşruiyetini devam ettirerek alan dışı savunma mottosuyla varlığını sürdürmeye devam etmiştir. [66] Bu kapsamda Kopenhag Okulugerek geniş güvenlik algısıyla gerekse aktör bazında uluslararası sistemi inşa etmesiyleçok daha aktif rol oynamıştır. Diğer kuramların "güvenlikleştirme" konseptinde yaşanılan güvenliğin sadece devlet veya aktör bazlı olduğu görülebilir. Bu tutum karşısında Kopenhag Okulu'nun daha geniş bir güvenlikleştirme modeline sahip olduğunu ve NATO içerisinde güvenliğin daha rahat anlaşılabileceği belirtilmiştir. Sektörel güvenliğin etkisiyle ekonomik, askeri, siyasi, çevresel ve toplumsal ilişkilerin NATO'nun güvenlikleştirilmesinde çok daha kolay çözümlerin üretilebildiği düşünülebilir. Tek bir başlık üzerinden hareketle NATO'nun güvenlikleştirmesinin belirli çelişkiler doğuracağı, bu sebeple güvenlik politikalarının tek tek mercek altına alınması ve karara bağlanması ittifakın elini kuvvetlendirebilir.

---

[65] Jeniffer Medcalf, NATO: *A Beginner's Guide*. Oxford: Oneworld.2005, 3

[66] Güngör Şahin, "Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz". *Savunma Bilimleri Dergisi* 16 (2018): 61

1-3) Savaşın Evrimi: Klasikten Yeniye Geçiş

1-3-1) Savaş Kavramı

Dünya, varoluşundan bu yana sayısı bilinmeyecek kadar mücadele ve savaşa sahne olmuştur. Her dönemin ayrı bir politikası olmasıyla birlikte savaş kavramı genel anlamıyla çok fazla değişim döngüsü içerisine girmiştir. Savaş, sözlük anlamıyla "ülkelerin, aralarındaki ekonomik ve siyasal anlaşmazlıklar vb. sebebiyle, siyasal ilişkilerini askıya alarak, birbirlerine karşı ordularıyla giriştikleri silahlı eylem" olarak adlandırılabilir.[67] Genel anlamıyla dünya uzun bir süre klasik adı verilen bir savaş türü olan 'topyekûn savaş' modelini benimsemiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Soğuk Savaş gibi politika farklılıklarının oluştuğu ve askeri harekâtların yoğun olduğu yıllarda sanayi devriminin de etkisiyle tüm dünya topyekûnsavaş modelini benimseyerek hareket etmiştir.[68] Bu çerçevede olgunlaşan dünya sisteminin zaman içerisinde 'yeni savaş' modeli olarak adlandırılan savaş tipine geçtiği görülmektedir. Kopenhag Okulu'nun 1980 sonrası güvenlik kavramını genişletmesinin etkisi yeni savaş modelinde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede karşılaşabileceğimiz güvenlikleştirme oluşturabilecek yaklaşımlar ileriki yıllarda savaşın içerisinde kullanılmaya başlanmış ve etkin bir şekilde savaşın döngüsü değişime uğramıştır. Bu başlık altında öncelikle klasik savaş modeli üzerinde durulacaktır. Akabinde ise eski savaş modelinin yenileştirilmesi ve yeni savaşa dönüşüm süreci karşılaştırılacaktır. Bu çerçevede NATO'nun ne gibi dönüşümlerden geçtiği tartışılarak örgütün faaliyetleriyle savaş tutumu tanımlanmaya çalışılacaktır.

1-3-2) Klasik Savaş

Şiddet, tarihin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hatta öyle ki savaşın devletlerin oluşumunda olmazsa olmaz unsuru olduğu, devletin savaşsız ve savaşın devletsiz olamayacağı gerçeği kabul edilmelidir.[69] 1789 Fransız Devrimi savaşın tanımı açısından bir dönüm noktası şeklinde değerlendirilebilir. Bu kapsamda siyasal ve toplumsal yaşama getirilen dönüşüm hareketlerinin ilk olarak savaş karşısında bir gerçekliği kazandırdığı

---

[67]Ali Varlık Bilgin , "Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım", *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2)(2013): 114 -129.
[68]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):153.
[69]Charles Tilly, *Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, çev. Kudret Emiroğlu, (Ankara: İmge Kitapevi 2001): 47-62.

görülmektedir. Bu gerçeklik topyekûn savaş tutumunun en büyük unsurunu oluşturmaktadır. Kendi ülkesinin bağımsızlığı ve toprağı için vatandaşların birer asker konumuna sokulduğu bu perspektifte, milliyetçiliğin esas duyguları neticesinde karşıt görüşün direkt düşman olarak tanımlaması söz konusudur. Böylece savaş küresel bir hal almış ve topyekûn bir girişim sağlanmıştır. [70] Tüm bu gelişmelerin yanında sanayi devriminin de vatandaşlar üzerinde yadsınamaz bir davranış biçimlendirmesi ortaya çıkmaktadır. 19. yüzyılda çıkan devrimle beraber, savaşların en temel sebebi fazla üretimin getirmiş olduğu pazar arayışı ve dünya hâkimiyeti olgusudur. Bu çerçevede telgraf gibi demiryolunun da toplumunun gelişiminde ve üretim kabiliyetinde bariz farklar yarattığı görülmektedir. Topyekûn savaşın getirdiği unsurlar aracılığıyla ulus-devlet bütünleşmesi net bir biçimde bağdaştırılmıştır. Kitlesel düzeyde savaşa girilmesi ve bu düzeyin akabinde milliyetçilik akımlarının etkisinin uç noktalarda yaşanması vatandaşları ülkeleri adına bir şeyler yapmaya iterek savaşa hazırlamıştır. Ülkelerine yapılması gereken bir görev gibi düşünülen ve yorumlanan bu dönemin bağlayıcılığı buradan gelmektedir. Örnek olarak bir vatandaşın vermesi gereken verginin ülkesi için görev niteliği taşıması günümüz için önemlidir. Sanayi devrimi ile birlikte başlayan tutumun o dönem içerisinde ise milliyetçiliğe kadar uzanması ve radikalleşmesi kapsamında savaşa katılmanın bir görev olduğu düşüncesi halk içerisinde belirmektedir. 17 ve 18. yüzyıllar kapsamında ülkelerin arasında belirli bir düşmanlık bulunmamakta, sınırlar çerçevesinde sadece belirli hedeflere ulaşma isteği görülmektedir. Amaç, düşmanı sadece kendi devletinin hedeflediği biçimde davranmasını sağlamaya yönelik sınırlı politikalara yönlendirmektir. [71] Ancak topyekûn savaş zaman içerisinde evrilerek değişmiş, bu çerçevede düşman olan devletin tüm varlığını ve kapasitesini (teknolojik, insani, askeri vb.) bitirmeye dayalı ülkenin kendisinin tüm varlığını seferber etme hali olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda ortaya konan çalışmaların iki sebebi bulunmaktadır. İlk olarak Fransız Devrimi, ikinci olarak ise sanayi devriminin yarattığı etkiler halkları birbirine düşman etmiş, savaşa sokmuştur. Yaşanılan teknolojik ve ekonomik gelişmelerin bundaki etkisinin son derece fazla olduğu da unutulmamalıdır. [72]

---

[70]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):155

[71] John Frederick Charles Fuller, *TheConduct of War: 1789-1961* (1961): 23-25

[72]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):156

Fransız Devrimi özellikle burjuvaziye bir başkaldırı şeklinde nitelendirilerek sistemin reddedilmesini hedeflemiştir.[73] Savaşın pratiği açısından ele alındığında, halkın ortak hareketi bir başarı elde etmiş, bir güce karşı gelerek istediği politik değişiklikleri sağlayabilmiştir. Bu liberalleşme ve sonrasında demokratikleşme hareketi de yeni oluşacak dönemin ayak seslerini temsil etmektedir.[74] Fransız Devrimi'nin akabinde cumhuriyetin ilan edilmesiyle, Avrupa'da monarşiyle yönetilen devletler bu durumdan oldukça rahatsız olmuşlardır. Bu rahatsızlığın devamında beklenilenin üzerine monarşi yanlıları değil, Fransa bu devletlere savaş ilan etmiştir. Avusturya ve Prusya'ya karşı yürütülen bu harekâtta ilk kez 'kitlesel ayaklanma' modeli ile karşılaşılmıştır. Akabinde devrimci Fransa orduları 1813 tarihine kadar koalisyon kuvvetlerini (Avusturya, Prusya, Rusya ve İngiltere) savaşlarda hezimete uğratmıştır. Yaşanan hezimetin en önemli sebebi eski yüzyıla ait savaş tekniklerinin koalisyon güçleri tarafından kullanması ve yeni kitlesel bir savaş tekniğine hazır olamamasıdır. Ortodoks savaş stratejisinin koalisyon güçleri tarafından kullanılması ile sivillerin savaşa dahil edilmemesi algısı oluşturulmuştur. Napolyon o döneme farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak radikal bir kararla sivilleri de savaşa dahil etmiş, devrimci savaş stratejisini ortaya çıkartmıştır. Bu sebeple koalisyon kuvvetleri Napolyon karşısında varlık gösterememiştir.[75] Napolyon'un devrimci savaşından sonra savaş kavramı üzerinde nasıl bir değişikliğe gidildiğini Clusewitz'in 'Savaş Üzerine' isimli eseri göstermektedir. Bu eserde yer alan bir kesit şöyledir:

> *"…böylece Napoleon zamanından beri savaş, önce bir taraf sonra diğer taraf için halk savaşı şekline dönüşmekle yepyeni bir nitelik ve yeni boyutlar kazandı; daha doğrusu… mutlak mükemmelliğine kavuştu. Kullanılan araçların artık görülebilir sınırları yoktu; aksine bu sınır, hükümetlerin ve tebaanın enerji ve coşkusu içinde kaybolup gitmişti. Bir yandan araçların kapsamı ve imkan dahilindeki sonuçlarda meydana gelen genişleme diğer yandan ulusal duyguları coşturan tahrikler, savaşın sevk ve idaresindeki dinamizmi alabildiğine artırıyordu. Artık savaş harekâtının hedefi düşmanı mağlup etmekti; ancak düşman takatsiz kalıp yere serilince karşılıklı amaçlar üzerinde bir anlaşmaya varılabileceğine inanılıyordu. O halde savaş unsuru böylece bütün geleneksel sınırlardan kurtulmuş, bütün doğal gücüyle serbest kalmıştı. Bunun nedeni, bu büyük devlet işine halkın katılmış olmasıydı. …"*[76]

---

[73]Fred Halliday, *Devrim ve Dünya Siyaseti*, çev. Mehmet Moralı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2004): 14
[74]Jones Archers, *The Art of War in the Western World*, Londra: Harap Ltd. (1988), 320
[75]Eric J.Hobsbawm, *Devrim Çağı: 1789-1848*, çev. Bahadır Sina Şener,(Ankara: Dost Kitabevi 2003), 98
[76]Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. H. Fahri Çeliker, (İstanbul: Özne Yayınları 1999), 641

Bu sözlerden hareketle devrim savaşlarının artık yeni bir savaş çağını başlattığı ve zihinsel bir farklılığa gidildiği ifade edilebilir. Artık Fransız orduları bir yeri değiştirmek ve kurtarmak adına karşı tarafı yok etmeye dayalı bir psikolojiyle savaşmaya başlamıştır. Bu çerçevede savaş, normal anlamının aksine belirli kurallar bütünlüğü olan bir durum olmaktan çıkmış, öngörülemeyen bir nefretin güdülendiği halk birliği savaşına dönüştürülmüştür. [77]

Napolyon Savaşları bir teknoloji üretmemişti. Ancak topyekûn savaşın gerekliliklerinin ötesine geçerek farklı bir savaş algısı yaratmayı başarmıştı. Kaynak ve ekonomi anlamında bu savaşların etkisinin büyük olması sanayi devriminde yaşanacak olan dünya savaşlarının da altyapısını hazırlamıştır. Öyle ki kitlesel hareketin sağlanması için diğer devletlerinde belirli adımlar atması gerekmektedir.[78] Topyekûn savaşın şekillendiği bu evrede devletlerin artık ekonomik olarak daha fazla zorlanacakları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple savaş faaliyetlerinin kitlesel bir hareket oluşturması, ordunun güçlendirilmesi ve devamlılığı için devlet, vergilendirmelere daha çok yüklenmeye başlamıştır. Savaşın daha maliyetli olduğu ancak başarıya ulaşma oranının Napolyon örneği ile daha fazla olduğu görüldüğünde vergilerle oluşan maliyet yok edilmek istenmiştir. Vergi maliyetlerinin azaltılması bu durumla birlikte savaş başarısı oranının önüne geçtiğinden vergilendirmede farklılıklar oluşturulmuştur. Buna örnek olarak İngiltere belirli bir tarih aralığında da olsa savaş vergisi adı altında bir vergilendirme sistemi daha ortaya çıkartmıştır. Bu savaşın doğrudan vergilendirildiği durum olarak karşımıza çıkmaktadır.[79]

Devrimden sonraki dönemlerde özellikle 1815-1850 yılları arasında devletler eski düzene ve yapıya dönebilmek adına belirli girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak demokratikleşmenin dışında bir durumun doğmasına sebebiyet verilmiş, halkın isteğinin dışında bir kitleselliği yok saymaya dayalı bir tutum sergilenmiştir. [80] Amacın gerçekleştirilememesi üzerine devletlerin oluşan tabloya ayak uydurmaya başlaması kaçınılmaz bir hal almıştır. Böylece devletler kitleselliği savunacak, bunun oluşturulması için tüm imkânları kullanacaklardır. 1850'lere kadar devletlerde savaştan kaçınma halinin oluşması üzerine asıl amacın ordunun öneminin tekrar açığa kavuşturulması ve halkın üstünde

---

[77]Kalevi J. Holsti, The State, War, and the State of War, Cambridge: *Cambridge University Press*.(1996), 32, 33
[78]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi*". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):158
[79]Eric J.Hobsbawm, *Devrim Çağı: 1789-1848*, çev. Bahadır Sina Şener,(Ankara: Dost Kitabevi 2003), 108
[80]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):159

bir olgu olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.[81] Yaşanan savaşlardan sonra ülkelerin kendi iç dinamiklerini düzeltmeye çalıştığı süreçte savaşsızlık hali bir süre de olsa meydana gelmiştir. Bu süre zarfında profesyonel orduların oluşması sağlanmış olsa bile ordu ulus-üstü bir kurum olmaktan çok gittikçe ulusallaşan bir olgu haline gelmiştir.[82] Bu kapsamda profesyonellik kavramı değişikliğe uğramış, eski profesyonel ordunun aksine farklı bir vasıf kazandırılmıştır. Halk ve ulusal kimlik orduyu geride bırakarak çağın en önemli unsurları haline gelmiştir.

Sanayi Devrimi içerisinde 1850'lerden sonra devletlerde iç dinamikleri güçlendirme faaliyetleri güdüsünün azaldığı görülmektedir. Bu çerçevede özellikle ekonominin ve siyasal politikaların etkisinin büyük olduğu ortaya çıkmaktadır. 1848 Devrimleri ile beraber Sanayi Devriminin bir sonucu olarak ortaya çıkan isyanlar ve ayaklanmalarla devletler zor duruma düşmüşlerdir. Diğer taraftan ulusların zaferi olarak adlandırılan bu tutum halkların, demokratik faaliyetlerin zaferi olarak da adlandırılabilir.[83] Bu çerçevede ordunun önüne geçmiş demokratikleşme faaliyetlerini yürüten halk, belirgin bir biçimde oraya çıkmıştır. Devletlerin kendilerini güvenli alana almalarını sağlayacak bir yöntem bulması gerekmiştir. Güvenliği halkı da arkasına alarak sağlamak istemişlerdir. Kamusal bir faaliyet kapsamında milliyetçiliği ön plana koymuşlar, halkı yanlarına çekmeyi başarmışlardır. Ayrıca tüm devletler kendi ulusal dillerini eğitimde kullandırmak üzere çalışmalar yapmışlar, uluslararası alanda çoğalan rekabet ortamında politik ulusalcılık anlayışı ile yol göstermeye çalışmışlardır. Topyekûn savaşta oluşturulan ulusal hırsın bu çerçevede ortaya çıktığı ve düşmanlığın da yine ulusal zihniyetin milliyetçilik baskısıyla yönlendirildiği görülmüştür. [84]

Tarihsel olarak yaşanan milliyetçilik akımları doğrultusunda ülkeler içerisinde kopukluğun oluşması ve ayrımın bu kadar uç noktalara ulaşmasının 20.Yüzyıl itibariyle daha da arttığı gözlemlenmektedir. Böylece yaşanan milliyetçilik akımları ve politik tutumların her ülke için farklılaşması neticesinde ülkeler arası milli duyguların farklılaşması insanlık için değil ülkeler için bir fanatizm kazandırmıştır. Bu kapsamda topyekûn savaş anlayışının fikirsel çerçevesi geçmiş tarihlerde olan devrimlere dayanmaktadır. [85] Topyekûn savaşın

---

[81]Kalevi J. Holsti, The State, War, and the State of War, Cambridge: *Cambridge University Press*.(1996), 33
[82] Jeremy Black, *Tank ve Uçak: Modern Çağda Savaş Sanatı: 1815-2000*, çev. Yavuz Alogan, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003): 40
[83]Eric J.Hobsbawm, *Sermaye Çağı: 1848-1875*, çev. Bahadır Sina Şener, (Ankara: Dost Kitabevi, 2003), 97
[84]Ulrich Bröchling, *Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi*, çev. Veysel Atayman, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001), 132
[85]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):159

temel sebepleri incelenmeye devam edildiğinde, 1850'lerden bu yana giderek su yüzüne çıkan sanayileşme hareketlerinin ekonomik anlamda ve teknolojik anlamda yansımaları devletlere yeni olanakları beraberinde getirmiştir. Örnek olarak buhar gücü makineleri, ateşli silahların geliştirilmesi, demiryolu, yiyeceklerin uzun süre bozulmadan korunması vb. buluşlarla teknoloji olanakları yaratılmıştır.[86] Bu olanaklar da çatışma için yeni ortamlar hazırlamıştır. Devletler adına sürekli yeni bir rekabet motivasyonu oluşturan Sanayi Devrimi'nden sonra ileriki safhalarda Birinci ve İkinci Dünya Savaşı meydana gelmiş, bunlar yaşanılan rekabet ortamının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. [87]

Tüm bunların yanı sıra, topyekûn savaşın meydana getirdiği ve ülkelerin savaşları kazanmalarına yol açacak tutumlar, devletlerin yönetim kabiliyetini artırarak etkinliğini de yükseltmiştir. 19. yüzyılda devlet yönetimlerinin güçlenmesi neticesinde devletler arasında politik farklılıklar daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının son bulmasıyla bundan sonraki yaşanabilecek savaşlar adına önemli zeminler oluşmuştur. Genel hatlarıyla, 19. yüzyılda devletler tarafından güncellenmeye başlayan ve 20. Yüzyılda kendini tekrar revize eden bir savaş kavramının günden güne farklılaştığı görülmektedir. Teknoloji hamleleriyle birlikte propaganda, denetim ilişkileri, diğer devletleri manipüle etme politikaları ve devletin baskı aracı olarak savaş tutumuna karşı çıkılmasını engelleme gibi faaliyetler bakımından gelişen bir dünya düzeni görülmektedir.[88] Devletin artık hayatın her alanında var olma fikri günden güne politikalarla meşruluk kazanmıştır. [89] Günümüz politikalarıyla 'biyo-iktidar' olgusu gibi yeni savaş tekniklerinin içerisinde yer alan bir kavramın kabul edilmesi, tamamen geçmişteki topyekûn savaşın sağladığı yeniliklere dayandırılmıştır.[90]

---

[86]Paul Hirst, War and Power in the Twenty-First Century: *The State, Military Power and the International System* (New Jersey: Wiley Yayınevi, 2003), 26

[87]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi*". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):160

[88]Glover, İnsanlık: *Yirminci Yüzyılın Ahlaki Tarihi*, çev. Ayla OkyayuzYazal, (Ankara: Phoenix, 2003), 256,263

[89]Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4 (2016):170

[90]Biyoiktidar terimi asıl olarak Fransız Filozof Michel Foucault tarafından ortaya atılmış ve modern ulus devletlerin amaçlarını "bedenlerin zaptedilmesini ve nüfusun kontrol edilmesini başarmak için sayısız ve farklı tekniklerin uygulanışındaki bir patlama" aracılığıyla, özellikle de istatistik ve olasılığın kullanılması yoluyla, düzenleme pratiğine işaret eden bir terimdir. Lütfiye Bozdağ, Biyoiktidar Kavramı Ve Ötekileştirmenin İki Kadın Karakterde Temsili "Meryem Ana Ve Berfo Ana" , *Sanat ve Tasarım Dergisi* ,(2013): 159,160

Bu çerçevede klasik savaş, ülkelerin yapılarını ve onlara bağlı güçlerini pozitif bir biçimde etkilemiştir. Dolayısıyla eski olarak adlandırabileceğimiz savaş türü 20. yüzyıldan galip çıkan ve başat sayılan güçlerin hem bir neden hem de bir sonucunu teşkil etmektedir. Diğer taraftan kapitalizm ve savaş kavramlarının birbirleri arasında paralellik ilişkileri de yaşanılan süreçlerde ortaya çıkmıştır. Öyle ki, yaşanan savaş ortamının yarattığı etkiyle birlikte, devletlerin silah üretimi ve üreticileri üzerindeki politikaların son derece azami ölçüde dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu netleşmiştir. Silah sektörünün sekteye uğramaması ve yaşanacak herhangi bir savaşın hükmedilmesi için devlet-özel sektör ilişkisi başlatılmıştır.[91] Gelişim aşamalarının mercek altına alınması suretiyle kültürel ve toplumsal boyutun özellikle sadece savaş ortamında belli olamayacağı, artık savaşın sadece cephe içerisinde yapılamayacağı gerçeği su yüzüne çıkartılmıştır. Dolayısıyla savaşın cephe hattından çok ekonomi, siyaset, toplum gibi büyük ve geniş bir yelpazede bitirilebileceği gerçeği içerisinde topyekûn savaşın etkisi oldukça büyüktür. Bu kapsamda güvenlik kavramının farklı boyutlara ulaşacağı ve klasik savaş türünden ziyade artık hayatın her alanında etkisini sürdürebileceği savaşlara geçiş yapılacağı 'yeni savaşlara' eğilim gerçekleşmektedir.

1-3-3) Yeni Savaş

Sanayi Devrimi sonrasında gelişen teknolojilerin savaşları etkilediği ve değiştirdiği bilinmektedir. İnsanlık tarihini savaşların en acımasız noktalarına taşıyan Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının akabinde devletler değişim politikalarını uygulamaya başlamışlardır. Bu çerçevede özellikle nükleer politikaların ortaya çıkması ve insanlığa karşı büyük bir tehdit oluşturmasıyla birlikte savaşların durması veya sekteye uğraması sonucu doğmuştur. Bu süreç savaşta yaşanan değişim tartışmalarının fitilini ateşlemiştir.[92] Savaşların sürekli bir devinim halinde olmasıyla birlikte her savaşın değişken bir yapısı vardır. Bu kapsamda, yeni teknolojik gelişmelerin etkisiyle (hava kabiliyetlerinin artırılması, barutun kullanılmaya başlanması vb.) askeri anlamda devletler sürekli değişim içerisinde varlıklarını sürdürmektedirler. Bu dönüşümlerden biri de Soğuk Savaş yıllarının rekabet ve çekişme ortamı ile sonuçlanmış, ABD-SSCB güç mücadelesinin 1990'lı yıllarda son bulmasıyla farklı bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Yeni savaş konseptini anlamaya dayalı bu gelişmelerin

[91]Eric J Hobsbawm, İmparatorluk Çağı, 1875-1914, çev. Vedat Aslan, (Ankara: Dost Kitabevi, 1999), 332
[92]Haldun Yalçınkaya, "Savaşın Değişimi ve Kuramsal Tartışmalar", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.46, (2019):1

ışığında öncelikle Clausewitz'in klasik savaş hakkında söylediklerini yorumlamak ve onun savaş kuramından kısaca bahsetmemiz gerekmektedir. Akabinde ise yeni savaş olgusunun farklılaşan tarafları ve eleştirileri anlatılacaktır. Clausewitz'e göre savaş "politikanın başka unsurlarla devamı" şeklinde tanımlanmaktadır. Savaşı 'üçleme' adını verdiği bir yaklaşımla anlatmaya çalışan Clausewitz, sac ayaklarına ilk olarak ilkel şiddet, nefret ve düşmanlığı, ikinci olarak tesadüfî durumları, ihtimal olacak hesaplamaları ve son olarak ise akıl ve mantık çerçevesindeki siyasi araçları yerleştirmiştir.[93] Bu üçlemenin içerisinden tekrar bir üçlemenin türetilmesiyle meydana gelen açıklamalar yapılmıştır. (bkz. 3).

Tablo 3 – Clausewitz Savaşın Üçlü Tanımı[94]

İlkel Şiddet, Nefret ve Düşmanlık	Halk
İhtimal Hesaplamaları ve Tesadüfî Durumları	Komutan
Akil Tutum, Siyasi Araçların Kullanımı	Hükümet

Clausewitz tarafından sac ayaklarının Tablo 3'teki gibi kategorize edilmesi söz konusudur. İlk kategorinin halkla özdeşleştirildiği görülmektedir. Bu çerçevede, halkın kin ve nefret duygularıyla hareket ettiği, savaş ortamında çatışılan karşı unsurun yok edilmesi gereken bir değer olduğunu benimsemesi şeklinde yorumlanmaktadır. İkinci kategori ele alındığında, savaş ortamındaki her türlü ihtimalin ordunun başındaki komutanlar tarafından incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda komutan ihtimal hesaplamaları konumuyla özdeşleştirilmiştir. Son kategoride ise, siyasi bir bütünlüğün oluşması esasına dayanan ve savaşınsadece bir çözüm yolu sunmadığı, politikalarla da bir zafer kazanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Politika kararlarını yürütecek ve sunacak zümrenin hükümet olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla hükümet, üçüncü kategorinin eylemlerini yapacak olan aktördür.[95]

Savaşların her evresinin mutlaka bu noktalardan geçmesinin yanlış olmayacağı görüşünde olan klasik savaş düşüncesi özellikle Soğuk Savaş sonrası yerini yeni savaş olgusuna bırakmıştır. Yeni savaş kapsamında bu görüşlerin yeterli olamayacağı, her alanda ve

[93]Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. H.Fahri Çeliker, (İstanbul: Özne Yayınları, 1999), 55
[94]Strachan, "Clausewitz and the Dialectics of War", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), Clausewitz in the Twenty-First Century, *Oxford University Press*, (2007): 43,44.
[95] Ali L. Karaosmanoğlu,"Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler, Cilt* 8, Sayı 29 (2011): 10

her nitelikte devletlerin birbirleri arasında savaş verebilecekleri düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu farkı daha iyi anlatmak adına savaşları gruplar halinde detaylandırmak ve örneklendirmek daha doğru olacaktır. Birinci nesil savaşlar özellikle sadece belirli bir kesimin savaştığı, savaşmayanların ayırt edildiği az yoğunluklu savaş olarak adlandırılabilir.[96] İkinci nesil savaşlara bakıldığında, ateş gücünün yoğun olduğu savaşlara örnek gösterilebilir. Üçüncü nesil savaşların özellikle 2. Dünya Savaşı'nda kullanılan hızın ve manevranın etkili olduğu savaşlar olduğu bilinmektedir. Bu savaş türlerinin hepsinin geride kaldığı ve günümüz savaşlarının yanında etkisini koruyamadığı görülmektedir. Devlet ve devlet olmayan aktörlerin Kaldor'un tanımıyla "şebekelerin" düzenli-düzensiz ordu yapılanmaları, halk arasına karışan teröristler, vekâlet savaşları, hibrit savaş tekniği, profesyonelleşme ile insan gücünün yerini teknolojik hamlelerle doldurarak savaşmak, yeni savaşın eski savaştan farkları olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni nesil yani dördüncü nesil savaşlar ise ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal tüm "şebekelerin" dahil edildiği ağ odaklı savaş biçimlerini oluşturur.[97] Yeni savaş olgusunun ileri gelen düşünürlerinden Kaldor'a göre devlet ve devlet olmayan aktörlerin arasında meydana gelen savaşlar bu kavramı tanımlamaktadır. Yeni savaş yasal veya yasal olmayan örgütlerin silahlı savaşı olarak da adlandırılabilir. Sadece orduların değil, artık sivil toplum kuruluşlarının, etnik grupların, paralı askerlerin, gönüllülerin vb. aktörlerin etrafında dönen bir savaş konsepti olduğu ortaya çıkmaktadır. Şebekeler savaşı geniş ölçüde yaymak ve daha güçlü hale getirmek için kullanılmaktadır.[98]

Devletlerin savaş ortamının güvenlikleştirilmesi konusunda artık yelpazeyi geniş tutması gerektiği görülmektedir. Eski savaşlarda gerekli güvenlik unsurları günümüz savaş stillerine göre çok eksik ve geri kalmaktadır. Örnek olarak 1990'lı yıllarda Ruanda'da çıkan çatışmalar neticesinde artık eskisi gibi orduların salt bir gücü temsil edemediği, sadece siyasi olguların değil, etnik kimlikler üzerinde kin ve nefret savaşlarının da yürütüldüğünü göstermektedir. [99]Aktörlerin farklılaşması ve her alanda devletlerin mücadele etmesi yeni savaş olgusunun en önemli tutumlarından biri haline gelmiştir. Bu çerçevede uluslararası sistemde devlet dışı aktörlerin ve askeri düzeyde olmayan tehditler ile birlikte algının farklı mekanizmalara kaydırıldığı gözlenmektedir. Şebeke savaşlarının en önemli özelliği kesinliğin olmaması durumudur. Kesin bir galibiyet veya mağlubiyet söz konusu değildir. Çünkü bu

[96] Haldun Yalçınkaya, "Savaşın Değişimi ve Kuramsal Tartışmalar", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.46, (2019): 4
[97]William S Lind, "Understanding Fourth Generation War." *Military review* 84 (2004): 1,5
[98]Mary Kaldor, Global Civil Society: *An Answer toWar*, Cambridge, Polity, (2003), 120,122
[99]Mary Kaldor, New and Old Wars. Oxford: *Polity Press*. (2001), 120,121

savaş tanımlamalarında örnek olarak yıpratılmak istenen devletin belirli sivil toplum kuruluşlarının harekete geçmesi ve protestolar düzenlemesi diğer devlete bir avantaj sağlayacaktır. Bu avantajı karşı ülke içerisindeki şebekelere sponsor olarak sağlayacak ve ekonomik anlamda yardımlar sunacaktır. Devlet askerini ya da farklı bir unsurunu devreye sokmaktansa düşmanı, devlet içerisindeki zafiyeti yani ekonomisini kullanarak yıpratmaya ve çökertmeye çalışacaktır. Yeni savaş içerisinde bu tip savaşlar sürekli devam etmekte ve bu sebeple sona erdirilememektedir. [100]

Türkiye üzerinden yeni savaş kapsamında bir örnek verildiğinde, sınırında oluşan PKK terör örgütü ile yıllardır mücadelesi ile karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin mücadele ettiği ülkeler PKK terör örgütüyle işbirliği yaparak, gerekli mühimmat ve ekonomik desteklerini sağlamaktadır. Böylece adeta vekalet savaşlarının bir örneği ortaya çıkmaktadır. Yeni savaş koşulları altında Türkiye'nin bu çerçevede yıpratılması düşünülerek terör olaylarıyla gelişiminin engellenmesi planlanmaktadır. Bu savaşı sadece ekonomilerini kullanarak fonlayan düşman devletlerin, örgütlere siyasal amaçlar yüklediği veonları etnik duygularla eylemlere sevk ettiği görülebilmektedir.[101]

Kaldor'un yeni savaş olgusuna dönülecek olursa, yeni savaşların tam anlamıyla yeniliği içermediği ve içerisinde eski savaşlara ait olguların da yer aldığı görülmektedir. Fakat savaşların önlenmesine dayalı farklı alternatifler geliştirildiğinde bu tarz bir ayrımın yapılması gerektiği söylenmektedir. Çünkü günümüz savaşlarının eski tip savaşlardan ne oranda farklılaştığını ve hangi açıdan değişiklik gösterdiğini anlamak gerekmektedir. [102] Kaldor savaşlar sırasında meydana gelen değişikliklerin taktiksel ve/veya teknolojik değişimlerden ziyade sosyolojik yönüyle ilgilenmiş, asıl aranması gereken olgunun siyasal değişiklikler olduğunu ifade etmiştir.[103] Üzerinde düşünülmesi gereken ve Kaldor'un da bahsettiği diğer bir unsur, savaşların çıkmasının ve farklılaşmasının bir sebebinin de "kozmopolit" bir yaklaşım olmasıdır. Bu kapsamda yeni savaşların açık kimlik grupları yani "kozmopolit gruplar" ile

---

[100]Mary Kaldor, "In conclusive Wars: Is Clausewitz Still Relevant in These Global Times?", *Global Policy*, Cilt 1, No 3, (2010): 271,272 ve 275

[101] Ali L. Karaosmanoğlu,"Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (2011): 15

[102]Mary Kaldor, "Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror", *International Politics*, Sayı 42,(2005): 498 ve "*Elaborating the New War Thesis*", Duyvesteyn ve Angstrom (der.), Rethinkingthe Nature of War (2006): 210

[103]Mary Kaldor, "Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror*", International Politics*, Sayı 42, (2005): 491

kapalı kimlik grupları arasında yapılan bir savaş olarak anlatılması doğru olacaktır.[104] Meşruiyet kazanımı konusunda artık yeni normlar ile birlikte inşa edilen bir savaş kavramı vardır. Yeni savaş özellikle insani müdahale, korumaya yönelik operasyonlar gibi harekâtlardan oluşmaktadır. Bu harekâtların oluşmasındaki temel unsur, güvenlikleştirilmesi zor ve tehdit altında olan halkların korunmasını içeren savunma operasyonlarının varlığıdır.[105] Bu tarz askeri operasyonların meşru kılınması ve yasallık oluşturması adına BM tarafından birçok şart aranmaktadır. Ancak konu, Kaldor'un beyan ettiği gibi kozmopolit kesime ayrıcalık tanıyarak bu kesimin kapalı kimlik gruplarıyla karşı karşıya getirilmesidir[106] Günümüz siber savaşlarının doğuşuyla birlikte bu gruplarla temas daha da artmıştır. BM, NATO gibi uluslararası örgütlerin yeni savaş koşulları altında askeri müdahalelerde bulunabilmeleri için "insani güvenlik" unsurunun varlığı ile meşruiyeti sağlamaları beklenmektedir.

1-3-4) Savaş Koşullarının Dönüşümü ve NATO Üzerindeki Etkisi

Soğuk Savaş sona erdikten sonra güvenliğe dair uluslararası sistemin değiştiği görülmektedir. Bu sistem değişikliği ve güvenlik algısının dönüşümü belirli tehditlerin ortadan kalkmasını sağlamıştır. NATO yeni duruma adapte olabilmek adına dönüşmek durumunda kalmıştır. Soğuk Savaş sonrası, geleneksel olarak adlandırılan eski savaş yöntemleri yeni güvenlik tehditleri karşısında yetersiz hale gelmiştir.[107] NATO zaman içerisinde siber tehditlerin ortaya çıkışını ve devamlılık süreçlerini incelemiş, yeni güvenlikleştirme hususunda nasıl bir reaksiyon vereceğini, yaptığı zirvelerle tartışarak kendisini geliştirmiştir. Bu noktada öncelikle insani güvenlik ve asimetrik savaşın ilk yansımaları neticesinde siber güvenliğe, uzay cephesi olarak adlandırılan savaşın yeni dinamiklerine geçiş yapılacaktır. Özellikle Estonya saldırısı sonrası NATO içerisinde bir siber savaş algısının hızla oluşması sürecin hızlanmasına da sebebiyet vermiştir. Artık belli doğrultuda ilerleyen savaşların değil, asimetrik savaşların zamanı geldiği görülmektedir. İnsani güvenliğin boyutlarının günden güne şekillenmesi ve eski savaş koşullarının

---

[104] Ali L. Karaosmanoğlu,"Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (2011): 12

[105]Mary Kaldor, "Human Securıty." Society and Economy 33, no. 3 (2011):446

[106] Ali L. Karaosmanoğlu,"Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (2011): 12

[107]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 205

oluşamaması durumunda asimetrik savaşın yansımaları günümüz koşullarında görülmeye devam edecektir. Birey güvenliğinin sadece terör unsurları gibi ana etkenlerden ziyade göç, küresel ısınma, yaşamsal faaliyetlerinin ekonomik olarak sürdürülememesi gibi durumlarla da önemli derecede etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu noktada insani güvenlik devletler ve NATO nezdinde etkili bir konumda yer almaktadır. Asimetrik savaşlarda ise gerek vekalet savaşları gibi bir ülkenin adına savaştırılan gruplar gerekse artık topyekun savaşlardan ziyade oluşturulan şehir içi savaşlarının gelişimi savaşın evrim geçirdiğinin kanıtıdır. Bu noktada savaş kavramı günümüzde devletlerin askeri güçelerini hedef almaktan çok devletlerin özgürlük olgularını hedef almayı tercih etmektedir. NATO zamanla siber savunmaya dayalı bir strateji geliştirmeye başlamış, uluslararası sistemin bir parçası olan tehditlere karşı yeni planlamalar oluşturmaya yönelmiştir. Özellikle 2010 tarihli Lizbon Zirvesi'nde siber savunmaya dayalı bir altyapının kurulması, bu duruma dayalı stratejilerin resmi olarak geliştirilmesi kabul edilmiştir. NATO yeni savaş koşullarında hibrit savaş şemsiyesi altındaki siber tehditleri bertaraf etmek adına bir planlama başlatarak, örgütün tüm üyelerine askeri, ekonomik ve bilişim teknolojileri gibi yardımlarda bulunmaya başlamıştır.[108]

1989'da Berlin duvarının yıkılmasıyla ve akabinde 1991'de SSCB'nin dağılması sonrasında dünya iki kutuplu sistemden ayrılarak yeni bir döneme girmiştir. NATO Soğuk Savaş sonrasında kendisini bu savaştan galip çıkmış olarak tanımlamıştır. Yeni dönemin NATO içerisinde ve dışarısındaki genel düşünce koşullarında örgütün etkisini kaybetme olasılığı ve zamanla yok olabileceği öne çıkmıştır.[109] Var olma nedeninin tamamen ortadan kalkmasıyla birlikte, güvenli bir uluslararası sitemin oluşması beklenmiştir. Bu çerçevede oluşan güvenliğin yanında NATO'nun dağılması ve anlamsızlaştırılması durumu ortaya çıkmıştır. Tüm bu düşüncelerin ışığında NATO'nun hareket kabiliyeti ve güvenliğin genişlemesi sekteye uğramıştır.[110] Bu çerçevede Soğuk Savaş yıllarının başat güvenlik rolü olan NATO'nun kendisini yeniden tanımlama ihtiyacı doğmuş, bölgesel yapılanmalarla ahenk içerisinde varlığını kalıcı kılmak için politikalar düzenlemişlerdir. 1991 yılında yayınlanan stratejik belgede NATO ortadan kalkan veya bitirilen tehditleri açıklamış, yaptığı politikalar sayesinde düşmanın çözülme sürecine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla sağlanan güvenlik

---

[108] NATO 2020:Assured security; dynamicengagement", erişim tarihi 18.04.2021, http://www.nato.int/strategic-concept/ expertsreport.pdf

[109]Robert McCalla, "NATO's Persistence after the Cold War. (North AtlanticTreaty Organization)", *International Organization*, Cilt 50, No.3, Yaz (1996): 446

[110]John S.Duffield, "NATO's Functions after the Cold War." *Political Science Quarterly* 109, no. 5 (1994):764

eğiliminin sürdürülmesi konusunda bir kararlılık örneği göstermiştir.[111] Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki ilk toplantıda örgüt için güvenliğin önceliği vurgulanmış, güvenliğin diyaloga dayalı politikaları izlemekten, işbirliklerinden ve ortaklıklardan geçtiği ifade edilmiştir. NATO içinde hem eski anlaşmazlıkların tekrar ortaya çıkmasının ele alındığı hem de yeni politikaların çatışma koşulların nasıl farklılaştıracağının irdelendiği görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda çatışmaların en aza indirgenmesi hatta önlenmesi, krizlerin nasıl yönetileceğini belirleyen politik tutumların görüşülmesi örgüt içerisinde yeni dönemde varlığını nasıl yürüteceği sorusunu cevaplar niteliktedir. Eski savaş konsepti altında olan dönemin Soğuk Savaş ile etkisini kaybetmesiyle, uluslararası güvenlik yapısının sadece askeri ve siyasi bir olgu olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumun yerini ekonomi, iklim değişikliği, enerji, siber alana kadar uzanan yelpazesi geniş bir tehdit külliyatı almış, NATO bünyesinde güvenliğin farklılaşması görüşülmeye başlanmıştır.[112]

Gelişen dünya düzenini yakından takip eden araştırmacıların "yeni" kavramını yapısal değişikliklerle fazlasıyla kullanmakta oldukları görülmektedir.[113] Yeniliğin tanımlanmasında esas amacın, güncel yaşamda problemlerin daha rahat bir şekilde çözümlenmesi adına sonuç vermesi için kullanılan bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.[114] Esasında, yeni olarak tanımlanan bir kavramın tarihte ve uluslararası sistemin önceki zamanlarında kendini gösterdiği, değişimlere uğradığı görülmektedir. Böylece "yeni savaş" kavramının da önceden var olan devlet, devlet-dışı aktörler, savaş gibi unsurlardan oluştuğunu görmek mümkündür.[115] Ancak buradaki durumun zaman içerisinde bu kavramların eski zamanlardaki dinamikler üzerinde kalmaya devam etmesi, olgunun farklılaşmaması anlamını taşımamaktadır. Zaman içerisinde her şey gibi savaş kavramının da belirli yönlere eğiliminin gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Bu eğilimin yenileşmenin kendisi olduğu düşünüldüğünde, özellikle teknolojik hamlelerle birlikte yeni savaşın NATO içerisinde etkisini artırdığı

---

[111] "TheAlliance's New Strategic Concept 07 Nov. 1991–08 Nov. 1991", erişim tarihi 20.04.2021, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm

[112]Güvenlikleştirilmenin farklı boyutlu tehditlerini incelemek adına bakınız; Buzan, "Rethinking Security After the Cold War", *Cooperation and Conflict*, Cilt 32, No 1, (1997): 7

[113] Soğuk Savaşın bitiminden sonra güvenliğini dünya düzeninin, savaşın "yenileştirilmesi" gibi kavramsallaştırmaların fazlasıyla üretildiği bir evreye girilmiştir. Tüm bunların yanında bu kavramların ne kadar "yeni" olduğu bir tartışma konusudur. Daha ayrıntılı incelemek adına bkz; Booth, "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, Cilt 17, No.4, (1991):314,315

[114]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu*", Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 207

[115]Ken Booth, "New WarsforOld", *Civil Wars*, Cilt 4, No.2, (2001): 166

gözlenmektedir. Yenileşme furyasının toplum ve devletleribirbirlerine normalde olduğundan çok bağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.[116]

1-3-4-1) Teknolojik Hamleler

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte, uluslararası sistem üzerinde bir tetikleyici etki ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş gerginliğinin azaltan ve farklı yerlerdeki insanların birbirleri arasında haber almasını kolaylaştıran önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. İlk olarak 1991 Körfez Savaşı'nda verilen detayların internet arayıcılığı ile verilmesi yeni bir dönemin işareti olarak adlandırılmıştır. Bu sebeple Körfez Savaşı'nın bir "haberleşme savaşı" haline geldiği düşüncesi iddia edilmektedir.[117] Mary Kaldor'un yeni savaş tutumu, iletişim araçlarının hızla kullanılmasıyla birlikte devlet, devlet dışı aktörler, sığınmacılar, uluslararası suç örgütlerinin eylem yeteneklerinin coğrafi olarak genişlemesi gibi unsurların güvenlikleştirmeye dair etkisini beraberinde getirmiştir. İnsanlık tarihi süresince "uluslararası bağlantı" internetin getirdiği düzeye ulaşmamıştı.[118] Bu sebeple "yeni savaş" Kaldor'un küreselleşme yoluyla anlatılabilen bir tutum olarak ortaya çıkmıştır. İletişim ağının ve teknolojik hamlelerin gelişmesiyle, farklılaşan bir geleneksel savaş dinamiği görülmektedir. Böylece siber savaş alanının ve iletişimsel ağların ötesinde teknolojik gelişmelerin ayrı bir savaş alanını oluşturduğu söylenebilir. İnternet teknolojisinin gelişmesiyle orduların arasındaki iletişimin eskisine göre daha fazla nitelik kazandırdığı, orduların daha net ve kesin bilgilerle operasyonlar düzenlediği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın akabinde olan ilk sıcak savaş, Irak Savaşı olmuştur. Bu kapsamda düşünülen ve en ilginç olan durum kaynağı bilinmeyen ve görülemeyen füzeler bütününün düşman mevzilerini etkisiz hale getirmesidir. Uzun bir süre sıcak savaş şeklinde fiziksel bir karşılaşma meydana gelmemiştir. Televizyon kanallarında seyredilenlerin gerçekten savaş mı yoksa bir ekran görüntüsü mü olduğu bir süre anlaşılamamıştır. Bu çerçevede artık bir kısmı sanal dünyanın ürünü haline gelen savaş kavramının gelişimi zaman içerisinde değişim göstererek farklılaşmıştır.[119] Artık savaşlarda kullanılan simülasyonlarla birlikte savaşların seyri değiştirilebilmekte vecoğrafi sınırların

---

[116]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler, Cilt* 9, Sayı 34 (2012): 207

[117]Armand Mattelart, *Mapping World Communication: War*, Progress, Culture. Minneapolis, University of Minnesota, (1994), 117

[118]Age. s. 117.

[119]James Derian, "Virtuous War/Virtual Theory." *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-) 76, no. 4 (2000): 787-788.

arasında büyük fark bulunmamaktadır. Bu çerçevede kilometrelerce uzaklıktaki ülkeler birbirlerinden çok hızlı bir şekilde haberdar olabilmektedirler. Dünya üzerinde zamansal uzaklıkların süresinin kısaldığını söylemek mümkündür.[120]

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla birlikte hızla büyüyen ve gelişen pazar ekonomisinin, siyasi algıları değiştirdiği ve dönüştürdüğü görülmektedir. Şekillenen politikalarla birlikte savunma için ayrılan bütçeler azalmaktadır.[121] Gelişen teknolojinin asker ihtiyacını tamamen olmasa da bir kısmını ortadan kaldırdığı gözlenmektedir. Günümüzde de geleneksel savaş taktiklerinden uzaklaşarak, daha güncel savunma/saldırı metotlarıyla eş zamanlı olarak düzenli ve düzensiz savaşı meydana getirme kapasitesine sahip planlamalar izlenmekte ve düzenlenmektedir. Ordu kapasitelerinin sayısal oranda azalması neticesinde vuruş güçlerinde de bir azalış beklenirken teknolojik gelişmeler sayesinde bu durum gerçekleşmemektedir. Vuruş gücü ve müdahale hızının arttığı görülen ordu tiplerinin son teknolojik mühimmatları kullandığı da bir gerçektir. İnternetin sivilleştirilmesi ile beraber yaşanan çatışmaların, protesto ve özellikle şiddete yönelik eylemlerin çok daha hızlı bir şekilde farklı kitlelere ulaştığı görülmektedir. Savaş unsurları arasında yenen ve yenilen taraflar arasında ve savaşın nerede geçtiği konusunda belirsizlikler giderek artmaktadır.[122] Bu kapsamda savaşılan yerin bazen internet ortamının içerisinde "ağ yapılanmalarının savaşı" olması, bazen de başka ülkelerin internet üzerinden diğer bir ülkenin halkını tetikleyici etkilerle ayaklanmalar başlatması söz konusu olabilmektedir. Böylece yeni savaş içerisinde oluşan güç kavramı sadece ordu gücüyle ve cephe harbiyle sınırlı kalmamakta, medyanın yönlendirmiş olduğu ve devletlerle paralel işleyen politikalarla yaptığı girişimler de son derece önem arz etmektedir. Böylece NATO, sadece aktörleri değil, oluşacak tehditlerin yapısında da değişime gitmek durumunda kalmıştır. 1991 yılında ortaya konan stratejik gayelere bakıldığında, NATO içerisinde tam bir belirsizlik durumu hakimdi. Bu anlamda hangi tehdit algılarının NATO bünyesinde daha zorlayıcı olacağı veya ne ile karşılaşılacağı bilinmemektedir. 1991 stratejik konseptine bakıldığında bahsedildiği üzere örgütün en büyük endişesi potansiyel olan tehdidin

[120]Age, s.773-774.
[121] Savunmaya yönelik bütçelerin Soğuk Savaş-11 Eylül olayları arasında bir düşüş gösterdiği bilinmektedir; SIPRI MilitaryExpenditure Database 2011, erişim tarihi 20.04.2021, http://milexdata.sipri.org
[122]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu*", Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 208

ortadan kalkması durumuydu.[123] Yaşanılan bu durum özellikle yeni ve farklılaşan tehditlerin (sınır çatışmaları, etnik anlaşmazlıklar, devlet dışı aktörlerin baskıları, uluslararası suç örgütleri vb.) Soğuk Savaş dönemi stratejileriyle kalan bir NATO'nun bu tehditleri ne kadar engelleyeceği şüphesini oluşturmaktaydı. Bu sorunlara cevap verebilen bir NATO'nun oluşup oluşmaması tartışmaları arasında, dönüşüm ve değişim sürecine gidilmiştir. Aksi halde, ittifak fiziki bir varlık beyan etse bile fonksiyonel olarak etkisi çok daha kısıtlı kalacaktır.

1-3-4-2) Asimetrik Savaşın İlk Yansımaları

SSCB'nin dağılmasından sonra değişen dünya düzeninde en fazla rastlanan olgunun asimetrik güvenlik yaklaşımı olduğu görülmektedir. Asimetrik savaş sadece askeri alanda değil, ekonomi, sosyal medya, teknoloji gibi unsurlarla bir ülkenin istikrarsızlaştırılmaya çalışılması durumu olarak adlandırılabilir. Soğuk Savaş zamanında da asimetrik güvenlik ortamının var olduğu ancak Soğuk Savaş'ın akabinde bu güvenlik unsurunun daha da yaygınlaştığı görülmektedir. Esas olarak internet kullanımının yaygınlaşması ve sivil alana kaydırılmasıyla siber dünyanın oluşturduğu bu yeni durum asimetrik çatışmayı teşvik etmektedir.[124] Savaşın dünyada ilk kez internet ortamına entegre edilmesi durumu Rusya-Çeçenistan mücadelesi zamanında gerçekleşmiştir. Teknolojik hayatın ilk savaş yansıması olan bu düzlemde, Çeçenler tüm medya organlarını faaliyete geçirerek bilgi savaşının ilk internet üzerindeki akışını sağlamış oldu. Örneğin, Çeçenlerin öldürülen Rus askerlerini internet üzerinden dünyaya paylaşması sonucunda, Rus annelerinin çocuklarının hayatını kurtarmak amacıyla eylemler düzenledikleri bilinmektedir.[125] Ruslar buna karşılık aynı formülle biraz geç de olsa cevap vermişlerdir. Dolayısıyla siber alanda ilk kez çatışmadan uzak bir cephe hattı da bu bölgede gerçekleşmiştir. Siber alanda savaşmanın NATO için etkisi de büyük olmuştur. Rus-Çeçen mücadelesinin psikolojik bir harekât desteği yarattığı tüm dünya devletleri tarafından görülmüştür. İnternetin artık sadece bir medya unsuru olmasından çok, düşman olarak adlandırılan unsurları zarara uğratacak bir sistem haline geldiği görülmektedir. Bu mücadeleden hareketle fiziki ve sanal ortam arasında gerçekleştirilen

---

[123] 'An Alliance for the 21st Century' Washington Summit Communiquéissued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999", erişim tarihi 21.04.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

[124]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 209

[125]S. Petit, "*ChechenUse of the Internet in theRusso-ChechenConflict*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, the U.S. ArmyCommandand General StaffCollege Fort Leavenworth, Kansas, 2003):61-62.

savaşı sadece yeni savaş olgusuyla ifade etmek yetersiz kalacaktır. Öyle ki bir tarafta elektronikleşmenin devreye girdiği diğer tarafta ise geleneksel harbin devam ettiği unsurların birleşimi olan "hibrit savaş" modeli ortaya çıkmıştır.[126] NATO'da böylece her iki savaş şeklinin etkisi altında kalarak hibrit yöntemi benimsemiş, elektronikleşmenin güvenliğinin sağlanması ile birlikte geleneksel savaş yöntemlerini de geliştirmeye gayret göstermiştir. Örgüt, siber savaş becerilerini sağlamak adına bir dizi toplantılar düzenleyerek gelişmeye gayret göstermiştir. İlk adım olarak komuta-kontrol sistemlerini yeniden güncelleyip onarmışlardır.

Özellikle 1998'de düzenlenen "Harekât Sistemlerine Enformasyon Teknolojilerin Uygulanması" ve 1999'da "21. Yüzyılda NATO Enformasyon Sistemlerini Korumak" başlıklı toplantıların yeni geleceğe uyum konusunda bir yankı uyandırdığı bilinmektedir.[127] Kronolojik olarak devam edildiğinde, NATO 1999 yılında Yugoslavya'da etnik unsurların mücadelesinde Kosova'da aktif bir rol oynamıştır. Bu çerçevede NATO Yugoslavya'da olan hedeflere yönelik bir hava saldırısı düzenleyebileceğini belirtmiştir.[128] NATO'nun Sırp mevzilerini vurmaya başlamasının akabinde müttefikliğe yönelik ilk siber saldırıların başladığı duyurulmuştur. Sırpların bilgisayar korsanları (*hacker*) NATO'nun siber alanda güçlendirdiği komuta merkezine değil, örgüt üye devletlerinin özellikle ekonomik alt yapılarına saldıracaklarını açıklamışlardır.[129] Kısa bir süre sonrasında NATO karargâhına ve örgüt üyesi ülkelerin öncelikle haberleşme alanındaki askeri sistemlerine saldırılar düzenlenmiştir. Esas olarak NATO'nun e-posta haberleşmesini durduracak şekilde saldırılar düzenlenmiş ve sistemler yapay yoğunluk sağlanarak kilitlenmiştir. Tüm bu sorunların devamında NATO kullandığı sunucuları değiştirmiş, yerine çok daha teknolojik ve yeni sunucuları bünyesine kazandırmıştı.[130] Sürekli bir yenilik halinde olan örgüt içerisinde internet teknolojileriyle güncellik sağlanmayaçalışılmıştır. Yaşanan saldırıların sadece NATO ile sınırlı kalmaması ve ABD Savunma Bakanlığı'na da sıçraması sonucu belirli bir süre sistemleri temizlemek adına kapatma ihtiyacı hissedilmiştir. Tüm bu gelişmelerin yanında

---

[126] Matthew Rusling. "Shifting Gears For the Military, A Future of 'Hybrid' Wars", *National Defense*, (2008):32–34.
[127]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 210
[128] NATO, "Statement by the North Atlantic Council on Kosovo (Basın Açıklaması)", 30 Ocak 1999, erişim tarihi 01.05.2021, http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm
[129] "SerbianCyber Attack may Spread", erişim tarihi 01.05.2021, https://fcw.com/articles/1999/04/04/serbs-launch-cyberattack-on-nato.aspx
[130] "SerbSupportersSock it to NATO, U.S. Web Sites, erişim tarihi 01.05.2021, http://edition.cnn.com/TECH/computing/9904/06/serbnato.idg/index.html

sadece Sırpların değil, Rusya ve Çin'den de birçok bilgisayar korsanının saldırılara katıldığı bilgisi gelmiştir. Bu bilgilerden hareketle, sadece siyasi ve askeri ittifakların fiziki bir varlık göstermesi gerekmemektedir. İttifakların artık yeni savaş koşulları altında siber alana da kaydığı ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan hadiselerin baş gösterdiği 1999 yılı, NATO için güvenlik bağlamında değişime gidilmesinin kesin olarak başladığı yıl olmuştur. 1991'den 1999 yılına kadar 8 yıl içerisinde siyasi koşulların ve güvenliğin büyük bir değişim sürecine girdiği ve bu sebeple 1999 yılı stratejik konseptine ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir.[131] 1999 Tarihli Washington Zirvesi'nde kabul edilen bu stratejik konseptte işbirliğinin özel bir öneminin olduğu, NATO'ya üye ülkeler arasında birbirine destek olunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda teknolojinin hızla büyümesi ve etki alanının genişlemesiyle beraber daha büyük tehdit unsurlarının oluşabileceği belirtilmiştir. Düşman devletlerin internet arayıcılığı ile NATO içerisinden bilgi alabileceği hatta güvenlik gerekçesiyle gizli tutulan silahların bilgilerine erişebilecekleri ifade edilmiştir. Böylece karşı karşıya kalınan düşmanın teknik kabiliyetinin ve bilgisinin fazla olması örgütü zor bir duruma düşürmeye yetecektir. Yeni savaş koşulları altında belgede artık sadece siyasi aktör, ordu gibi yapılanmaları değil, devlet dışı aktörlerin de tehdit unsuru olarak görüleceği bildirilmiştir. Dolayısıyla NATO hibrit savaşın unsurlarını da bu stratejik belgede belirleyerek mücadele stratejisinin çerçevesini oluşturmaktadır. Yaşanılan ders sonrası, stratejiler NATO iç dinamiklerinde yeni savaş unsurları özelinde yer almaya başlayacaktır. Özellikle bilgi sistemlerine erişim konusunda operasyonlar düzenleyen düşman devletlerin NATO içerisindeki geleneksel silah gücüne de üstünlük sağlama amacı bulunabilir.[132]

Geleneksel yani klasik savaşa karşı bir avantaj sahibi olmak isteyen devletlerin varlığı karşısında NATO, etkisiz kalabilecek bir durumda olmaktan kuşku duymaktadır. 1999'da olan güvenlik stratejisinin belirlenmesinin akabinde NATO üyesi olan devletlerin hareket kabiliyetinin artırılması ve savunma kabiliyetlerinde güncelleştirilmeye giderek iyileştirilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece geleneksel savaş tipi olan askeri harp mekanizması sekteye uğramadan güvenlikleştirmesi meydana gelecektir. Kani mekanizmanın işletilmesi açısından

---

[131] "The Alliance's Strategic Concept", 24 Nisan 1999, erişim tarihi 03.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm
[132] Age.

tedbirler ve gerekli önlemler sağlanacaktır.[133] Kosova Savaşı'ndan çıkartılan dersler ile birlikte ittifak siber güvenliğe ve devlet dışı aktörlere son derece önem vermiş durumdadır. 11 Eylül 2001 tarihinde düzenlenen terör saldırılarının bilinen ve öngörülen tüm dengeleri sarstığı görülmektedir. Güvenlikleştirme kavramı tekrar gündeme gelerek eskisi gibi devletlerin öncelikler sıralamasında üstte yer almıştır. Terörle mücadele artık tek taraflı olarak saldırıya maruz kalan devleti değil, uluslararası sistemde bulunan bütün aktörlerin azami dikkat göstermesi gereken bir hususa dönüşmüştür. 1999-2004 yılları arasında NATO genel sekreteri olan George Robertson gerek Kosova Savaşı sırasında gerekse Rusya Çeçenistan Savaşı için terör saldırılarının önlenmesi ve bu durumun birliktelikle işbirliği neticesinde önüne geçilmesi konusunda söylemler gerçekleştirmiştir.[134] Terör olayları neticesinde ABD Afganistan'da Taliban yönetimine son vermiştir. Afganistan için kurulan Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (*International Security Assistance Force,* ISAF), NATO içerisindeki devletlerin büyük çoğunluğunun terörle mücadele kapsamında asker gönderdiği bir oluşumdur.[135] ISAF görevini sürdürürken devletlerin birbirleri arasındaki iletişimini sağlamak amacıyla telefon ağları, düşmanların erişemeyeceği bilgisayar sistemleri ve video konferans sağlanacak bağlantıların kurulması azami dikkat gerektirmiştir. Çünkü siber alanın güvenliğinde yapılacak herhangi bir yanlışlığın vereceği tahribat tahmin edilememektedir. NATO bu altyapıyı kurmuş ve Afganistan içerisine bu kararlılıkla yerleşmiştir. ABD'nin New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Örgütü'ne ait ikiz kulelere yapılan terör eylemi sonrasında en çok tartışılan konu NATO'nun herhangi bir üyesine yönelik dijital saldırının tüm ülkeleri etkilemesi durumudur. Ülkelerin altyapılarının savunmasız olduğu durumlarda milli güvenliğin varlığından söz edilememektedir.[136] Siber güvenliğin güçlendirilmesi hususu 2002 Prag Zirvesi'nde gündeme getirilmiştir. Zirvenin başlıklarından bir tanesi de siber saldırıların oluşturduğu tehditlerin güvenlikleştirilmesi üzerine olmuştur. Bu kapsamda NATO belirli düzenlemelerle yeni savaşa çok daha fazla öncelik tanıyacaktır.[137] 2002 tarihli

---

[133] 'An Alliance for the 21st Century' Washington Summit Communiquéissued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999", erişim tarihi 03.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27440.htm

[134] NATO, The Transatlantıc Lınk Speeches And Articles, erişim tarihi 11.08.2022, https://www.nato.int/docu/speech/2000/speeches.pdf

[135] NATO (2014). "NATO And Afghanistan: ISAF Placemats Archive", 05.12.2014, erişim tarihi 03.05.2021, http://www.nato.int/cps/en/natolive/107995.htm

[136] Helen Nissenbaum, "Where Computer Security Meets National Security. Ethics and Information Technology", J. M. BALKIN, *Cybercrime: Digital Cops in a Networked Environment*, NYU Press, (2005):67-68.

[137]The PragueSummit and NATO'sTransformation, 2003, erişim tarihi 03.05.2021, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf

Prag Zirvesi'nde siber güvenliğin yanı sıra askeri teknik kabiliyetin artırılması da gündeme alınmıştır. Kararların uygulanması aşamasında NATO "Ağ ile Kuvvetlendirilmiş Güç" (NNEC) programına başlamıştır.[138] Bu programın esas amacı, NATO içerisinde askeri ve sivil aktörlerin birleştiği bir havuz oluşturarak işbirliği mekanizmasını arttırmaya yönelik bir ivme yakalamaktır. Bilgiler ne kadar aktif ve hızlı yayılırsa NATO'nun herhangi bir tehdide de o kadar hızlı yanıt vermesi kolaylaşacaktır.

İttifakın bünyesinde olan ülkelerin her birinin ağ yapılanmasının ve askeri kabiliyetlerinin gelişim düzeyi önemlidir. Çünkü NATO bünyesinde üyeler birbirlerine bağlı olarak hareket ettiklerinden bir ülkenin bile tüm sistemi etkileyeceği aşikârdır. Dolayısıyla tüm ülkelerin ilerlemiş olması, askeri, eğitim alanında ve teknolojik nitelik konusunda paralel seviyede yol alması gerekmektedir. 11 Eylül'den sonra hibrit savaş tekniklerinin daha net bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bilgi aktarımı konusunda ve ortak komuta becerilerinin geliştirilmesi konusunda yapılanarak, güncel kalmak adına uyum halinde çalışılmıştır. Ağ teknolojilerinin gelişimi hususunda bu mecrada çıkacak bir savaş ortamının siber güvenliğin tehdidi anlamına geldiğini bilerek politikalar düzenlenmiştir. Her geçen gün ağ yapılanması üzerinde farklılıklar yaratan ve değişim halinde olan NATO ilk yapılanmasından fazlasıyla farklılaşmış ve güncellenmiştir.[139] İttifak yine aynı dönemlerde istihbarata yönelik yetkilerini artırmayı hedefleyerek sinyal dinlemeye dayalı olan elektronik savaş kurumlarını yeniden güncellemeye gitmiştir. Hatta öyle ki 2004 yılında kurulan bir ajansın *NATO Communicationand Information Systems Services Agency* (*NCSA*) bu güncellemeye yardımcı olduğu bilinmektedir.[140] Kosova operasyonu sonucunda görüldüğü üzere, siber savaşlar ilk adım olarak iletişim karargâhlarına saldırmaktadırlar. Prag Zirvesi'nde alınan bir diğer karar ise terörizm hususunda olmuştur. Terör saldırılarından korunmaya dayalı NATO siber güvenlik programı planlanmıştır. NCSA siber savaşlarda ilk müdahale edecek grup olarak nitelendirilmiştir. 2006 tarihli Riga Zirvesi'nde, komuta-kontrol merkezlerindeki bilişim sistemlerinin güçlendirilmesi ve savunmalarının daha iyi hale getirilmesi kararlaştırılmıştır.[141]

---

[138] Bu program hakkında bilgi için bakınız: NATO Network Enabled Capability, erişim tarihi 03.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_54644.htm#:~:text=The%20NATO%20Network%20Enabled%20Capability,civilian%2C%20through%20an%20information%20infrastructure

[139] Salih Bıçakçı "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 213

[140] "NATO Communicationand Information Systems Services Agency-NCSA", erişim tarihi 05.05.2021, https://www.ncia.nato.int/about-us.html

[141] "Riga SummitDeclaration, 29 Kasım 2006", erişim tarihi 05.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en

Prag Zirvesi esas anlamıyla NATO kapsamında bir siber savunma mekanizmasının ve stratejik gelişimlerinin bu çerçevede evrilmesini sağlayacak bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Fakat her ne kadar değişimin bir başlangıcı olarak kabul edilse de NATO gibi köklü bir örgütün bünyesinde istenilen değişim süreci uzamıştır. Diğer taraftan tehdit olarak algılanan unsurların asimetrik kabiliyetlerinden ötürü kendilerini çabuk bir şekilde güncelledikleri görülmektedir. Bu kapsamda saldırı düzenlenen herhangi bir unsura rastgele bir şekilde hücum edildiği görülmektedir. Tüm bunların yanında her işlenen suçun hukuki bir yaptırımı olmaktadır. Ancak siber ortam içerisindeki (bilgisayar korsanlığı, uluslararası internet sitelerine ağ yöntemi ile saldırı vb.) suçlar için gerekli bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bunun sebebi siber savaşlarda saldırı yapılan kaynağın yerinin gizlenebilir olmasıdır. Devletlerin, uluslararası örgütlerin ağır işleyişine karşın yeni savaş mantığı gereği hızlı ve simetrik olmayan saldırılarla izlerini kaybettirebilmişlerdir. Öyle ki devletlerin de bu siber saldırılara karşın başka devletlere siber saldırılarla karşılık verdiği düşünülmektedir. Durumu lehine çeviren devletlerin bürokrasi kavramının hantal işleyişi karşısında siber saldırının hızı ve atikliğini kullanarak suçlamaları kabul etmeme durumları ortaya çıkmaktadır.[142] Böylece hem ispat edilemeyen bir mecrada saldırılar düzenlenecek hem de rakip sayılabilecek tüm unsurlar belirli alanlarda zarara uğratılacaktır. Devletler tarafından hoş karşılanmayan bir savaş türü olarak lanse edilmeye çalışılsa da devlet ve çıkarlarının örtüştüğü durumlarda hükümetler siber savaşı kullanmaktan geri kalmamaktadırlar.

1-3-4-3) Estonya Virajı: NATO'nun Siber Savaş Kararlarının Dönüşümü

NATO'nun siber savaş kararlarının dönüşümü, Estonya üzerinde gerçekleştirilen siber savaş mücadeleleri üzerinden incelenebilir. Estonya, nüfusunun %75 kadarı internet kullanıcısı olan ve tüm yapılanmalarını internet ağları üzerine inşa etmiş bir ülkedir. Aynı zamanda bu ülkenin e-devlet platformunda Doğu Avrupa'da ve Orta Avrupa içerisinde lider olduğu, dünyada ise üçüncü sırada konumlandığı bilinmektedir.[143] Başka bir örnek vermek gerekirse, Estonya dünyadaki ilk internet üzerinden yerel seçim yürütmüş ülke olarak tarihe geçmiştir.[144] NATO ile 2002 Prag Zirvesi akabinde görüşmelere başlayan Estonya, 2003

[142]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 214
[143] Marc Ernsdorff ve Adrıana Berbec, "*Estonia: TheShort Road to E-governmentand E-democracy*", P. Nixon ve V. Koutrakou (Der.), E-government in Europe. Abingdon, Routledge. (2007): 171.
[144]Kerem Katri, Internet Banking in Estonia, Tallinn, Praxis Center for Policy Studies, (2003): 4,8

yılında ittifaka katılmıştır. Bu kapsamda Estonya psikolojik olarak Rusya'dan uzaklaşmıştır. Yaşanan politik gelişmelerden bir tanesi, Estonya'nın başkenti olan Tallinn içerisindeki eski Kızıl Ordu'ya ait bir heykelin kaldırılmasıyla protestoların başlamasıdır. Halkının dörtte birinin Rus kökenli olduğu bilinen Estonya'da heykel başka bir yere taşınmıştır.[145] Protesto gösterilerinin hızla büyümesinin ardından özellikle Rus internet sağlayıcıları tarafından Estonya siteleri kullanılamaz hale getirilmiştir. 27 Nisan 2007 tarihinde başlayarak artan saldırılarda teknik kabiliyeti olmayan bilgisayar kullanıcılarına bile saldırıların nasıl yapıldığına dair yollar gösterilmiştir. Böylece Estonya'da hükümete bağlı internet sağlayıcıları işlevlerini kaybetmişlerdir. Tüm devlet dairelerinin ve siyasi partilerin hedef alındığı bu siber saldırıda internet üzerindeki hayatın ülke içerisinde bir süre duraksadığı bilinmektedir.[146] Aralıklar halinde saldırıların kesilip devam ettiği görülmektedir. Öyle ki asimetrik savaşın örneği olan bu saldırı halinde nereden yapıldığı belli olmaması adına farklı IP'ler (İnternet Protokolü) üzerinden başka ülkeler hedef gösterilmiştir. Bunların bazıları ABD, Türkiye, Mısır, Vietnam vb. ülkeleridir. Böylelikle ülkelerin saldırıların arkasında olduğunu ispat edecek delillerin yeni savaş koşulları altında ispatı çok mümkün olmamaktadır. Estonya devleti NATO'dan yardım talebinde bulunmuş, geçici yardım birlikleri ve bilgisayar uzmanları buraya gönderilmiştir. NATO böylelikle siber savaş alanına hızla dahil olmuştur.[147]

NATO 2008 Bükreş Zirvesi'ne gelindiğinde, artık tam manasıyla siber güvenliğin gelişmesi gerektiği vurgulanmıştır. İlk kez sonuç bildirgesinin bir maddesi olan siber savaş kavramının NATO'nun yeni stratejisinde gereken yatırımlar yapılmadan dönüşümün sağlanamayacağı bildirilmiştir. Müttefik devletlerin siber saldırı/savunma hususunda birbirleriyle tecrübe paylaşımı yapacakları ve gerektiği takdirdedevletlerin birbirlerine koşulsuz biçimde yardım edecekleri açıklanmıştır. Göze çarpan bir diğer nokta ise, devletlerin ağır ve hantal mekanizmalarının devlet dışı aktörlerin ve uluslararası kuruluşların hızına yetişemediği ve NATO'nun bu konuda köprü konumunda olması gerektiğidir. [148] Bu

[145] Haber kaynağı için bkz: Russia Rebukes Estonia for Moving Soviet Statue, erişim tarihi 11.08.2022, https://www.nytimes.com/2007/04/27/world/europe/27cnd-estonia.html

[146]Ian Traynor, "Russiaaccused of unleashingcyberwartodisable Estonia", *TheGuardian*, 17.05.2007, erişim tarihi 05.05.2021, http://www.guardian.co.uk/world/2007/may/17/topstories3.russia

[147] Almanya, Slovenya, Finlandiya gibi ülkelerden bilgisayar uzmanlarının getirildiği ve destek sağlandığı belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Ruus, "CyberWar I: EstoniaAttackedfromRussia" *EuropeanAffairs*, Cilt 9, No.1, (2008): 2

[148] "BucharestSummitDeclaration 03 Nisan 2008" , erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

kararlardan sonra NATO "Siber Savunma Yönetimi" (*CDMA*) kurulmasına karar vermiştir. Saldırıların başladığı yer olan Estonya'da Tallinn merkezli bir yapılanma ortaya çıkmıştır. [149]

NATO siber savunmasının etkili ve aktif hale getirilmesi konusu Bükreş Zirvesi'nden sonra hız kazanarak gelişmiştir. Yine de NATO içerisinde yapılan hazırlıklar olsa dahi üye devletler siber saldırılar konusunda çekincelerini sürdürmüşlerdir. 2009 Strazburg Zirvesi'nde bakıldığında NATO siber savunma amaçlı tatbikatlarının etkisini arttırmış, ittifak arasındaki bağlantının siber savunmaya karşı çoğalması gerektiği vurgulanmıştır. NATO karargâhlarında görev alan uzmanların üye ülkelere siber savunma hakkında hukuk boyutundaki bilgileri aktarmasıyla, ittifak içerisinde stratejilerin geliştiği ve ilerletildiği anlaşılmaktadır.[150] Yeni savaş konsepti içerisinde hızla gelişimini sürdüren NATO'nun 2009'da yaptığı hamlelerden birisi de Hızlı-Etki/Tepki Takımları'nın (*CTI, JMTC*) oluşturulmasıdır. Bu birlikler ihtiyacın oluşması durumunda hazır bir şekilde bulunmaktadırlar. Oluşturulan takımlar ittifak dahilinde üye ülkelerden birinin çağırması durumunda özellikle internet, donanım gibi unsurların savunmaya yardımcı olma amacı taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki oluşan tehdit günden güne değişim göstermekte ve tehlike boyutunu giderek arttırmaktadır. Asimetrik savaş tekniklerinin kullanımında ve gelişiminde NATO gelişimini sürdürmeye devam etmekte ve yeni politikalarla yeni dünya düzenine uyum sağlamaya çalışmaktadır.[151]

2009 yılındaki zirvenin diğer konularına bakıldığında özellikle olası siber saldırılar ve tehditler kapsamında her birine farklı bir strateji belirlenmesi beklenmektedir. Örgüt raporunda onca çabaya rağmen savunma hacminde büyük boşluklar bulunmakta olduğu vurgulanmıştır. [152] Bu kapsamda NATO'nun ani bir şekilde saldırıya maruz kalması durumunda ittifak komutanlarından birinin veya Genel Sekreterin, karşılık vermek için vazifelendirilmesi beklenmektedir.[153] NATO'nun 5. maddesi gereğince yapılan saldırıların tüm üye ülkelere yapılmış kabul edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple siber alanda yapılan saldırılar da 5. madde kapsamında ele alınması kabul edilmiştir. Alınan kararların neticesinde yine de siber güvenliği sağlamak oldukça zordur. Buna örnek olarak, bilgisayar korsanlarının

---

[149]Rex B. Hughes, "*NATO and Cyber Defence: Mission Accomplished?,Atlantisch Perspectief*", No 1, (2009): 1,5

[150] "Strasbourg/KehlSummitDeclaration, 04 Nisan 2009", erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm

[151]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 220

[152] "NATO 2020: Assured Security; DynamicEngagement" , erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_05/20100517_100517_expertsreport.pdf , s.45

[153] Age, s.35

NATO'nun koruması altında olan bir internet sitesinin dosyalarının kopyalanması ve yayımlanması gösterilebilir.[154]

1-3-4-4) Siber Savaş Kapsamında Müttefiklik Olgusunun Günümüz Yansımaları

Günümüz NATO siber savunma toplantılarına odaklandığımızda, 2016 yılında oluşturulan Varşova Zirvesi'nde önemli kararlar alınmıştır. Tüm müttefiklerin gün geçtikçe siber saldırıların daha zarar verici olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Hızla değişen tehdit ortamında 2014 yılındaki Galler Zirvesi'nin bir devamı niteliğinde olan kararla "siber uzay" kavramı kabul edilmiştir. Siber uzay uluslararası hukukta geçerliliği olan bir platform olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda kara, deniz, hava gibi cephe hatlarının yanına uzay hattı da eklenerek yeni savaş kapsamında bir pencere daha açılmıştır.[155] Oluşturulan uzay hattına erişim sağlamak adına NATO sadece devlet aktörleri ile değil, devlet dışı aktörlerle de sürekli iletişim halinde olmayı teyit etmiştir. Bu kapsamda anlık veri akışı için uzaya erişim endüstri sektörü ile birlikte hareket etmekten geçmektedir. Özel sektör siber uzayda kilit bir oyuncu konumundadır. Özel sektörden gelebilecek teknolojik yenilik ve uzmanlıklar azami önem taşımaktadır. Belirli aralıklarla yapılan tatbikatlarla NATO siber güvenlik prosedürü geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca NATO "Bilgisayar Olaylarına Müdahale Desteği" ile 24 saat müttefik güçlere rapor geçmektedir.[156] Diğer taraftan NATO İtalya'da "İletişim ve Bilgi Sistemleri Okulu'nu" kurmuştur. Bu çerçevede siber savunma eğitimi vererek bünyesini geliştirmeye çalışmaktadır. Özellikle NATO kurum ve kuruluşlarının endüstri temsilcileriyle kurduğu işbirliği sayesinde tüm acil müdahale ekiplerinin manevra kabiliyeti ve bilgi akış sisteminin hızlandırılmasına yönelik faaliyetler 2016 yılında kararlaştırılmıştır.[157]

2021 yılının Nisan ayında yayımlanan siber savunma raporuna göre, müttefiklerin 2016 yılında kabul edilen siber uzay faaliyetlerinin daha da hızlandırılması için ulusal siber savunma güçleri oluşturulması istenmiştir.[158] Bu kapsamda her müttefik kendi siber savunmasından sorumlu hale getirilmiştir. Bilgi paylaşımlarının hızlı ve etkili yapılabilmesi

---

[154] "NATO Server Hackedby 1337day Inj3ct0r and Backup Leaked!", erişim tarihi 06.05.2021, https://thehackernews.com/2011/07/nato-server-hacked-by-1337day-inj3ct0r.html
[155] "NATO CyberDefense 2016", erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-cyber-defence-en.pdf
[156] Age. s.1
[157] Age. s.2
[158] "NATO Cyber Defense 2021" , erişim tarihi 08.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/4/pdf/2104-factsheet-cyber-defence-en.pdf

için sürekli işleyen bir sistemin kurulması öngörülmüştür. 200 kişilik bir siber ordunun günün her saatinde NATO'nun ağlarını muhafaza ettiği bildirilmiştir. Geçmişe bakıldığında NATO'nun, daha yavaş ve ağır işleyen sistemin kısmi bir şekilde hızlandırıldığı ve müttefikleri de belirli görev, sorumluluklarla hazır hale getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Siber uzayın hareket etme ve rahat iletişim sağlama kabiliyetini artırdığı raporda bildirilmiştir. NATO gelişim ve istikrarı korumak adına çok çeşitli ortaklıklar sağlamıştır. Bunlar uluslararası kuruluşlar, endüstri sektörü, akademi gibi farklı ve birbirinden bağımsız unsurlardır. Bağımsız kuruluşları birleştirmeye ve ortak faaliyet alanında bir araya getirmeye çalışmaktadırlar. "Endüstri Siber Ortaklık" kapsamında, siber savunmanın sağlanması için sürekli iletişim ve işbirliği düşüncesi ortaya çıkmıştır. [159]

Son tahlilde, yeni savaş gelenekselleşmiş olan savaştan bir hayli farklı bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. NATO için özellikle yeni savaş olgusunun siber savaşlarla veya hibrit tehditlerle ifade edildiği görülmektedir. 1999'dan beri sürekli değişim ve gelişim halinde olan siber savunma yapılanmaları karşımıza çıkmaktadır. Siber saldırı veya savunma stratejilerinin elindeki en temel hususun "birliktelik ve eşzamanlılık" olgusuyla hareket edilmesi başarıya giden anahtarı oluşturmaktadır. Ancak NATO içerisindeki karargâhların uyguladığı bir stratejinin ittifak içerisindeki tüm ülkeler tarafından kabul gördüğünü düşünmek çok iyimser bir yaklaşım olacaktır.[160] Bu kapsamda yeni savaş mantığının gelişimi ve ilerleyişi her ülkenin kendine has politikaları kapsamında sağlanacaktır. Kopenhag Okulu kapsamında bu durum ele alındığında, her ülkenin aktörlerinin yapısı ve politika tutumları aynı olamamaktadır. Bu çerçevede, ülkelerin öncelikleri ve güvenlikleştirme arzuları farklı yönde oluşmaktadır. Örnek olarak Afganistan özelinde NATO operasyonu sırasında oluşan çıkarlar neticesinde Fransa operasyona öncelikle şiddetle karşı çıkmıştır. Libya operasyonu özelinde incelendiğinde ise Türkiye'nin bu operasyona karşı çıktığı görülmektedir. Çıkar ilişkileri nedeniyle her ülkenin istekleri aynı olmamakla beraber hedefleri bazı noktalarda tam zıt bir hal alabilmektedir.

Her devletin siber güvenlik alanında önlem alması gerektiği günümüzde de bilinmektedir. Ancak coğrafi ve sektörelgüvenlikleştirme bağlamında bir örnek verilecek olursa, sınırında terör faaliyetleri yürüten ve başka devletler tarafından desteklenen örgütlerin,

---

[159] Age. s.2

[160]Salih Bıçakçı, "Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (2012): 222

ülkelerin birincil tehdit sıralamasındaki unsuru terör kavramı olmaktadır. Bu sebeple güvenlikleştirmede karar alıcı unsurun önceliği internet ağları değil, terör olmaktadır. Bu örnek gibi güvenliğin farklı boyutlarıyla mücadele eden devletlerin her birinin güvenlik algısı birbirinden farklılaşmaya devam edecektir. Verilen kararlar ve inisiyatifler karar alıcının politik tutumuna bağlı olduğundan NATO şemsiyesi altında bile olsa devletlerin görüşlerinin birbirlerinden ayrılması çok olağan bir durumdur. Bu sebeple, üye ülkeler kendi politik tutumlarına göre değişken dirençler gösterebilmektedir. Başka bir örnek olarak, günümüz teknolojileriyle donatılmış denizaltıların, tüm ülkelerin teknolojileriyle uyumlu olmadığı ve çoğu ülkenin bu denizaltıları kullanamadığı bilinmektedir.[161] Dolayısıyla NATO merkezi ile müttefik ülkelerin gelişim hızının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bir düzen halinin olmaması da işleyişin zorlaştığı, gelişimin sekteye uğradığı anlamı taşımaktadır. NATO içerisinde dijital bir farklılaşma söz konusu olduğu açıktır. Gelişmiş sinyal kabiliyeti yüksek olan ülkelere ABD, İngiltere gibi örnekler verilirken, coğrafi olarak çok da farklılaşmayan diğer ülkelerin üçüncü dünya ülkesi olarak tanımlanması ve geri kalması durumu söz konusudur. Bu ülkelere örnek olarak da Bulgaristan, Romanya verilebilir.[162] Etkili bir siber savunma anlayışının yeni savaşın gerektirdiği gibi iki grup arasındaki uçurumun azalmasıyla meydana geleceği de düşünülebilir. Bu kapsamda 2021 yılına gelindiğinde oluşan açığın kısmi olarak kapanmaya başladığı görülmektedir. Böylelikle NATO içerisinde oluşacak savunma gelişiminin beklenenden daha fazla bir süre alabileceği görülmektedir.

Gelişimi sekteye uğratan bir diğer hususun tehdidin her geçen gün farklılaşması ve kendini güncellemesi durumudur. Tehdit her seferinde farklılaştığından uygulanacak önlemlerin de o derece dinamik etki yaratması beklenmektedir. Dolayısıyla siber savaşlar durağan bir yapıda olmadığından sürekli takip edilerek incelenmelidir. Bu tehditlerin değerlendirilmesinde ve bertaraf edilmesinde NATO karargâhında görevli kişilerin yaşı ve kabiliyet düzeyinin ne derecede yüksek olduğu önemli bir husustur.[163] Geleceğe yönelik bireylerin teknolojilere daha hâkim olacağı tahmin edilmektedir. Yeni savaş modeli üzerinde özellikle durulan hususun, devlet, devlet dışı aktörler, sektörel farklılıklar gibi ülkenin iç ve

[161] Age, s.222
[162] Andrew Chadwick ve Philip N. Howard (Der.), *Routledge Handbook of International Politics*, Oxon, (2009): 291,292
[163] NATO yaş ortalaması için bkz: "Age Groups in NATO Headquarters International Staff 2018" , erişim tarihi 08.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/7/pdf/2018-annual-diversity_inclusion_report.pdf s.4

dış dinamiklerinin tüm unsurlarının birleşmesi ve sadece askeri gelişim sağlanmaması azami önem gerektirmektedir. Bu sebeple sadece NATO üyeleri arasında değil, üye devletlerin her birinin de kendi dinamiklerini tanıyarak "örümcek ağı" benzetmesi ile birleştirmeleri gerektiğinin altı çizilmelidir. NATO siber savunma stratejisi ile geleneksel savaş kavramını paralel bir şekilde geliştirmeye çalışmaktadır. Görülen düzlemde, hibrit savaş tekniği dünya üzerinde yeni savaş kavramının bir dalı olarak kendisini daha fazla gösterecektir.

İkinci bölüme geçerken Kopenhag Okulu güvenlikleştirmesi ve alan dışılık durumlarının nasıl bir arada kullanıldığı, NATO'nun neden bu gelişimi göstermekte olduğu tartışılacaktır. Bu kapsamda gerek NATO tarihi gerekse klasik ve yeni savaş koşullarının ne derecede kullanıldığı anlatılmaktadır. Modern bir dünya düzenine ayak uydurmak isteyen ve gelişen teknolojiler kapsamında ilerleme hedefi güden ittifakın yapılan antlaşmalar ve işbirlikleri sayesinde de etki alanını genişletmek istediği görülmektedir. Böylece ikinci bölüm uyarınca savunma örgütü olarak daha iyiye gitmek isteyen NATO'nun hangi yollardan ne şekilde politikalar güderek hedefine ulaşmak istediğinin birinci adımı atılacaktır. Bu durumun anlatılmaya çalışılmasında savaş tekniklerinin günümüz yansımalarına da yer verilmeye çalışılacaktır.

2- SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ, NATO VE NATO'NUN DEĞİŞEN SAVAŞ KONSEPTLERİ

2-1) Tarihsel Arka Plan ve Gelişim Aşamaları

NATO, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere, Fransa, İngiltere, Kanada, Portekiz, Hollanda, İtalya, Norveç, Danimarka, Belçika, İzlanda ve Lüksemburg tarafları arasında imzalanması ile birlikte 4 Nisan 1949'da kurulmuştur. Esas amacı barışın veya savaşın oluştuğu durumlarda, üye devletlerin başına gelebilecek tüm sorunlara karşı ortak bir çerçevede hareket etme kuralıyla bir ittifak oluşturmaktır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa nezdinde oluşan güvenlik açığının ve ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunların yanında Avrupa'da olan ve Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden militarizm olgusunun önüne geçme hedefi taşıyan NATO, diğer taraftan da artan Sovyet tehdidini engellemeye çalışmaktaydı. Avrupa'nın siyasal olarak bütünlüğünün pekiştirilmesi de tehditlerin daha rahat savuşturulabileceğinin işaretiydi. Bu anlamda siyasal bütünlük Avrupa Birliği (AB) içerisinde son derece önem arz etmekteydi.[164] Kronolojik bir sıralamayla bakıldığında, bu dönem içerisinde bahsedilen ittifakın Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olduğu, devamında Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla Avrupa Topluluğu ismini alarak Avrupa Birliği'ne dahil edildiği gözlemlenmektedir. Bu sıralama ile şekillenen bir AB ortaya çıkmıştır. NATO öncesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Avrupa'nın doğusunu ideolojik ve askeri olarak ele geçirmeye başlamıştır. Bu tabloda Avrupa'nın batısı için yapılması gereken bir güvenlik hattının oluşturulmasıdır. Güvenlik ihtiyacının karşılanması için belirli antlaşmalarla SSCB tehdidinden korunmak gerekiyordu. Bu anlamda ilk antlaşma olarak Fransa ve İngiltere arasında Dunkirk Antlaşması 1947 yılında imzalanmıştır. Bu antlaşma ABD ve SSCB'nin çağırılması ile ayrı bir önem kazanmıştır. Altında yatan sebep ABD'nin AB güvenliğinde söz sahibi olmasıyken, diğer taraftan da SSCB'ye bir gözdağı vererek Avrupa içerisinde daha fazla müdahil ve etkin olamayacağını göstermesidir. Ancak hesaba katılmayan SSCB politikaları nedeniyle Dunkirk Antlaşması'nın gerekleri sağlanamamakla birlikte, Avrupa içerisinde anlaşmazlıklar daha da büyüyerek bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.[165] Bu

[164]Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.28,(2019): 1
[165] Age, s. 1.

kapsamda SSCB'nin yayılma politikasından geri adım atmaması ve Avrupa ülkelerine yansıtmış olduğu korku ideolojisi sorunun daha da büyümesine sebep olmuştur.

1948 yılına gelindiğinde Prag'da olan darbe ile Çekoslovakya SSCB kontrolüne girmiştir. Bu durum AB üye ülkeleri ve SSCB'ye sınır bakımından yakın olan ülkeler açısından tam manasıyla bir tehdit unsuru oluşturmaktaydı. Oluşan bu tehdit ortamı Avrupa ülkelerine güvenliğin üst düzeye taşınması adına bir tetikleyici etken oluşturmuştur. Bu kapsamda 1948'de Avrupa ilk tutum olarak Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve İngiltere'nin kendi güvenliğini kapsayan Brüksel Antlaşması'nı imzalayarak onay verdikleri görülmektedir. Antlaşma ile birlikte resmi olarak "Batı Avrupa Birliği" kurulmuştur.[166] Bu antlaşma gereğince üye devletlerin herhangi birisine olan saldırı neticesinde diğer üye devletlerin askeri seçenekler de dahil olmak üzere saldırıya uğrayan devleti koruyacakları bir oluşum gerçekleştirilmiştir. Gerçekçi bir bakış açısıyla incelendiğinde, ortada SSCB tehdidine karşı koyabilecek bir ekonomik özgürlük veya askeri bir gücün olmadığı görülmektedir. O yıllarda İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkan kuvvetlerin güç kaybettiği ve insan gücünün azaldığı görüldüğünde, bu antlaşmanın sadece kağıt üzerinde kalabileceğinin SSCB de farkındaydı. Tarafların hepsi bu yetersizliğin farkında olduğu için ABD'yi bu güvenlikleştirmenin içine dahil etmeye çalışıyorlardı. Avrupa'nın çıkış yolu olarak görülen bu hamle zaman içerisinde NATO bünyesinde gerçekleştirilecekti. Bu sebeple Brüksel Antlaşması gereğince ABD, İzlanda, İtalya Portekiz gibi ülkeler de bu antlaşmaya katılmaya davet edilmiştir.[167]

2-1-1) NATO'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Etkisi

ABD açısından konu ele alındığında, Birinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa'dan çekilip tamamen geri dönmek avantaj sağlayan bir eylem olmayacaktı. Bunun sebebi çekilmenin Sovyetler Birliği'nin bu alanda rahat hareket etmesine sebebiyet vereceğinden, ABD çıkarlarına da ters düşmesiydi. ABD Truman Doktrini ve Marshall Planı aracılığıyla SSCB'nin Avrupa'daki etkisini kırmak istiyordu. Ekonomik anlamda eli güçlenen AET, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkeler hem SSCB karşısında direnç gösterebilecek hem de bir yönden ABD himayesi etrafında toplanacaklardı. Tüm bu gelişmeler ışığında ABD

[166] Haydar Efe, AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları.", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Yıl:3, Sayı:2, (2007): 2-5.
[167]Muharrem Gürkaynak, *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004), 55

Avrupa'nın başında adeta bir bekçi görevinde, yönlendirmek üzere beklemeye hazır konumdaydı. Hedeflenen amaçlar dahilinde Brüksel Antlaşması'nın tarafları gittikçe çoğalmış, ABD yardımları ve politika değişiklikleriyle Avrupa ülkelerinin birbirine bağlılıkları arttırılmıştır. Böylece 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) hayata geçirilerek Washington'da kurulmuştur. Antlaşma hukukun üstünlüğü, birey özgürlüğü ve demokrasi kavramları ışığında şekillenen bir yapıyı yansıtmıştır. Tüm üye ülkeler ortak kimlik etrafında bir araya geleceklerdir. Açıklanan bir diğer kararla, üye ülkelerin bölgelerinde istikrarın ve refahın gelişimi için çalışmalar yürütecekleri açıkça ifade edilmektedir. NATO esas olarak barışın savunucusu konumunda olup, Birleşmiş Milletler (BM) şartlarının gerektirdiği üzere öncelikle barışçıl bir politika izlemeyi, kuvvet kullanmadan sorunları politik yollarla çözmeyi taahhüt etmektedir.[168] İttifak ana dayanağı olarak 5. Madde'yi benimsemektedir. Bu madde gereğince, üye devletlerin her birine yöneltilebilecek bir saldırı karşılığında devletler, topyekûn müdafaa ve saldırıya geçen bir politika izleyebileceklerini belirtmişlerdir. BM'nin 51. Maddesi'nin şartı doğrultusunda, meşru müdafaa haklarını kullanarak bu politikayı gerçekleştirebileceklerini ifade etmişlerdir.

2-1-2) NATO'da Stratejik Değişiklikler

NATO Soğuk Savaş yıllarının başından beri yaşanan SSCB tehdidini engelleme politikalarını birincil öncelik olarak ortaya koymuştur. Bu anlamda SSCB'nin oluşturduğu tehditlere karşı Avrupa güvenliğini sağlamak azami önem ve dikkat gerektirmektedir. Soğuk Savaş sonrasında NATO, özellikle karşı konumdaki dünya devletleri tarafından varlığı sorgulanan bir örgüt haline gelmiştir. Sonrasında ortaya çıkan farklı ve yeni güvenlik tehditlerini bertaraf etmek adına şekillenmeye ve gelişmeye başlamıştır.[169] Şekillenmenin en büyük adımlarından biri, üyelerinin fazlalaşması ve güvenliğin stratejik boyutlarının değişmesidir. Uluslararası güvenliğin gerektirdiği ölçüde hareket eden NATO, 1960'lara kadar savunmaya yönelik stratejisini korumuştur. 1970'lere bakıldığında ise, Soğuk Savaş'ın daha çok yumuşama dönemine girmesi sonucunda NATO, Avrupa'da doğu ve batı arasındaki buzları eritmeye yönelik politikalarla kendini revize etmiştir.[170] 1999'a kadar daha çok Batı

---

[168]Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.28,(2019): 2.
[169] Age, s.3.
[170] Zelal Adanmış, Z. "Soğuk Savaş Sonrası Nato'nun Güvenlik Yaklaşımında Yaşanan Dönüşüm". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 6 (2019):94

Avrupa'dan üye toplayan, istisna olarak Türkiye ve Yunanistan'ı da örgüte dahil eden NATO, asıl büyük üye kabulünü 1999 yılından sonra başlatmıştır. Bu bağlamda özellikle Doğu Avrupa'da kalan Romanya, Polonya örgüte kabul edilmiştir. Bunun tek bir amacı yoktur. Soğuk Savaş sonrasında yıkılan SSCB yerini Rusya Federasyonu'na (RF) bırakmıştır. Doğu genişlemesi ilk olarak NATO'nun etkisinin arttırılması adına yapılan bir politik yaklaşım olarak algılansa da esas hedefin Rusya Federasyonu'nu çevreleme politikası olduğu görülmektedir.

Yumuşama sürecinin 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali sonrası son bulması üzerine, örgüt içerisinde artık odak, nükleer savunma harcamalarına yöneltilmiştir. NATO bu anlamda bir nükleer silah politikası güderken, diğer taraftan da nükleersiz bir dünya politikasını yürütmeye çalışmıştır. Son tahlilde NATO Soğuk Savaş kapsamında statükoculuğunu korumayı başarmıştır. Uyuşmazlıkları barışçıl bir yolla çözmeyi hedefleyen örgütün, SSCB hareketini de caydıracak politikalar gütmeye devam ettiği görülmektedir. Bu statükonun korunmaya çalışılması, NATO'nun hayatta kalabilmesi için ileriki dönemlerde önem arz eden bir konu olmuştur.[171] Soğuk Savaş döneminde, NATO politikalarının dayanağı olarak SSCB tehdidinin bertaraf edilmesi konusunda hemfikir olan ve politikalarını ona göre şekillendiren bir örgüt olma özelliğini korumuştur. Sovyet tehdidinin engellenmesi amacıyla toplanan bu örgütün değişim ve dönüşüm aşamasına esas olarak Soğuk Savaş sonrasında ulaşılmıştır. Çünkü Soğuk Savaş'ın son bulması ile birlikte SSCB tehdit olmaktan çıkmış ve NATO'nun temel kuruluş sebeplerinin başında olan tehdit ortadan kaldırılmıştı. Bu tabloda görüleceği gibi NATO artık varlığı sorgulanan bir örgüt haline gelmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın getirileri sadece komünizm ideolojisinin sert yansımalarından oluşmamıştır. Bu tehdidin yok edilmesine kadar olan süreçte, aşırı milliyetçilik, göç, radikal hareketler, bölgesel ve etnik çatışmalar, insan kaçakçılığı gibi unsurların yeni birer güvenlik meseleleri haline gelmesiyle örgüt değişim ve dönüşümünü bu yönde geliştirmiştir. Böylece varlık sebebini artık yeni güvenlik unsurları olarak açıklayan NATO'nun sorgulanma ve belirsizlik potansiyeli azalmıştır.[172]

NATO değişiminin ve hareket alanının genişlemesi incelendiğinde, ilk adım olarak Doğu Avrupa ülkelerini örgüte dahil etme girişimi öne çıkmaktadır. Böylece hem bir coğrafi büyüklük elde edecek, hem de uzlaşmanın sağlanamadığı ülkelerle örgüt içerisinde işbirlikleri

[171] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10 (2014): 7.
[172]Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.28,(2019): 3.

sayesinde anlaşmalar yaparak bir fikir birliğine varılacaktır. [173] Bu anlamda yapılan işbirliklerini hayata geçirmek adına ilk aşama 1991'de gerçekleşen Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) kurulması olmuştur. 1994 yılına gelindiğinde Barış İçin Ortaklık (BİO) projesiyle birlikte KAİK'in askeri ve operasyonel boyutu oluşmuştur. Barış tesisinin sağlanması belirli bir süre için bu projeye bağlı kılınmıştır. Devam eden yıllarda, NATO Akdeniz'de bulunan ülkelerle bir işbirliği ve güvenlik anlaşması neticesinde Akdeniz Diyaloğu'nu başlatmıştır. Başka benzer örneklere bakıldığında, 1997 yılında NATO ve Rusya'nın Daimi Ortaklık Konseyi'nin ve NATO-Ukrayna Komisyonu'nun kurulmasıyla Rusya ve Ukrayna arasındaki sorunların çözümünde rol oynama istekleri görülebilmiştir. Bu anlamda güvenlik, doğabilecek politik krizler, silah yayılımını önlemek amacıyla ilişkileri yürütmeye belirli bir süre devam edilmiştir. Ancak tüm bunların yanında ne kadar statükoyu korumak isteyen bir NATO profili ile karşılaşılsa da, örgüt içerisindeki üye devletlerin özellikle eski Varşova Paktı üyelerinin Rusya'dan tehdit algılaması bitmemiştir. [174] Nitekim 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonucunda tüm görüşmeler ve konseyler NATO ile Rusya arasında askıya alınmıştır.

NATO 1990'lardan sonra genişleme yaşamıştır. Bu genişleme ele alındığında hem üyelerin örgüte karşı olan sorumlulukları artmış hem de NATO'nun politikalarının da büyümesine sebep olmuştur. Politika büyüklüğü, vizyon ve misyonun farklılaşması, etkisinin genişlemesi anlamındadır. Bu anlamda NATO sadece belirli bir alanın içerisinde kalmamış, diğer coğrafi bölgelere de politika kararlarını yürütmeye başlamıştır. Bu kararlar çerçevesinde, etki alanı bölgesel olarak genişlemiş bir NATO ortaya çıkmaktadır. Böylece güvenlik şemsiyesi tek bir alanla sınırlı kalmak yerine, yapılan işbirlikleri sayesinde gelişim göstermiştir. Geleneksel misyon olarak NATO'nun 5. Maddesi gereğince üye devletlerin dışarıdan saldırısının müdafaası kapsamında bir anlayış devam etmiştir. Ancak, Soğuk Savaş bittiğinde bir takım değişikliklere gidilerek esas olarak insani müdahaleler ve alan dışı görevleri üstlenen bir örgüt yapısı ortaya çıkmıştır. Bu durumda karakterini revize eden NATO politikaları ile karşılaşılmaktadır.[175] Değişimi yansıtan politikalar kapsamında Soğuk Savaş sonrası sadece 11 Eylül saldırılarından sonra ortak bir savunma tutumu izlenmiştir. Bu duruma karşın aynı zamanda Ortadoğu, Afrika, Balkanlar gibi alanlarda da operasyonlar düzenlenmiştir. Ele alınan dönüşümün, ilk olarak 1999 yılında Stratejik Konsept adı altında

[173] Age, s.4.
[174]Tarık Oğuzlu, "NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği". *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4 ,(2012): 12.
[175] Age, s. 11.

kabul edilmesiyle 2010 yılında da devamlılığı sürdürülmüştür.[176] NATO kurulduğu tarihten bugüne kadar geçirdiği değişim ile güvenliğe doğrudan etki eden koşullarla ilişkilendirilmiştir. Sürekli bir devinim ve revizyon hali NATO için vazgeçilmez unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum açıklanmaya çalışıldığında, Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin dağılmasıyla amacını yitirmiş olan örgütün, varlık kavgası ve tüm taraflar için sorgulanmaya devam etmemesi adına varlığını güvenliğin diğer unsurları etrafında şekillendirerek sürdürmesi gereği ile karşılaşılmaktadır.[177]

2-1-3) NATO Faaliyetleri ve Görev Sınırlarının Genişlemesi

NATO özellikle Soğuk Savaş döneminin getirdiği politika gereğince Küba krizi sonrasında 1968 yılında 'Esnek Karşılık' modelini benimsemiş, böylece çoğu zaman diyalog kanallarını açık tutarak askeri bir faaliyet göstermemiş ve bunun yanında her an hazırda beklemiştir. Diğer taraftan da daha önce 1957'de kararını aldığı ve bu politik hamlenin kısmen başarısız olduğu 'Kitlesel Karşılık' modeliyle de üye devletlerin saldırı durumunda topyekûn karşılık verme anlayışını benimseyen NATO'nun dengeyi sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu çerçevede NATO'nun olası herhangi bir saldırıyı önlemek amacıyla caydırıcı, yıldırıcı bir etki yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Böylece örgütün rolü gereğince saldırı olabilecek bir potansiyeli caydırmaya yönelik bir hareket planı olduğu anlaşılacaktır. NATO için önemli dönüm noktalarından biri bu kapsamda 1995 Bosna-Hersek müdahalesi olmuştur. Bosna-Hersek savaşının ilk yıllarında NATO'nun misyonunun, BM'ye silah ambargosu konusunda destek çıkmak olduğu anlaşılmaktadır. İlerleyen zamanda ise on iki gün süren havaharekâtı ile icra ettiği askeri operasyonun tamamını üstlenerek politikalarını bu yönde geliştirmiştir. Akabinde Dayton Barış Antlaşması ile tarihinde ilk kez Bosna-Hersek topraklarına kendi kuvvetlerini yerleştirmiştir.[178] Kronolojik olarak devam edildiğinde NATO, 1999 yılında ikinci görevini üstlenerek insan hakları ihlali adı altında güvenliğin farklı bir boyutunu dünyaya lanse ederek Kosova'ya harekât düzenlemiştir. Bu harekâtta BM kararları beklenmeden NATO'nun karar aldığı gözlemlenmiştir. Birçok tartışmaya sebep olan NATO politik ve askeri hamlesi devamında askeri kuvvetler de bu bölgeye

---

[176] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10 (2014):21.
[177]Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO*", Güvenlik Yazıları Serisi*, No.28,(2019): 5
[178] Metin Dalar, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16 (2008): 106 ve 109

konuşlandırılmıştır. Bir süre sonra da NATO kendi varlığını AB'ye devrederek bu bölgeden çıkmıştır. [179]

NATO Soğuk Savaş sonrası misyonlarını sadece Avrupa ile sınırlı bırakmamıştır. Bu çerçevede Afrika, Ortadoğu gibi bölgelerde de faaliyetlerini yürütmüştür. 11 Eylül saldırısı ile birlikte 2001 yılında örgüt ilk kez 5. Maddeyi hayata geçirmiştir. Afganistan'a düzenlenen askeri müdahaleyi destekleyerek devamında Uluslararası Güvenlik Gücü'nün (*International Security Assistance Force, ISAF*) yönetimini kabul etmiştir. Ortadoğu'ya bakıldığında 2004'te NATO Irak ordusuna stratejik ve özellikle terör olayları kapsamında askeri eğitim vermiştir. Bu eğitim 2011'e kadar devam etmiştir. Afrika kıtasına bakıldığında ise Somali'de gerçekleşen korsan faaliyetlerine karşı NATO yedi yıl boyunca devriye misyonunuüstlenmiştir. Diğer taraftan 2011'de Libya'da insan hak ve özgürlüklerini koruma adı altında operasyonları yürüten NATO, BM ile koordinasyonu sağlayarak askeri bir müdahale gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede NATO ilk kez 'koruma sorumluluğu' ilkesini benimsemiştir.[180] Bu benimseyiş, NATO'nun ana misyonunun Soğuk Savaştan itibaren ne kadar değişim gösterdiğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu zaman aralığında NATO, güvenlik kavramını Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme tutumuyla neredeyse paralel götürmüştür. Bunun sebebi, güvenlik kavramının artık sadece siyasi ve askeri bir olgu olmaktan çıktığı gerçeğidir. Örneğin, Pakistan'da oluşan depreme yardım faaliyetleri gösterilebilir. Bir başka örneğe bakıldığında, 2005 yılında ABD'de yaşanan kasırga sonucunda gereken insani yardım faaliyetlerini NATO yürütmüştür.[181] Kısaca yapılan tüm operasyonlar ve yürütülen tüm faaliyetlerin zaman içerisinde Avrupa-Atlantik dışına çıktığını, özellikle insan güvenliğini baz alan unsurların NATO'yu harekete geçirdiği görülmektedir. Güvenlik kavramının sınırlarının Kopenhag Okulu ile genişletildiği dönemden itibaren Soğuk Savaş'ın da son bulmasıyla NATO, misyonunu güvenliğin genişletilmesi ile doğru orantılı tutmaktadır.

---

[179] Tunahan Oduncu, "1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi " *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi* (2019): 10,11

[180]Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.28,(2019): 7

[181] Age, s. 7

2-2) Sovyetler Birliği Politikaları

İkinci Dünya Savaşı sonunda iki süper güç olarak ABD ve SSCB'nin savaşın kazananları durumunda olduğu görülmektedir. Ancak her iki devletin de dünyayı algılayış biçimleri, politikaları veya geleceğe dair tutumları birbirlerinden oldukça farklıdır. Öyle ki bir taraf kapitalizmin bütün gereklerini uygulamaya çalışıp bu ideolojide baş aktör olmayı amaçlarken, diğer tarafta aynı şekilde komünizm rejiminin uygulanması için çabalamıştır. Bu kapsamda özellikle NATO'nun kurulması ve SSCB'nin engellenmesi, kısıtlanması adına oluşturulmuş olması durumu ele alınmalıdır. Böylece SSCB'nin komünizmi nasıl kullanmaya çalıştığı ve kendi çıkarları doğrultusunda ülkeleri hatta kıtaları nasıl şekillendirmeye çalıştığı anlatılmalıdır. Bu durumun ele alınmasındaki ve anlatılmasındaki başlıca sebep, iki kutuplu dünya düzeninin birbirinden çok zıt yöne hareket etmesidir. Bu çerçevede NATO içerisinde kapitalizmin benimsenmiş olması ve oluşan dünya düzeninde SSCB'nin galip gelmesi olasılığı NATO'nun da sonunu getirebilecektir. Dolayısıyla bu durumun NATO içerisindeki tüm devletlerin SSCB hakimiyeti etrafında şekillenmesine sebep olması, özgürlükleri de bir o kadar sınırlandırılacaktır. NATO'nun başat gücü olan ABD'nin bu dünya düzeninden galip ayrılabilmesi için NATO'nun çevreleme politikasına ihtiyaç duyduğu görülmüştür. NATO üye devletleri ve ABD arasında karşılıklı yarar ilkesi bu noktada devreye girmiş, SSCB'nin dünyayı şekillendirme arzusunu bu noktada engelleme konusunda mutabık kalmışlardır. Stalin'in 1950'de kutuplaşmaların hızlandığı bir evrede Politbüro'da söylediği "*Ben gittiğimde, kapitalistler sizi kör kedi yavruları gibi boğacak*" cümlesinden de anlaşılacağı üzere ideolojiler fazlasıyla düşmanlaştırılmış ve taraftarlaştırılmış bir biçimdedir.[182] Bu çerçevede Avrupa, Türkiye ve Afrika özelinde SSCB politik tutumu anlatılmaya çalışılacak ve NATO'nun komünizme karşı olan mücadelesinin neden başladığı da gösterilecektir.

2-2-1) Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da Politik Yansımaları

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona ermiş, Avrupa'da, özellikle doğusunda Sovyet kuvvetleri konuşlanmıştır. Stalin, Almanya'nın SSCB kanadına erişememesi için önceden önlem alarak Doğu Avrupa'yı "tampon bölge" yapma düşüncesindeydi. Ancak savaşın sonuna doğru SSCB'nin kendi siyasi ve sosyal hayatının bu bölgelere dayatılması gündeme

[182]Josef Stalin Sözleri, "Tarihte Derin İzler Bırakan Josef Stalin'in Unutulmaz Sözleri", erişim tarihi 27.03.2021, https://www.neoldu.com/unutulmaz-josef-stalin-sozleri-unlu-kisilerin-staliin-hakkindaki-sozleri-11195h.htm

gelmeye başlamıştır.[183] Avrupa'nın bir tarafında bu politikalar sürdürülürken, diğer tarafında ise Avrupa Kömür Çelik Topluluğu gibi bütünleşmeci politikalar planlanıyordu. SSCB'nin aksine daha liberal temelli bir gelişim süreci takip ediliyordu. Almanya'nın Doğusu ve Batısı arasındaki ayrışmalar gün yüzüne çıkmaya başlamış, Stalin Marx'ın düşünceleriyle örtüşecek şekilde mülkiyetsiz toplum ve komünizme bağlı bireylerle Avrupa'yı donatmak istemiştir. Bu çerçevede mülkiyet yerine Komünist Parti'ye körü körüne bağlı kalarak, SSCB'nin uydusu konumunda olan bir Avrupa yaratma düşüncesi takip edilen politikalarla örtüşmüştür. Bu çerçevede Varşova Paktı ile 1955 yılında NATO'ya karşı bir ittifak devletleri topluluğu hamlesi yapılmıştır. [184]

1948 yılına gelindiğinde Avrupa'nın önemli bir bölümünü politikalarıyla yönetimi ve gözetimi altına almış olan SSCB, bu kontrolü başlarda COMINFORM adı verilen bir büro ile gerçekleştiriyordu. COMINFORM, SSCB önderliğinde kendisine yakın olan ve uygu denilebilecek ülkeler üzerinde komitern yapının icra edilmesinin süreklilik arz etmesi için kurulmuş bir yapıdır. Kurulan oluşum hâkimiyet kurduğu ülkeler arasındaki ideolojik, askeri veya fikir birliğini sağlamak için yetkilendirilmiştir. Bu çerçevede bir ağ şeklinde kontrolü sağlayan Stalin'in, zaman içerisinde COMINFORM'un işlevini yitirmesiyle politik etkisi kısmi şekilde zayıflamıştır. Tüm bunların yanında SSCB teknik olarak Doğu Avrupa'daki devletlerle teker teker dostluk ve savunma antlaşmaları yapmıştır. Bu antlaşmalar özellikle üç ana zemine oturtulmaktadır (bkz. Tablo 4).

Tablo 4 – SSCB'nin Avrupa'daki Komünist Rejimlerle İmzaladıkları Ana Maddeler[185]

1- Ortak Savunma Antlaşmaları
2- NATO Benzeri Düşman Sayılabilecek Örgütlere Katılma Yasağı
3- Karşılıklılık İlkesi Gereğince Birbirlerinin Özgürlük ve Egemenliklerine Saygı İçişlerine Karışmama Hali

[183]Cem Karadeli, "Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı". *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 4 (2020):55.
[184] Age, s. 55, 56.
[185]Williamson, Europe and the Cold War: 1945-91, *Hodder&Stoughton*, Londra 2001

Tüm bu maddeler ışığında SSCB kendisini sağlama almış ve sadece COMINFORM ile sınırlı kalmamıştır. Özellikle üçüncü maddeye bakıldığında, kısmen ABD'nin Batı Avrupa'ya uyguladığı egemenliğe saygı ve içişlerine müdahil olmama konusunda SSCB'de benzer bir politika izlemiştir. Bu anlamda ekonomik yardımlar büyük çoğunlukla içişlerine müdahil olmayı gerektirmiş ve SSCB kendinde bu hakkı görmüştür.[186] Bununla birlikte Yugoslavya Sosyalist bir rejim kurmuştur. Stalin bu duruma şüphe ile yaklaşsa da Sovyet yönetimindeki diğer ülkeler adına bir çatışma durumuna girmek istememiştir. Bu durum en nihayetinde bir ayaklanmaya dönüşebilir, SSCB Avrupa'da etkisini yitirebilirdi.[187] Sovyetler ilk olarak askeri hususlarda etkisini göstermeye başlamıştır. Birçok Sovyet danışmanı SSCB benzeri bir Doğu Avrupa dönüşümü için bu bölgeye yayılmıştır. Dalga şeklinde gelen bu politik tutumda ilk olarak az sayıda danışman eşliğinde ve son derece mütevazi bir tavırla devletlere öneri sunulduğu beyan edilmiştir. Ancak NATO'nun kuruluş yılı olan 1949'a gelindiğinde, SSCB baskıyı artırmış ülkelere yapılan önerinin ötesinde bir baskı grubunun geldiğini ve askeri orduların danışman adı altında Doğu Avrupa ülkelerine sokulduğu görülmüştür. Eşzamanlı olarak Doğu Avrupa ülkelerinin önemli askeri rütbelerindeki görevlileri tasfiye edilerek yerine köylüler veya askerlik olgusundan anlamayan insanlar getirilmiştir. SSCB bu hamlesiyle istediği askeri protokolleri imzalatmış ve Doğu Avrupa'yı istediği gibi şekillendirmeye başlamıştır.[188]

Ekonomik anlamda Sovyetler Birliği gücü elinde bulundurduğundan diğer devletlerle ilişkilere de yön vermekte kendisini özgür hissetmiştir. Almanya'dan on binlerce savaş esirini kendi sanayisinde çalıştırmak amacıyla getirten SSCB yönetimi, gelişimlerinin devamlılığı açısından Doğu Avrupa ülkelerinin de sanayilerini yapılan anlaşmalarla kendisine bağlamıştır.[189] Bu çerçevede COMEON AB'nin ekonomik topluluğu gibi bir tutum sergileyerek hayata geçirilmiştir. Komünist ülkeler arasında bir ekonomik işbirliğini sağlama düşüncesi yer almaktadır. SSCB'ye bağlı kalan ülkelerin izinsiz veya tutarsız bir hamle yapmaları ve karar almaları neredeyse imkânsızdı. Böylece SSCB tam anlamıyla yaptığı politik hamlelerle Doğu Avrupa'ya kendi düzenini getirmiştir. Bunların ötesinde devletler

---

[186]Cem Karadeli, "Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı". *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 4 (2020):56.
[187]Milovan Djilas, The New Class : An Analysis of the Communist System. *Thames & Hudson*, 1957, 177.
[188]Cem Karadeli, "Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı". *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 4 (2020):57.
[189]Gabriel Partos, Royal Institute of International Affairs, and BBC World Service. The World That Came in from the Cold *: Perspectives from East and West on the Cold War*. London: Royal Institute of International Affairs : 1993, s. 93-94

ilerleyen yıllarda yönetime baş kaldırmaya çalışsalar bile, SSCB'nin karanlık yüzü ile hep karşılaşılmıştır.

2-2-2) Sovyetler Birliği'nin Afrika Tutumu

SSCB İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra küresel dengeleri korumak istemiş ve sadece Doğu Avrupa gibi yakın coğrafi bölgelere bağlı kalmak istememiştir. NATO politikalarının gereği olarak ABD öncülüğünde yürütülen SSCB'yi çevreleme politikalarının farkında olan Komünist Parti, nüfuz genişlemesini farklı kıtalar üzerinden gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Latin Amerika, Orta Doğu, Doğu Avrupa, Afrika gibi kıtalarda teknolojik ve askeri gelişimi destekleyen SSCB'nin ideolojisini bu coğrafyalara yansıtması söz konusu olmuştur. Hatta öyle ki Sovyetler Birliği'ni kendileri davet eden halklar ve devletler de nüfuz gelişiminde önemli bir yer almışlardır.[190] Sovyetler Birliği Afrika kıtası odaklı politikalar üretmiş ve faaliyetler yürütmüş, bunda sosyalist rejimleri geliştirme, sosyalizmin dünya üzerinde yayılması, ABD'nin ve NATO'nun çevreleme politikasına karşı kendisine yeni yaşam alanları bulma, üzerindeki baskıyı hafifletme isteği rol oynamıştır. Diğer taraftan ABD'nin Avrupa üzerindeki etkisinin artmasına ve SSCB'nin ilerlemesinin sekteye uğraması için yürütülen politikalara cevap vermek istenmiştir. Özellikle İsrail'in Arap-İsrail savaşlarında ABD tarafından desteklendiği bilinmekteydi. Sovyetler Birliği de bu anlamda İsrail'i zayıflatarak başka bir kıtada ABD menfaatlerine zarar vermeyi hedeflemiştir. Özellikle Mısır'ın askeri açıdan desteklenmesiyle bunu sağlamaya çalışmıştır. [191]

SSCB 1960'lı yıllarda bağımsızlığına kavuşan Afrika ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Özellikle Bandung Konferansı bunda bir hayli etkili olmuştur. Bağlantısızlar Hareketi kapsamında bağımsızlığını kazanmış yeni Afrika ülkelerine SSCB yeni yollar göstermiş ve krediler vermiştir. Bu kapsamda birçok ülkeye hibeler vermiştir. SSCB Afrika ülkelerine kıtalarının komünizm çerçevesinde şekillenmesi için karşılıksız hibe modelini benimsemiştir. Verilen hibeler, 1960'lı yıllarda Afrika'da SSCB etkisini sürdürürken, Gine, Somali, Cezayir gibi Afrika ülkelerinin Sovyetlere olan borçları da giderek artıyordu. Hibelerin boşuna verilmediği SSCB'nin koyduğu şartlardan da anlaşılmaktadır. Bu kapsamda,

---

[190] Mustafa Öztürk, "Moskova Penceresinden Sovyetler Birliği'nin Afrika Politikası (1945-1991)", *Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2016): 295.
[191] Age, s. 288.

bazı ülkelerde sanayi, bazı ülkelerde askeri ve ekonomik olmak üzere paraların nasıl harcanacağı konusunda öne sürülen şartlar SSCB'nin gücünü artırmaya başlamıştır.[192] Ekonomi, sağlık gibi önemli alanlardaki uzmanların SSCB içerisinden olma şartı gibi özellikler bir dönüşümün oluşması için ideal ortamın hazırlandığının göstergesidir. SSCB 1960'lı yıllarda önceki birkaç yıla göre üç kat, 1970'li yıllarda ise dört kat daha fazla Afrika'ya yardım sağlamıştır. Tüm bunların yanında 20'den fazla Afrika ülkesiyle de ekonomik yardımlaşma ve dayanışma içerisindeydi. Bu yardımlaşmaların devamında Afrika ülkelerinin fazlasıyla büyük bir kredi batağının ortasında kaldıkları görülmektedir.[193] İlişkilerin önemli bir tarafını da Sovyetler Birliği'nin sivil ve askeri alanlarda Afrikalıları eğitmesi oluşturmuştur. SSCB karşılık beklenmeyen yardımlarla ideolojik olarak sempati yaratmayı hedeflemiştir. Böylece NATO yanlısı ve ABD yanlısı Batı'nın ilişkilerini zedeleyecek, çevreleme politikasına karşı bir hamle yapmış olacaktır. Nitekim bu politika Afrika'da sempati yaratmıştır. Hatta hibe alan bazı gruplar SSCB yanlısı olarak silah ve mühimmat yardımı da alarak kendi ülkelerinin hükümetlerini bile devirebilmişlerdir.[194]

Son tahlilde, SSCB özellikle Doğu Avrupa'da psikolojik ve ideolojik etki yaratmaya çalışmıştır. ABD kaynaklı bütünleşmeler, askeri kaynaklar ve ekonomik ilişkilerin son derece önemli olduğunun farkında olarak üstünlük kazanma mücadelesine girmiştir. Tüm bunların yanında, Soğuk Savaş yıllarında SSCB, ABD karşısındaki rekabetin bir unsuru olarak ve Avrupa tarafından bir çevreleme politikasına maruz bırakılarak çıkış yolu aramıştır. Orta Doğu, Akdeniz gibi coğrafyaların önemi bu çerçevede çok daha fazla artmıştır. Bu kapsamda Moskova insanların fikirlerinde, beyinlerinde ve topraklarında ideolojik olarak kalmayı ve sempati duyulan bir şekilde akıllarında yer etmeyi hedefleyerek politikalarını yürütmüştür.[195]

2-2-3) Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu Politikaları

Soğuk Savaş'ın bir diğer cephe hattı Orta Doğu'dur.1956'da yaşanan Süveyş Krizi ile birlikte SSCB tam manasıyla Orta Doğu'ya yerleşmiştir. Her bölgede olduğu gibi bu bölgede de nüfuzunu korumak ve genişletmek isteyen Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya üzerinden

---

[192] Gine Dışişleri Bakanı Saifoulaye El HadjDiallo'nun 14 Ağustos 1959'da Moskova ziyaretinde yardımlar konusu görüşülmüştü. "Lüdi i Sobıtiya. SayfulayeDiallo", Gazeta Novoe Vremya, 15 Avgusta 1959 goda, s. 31
[193] Mustafa Öztürk, Moskova Penceresinden Sovyetler Birliği'nin Afrika Politikası (1945-1991*), Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2016): 290.
[194] Age, s. 293.
[195] Age, s. 296.

uygulanan ambargoyu deldiği, İsrail ile düşmanlığı olan Mısırlı Binbaşı Cemal Abdül Nasır'a silah yardımları yaptığı bilinmektedir. Yaşanan ambargonun delinmesi üzerine Dünya Bankası'nın Süveyş bölgesine kurulacak barajın yapımı için verilecek krediyi iptali söz konusu olmuştur. Nasır'ın bu tutum üzerine Süveyş'i millileştirme hareketi İngiltere, Fransa, İsrail'in Mısır'a askeri operasyon düzenlemesiyle devam etmiştir. Tüm bunların akabinde SSCB olaya müdahil olarak öncelikle işgal hareketini engellemiş ve yapılacak baraja fon vererek finansını sağlamıştır. Bu gelişmeler ışığında SSCB Orta Doğu'da tam manasıyla Arap dünyasında sempati rüzgârları estirmeye başlamış, sadece finansal destek değil, eğitim ve kültürel alanlarda da yardımlarını sürdürmüştür.[196] Bu çerçevede ABD ve Batı Avrupa misyonunu planlı olarak sıkıştırmayı hedefleyen SSCB amacına bu politikayla bir süreliğine ulaşmıştır. Arapların gözündeki SSCB prestiji giderek artmış Fransa, İngiltere gibi güçlü devletlere olan sempati ve güç algısı sekteye uğramıştır. [197]

1948 yılında İsrail'in kurulmasından bu yana Orta Doğu'da özellikle 1955-1960 yılları arasında krizlerde SSCB hep birincil aktör konumunu korumuştur.[198] Bu krizleri Sovyetler Birliği başlatmamış dahi olsa yaptığı politikalarla gelişmelere yön veren aktör olarak hedeflerini belirlemiştir. Bu bölgeye girişi gerçekleşen SSCB'nin silah ve mühimmat satışı bölgede çok etkin rol oynamasının yolunu açmıştır. Soğuk Savaş süresince Araplara 7-10 milyar dolar arasında silah satışı gerçekleştirilmiştir. Özellikle yukarıda anlatılan Mısır örneğinin sonrasında SSCB, Doğu Avrupa'da oluşturulan düzene benzer bir şekilde Orta Doğu'da da bu düzene yakın oluşumlar içerisine girmeye çalışmış ve bu amaçla politikalarını yürütmüştür. Sovyetler Birliği'ne açılan kapıların ilki Nasır sayesinde olmuş, politikalar kapsamında Arap coğrafyası üzerinde komünizm etkileri gösterilmeye çalışılmıştır. Mısır'ın yanında Irak, Suriye gibi devletlerin de SSCB etkisinde kaldığı görülmüş, bu ülkeler Sovyetler Birliği'nin askeri üsleri konumuna gelmiştir.[199]

Tüm bu bilgiler ışığında SSCB politikalarına odaklanıldığında SSCB'nin Doğu Avrupa'da olduğu gibi diğer kıtalar üzerinde de yayılmaya çalıştığı görülmüştür. Bu kapsamda, dünyanın her neresinde olursa olsun ABD yanlısı politikalardan uzak durmak veya ABD'nin bir politika sonucu SSCB'nin önüne geçmesini engellemek amacını taşımıştır.

---

[196]Fırat Purtaş, "Rusya ve Arap Orta Doğusu, Akademik Ortadoğu", *Akademik Orta Doğu*. 2(2), (2008): 49, 50
[197] Henry Kissinger, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, (Ankara: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 1998), 490, 514, 515.
[198]Fırat Purtaş, "Rusya ve Arap Orta Doğusu, Akademik Ortadoğu", *Akademik Orta Doğu*. 2(2), (2008): 51
[199]Age. s. 52,

Amerikalı diplomat George Kennan ve Rusdiplomat Nikolai Novikov'un ülkelerinin politikalarını etkileyecek bilgiler taşıması ışığında hareket edilmiştir. [200] Yayılmacılık ekseninde hareket eden ve komünizmi dünyanın geneline yaymak için baskı uygulayan bir Moskova'nın varlığı artık söz konusudur. Bu politikaları uygularken genel anlamda ülkelerin ekonomilerinde de nüfuz sahibi olarak, dost görünümü sunarak askeri ve eğitim anlamında hibeler vererek kendine yaklaştırmış, en sonunda da bu ülkeleri kendine bağımlı kılmıştır. Politikaların çoğu Batı ile bir yarış halinden kaynaklanmış olsa da, uluslararası alanda ideolojik üstünlüğü kurmak ve başat güç olmak istemesinden de kaynaklanmıştır. NATO bu çerçevede hayata geçirilmiş, Soğuk Savaş yıllarında Batı Avrupa güvenliğinden sorumlu bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği NATO'nun karşısında kendi birliğini kurarak, Batı tehdidine karşılık Varşova Paktı'nı hayata geçirmiştir.[201]

ABD'nin başat güç olduğu NATO, SSCB karşıtı politikalarla komünizm tehlikesini engellemeye çalışmıştır. Özellikle "Esnek Karşılık", "Kitlesel Karşılık" gibi olgularla beraber hareket edilmesiyle zaman zaman politikalarda oynamalar olmuştur.[202] Her dönemde aynı olmayan politikalar sayesinde statükoyu koruyan bir NATO ortaya çıkmaktadır. Dengeleri korumak ve öncelik olarak Avrupa'yı Moskova tehdidinden uzak tutmak adına iş birliği anlaşmaları yapmış, SSCB'nin bölgesel etkilerini kırmayı planlamıştır. Yardım politikalarının ABD tarafından uygulanması ve devamında doktrinlerle Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelereyardımların geniş bir çerçeveye yayılması ülkeleri hem komünizm baskısından uzaklaştırmış hem de devletlerin ellerini güçlendirmiştir.[203] Son tahlilde, NATO tarafından SSCB'nin engellenmesi için çevreleme stratejisi gibi uzun soluklu ve sabır isteyen politikaların gelişimiyle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ABD tarafından büyük bir başarı olarak karşılanmıştır.

Üçüncü bölümde NATO'nun gelişim süreçlerinin tarihsel boyutu ele alınarak politik değişimin kronolojik analizi yapılacaktır. Stratejik hamlelerin neler olduğu, ne düzeyde değişim gösterildiği saptanacaktır. Diğer taraftan örgütün yeni savaş koşullarına ne şekilde adapte olmaya çalıştığı, yeni cephe "uzay" konseptinin ittifaka ne şekilde entegre olduğu

---

[200] Kaan Kutlu Ataç "Soğuk Savaş", *Güvenlik Yazıları Serisi,* No.35, (2019): 3
[201] Age, s. 5
[202] Ali Onur Güzel, NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 17,19
[203] Coşkun Topal, "Soğuk Savaşın İlk Yıllarında Türkiye-ABD İlişkilerinde Ekonomik Yardımların Etkisi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 6 (2013):115-117.

üçüncü bölümde gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun gelişimi ve bu gelişimlerinin ne şekilde sirayet ettiği açıklanacaktır. Soğuk Savaş sonrası günümüze kadar üç dönemde şekillendirilen NATO zirveleri neticesinde alınan kararlar tartışılacaktır.

3- SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÜÇ DÖNEMDE NATO VE YAPISAL DEĞİŞİMLER

3-1) Soğuk Savaş Sonrası 1991-2000 Yılları Arası Dönem

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber güvenlik kavramı büyük bir değişime uğramıştır. Özellikle sadece askeri ve siyasi konularda değil, sosyal, çevresel ve ekonomik açılardan da güvenlikleştirmeye yer verilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Günümüz yaklaşımları incelendiğinde artık barışı baltalayan durumların Soğuk Savaş dönemi gibi sadece askeri tehditlerle gerçekleşmeyeceği anlaşılmıştır. [204] Örneğin, Soğuk Savaş süresince Orta ve Doğu Avrupa özelinde etnik, dini, milliyetçi ayrışmalarla birlikte yaşanan çatışmalar sebebiyle oluşan birçok gerilim konusu mevcuttu. NATO bazında incelendiğinde, ittifak, amacına ulaşmış, çevreleme gibi SSCB'yi zora sokan politikalarla SSCB çöküşünü hızlandıran faktörlerden birini oluşturmuştur. NATO bu kapsamda siyasi ve askeri bir dönüşüm tutumuna girerek stratejik olarak genişlemesi ve stratejilerinin değiştirilmesi gerektiği kanısına varmıştır. Çünkü amacına ulaşan ittifakın hem kendi özelinde hem de diğer dünya devletleri özelinde misyonunu tamamlayan bir örgüt olarak görülmesi ile birlikte yavaş yavaş yok olup gideceği düşüncesi yayılmıştır.[205] Bu sebeple güvenlik algısının farklılaştığı koşullarda tehditlerin daha kapsamlı bir yelpazede ele alınması gerekmiş, NATO faaliyetleri debu bağlamda genişletilmiştir.[206] Yeni strateji arayışları içerisine giren NATO'nun tehdit algısı yerine iş birliği tutumu ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede istikrarsız politikalar ve yaşanan tartışmalar eşliğinde potansiyel riskler iş birliği ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.[207] NATO kararlarının yansımasında özellikle Avrupa içerisinde bölünemez bir bütünlükten bahsedilmektedir. İlk olarak 1990 yılında Londra Toplantısı'nda alınan kararlarla birlikte Orta ve Doğu Avrupa'nın birbirlerini dost olarak tanımlamaları somut bir belgeyle taçlandırılmıştır. Bununla beraber NATO ittifakı içerisinde dışişleri bakanlarının uluslararası arenada güvenliğin tek bir çatı altında sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda iş birliği içinde olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.

---

[204]Ülkü Demirdöğen, "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Yeni Stratejisi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 46 (2011): 156

[205] John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War." *International Security* 15 (1990): 9

[206]Fırat Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 1 (2005):9

[207] NATO El Kitabı, 50. Yıl Dönümü Sayısı, *Basın ve Enformasyon Bürosu*, Brüksel, 1998, 74.

NATO, Batı Avrupa Birliği (BAB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), vb. kuruluşların çok taraflı bir güvenlik ağı oluşturacağından bahsedilmiştir. [208]

3-1-1) Roma Barış ve İş Birliği Bildirisi ve NATO'nun Yeni Stratejik Kararları (1991)

Londra Toplantısı'ndan yaklaşık bir buçuk yıl sonra 1991'de NATO müttefiklerinin devlet başkanları bir araya gelmiştir. Bu kapsamda Londra'da kararlaştırılan sonuçlar neticesinde Roma'da barışa ve işbirliğine yönelik bildiri yayınlanmıştır. Böylece NATO'nun yeni stratejik konsepti onaylanmıştır. Gerçekte bu bildiri, NATO içerisinde Orta ve Doğu Avrupa tarafları arasında barışın tesisini sağlamak ve işbirliğini pekiştirmek amacıyla Avrupa'nın geleceğini tahsis etmeye dayanmaktadır. Bu kapsamda yerine getirilen görev ve sorumluluklardan bahsedilmiştir.[209] Bildiride NATO kapsamında merkeze yönelik saldırıların veya tehdit durumlarının ortadan kalktığı belirtilmiştir. Artık askeri operasyonların yerine ekonomik yönden istikrarsızlıklar, siyasal farklılıklar, etnik uyumsuzluk, kimlik çatışmaları, kitle imha silahlarının ortaya çıkması gibi her türlü güvenlik meselesi ele alınmıştır. Yeni risklerin önlenmesinde işbirlikleri gündeme getirilmiştir. Özellikle NATO içerisinde 1967-1990 yılları arası "esnek karşılıklılık" gibi savunma metotlarını bir kenara bırakarak artık tehdidin boyutu önceki zamanlara nazaran daha az olduğundan "azaltılmış ileri mevcudiyet" stratejisini belirlemiştir. Strateji kapsamında daha hızlı birimlerin merkez bölgesine yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Soğuk Savaş döneminin en genel uygulaması olan "caydırıcılık" yöntemi dönüşen koşulların gereğince "önleyici politik diplomasi" gibi misyonlarla yeniden şekillenmiştir. Özellikle "barışın tesisi ve korunması" için yapılan müdahalelerde NATO, AB, BAB ve AGİT gibi örgütlerle işbirliği yapacağını, BM faaliyetlerinde görev alabileceğini belirtmiştir. [210] İttifak içerisinde yeni stratejinin belirlenmesinde etkili olan konseptin öncelikle Avrupa içerisindeki güvenliği sağlaması öngörülmektedir. Bu kapsamda gerek istikrarsız politikalar gerekse gerginliklerin oluşabileceği riskli durumların engellenmesine yönelik kararlar geliştirilmiştir. NATO esas yapısı olan "üye ülkelerin toprak bütünlüğü ve güvenliğinin sağlanması" hususlarında bir değişikliğe gitmemiştir. Fakat yeni geliştirilen stratejide NATO'nun güvenlikleştirmeye

---

[208]Ülkü Demirdöğen, "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Yeni Stratejisi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 46 (2011): 156

[209] "TheTransformation of an Alliance 1991 NATO" , erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

[210] "TheAlliance's New Strategic Concept", erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

yaklaşımında farklı bir boyut kazandırılmıştır. Bu anlamda güvenlik yelpazesinin genişletilmesi sanayi, ekonomi, sosyal, siyasal, çevresel faktörlerin de savunma örgütlerinin radarına girdiği konulardandır.

Yaşanılan birliktelik anlaşması ile ülkelerin diyalog, ortak savunma ve işbirliği esası ortaya çıkmıştır. Bu unsurların her birinin, yaşanabilecek tüm kötü koşullara karşı önlem alma çalışması olarak yorumlanabilir. NATO içerisinde bu yeni stratejik girişimde amaç, çok geniş bir işbirliği içerisinde diyalog kanallarını sürekli olarak açık tutmaktır.[211] Müttefikliğin askeri unsurlarının barışın istikrarı açısından azami önem taşıdığı bilinmektedir. Yine de değişen güvenlik koşullarının özellikle klasikleşen harp tehdidinin azalması durumuyla birlikte askeriyede bir takım değişiklikler meydana gelecektir. Belirlenmiş plan dahilinde olan tehditler, görülemeyen veya plan dahilinde olmayan saldırılar gibi tehditlerle başa çıkabilme durumu, NATO'yu belirli askeri hazırlıkların içerisine sokmuştur. Askeri kuvvetler bu bağlamda Soğuk Savaş yapısından daha sınırlı olmasına karşın kapsayıcı ve hızlı hareket eden bir tutumda gelişim gösterecektir.[212] Bu kapsamda NATO, askeri unsurlarını üç ana başlığa ayırmıştır. Bunlar; ana savunma güçleri, tepki kuvvetleri ve takviye kuvvetleridir. Yeni yapılanma içerisinde güçlerin oluşumunda çok uluslu yapıların da entegre edilmesi sayesinde NATO üyesi ülkelerin savunma mekanizmalarının milliyetçilik ekseninden uzaklaştırılması gibi siyasal amaçlar da ortaya çıkmaktadır. Çünkü barış bildirgesinin temel amacı olan Orta ve Doğu Avrupa'yı birbirine bağlama ve işbirliği fikri milliyetçilik çerçevesinde gerçekleşememektedir. NATO bu kapsamda askeri yapısını gelecekte çokuluslu aktörlere bırakacağına dair sinyaller vermektedir. Özellikle yeni stratejik konseptin oluşturulmasında belirli unsurun Avrupa'da oluşan güvenliğin tesisi olması ve Doğu-Batı arasındaki karşıtlığın son bulması düşüncesi yer almaktadır. Bu çerçevede klasikleşen tehdit unsurları yerine güven ortamının kurulmasıyla, demokratik politikaların hayata geçirilmesi söz konusudur. Geleceğe yönelik umutla bakılan bu işbirliği ışığında NATO savunmaya dayalı harcamalarını azaltmak ve üye devletlerin savunmalarının korunması dışında uluslararası barışı koruma misyonuyla hayatta kalmaya çalışmıştır.[213]

---

[211]Ülkü Demirdöğen, "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Yeni Stratejisi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 46 (2011): 158

[212] Age, s.158

[213] "TheAlliance's New Strategic Concept" , erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

3-1-2) Brüksel Zirvesi ve Barış İçin Ortaklık(BİO) Projesinin NATO'ya Yansımaları (1994)

1994 yılında yürürlüğe konulan BİO programı, NATO'nun eski SSCB ve Varşova Paktı üyelerine yönelik ilk resmi ortaklık projesidir. Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra gerek Londra gerekse Roma Zirveleri ile NATO stratejik politikalarını değiştirmiştir. Bu bağlamda Brüksel Zirvesi de işbirlikçi politikaların devamlılığı açısından bir önem taşımaktadır. İşbirliği konusunda sınırlarını genişletmek isteyen ittifak, gerekli antlaşmalar, projelerle bu isteğini pekiştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası Avrupa içerisinde NATO'yu farklı güvenlik örgütleriyle politik ve teknolojik hamlelerle ilerlemesinde engel teşkil edecek, önüne geçebilecek tüm yapılanmaların üstesinden gelmek için çalışılmıştır. Bu kapsamda BİO projesi Roma Zirvesi'nde olduğu gibi başta Orta ve Doğu Avrupa'nın güvenliğini sağlayarak, Balkanlar, Kafkasya ve Karadeniz bölgelerinde yer alan ülkelerin de güvenliğinin sağlanması düşüncesini ortaya çıkarmıştır.[214] Güvenlik sınırlarını projelerle genişleten NATO, ittifak üyesi olsun olmasın diğer devletlerle ikili diyaloğu vurgulayarak yakın bir işbirlikçi modeli benimsemiştir. Her ülkenin bu çerçevede bireysel olarak değerlendirilmesini özümseyerek hareket edilmiştir. Programda esas hedefin ortaklık kurulan ülkeleri ittifakın mutlak üyesi şekline dönüştürmekten ziyade bir takım stratejik işbirlikleri neticesinde NATO'nun çıkarları doğrultusunda hareket edilmesidir. Ayrıca, bahsi geçen tam üyelik kapsamı dışında olan ülkelerin orta ve uzun vadede NATO'nun çıkarlarına ve stratejilerine bağlı hale gelmesi planlanmıştır.[215] Yine de porgram kapsamında işbirlikçi ülkerlerden (örneğin Bulgaristan, Slovenya, Romanya) bir kısmı da sonradan NATO üyesi olmayı başarmıştır. Orta ve Doğu Avrupa Sovyetler Birliği etkisi kapsamında ekonomik ve sosyal değişimin karmaşası içerisinde bir süre sorun çekmiştir. BİO projesinin başlamasıyla beraber bu sorunlara rağmen işbirliği sekteye uğramamış, her zaman dinamiklerini çeşitlendirmeye ve geliştirmeye çalışmışlardır. Bu kapsamda NATO, yıllar geçtikçe farklılaşan güvenlik tehditlerinin ve yeni yaşanacak sorunların üstesinden gelme amacıyla dönüşümler geçirmeye devam ettikçe ortaklıklar da ilerletilmiştir. Zaman içerisinde NATO'nun önceliklerinde ve güvenlik problemlerinde değişiklikler gözlenmiştir. Bu değişikliklerle sorunlara odaklanmak ve cevap vermek işbirlikleri sayesinde gerçekleştirilmiştir.[216] Demokratik adımlar, temel hak ve

---

[214]Mithat Çelikpala, "NATO İşbirlikleri ve Ortaklıkları", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.10, (2019): 2
[215] Age, s.2
[216] NATO PublicDiplomacyDivision, Ortaklık Yoluyla Güvenlik, erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-turkish.pdf

özgürlüklerin korunması gibi hususlarda NATO gelişim sağlamaya çalışmış, adalet ve barış gibi unsurları BİO programı bünyesine kazandırmaya gayret göstermiştir. Üye olmayan ülkelerle NATO arasında belirli faaliyetlerle kurumsal düzeyde işbirliği sağlanmıştır. BİO projesinde ikili ilişkiler arasında işbirliğiyle siyasi ve askeri olgular arasında gelişim gözlenmiş, üye olmayan tüm devletlerin NATO içerisinde mutlak üyelik statüsüne ulaşamayacağını öngörerek işbirlikçi üyelerin de güvenlikleştirilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda NATO güvenlik perspektifini sadece kendi üyeleriyle sınırlı bırakmayarak hem coğrafi açıdan hem de güvenlikleştirme konuları açısından gelişimini etkin bir biçimde arttırmayı hedeflemiştir. Bireysel gelişimin etkili olduğu da vurgulanarak her devletin tekil olarak gelişim sağlanması istenmekte ve BİO projesinin adımlarıyla ortaklığın siyasi hedeflerine ulaşılması sağlanmaya çalışılmaktadır.[217] Bu kapsamda gelişim gösteren ülkelerin ve NATO politikalarıyla işbirlikçi bir şekilde hareket eden eski Varşova Paktı üyelerinin NATO bünyesine katılması ve NATO politik sınırlarının genişletilmesi azami önem taşımaktadır. Her ne kadar SSCB yıkılmış olsa da yerine kurulan Rusya'yı da kontrol altında tutma düşüncesinde olan NATOile yüzleşilmektedir.[218] BİO projesi kapsamında ortaklık ve işbirliği vadeden ittifak Kopenhag Okulu ile gelişen güvenlik yelpazesinin farklılaşması hususunda da paralel olarak ilerlediği anlaşılabilir. Bu çerçevede farklı güvenlik unsurlarının rolünün aslında, güvenliğin içerisinde çok daha önem kazandığı görülürken birey, çevre gibi hususların da farklı ortaklıklarla ele alınması NATO'nun misyonunu zaman içerisinde politik olgularla değişime uğrattığını göstermektedir.

1991 tarihinden itibaren belirli dönüşümler geçirmiş olan ittifakın coğrafi konuları da dikkate aldığı bilinmektedir. NATO üyesi olmayan diğer devletlerin, ittifakın beklentilerini karşılayacak şekilde politikalar ile işbirliğinin sağlanması kararlaştırılmıştır.[219] Güvenliğin özellikle işbirliği dışında askeri tatbikat ve eğitim, doğa felaketleri, sivil-asker ilişkisi, enerji, siber güvenlik gibi hususlarda da NATO ile ortak faaliyet yürütmesi kararları gündeme alınmıştır. İşbirliğinin tüm ülkelerin kendi askeri birliklerinin gelişimini de hızlandırdığı unutulmamalıdır. Hatta öyle ki, NATO 1997'de Rusya ve Ukrayna ile de karşılıklı ilişkiler ve işbirliği prosedürlerini gündeme almıştır. Tüm bu bilgiler ışığında NATO politik unsurlarını günden güne genişletmiş, etkinliğini ise sadece askeri ve siyasi değil, farklı alanlardaki

[217]Mitat Çelikpala, "NATO İşbirlikleri ve Ortaklıkları", Güvenlik Yazıları Serisi, No.10, (2019): 2
[218]Van Leeuwe, Hans"Barış için Ortaklık: Bir Güncelleme" *Atlantisch Perspectief* 19/20, no. 8/1 (1995): 14, erişim tarihi 14.05.2021, http://www.jstor.org/stable/45278894.
[219] NATO Public Diplomacy Division, Ortaklık Yoluyla Güvenlik,erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-turkish.pdf

güvenlikleştirme sorunlarıyla da işbirlikleri sayesinde arttırmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra adeta yok olup gideceği düşünülen NATO'nun 1991-1994 yılları arasında Roma Zirvesi ve BİO programı dahilinde tekrar politika arenasına farklı bir maskeyle döndüğü anlaşılabilir.

3-1-3) Washington Zirvesi ve NATO'nun Yeni Stratejik Kavramı (1999)

1997 yılı NATO açısından işbirliğinin yoğun olduğu bir dönemken, 1998 yılı daha uygulamaların, alınan kararların pratiğe yansıdığı bir yıl ve uyum süreci ile geçmiştir. Çünkü Kosova'da patlak veren kriz NATO içerisinde politik girişimlerle harekete geçilmesini gerektirmiştir. Bu kriz akabinde yeni stratejilerin oluşması adına bir zemin hazırlamıştır. İttifakın 50. yıl dönümünde daha fazla etki genişletme kararları göz önüne alınarak siyasi gündemlerini açık kapı politikası üzerine kurma fikri tercih edilmiştir. [220] İttifaka bu dönem içerisinde Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya resmi olarak katılarak NATO'nun genişleme sürecinde aktif rol oynamışlardır. Yeni stratejik konsept ile yeni bir kimliğe erişmeye çalışan NATO'nun 1991 Roma Zirvesi sonrası yaşanan gelişmeler ile tekrar bir revizyona gitmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yeni gerçeklerin ve stratejik değişimlere ustaca uyum sağlanması gerekmektedir. Müttefik devletlerin özellikle demokrasi, hukuk, insan hakları gibi olgulara bağlı kaldığı vurgulanmaktadır.

NATO son 50 yıl içerisinde yaşanan değişikliklerle beraber güvenliğinin ve çıkarlarının değişmediği konusunda hemfikir olmuştur. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğinin ve politikalarının, Transatlantik alanında ayrılmaz bir bütünlüğü olduğu 1999'da fazlasıyla vurgulanmıştır. Ortaya çıkan yeni risklerin, etnik kimliklerin farklılığının, siyasi düzenin farklılaşması ve alışılmışın dışına çıkılmasının, ekonomik bozuklukların ve kitle imha silahlarının yayılımı gibi unsurların NATO'nun bütünlüğünü bozmaması gerektiği vurgulanmaktadır. [221] Diğer taraftan 1991'de de bahsedilen kritik altyapının savunulması hususu enerji güvenliğini de kapsamaya başlamıştır. Böylece organize suç örgütleri gibi devlet dışı aktörlerin de tehdit unsuru olarak görüldüğü 1999 stratejik konseptinde ortaya

[220] Eric Povel, "Working towards the Washington Summit: NATO's Agenda in 1999." *Atlantisch Perspectief* 22, no. 8 (1998): 4-8

[221] "1999 NATO Washington Summit", erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm#top

çıkmıştır. İttifakın kimliği yeniden düzenlenmektedir.[222] Yeni misyon kapsamında ortak savunma mekanizmalarına dayanan geleneksel 5. Madde konseptinin dışında NATO ilk kez "alan dışı" (*out-of-area*) operasyon kavramını hayata geçirmiştir. Bu bağlamda NATO görevini sadece örgüte üye olan devletlerle sınırlı tutmayacak ve gerekli görülen durumlarda coğrafi alanın dışında kalan etnik, bölgesel çatışma sahalarına da intikal edecektir.[223] Dolayısıyla güvenlik, artık barış kavramına ağırlık verilmesi ve ortak savunma anlayışından ortak güvenlik sistemi anlayışına geçiş yapılması nedeniyle, bu zirvede de olduğu gibi farklı şekilde konumlandırılmaktadır. Avrupa bazlı güvenlik anlayışından sıyrılmış olan NATO'nun küresel boyutta bir güvenlik olgusu etrafında toplandığı görülmektedir. Diğer taraftan NATO ve Batı Avrupa Birliği arasında ilişkilerin kuvvetlendirilmesi kararı alınmıştır. Bu kapsamda güvenliğin ve savunmanın geliştirilmesi ve operasyonel kabiliyet konusunda gelişim sağlanmıştır. Ayrıca yaşanan bu olay kapsamında, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası işbirliği neticesinde hızlandırılmıştır. NATO içerisinde tehdit algılarının farklılaşması ve çeşitlenmesi söz konusu olmuştur. Bu anlamda sabotaj, organize suç örgütleri, terör, insan göçü, hayati kaynakların kullanımının engellenmesi gibi hususlar arasında NATO yeni kararlar geliştirerek bu durumları önlemeye çalışmıştır. Artık çokuluslu operasyonlar işbirlikçi model ile NATO ve üye olmayan ülkeler arasında da gerçekleştirilebilecek zemin hazırlanmıştır. Bu çerçevede yeni konsept savunmaya bağlı kalmaktan ziyade işbirliğine bağlı kalmaya dönüştürülmüştür.[224] NATO Orta ve Doğu Avrupa içerisinde genişleme kapsamında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya gibi ülkelere de adaylık statüsü vermiştir. Artık üye ülkelerin ulaşması gereken standartlar olduğunu belirten bir kural da getirilmiştir. Müttefiklik ağırlık vereceği alanları sınırlara doğru kaydırmak istediğini belirtmiştir. Bu sayede içinde bulunduğu NATO sınırlarının en doğusunda olan Türkiye'nin de güvenlik açısından gelişiminin sağlanacağı vurgulanmıştır. Bu sayede Transatlantik bölgesine istikrarın kavuşturulması hususunda 1991'den itibaren geliştirilen

---

[222] Hasan Deniz Pekşen, "NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2016): 58

[223] 1999 Washington Antlaşmasının 18. maddesi gereği "*1994 Zirvesi bildirgesinde belirtildiği ve 1996'da Berlin'de yeniden teyit edildiği gibi, İttifak, varlıklarını ve yeteneklerini BAB liderliğindeki operasyonlar için kullanıma sunarak İttifak içinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin gelişimini tam olarak desteklemektedir. Bu amaçla, İttifak ve BAB yakın bir ilişki geliştirdi ve Berlin'de kararlaştırıldığı gibi ESDI'nin temel unsurlarını uygulamaya koydu. Avrupa'da ve daha geniş çapta barış ve istikrarı güçlendirmek için Avrupalı Müttefikler, askeri yeteneklerini artırmak da dahil olmak üzere, eylem kapasitelerini güçlendiriyorlar. Avrupalı Müttefiklerin güvenlik ve savunma ile ilgili sorumluluklarının ve kapasitelerinin artması, İttifak'ın güvenlik ortamını geliştirir."ifadesiyle ittifakın* sorumluluk alanı somutlaştırılarılmıştır.

[224] "1999 NATO Washington Summit",erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm#top

işbirliği ve ortaklığın daha da arttırılacağı ortaya çıkmıştır. Güvenliğin tehdidi kapsamında 1999 itibariyle geliştirilen kitle imha silahlarının yarattığı tehlikenin önlenmesi gibi hususlara da yer verilerek engellenmesi öngörülmüştür.[225] 1999 Washington Zirvesi özellikle tehditlerin önceden tespit edilmesi mümkün olmayan durumlara değinmiştir. Tüm hususların gösterdiği gibi, NATO, gelişim sağladığı ve devam eden tehditlerde daha donanımlı hale gelmeye çalışmaktadır. Yaşanılan saldırıların ve tehlikeli unsurların ortaklık, diyalog ve işbirliği neticesinde son bulacağı, bu çerçevede NATO'nun da diğer üyelerle veya üye dışı aktörlerle elini güçlendireceği düşünülmektedir.[226] NATO, 16. yılında ittifakın kalıcılığını teyit ederek temel güvenlik tutumlarını yinelemektedir. Gelişen güvenlikleştirme ışığında dünyada etkin savunma ihtiyacını hisseden ittifak genişleyerek güvenlik ortamını korumaya çalışmaktadır.[227]

3-2) 11 Eylül Saldırılarıyla Değişen Güvenlik Tutumunun Tekrar Revize Edilmesi 2001-2010 Arası Dönem

3-2-1) 11 Eylül Saldırıları ve NATO Güvenlik Yaklaşımının Değişimi

NATO'nun 2000'li yıllara kadar amacını 1952-1957 tarihleri arasında NATO Genel Sekreteri olarak görevini üstlenen Lord Ismay'in "Amerikalıları içerde, Rusları dışarıda ve Almanları aşağıda tutmak" ifadesi en iyi şekilde özetlemektedir.[228] Bu bakış açısı Soğuk Savaş koşullarını da güvenlik bağlamında özetlemektedir. 2000 yılına gelindiğinde ise Avrupa'nın Orta ve Doğu kesimlerine doğru genişleyen bir NATO karışımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, Rusya, Ukrayna gibi ülkelerle işbirliği ve ortaklıkların kurulduğu göz önüne alınarak ittifakın amaçlarında değişim olduğu gözlenmektedir. Bu yaklaşıma göre NATO, "Kuzey Amerika'yı içeride, Avrupa'yı ayakta ve Rusları birlikte tutmak" şeklinde 2000 sonrasında güncellenerek yeni amacına kavuşmuştur.[229] Bu yaklaşımın önemli seviyede bir uluslararası yakınlaşmaya yol açacağı ifade edilebilir. Özellikle tehdit unsurlarının devlet dışı aktörler ile meydana gelmesi Kuzey Amerika, Avrupa ve Rusya'yı işbirliği ve güç mücadelesinde birleşmeye yöneltebilecek şekilde düşünülmüştür. Tehdidin büyüklüğünü

---

[225] Age, s.1
[226] Eric Povel. "Working towards the Washington Summit: NATO's Agenda in 1999." *AtlantischPerspectief* 22, no. 8 (1998): 5
[227] "1999 NATO Washington Summit", erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm#top
[228] NATO, "ThePortrait of LordIsmay" , erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm
[229] NATO, "AfterDinner Speech" , erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_69910.htm?selectedLocale=en

anlamaya yardımcı olmak adına, dönemin süper gücü ABD'nin bile 11 Eylül saldırıları kapsamında vurulabildiği terör saldırıları hatırlanabilir.[230] ABD'nin New York şehrinde olan ikiz kulelere bilinçli bir şekilde terör eyleminin düzenlenmesi tüm dünyada şok etkisi yaratmıştır. Bu çerçevede güvenlik politikaları, stratejik hamleler gözden geçirilmiş ve yeniden kurulan bir düzen üzerinde gelişim aşamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş akabinde olan dönemde varlığının sorgulandığı NATO, genel hatlarıyla terör, kitle imha silahları, enerji, devlet aktörlerinin farklılığı, yeni riskler, uluslararası istikrar gibi hususlarda kendisini geliştirerek sorgulara cevap vermektedir. NATO üye devletlerinin kolektif savunma ve güvenliklerinin müttefikliğin korunmasından geçtiği ve işbirlikleri hususunda azami dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Terör tehdidi mercek altına alındığında, 11 Eylül saldırılarından sonra NATO içerisinde güvenlik boşluğu büyük oranda terör kavramının güvenlikleştirilmesi esasıyla doldurulmuştur. Yaşanan tehditlerle mücadele kapsamında, NATO uluslararası boyutta, yeni savaş koşulları altında asimetrik savaş olgusunu terörle mücadelenin ilk önceliği olarak kabul etmiştir. Nitekim sadece Avrupa ve Atlantik olarak bölgesel boyutta sınırlamaya gitmemiş, küresel bir güvenliğin varlığını benimsemiştir.[231]

Diğer taraftan NATO içerisinde kuruluşundan bu yana tarihinde ilk kez 5. Maddenin [232] uygulanması kararı ABD'ye yönelik terör saldırısından sonra ortaya çıkmıştır.[233] Hâlbuki NATO'nun kuruluşu Sovyetler Birliği'nin tehditlerine karşı 5. Maddenin işletilmesini esas olarak öngörmüştür. Ancak zamanın farklılaşması ve öngörülemez olması sebebiyle 5. Madde Afganistan'a müdahale kapsamında da faaliyet göstermiştir. Kitle imha silahları özelinde yayılımın fazlalaşması NATO içerisinde birincil tehditlerden biri olmuştur. Müttefikliğin dışında kalan diğer devletlerin de nükleer güçleri elinde bulundurması, devlet dışı aktörlerin bile bu gücü kolay elde etmesi gibi hususlar göz önüne alındığında büyük bir

---

[230] Hasan Deniz Pekşen, "NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2016):45

[231] Jaap de HoopScheffer, "A New NATO", NATO's Nations and Partners for Peace, erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_22552.htm?selectedLocale=en

[232] Washington Antlaşması 5. madde: "Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldın olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldın ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir."

[233] Terör saldırısı sonrası NATO içerisinde 5. Maddendin kullanımının doğru bir zamanda olup olmadığı arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. NATO - News: Invocation of Article 5 confirmed , 02-Oct.-2001

savunma açığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu tür silahlara ait bilim ve teknolojik gelişmelerin riskleri, belirsizliklerle karşılaşılması durumu NATO içerisinde kaygı ile karşılanmaktadır.[234]

Güvenlik tutumu çerçevesinde diğer bir önemli husus enerji güvenliğidir. 2000'li yıllardan sonra ortaya çıkmıştır. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (*OPEC*) Orta Doğu'da petrol üretimini sekteye uğratmaları sonucunda patlak veren Petrol Krizi, ilk kez 1974'de gündeme gelse de 2006 yılında yaşanan Rusya Federasyonu'nun Ukrayna özelinde doğalgaz enerji stoğunu kesmesi ile birlikte küresel bir gündem haline gelmiştir. NATO bu bağlamda enerji güvenliğinin özellikle müttefik ülkelerin ittifaka üye olmayan ülkeler tarafından mağdur bırakılmasını istememektedir. 2000'li yılların ortasına gelindiğinde güvenlik açığı olarak nitelendirilecek olan enerji güvenliği, NATO'nun ileriki yıllarda vazgeçilmez tehdit unsuru olarak da göze çarpmaktadır.[235] Diğer taraftan NATO müttefikleri arasındaki uyumun bu yıllar arasında geliştirilmesi oldukça önem kazanmıştır. Aktörlerin bir operasyon karşısında veya alınacak bir karar aşamasında aynı şekilde politikalar izlemesi örgütün elini güçlendirecektir. Bu anlamda aktörlerin bakış açılarının aynı şekilde sağlanması ve halklarını da bu çerçevede bilgilendirerek topyekûn bir birlik oluşturulması gerekmektedir. 11 Eylül'den sonra yeni ve öngörülmesi zor tehditler de ele alınmaya başlamıştır. Radikal tehditler, etnik çatışmalar, devletlerin kendi bünyelerinde yaşanan politik tutumları ve ülke içerisindeki yansımaları, çözülmesi zor anlaşmazlık durumları vb. NATO'yu istikrarsızlaştıracak tehditlerde ele alınmaktadır.[236] 2001-2010 yılları arasında NATO birincil faaliyetlerinden biri de müttefikler arasında zaman zaman uzlaşmazlıkların çıkması durumunda dahi olsa bir arada tutulması düşüncesidir. İttifak her zaman daha çok işbirliği ve ortak hareket temalarıyla politikalarını yönlendirmeyi tercih etmiştir. Oluşabilecek tehditlerin asimetrik veya geleneksel savaş metotları dahilinde tam olarak ne zaman ne planlandığı bilinememektedir. Bu sebeple askeri çalışmaların ve konvansiyonel etkilerinin uluslararası örgütlerle işbirlikleri içerisinde olması ve ittifak dışındaki diğer devletlerle ortak gelişim göstermesi NATO'yu daha da geliştirecektir. NATO her ne kadar ilk yıllarında coğrafi sınırlamalarının çerçevesinde hareket ederek savunma politikalarını bu denklem üzerinde yürütmüşse degüvenlikleştirme

---

[234] Suat Dönmez, "Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010): 115

[235] NATO "Riga SummitDeclaration", erişim tarihi 16.05.2021 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en

[236] Suat Dönmez, "Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010): 117.

bağlamında tehdit yönünden dünya üzerinde sınırların kalktığı ve tehditlerin tahmin edilemeyen yerlerden gelebilme olgusunu kabul etmiştir. Bu kabul durumu özellikle 2000'den sonra oluşan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. 11 Eylül terör eylemi sonrasında terörizm üzerinden o dönemin ABD başkanı Bush'un "Ulusa Sesleniş" programında söyledikleri adeta sonrasında NATO nezdinde ve dünya genelinde yaşanacak güvenlik tutumlarının bir habercisi konumundadır. Konuşmanın bir kesitinde Bush;

> *"*Sizden istenen sabırlı olmanız, çünkü bu savaş kısa sürmeyecektir. ... Sizden istenen sabırlı olmanız azimli olmanız, çünkü bu savaş kolay geçmeyecek. Sizden istenen kuvvetli olmanız, çünkü zafere giden yol uzun olabilir... ABD'ye savaş açanlar, kendi yıkımlarını elleriyle seçmişlerdir. Terörist ülkelere ve onlara kucakaçıp destekleyenlere yönelik bir dizi kararlı eylemle sağlanacaktır bu zafer. Sizi temin ederim sembolik eylemle yetinmeyeceğiz... Bizim vereceğimiz karşılık çok kapsamlı, güçlü ve etkili olacaktır.*"*[237]

Bu sebeple tehdidin nerede ve ne şekilde meydana gelirse gelsin cevap verilmesi gereken bir durum olduğunu unutmayarak, 11 Eylül sonrası politikalarını şekillendirmiştir.[238] Bu noktada güvenliğin artık tek bir alanda değil dünyanın her yerinde şekillenmeye başlaması açısından Bush dönüm noktasını hazırlayan ve meşruiyet zeminine dayalı bir konuşma gerçekleştirmiştir.

3-2-2) Prag ve İstanbul Zirveleri ile Yenilenen Konsept(2002-2004)

NATO etki genişletme politikalarına 2002 yılında hız vermiş, 2004 yılında da bu durumu pekiştirecek adımlar atmıştır. 1999 Stratejik Konsept çerçevesinde tehditlere karşı yapılması gereken düzenlemeler ve onların gereksinimleri paylaşılmıştır. Bu çerçevede tehditlerin sığ ve yalın kalmasından ziyade somutlaştırılması düşüncesi ortaya çıkmıştır. "Yeni Yetenekler, Yeni Üyeler ve Yeni Ortaklıklar" olarak isimlendirilen ve yön gösterilen alanlar dahilinde 2001 yılı sonrası dönüşüm ve değişime hız verilmiştir. Yeni yetenekler başlığı kapsamında, asimetrik olan her türlü silahlı güce ve buna bağlı olarak oluşabilecek her türlü tehdide karşı bir planlama düşünülmüştür.[239] Bu çerçevede NATO içerisinde Transformasyon Yüksek Müttefik Komutanlığı (*SACT*) ve NATO Karşılık Kuvvetleri (*NRF*) 2002 yılında kurularak göreve başlamıştır. Böylece yeni savaş koşulları adı altında siber

---

[237] Bush: "Savaşa Hazır Olun", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Eylül 2001, s.1.
[238] Suat Dönmez, "Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010): 117.
[239] NATO, "The Prague Summit and NATO's Transformation", erişim tarihi 17.05.2021, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf

savunma alanında da bir gelişim sağlamış ve kararlar alınmıştır.[240] Müttefik kuvvetler NATO içerisinde çoğalırken ve üye sayısı paralel şekilde artmaya devam ettikçe beklenildiği gibi askeri kapasitelerin artmasından ziyade askeri sayılar düşürülmüş, sadece konularına hakim ve uzmanlaşmış askerler ile yeni komutanlıklar oluşturulmuştur. Böylece Prag kuralları olarak adlandırılan ve 1999 yılında Washington Zirvesi kapsamında "Savunma Yetenekleri Girişimi" adı altında tartışılan uyum kuralları birbirlerine bağlanmıştır.[241] 1999'dan beri süregelen kuralların bütün bir plan dahilinde 2000'li yıllarda hayata geçirildiği görülmektedir. Yeni Üyeler başlığının özellikle 2004 senesinde yapılacak olan politikalarla genişlemesinin meşruiyeti kazandırılmıştır. Prag Zirvesi'nin son ana unsuru olan Yeni Ortaklar başlığıyla 1991 sonrasında geliştirilen ve düşünülen işbirliklerinin ortak tehditlerin karşısında ne kadar etkili olabileceği tartışılırken işbirliğinin artarak devam etmesi öngörülmüştür. Prag Zirvesi'nde tartışılan konularda genel hatlarıyla NATO'nun askeri, işbirlikçi ve genişlemeci yönü ortaya çıkmıştır.[242]

2004 İstanbul Zirvesi, NATO içerisinde Avrupalı müttefiklerin ve ABD arasında yaşanan çekişmelerin ışığında, Irak'ın Amerikan işgali konusunda direniş gösterdiği döneme denk gelen bir zirvedir. İstanbul Zirvesi tek başına bir belirleyici unsur olmasa da, daha önce alınan kararların tamamlayıcılığı açısından büyük önem taşımaktadır.[243] Zirvenin esas amacının, Transatlantik içerisinde olan ülkeleri barışçıl bir şekilde bir araya getirmek, yaşanılan görüş farklılıklarının giderilmesini sağlamak ve NATO içerisinde Orta Doğu'da yeni görevleri tahsis etmek olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Almanya, Fransa birlikteliğinin politik tepkiye dönüşerek Irak Savaşı sebebiyle ABD üzerinde baskı oluşturması ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Afganistan'da olan NATO'nun, misyonlarının tekrar gözden geçirilmesi de gündeme gelmiştir. 2002 Prag Zirvesi'nin içerisinde alınan kararların devamlılığı ve işbirlikçi modelin sürdürülmesi düşünülerek karara bağlanmıştır. Almanya'nın ve Fransa'nın Irak Savaşı'na karşı çıktıkları bu zeminde ABD'nin Avrupa'yı ikiye ayırdığı "Eski ve Yeni Avrupa" söylemiyle politik düzlemde ülkeler iyice gerilmiştir. Bu gerginliğin giderilmesi açısından İstanbul Zirvesi'nde NATO'nun sağlam bir şekilde

---

[240] NRF ve siber savunma kararları için bkz, "Prague Summit Decleration" 4. Madde (a ve f), erişim tarihi 17.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm

[241]Güney, Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD, *Bağlam Yayınları*, İstanbul, (2006): 47. Aktaran Hasan Deniz Pekşen Age, s.47

[242] Hasan Deniz Pekşen, "NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2016): 47

[243]İlhan Uzgel, "İstanbul NATO Zirvesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 59 (2004): 255

ayakta durduğunun ve müttefik kuvvetlerin bölünmezliğinin sinyalleri verilmeye çalışılmıştır. ABD NATO'nun başat gücü konumunda olarak, özellikle Soğuk Savaş sonrası "alan dışılık" politikasıyla ittifakın görev dağılımlarını coğrafi olarak bir hayli değiştirmek istemiştir. NATO'da buna karşılık vererek genişleme sürecini başlatmış ve ilerleme kaydetmiştir. "Akdeniz Diyaloğu" kapsamında birçok Orta Doğu ülkesiyle NATO belirli siyasal ilişkiler ve ortaklıklar kurmaya çalışmışlardır. Yaşanan diyaloğun özellikle savunma, terör, asker-sivil ilişkisi, birey güvenliği, özellikle Akdeniz hususunda insan kaçakçılığı ve göç politikaları vb. alanlarda olduğu gözlenmektedir.[244] Bu alanlar dahilinde NATO eğitim politikalarını yürütürken bir yandan da etkisini fazlasıyla genişletmeyi başarmıştır.[245] Dolayısıyla bu politikaların yürütülmesi kapsamında ABD Irak'ta olan hükümeti devirerek yerine geçici hükümeti atamıştır. Geçici hükümetin NATO'yu resmi kanallar yoluyla Irak'a davet etmesiyle birlikte, NATO Irak içerisinde askeri eğitimleri veren bir kurum haline de dönüşmüştür.[246] İşbirliği adı altında yapılan müdahaleler ile birlikte NATO etki alanını bu yıllar içerisinde büyütmüş, ittifak içerisinde uzlaşma sağlayamayan devletler de bir ortak paydada birleştirilmeye çalışılmıştır. Her devlette aktör farklılıkları olduğu gibi, uluslararası örgütlerde anlaşmazlıkların olması da doğal karşılanmaktadır. Güvenlikleştirme hususunda önceliklerin farklılaşması özellikle savunma sektöründe ayrımlara yol açmaktadır. Diğer taraftan terör faaliyetleri nedeniyle tehdidin büyüklüğünü görerek Afganistan içerisinde de etkinliğini arttırmayı hedefleyen örgüt, askeri sayısını ISAF yönetiminde arttırma kararı almıştır.[247] NATO içerisinde en kapsamlı genişlemenin kabul edilmesi, işbirliğinin ortak kuvvetlerle sağlanması, tehditlerin birliktelikle bertaraf edilmesi, müttefiklerin anlaşmazlıklar olsa bile yine de birlikte hareket etmesi gibi konularda 2004 İstanbul Zirvesi, önceki zirvelerin tamamlayıcısı olmuştur.

3-2-3) Riga Zirvesi ve Bükreş Zirvesi Etki Genişletme Politikaları (2006-2008)

2006 yılında Letonya'nın başkenti Riga'da gerçekleştirilen zirve, SSCB içerisinden Soğuk Savaş sonrası bağımsızlığını ilan eden bir ülkede yapılmasıyla yankı uyandırmıştır. Genişleme politikası çerçevesinde özellikle Gürcistan ve Ukrayna'nın üyelik müzakerelerinin

[244] Age, s.256
[245] NATO'nun genişleme süreci tarihsel açıdan bkz: ,erişim tarihi 20.02.2021, https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_tur.pdf , s.14,15
[246]İlhan Uzgel, "İstanbul NATO Zirvesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59 (2004): 257
[247] NATO "2004 İstanbul Summit" erişim tarihi 18.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2004/istanbul/2004-istanbul-e.pdf s.5

başlatılacağına dair görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Afganistan özelinde yapılan operasyonlar, Irak'a askeri yardım ve eğitim gibi faaliyetlerle NATO, işbirliklerini arttırmış ve etkisini farklı kıtalar üzerinde de göstermeye başlamıştır. Bu çerçevede statik bir ittifak olan NATO dinamik bir hal almıştır. Riga Zirvesi 2000 yılından beri süregelen bir tutumu devam ettirmiş birçok konuya sahne olmuştur. Zirvede üç ana başlık tartışılmıştır: Siyasi genişleme, operasyonlar ve müdahaleler, savunmanın değişim-dönüşümü olmuştur.[248] Siyasi genişleme ele alındığında, NATO içerisinde genişleme hususunun öncelikle verilen eğitimlerle gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Bu eğitimler doğrultusunda 1990'lardan bu yana Orta ve Doğu Avrupa'nın istikrarı sağlanarak savunmaların başarılı olduğu, caydırıcılığı ve etkinliğinin yüksek olduğunun altı çizilmiştir. Riga Zirvesi içerisinde de açık kapı politikasının devamlılığının sürmesi ve üyeliğe dair beklentileri olan devletlerin NATO içerisine kabul edilmek adına şartların yerine getirilmesi için gösterdikleri çabanın teşvik edilmesi önemsenmiştir. NATO'nun ortakları Soğuk Savaş sonrasında çoğalmış ve farklı ülkelerle ilişkiler geliştirilmiştir. Özellikle Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya gibi farklı kıtalardaki ülkelerin bu yıllar arasında NATO ile işbirliği halinde olmak istedikleri ve NATO'nun bu duruma kayıtsız kalmaması gündeme gelmiştir.[249] Vurgulanan önemli noktalardan birinin NATO'nun kesinlikle küresel bir polislik görevine soyunmadığı, ancak küresel işbirlikleriyle beraber gelişimin dünya üzerinde daha rahat bir şekilde yapılmak istendiği vurgulanmaktadır. Buradaki esas hedef, istikrar unsurunun sağlanmasına yardımcı olmaktır. Örgütün dolayısıyla diyalog perspektifinin sürekli açık olması gerektiği vurgulanmaktadır. Enerji güvenliği, insani yardım faaliyetleri, güvenliğin herhangi bir alanda sınır tanımaksızın dünyanın diğer kıtalarında da işbirliği çerçevesinde NATO'nun faaliyet göstermek istediği açıkça beyan edilmiştir.[250] Riga Zirvesi "Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi" ile Afganistan özelinde sadece askeri konularda değil, sivil olarak sosyal gelişimin nasıl sağlanacağına odaklanılmıştır. Dolayısıyla NATO içerisinde dönüşüm boyut atlayarak "devlet yapılandırması" faaliyetleriyle başka bir evreye geçiş sağlamaktadır.[251] Diğer taraftan savunma konusunda istikrarın sağlanması için üye devletlerin ekonomik olarak desteklenmesini öngören bir planlama ortaya çıkmıştır. NATO kuvvetlerinin hızlı ve

[248] NATO Dergisi "Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler" Kış 2006, erişim 18.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html#header
[249] Age, s.1
[250] Mustafa Ok, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Türkiye Perspektifinden İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015): 71
[251] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014): 32

kabiliyetli olmasının altı çizilerek, gelişim sağlanmasının azami önemi ele alınmıştır. NATO kendisini geliştiren bir ittifak olsa da her alanda ilerlemesi gerektiği vurgulanmıştır.[252] Operasyonların incelenmesi ve nasıl çözüleceği konusunda, NATO bünyesinde kabul edilen tüm sorunların gerçekleştikleri coğrafi konumda çözülmesi gerektiği düşüncesidir. Bu durumun çözülmemesi kapsamında sorun teşkil eden tehditlerin NATO savunma sınırları etrafında toplanacağı ve sorunun daha büyük bir şekilde geri dönebileceği ihtimalinin önemi bilinmektedir. Bu sebeple NATO, Afganistan'da giderek mevcudiyetini arttırmıştır[253] Zirvede sonuç olarak, dünyada birbirine bağımlı bir şekilde hareket eden ortaklıklar silsilesi olduğu, savunmanın bu şekilde sağlanabileceğine dair bakış açısı ortaya çıkmıştır. NATO'nun gerek terörle mücadele gerekse de insan güvenliği için herhangi bir sorunun büyümemesi için elinden geleni yapması hedeflenmiştir. Ortak diyalog ve işbirliği sayesinde bu tehditlerin ortadan kaldırılmasına işaret edilmiştir.

Bükreş zirvesi içerisinde de politik genişlemeye dayalı konuşmalar yapılarak Orta Doğu içerisinde stratejik gelişmelerin kaydedilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak özellikle Afganistan'da yeniden devlet inşası adına girişimleri ele almak açısından önemli bir zirve haline gelmiştir. Ülke içerisinde seçimle iktidara gelmiş hükümetin insan hakları, terör, birey güvenliği, istikrar çerçevesinde demokratik bir ülke inşa etmek adına NATO'dan yardım istediği görülmüştür.[254] Bu yardım konusunda Bükreş Zirvesi'nde karar alınmış ve BM'den destek sağlanmıştır. Afganistan içerisindeki sivil ve askeri gelişimin sağlanması Riga Zirvesi'nde, alınan kararların uygulamaya geçirilmesi ise Bükreş Zirvesi'nde meydana gelmiştir. Daha çok Afganistan özelinde açıklamaların olduğu 2008 zirvesi operasyonel kabiliyetlerle birlikte gelişim sağlanması gerektiğine işaret ederek Riga Zirvesi'nin tamamlayıcısı olmuştur.[255] Riga ve Bükreş Zirveleri siyasi yayılımın arttığı, kısmi aktör anlaşmazlıklarının NATO içerisinde Afganistan özelinde yaşanmaya devam ettiği, yardım örgütü statüsünden devlet yapılanması statüsünün bir benzeri hareketin başladığı kararları meydana getirmiştir. Bu çerçevede, ittifak küresel bir polisliğin değil, tehditlerin NATO sınırına dayanmadan çözülmesininve bunun için işbirliklerinin altını önemle çizmiştir.

---

[252] NATO Dergisi "Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler" Kış 2006, erişim 19.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html#header
[253] Age, s.1
[254] Mustafa Ok, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Türkiye Perspektifinden İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015): 73,74
[255] NATO "Bucharest Summit 2008", erişim 19.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

3-3) Günümüz NATO Yansımaları 2010-2018 Arası Dönem

3-3-1) Son Stratejik Konsept: Lizbon Zirvesi (2010)

NATO içerisinde stratejik konseptler 10 yılda bir yenilenmektedir. En son 1999 Washington Zirvesi'nde yenilenen ve 2010'a kadar geliştirilen konsept yerini Lizbon Zirvesi'nde bırakmıştır. Son ve güncel stratejik konsept incelendiğinde üye devletlerin görevlerinde güncelleme yaşanmıştır. Buna göre, "Ortak Savunma", "Güvenlik İçin İşbirliği ve Ortaklık" ve "Kriz Yönetimi" başlıkları ile sacayaklarına oturtulmuş bir düzen ortaya çıkmıştır.[256] İttifakın temel olarak 5. maddesinde yer aldığı üzere kolektif savunma 2010 zirvesinde önemli bir yer tutmuştur. Bu kapsamda ilk sacayağı olan ortak savunmanın modern bir çerçevede gerçekleşebilmesi için dönemin şartları gereği etkisini günden güne hissettiren balistik füzeler ile ilgili tedbirlerin alınması gerektiğinin altı çizilmiştir. Diğer taraftan terörizm konusunda, terör faaliyetleri düzenleyen örgüt veya grupların kitle imha silahlarına ulaşımı ve temini konusuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla kuvvetlerin bu tarz yaşanabilecek tehditlere karşı kuvvetlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. [257] Bunun yanında siber güvenliğin arttırılması gerektiği, korsanlığa müdahale, enerji güvenliğinin sağlanması gibi unsurlar da stratejik konsept içerisinde yer alarak, sürekli gelişim halinde olunması kararlaştırılmıştır.[258] Diğer bir sacayağına odaklanıldığında kriz yönetimi ile gerek Kosova'da gerekse Afganistan özelinde edinilen deneyimler ışığında istenildiği ve gerektiği durumlarda alan dışı operasyonları da oluşturacak şekilde farklı krizlere müdahale edilecek bir gücün olacağının sinyalleri verilmiştir. [259] Son sacayağı ise, güvenlik için işbirliği bağlamında NATO'nun, oluşturulan ve var olan ortaklıkların dışında güvenlikle ilgili müdahil olan veya olacak olan tüm devlet/devletler arası yapılanmalarla işbirliğidir.[260] Stratejik konseptin "Aktif Katılım, Modern Savunma" mottosu gelecek 10 yıl için adeta vazgeçilmez olmuştur. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra az sayıda kuvvet olanağıyla savunma yapılması planlanmıştır. Nükleer silahların NATO'nun son çare olarak başvuracağı unsurlar olduğu

[256] NATO, "Stratejik Kavram: Aktif Katılım, Modern Savunma" , erişim tarihi 20.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf
[257] NATO, "Strategic Concept: Active Engagement, Modern Defence" , erişim tarihi 20.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm
[258] NATO, "Stratejik Kavram: Aktif Katılım, Modern Savunma", erişim tarihi 20.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf s.12,13
[259] Age, s.20-24
[260] Age, s.24-33

beyan edilirken, hiçbir devleti de düşman olarak tanımlamayacağının altı çizilmiştir.[261] Dolayısıyla örgüt içerisinde önemli bir görev olan yeni oluşacak tehditlerin önlenmesinde caydırıcılığın etkin kullanılması gündeme getirilmiştir.

2010 Lizbon Zirvesi'nde esas hususlardan biri de Rusya Federasyonu ile ortaklık çalışmalarının yürütülmesidir. Bu sayede gerçekçi bir NATO-RF ortaklığının yolu açılmıştır. Böylelikle 2010 yılından itibaren terör saldırıları, uyuşturucu, yasa dışı birçok tehdit dahilinde bilgi paylaşımı ve işbirliğiyle mücadele edileceği vurgulanmıştır. Ayrıca balistik füzeler ile ilgili görüşmelerin yapılacağı ve füze savunmasıyla ilgili işbirliğinin de sağlanacağı bildirilmiştir. Rusya Federasyonu dışında AB ve BM de NATO ile ilişkilerini kuvvetlendirecek kararlar almıştır.[262] Bu kapsamda NATO önceki konseptlerde yer alan güvenlik algısını yeniden revize etmiştir. Böylece ittifak, oluşturulan güvenlik ağının odak noktası ve vazgeçilmez unsuru olarak konumlanmıştır.[263]

NATO içerisinde yenilenen konseptte askeri yeteneklerin geliştirilmesinin yanı sıra savunma harcamalarının da önemi oldukça artmıştır. Savunma bazlı hareket eden ve saldırıları önleme kuralıyla yoluna devam eden NATO'nun en büyük savunma harcamalarını ABD yapmaktadır. Bu durumun 2010 sonrası için öncelikli olarak terörle mücadele kapsamında her devlet için yapılması gerektiği ve ittifaka katkıda bulunmaları gerektiğine de değinilmiştir. Yaşanılan mali krizlerin ışığında Avrupa içerisinde savunma harcamalarına pek katkı sağlanamaması farklı bir gerçeği temsil etse bile gelecekte olacak NATO operasyonları doğrultusunda askeri operasyonel kabiliyetlerini arttırması beklenmektedir.[264] NATO üyeleri bilhassa 11 Eylül sonrasında terör tehdidinin dünya üzerinde güvenlik ortamının değiştirdiğinin farkında olarak hareket etmektedir. Lizbon Zirvesi yenilenen dünya düzeninde, ittifak içerisinde yeni tehditleri kavrayarak örgütün vurgulanan görevlerini başarı ile tamamlamasını öngörmüştür. Böylece hem ortaklıklar ilerleyecek hem de NATO kuvvetlenecektir. Yeni savaş koşulları altında değişim ve reaksiyon gösteren NATO artık siber savaş konusunda da farklı bir evreye girmiştir. Dünyadaki asimetrik savaşlar dahilinde her an hızlı ve etkili cevap veren birliklerin oluşturulması azami önem gerektirmektedir.

---

[261] NATO, "Lizbon Sonrası NATO", erişim 20.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20111122_nato_after_lisbon_TUR.pdf , s.5
[262] Age, s.7
[263] Hasan Deniz Pekşen, "NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2016): 49
[264]Dzambic, Muhidin. "NATO's New Strategic Concept: Non-Traditional Threats and Bridging Military Capability Gaps." *Connections 10*, no. 3 (2011): 23,24 .

Sadece kendi sınırları ve üyelerini değil, insan güvenliği, terör faaliyetleri gibi unsurlarla mücadele eden devlet ve halkların yanında olunması gerektiğine dikkat çekilmiştir. İttifak bünyesinde 1991 yılından itibaren çok farklı değişim ve dönüşümlere imza atılması, Charles Darwin'in evrim teorisinin adeta NATO'ya uyarlanmış hali olarak adlandırılabilir.[265]

3-3-2) NATO Etki Alanını Genişletiyor: Varşova Zirvesi (2016)

2016 yılında Polonya'nın başkentinde düzenlenen Varşova Zirvesi'nde gündemde tehditkâr bir Rusya varlığı bulunmaktadır. Diğer taraftan NATO'nun güney kanadında ise IŞİD (Irak ve Şam İslam Devletleri) varlığının büyük bir terör tehdidi yaratmasıyla birlikte zirvede konular arasında yer almış, göç ve siber güvenliğin de etkisi tartışılmıştır.[266] Esas konunun Rusya'nın gözettiği politikalar olmasının altında yatan sebepler ise öncelikle 2008'deki Gürcistan savaşı ve 2014'teki Kırım ilhakı oluşturmuştur. NATO, doğusunda iddialı ve tehlikeli bir Rusya varlığı hissederken, örgütün en önemli maddesi olan Washington Antlaşması'nın 5. maddesi tekrar gündeme gelmiştir. Bu kapsamda kural olarak tekrar Avrupa sınırlarının güvenliği her şeyden önce gelen bir konu olmuştur. Politik olarak ana temanın Rusya'nın politikalarına karşılık vermek olduğu bu zirvede, Baltık ve Polonya gibi Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya bağlılıklarını beyan etmeleri ve Rusya ile zıtlaşmanın tırmandırılmaması açısından denge gözetilmeye çalışılmıştır.[267] Varşova'da Letonya, Estonya, Polonya ve Litvanya'ya toplamda 4 bin askeri unsurun yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu askerler ABD, İngiltere, Kanada ve Almanya tarafından koordine edileceklerdir. Özellikle bu devletler içerisinde Rus kimliği ve tabanlı toplulukların ve grupların fazla olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda her ne kadar NATO üyesi devletler olsalar da Rusya'nın herhangi bir hibrit tehdide karşılık buüye devletleri etkileme ve yönlendirme potansiyeli

---

[265] Evrim biyolojide mutasyona uğrayarak değişim gösteren canlı türlerinin genetik özelliklerinin bir sonraki nesle geçmesi ile oluşan ve yaşadığı habitatın gereği şeklinde gelişimin sağlayan canlı topluluklarından bahsetmektedir. NATO içerisinde de yıllar boyunca hayatta kalma mücadelesi vermiş bir örgüt olarak, günden güne yaşanılan koşulların ve tehdit ortamının değişmesiyle kendisini sürekli revize etmiştir. Bu yenilenme, yeni oluşacak durumlara uyum süreci ve alınan politik kararlar evrim teorisine benzetilmiştir.

[266] NATO, "WarsawSummit 2016", erişim tarihi 22.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

[267] "İKV`den Analiz: NATO`nun Kritik Varşova Zirvesi", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1503

olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda ABD-AB işbirliği sayesinde NATO üyelerinin ortaklıkları bu tehdidi önlemek açısından büyük işlev sahibi olacaktır.[268]

Rusya'nın tehditkâr tavrının önlenmesinde aynı terörizme karşı gösterilen reaksiyondaki gibi "ön alıcı savunma" düşünülmüştür. NATO Soğuk Savaş yıllarında SSCB'nin bertaraf edilmesi hedefinden günümüzde Rusya'nın tehditlerini engelleme ve caydırma yöntemleri geliştirme üzerinden planlamalar yaparak kendisini güncellemiştir. Bu anlamda çevreleme politikasından vazgeçmeyerek Ukrayna'nın askeri kanadının güçlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Soğuk Savaş sonrası savunmanın pratiğe dökülmüş en önemli yansıması bu kararlar olmuştur. NATO böylece direnç kapasitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Kritik sivil altyapıların oluşturulması bireysel ve toplu kapasitelerin geliştirilmesi neticesinde savunma mekanizmalarının çok daha kullanışlı hale geleceği bir kez daha ortaya çıkmıştır.[269]

Zirveyle NATO, özellikle güney kanadından talep edilen güvenlikleştirmeye yönelik yardım çağrısı gereğince erken ihbar sistemlerinin olduğu uçakları ilgili devletlere göndermiştir. Bu durumda NATO sınırlarının hem doğu kanadı hem de güney kanadında yaşanabilecek güvenlik hadiselerinin önemini görerek her bölge için farklı alternatifler geliştirmiştir. Diğer taraftan IŞİD tehdidine karşı Irak içerisindeki güvenlik kuvvetlerine eğitimler verilmesi kararlaştırılmıştır. NATO IŞİD ile doğrudan bir mücadele içerisinde olmasa bile tüm üye devletler bu terör faaliyetlerine karşı olduklarını bildirmişlerdir. Güney cephesi üzerinde yaşanılan tehditkâr duruma ittifak, bu koridordaki ülkelerin operasyonel kimliklerini geliştirmeye yönelik politik bir tutum izlemiştir. Bu kapsamda Orta Doğu içerisindeki terör faaliyetlerine karşılık buradaki ülkelere askeri eğitimler ve tatbikatlarla destek sağlamıştır.[270] Özellikle 2000'lerin başından itibaren yenilenen savaş koşulları altında NATO, güvenliği sadece devlet odaklı olarak incelemeyi bırakmış, birey güvenliği, insan kaçakçılığı, terörizm gibi farklı güvenlik unsurlarına da karşı politikalar üretmiştir. Bu duruma somut bir örnek, Ege Denizi'nde yıllardır askeri güç bulunduran NATO'nun, 2016 yılında Akdeniz içerisinde bir deniz kuvvetini bulundurma kararı olmuştur. Böylece bölgesel

[268] NATO, "WarsawSummitKeyDecisions", erişim tarihi, 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170206_1702-factsheet-warsaw-summit-key-en.pdf , s.1
[269] Age, s.1
[270] NATO, "WarsawSummit 2016", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

etkisi iyice arttırılarak yasa dışı göç gibi tehditleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.[271] NATO'ya bu yaklaşım insan güvenliğini sağlayan bir örgüt imajı kazandırırken, Transatlantik koruyuculuğunu farklı bir şekilde yerine getirme şansı da tanımıştır.

2014 yılında Galler Zirvesi içerisinde Varşova kararlarının bir kısmı öngörülmüş ve planlanmıştır. Bunlardan bir örnek olarak savunma harcamaları gösterilebilir. Tüm üye ülkelerin milli gelirlerinin %2'lik kısmının NATO'nun savunmasına harcanması gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin 2009 yılından itibaren düşüşte olan savunma harcamaları 2016 yılında ilk kez bir artış sağlamıştır. Yinede 28 üye ülkenin sadece 5'inin (İngiltere, Polonya, Estonya, ABD, Yunanistan) milli gelirinin %2 kadarını savunma harcamalarına ayırdığı görülmektedir.[272] Bu durum aktif savunmayı tehlikeye düşüreceği ve NATO içerisinde Rusya tehdidine karşı tedariksiz ve savunmasız kalacağı düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Varşova Zirvesi siber alanı kara, hava, deniz gibi ayrı bir operasyonel alan olarak tanımlamıştır. Siber savunmanın bir harekât unsuru olarak tanımlanmasıyla birlikte Galler Zirvesi'nde ortaklaşa savunmanın bir parçası şeklinde yorumlanmış ve Varşova'da netleştirilmiştir. NATO politik genişlemesini 2016 içerisinde Karadağ'ı dahil ederek sürdürmüştür.[273] Rusya konusunda gündem maddelerinin en elzem seviyede belirlenmesiyle NATO'nun havuç-sopa tekniğini işletmeye çalıştığı görülmektedir. Buna göre Rusya ile tehditkar tavırlarına devam ettiği takdirde ortaklık ve işbirliklerinin yok sayılacağı açıklanmıştır. Ayrıca Rusya'nın yapıcı olarak ve NATO'ya işbirlikçi şekilde yaklaşım sağladığı durumlarda ise antlaşmaların yeniden yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Balistik füzelere de değinilen zirvede müttefiklerin bir füze ağı içerisinde korunması kararlaştırılmış, ABD'den Türkiye'ye kadar füze savunma sistemleriyle dayanışma halinde olunması vurgulanmıştır.[274]

---

[271] NATO, "WarsawSummitKeyDecisions", erişim tarihi, 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170206_1702-factsheet-warsaw-summit-key-en.pdf , s.1

[272] "İKV`den Analiz: NATO`nun Kritik Varşova Zirvesi", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1503

[273] Age, s.1

[274] NATO, "WarsawSummitKeyDecisions", erişim tarihi, 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170206_1702-factsheet-warsaw-summit-key-en.pdf , s.2

3-3-3) Son Zirvelere Doğru: Brüksel ve Londra Zirveleri (2018-2019)

Diğer zirvelerde alınan kararların yanı sıra Brüksel Zirvesi'nde özellikle ABD tarafından adil yük paylaşımına dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede Brüksel Zirvesi'nde savunma harcamaları konusunda büyümelerinin iki katına çıkartılacağına tüm üye ülkeler onay vermiştir. NATO güvenlik harcamalarında ABD her zaman diğer üye ülkelerden çok daha fazla harcama yapmıştır. Bu kapsamda özellikle ABD'nin yükünün azaltılması gerektiği dönemin ABD Başkanı Donald Trump tarafından vurgulanmış, gerekli harcamaların olmaması dahilinde NATO'ya desteğin kesileceğini bildirmiştir. Öncelikli hedefin ABD'nin elini rahatlatmak olacağı belirtilmiştir.[275] Bu NATO içerisinde bir süre politik tartışmalara sebebiyet verse de daha adil bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Ayrıca üye ülkelerin bu sayede yetenek kabiliyetlerinin arttırılması neticesinde operasyonlarda örgüt içerisinde daha da genişlik kazandırılacaktır. Daha güçlü bir örgüt yapılanması da daha güvenli bir NATO oluşturacaktır.[276] 2014 Galler Zirvesi'nden bu yana tüm üye ülkelerin milli gelirlerinin %2'lik kısmının savunma harcamalarına yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Ancak 2018-2019 yıllarına gelindiğinde gözle görülen bir artış olsa da savunma harcamalarında %2'yi geçen üye sayısı 7 üyeyi geçememiştir (2014 yılından itibaren savunma harcamaları içi bkz. Tablo 5).

[275] Van Heuven, "Beyond the Perennial Issues: The 2018 NATO Summit." *Atlantisch Perspectief* 42, no. 3 (2018): 21-22.
[276] NATO, "Brussels Summit Key Decisions 11 – 12 July 2018", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-su.pdf , s.1

Tablo 5 – 2014 ve 2019 Yılları Arası NATO Üyelerinin Milli Gelir Bazında Savunma Harcamaları[277]

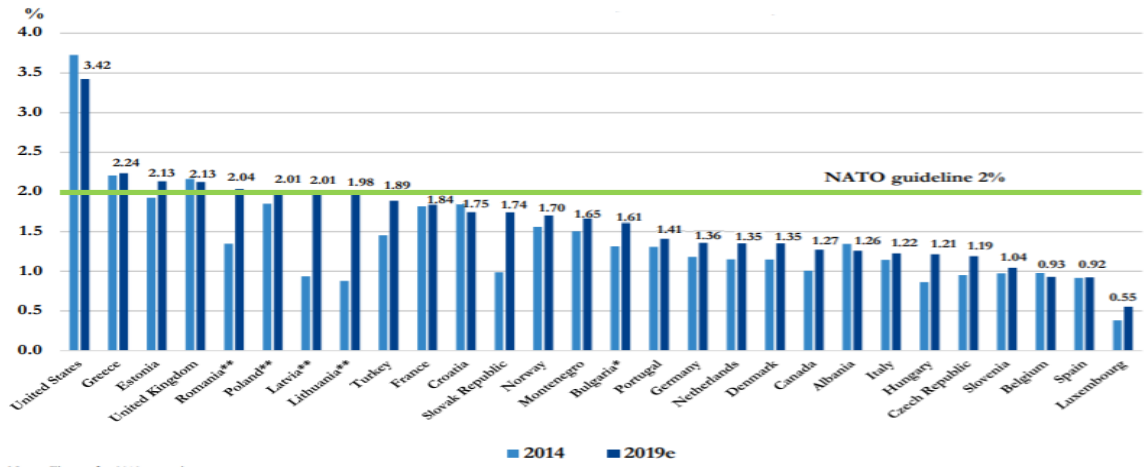

Diğer bir gelişme ise NATO'nun komuta yapısının güncellenmesi üzerine olmuştur. İttifakın bel kemiği olan komuta yapısında kuvvetlerin Transatlantik alanında hızla hareket etmesini sağlamak kabiliyetlerini arttırmak amacıyla 1.200 ek personel desteği sağlanacaktır. Böylece Avrupa ve ABD arasında deniz trafiği çok etkin bir biçimde kullanılacaktır. Doğru zamanda ve doğru yerde komuta kabiliyetinin arttırılmasıyla birlikte, savunmanın güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bunların yanında geçen zirvelerde bahsedildiği üzere uzayın da bir cephe hattı olduğu açıklanmaktadır. Bu çerçevede, Belçika'da Siber Uzay Operasyon Merkezi'nin kurulması kararlaştırılmıştır.[278] İttifak, caydırıcılığını arttırmak adına "dört otuzlu" işbirliğini benimsemiştir. Bu anlamda 2020 yılına kadar en fazla 30 gün içerisinde 30 mekanize tabur, 30 savaş gemisi ve 30 hava filosu hazır hale getirilecektir. Böylece her türlü tehdide karşı hızlı etki gösterilecek ve müttefiklerin güvenliği sağlanacaktır. Caydırıcılık konusunda büyük bir adım olan bu işbirliği sayesinde toplu savunmalarda bile destek sağlanacaktır. [279]

Terör konusuna da değinilen zirvede farklı ve hızlı analizler neticesinde ve işbirliklerinin doğru kullanımı kapsamında ortaya çıkan her türlü tehdit bertaraf edilmek istenmektedir. Dolayısıyla patlayıcılar, kimyasal silahlar, biyolojik ve radyolojik bombalar ve

---

[277] NATO, "Defence Expenditure of NATO Countries (2012-2019)", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf , s.3

[278] Age, s.1

[279] NATO, "Brussels Summıt Declaratıon" Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018, erişim tarihi 23.05.2021.,https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf , Madde 14.

nükleer teknolojilerin yeni savaş koşullarında terör unsurlarına farklı devletler tarafından sağlandığı vurgulanmaktadır. NATO tarafından öz savunma kapsamında bu gibi gelişmelere karşı koyulmasının önemine dikkat çekilmiştir. Bireysel özgürlüğün korunmasında ve insan haklarının ihlal edilmemesine karşı uygulanan politikalara NATO aynı terör unsurlarına davrandığı gibi karşı çıkmış ve insani özgürlüğün önemine dikkat çekmiştir.[280] Terörle mücadele için en iyi silahın yerel güçlerin eğitilmesi olduğunu diğer zirvelerdeki gibi tekrar vurgulayan NATO, IŞİD ile mücadelede savaş dışı bir görev olarak Iraklı askerleri eğitmeye devam edeceklerini açıklamıştır. Afganistan konusunda ise siyasi anlamda destek vermeye devam eden ittifak, askeri ve mali güvenliğin Afgan güvenlik güçlerine yardımlarının 2024 yılına kadar kesilmemesi yönünde karar almıştır. Barışın tesis edilmesi adına son derece yapıcı bir çaba sarf edilmiştir.

Brüksel Zirvesi'nde hibrit savaşa yönelik kararlarda alınmıştır. Müttefiklerin karşı hibrit ekipleri kurmaları gerektiği vurgulanarak destek sağlanmıştır. Herhangi bir müttefikin hibrit savaş boyutunda bir saldırıya uğraması sonucunda üye devletler bu ekipleri NATO'dan talep edebilecek ve kullanım sağlayabileceklerdir. Böylece siber savunma, enerji güvenliği gibi unsurların çok daha aktif ve modern olarak savunulacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin de bu anlamda savunma için kullanımının hızlandırılması öngörülmektedir.[281] Tüm bunların yanında NATO'nun güney kanadındaki terör faaliyetlerinin sorunlarıyla da ilgilenerek bu durumlara direnç gösterilmesi için belirli politikalarla ülkelerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Özellikle Türkiye'ye bu anlamda destek verilmesi gündeme getirilmiştir. Gerek NATO tatbikatları gerekse koordineli bir şekilde etkin planlamalarla caydırıcılığın en etkin şekilde kullanılması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Böylelikle NATO mukabele gücü arttırılmıştır. [282]

2019'da gerçekleşen NATO zirvesine bakıldığında, pekiştirilmiş NATO işbirlikleri sayesinde oluşturulan güven ortamından bahsedilmektedir. Bireysel özgürlüklerin, insan haklarının korunmasının önemi tekrar dile getirilerek vurgulanmıştır. Çatışmaktan yana değil,

---

[280] Age. 1 ve 11. Maddeler.
[281] NATO, "Brussels Summit Key Decisions 11 – 12 July 2018", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-su.pdf , s.1
[282] NATO, "Brussels Summıt Declaratıon" Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018, erişim tarihi 23.05.2021.,https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf , Madde 23.

barışın tesisini sağlamanın NATO'nun en büyük amacı olduğu anlatılmaktadır. BM-AB gibi kurumlarla ortaklığın ve işbirliğinin neticesinde çok daha güçlü bir hale gelen NATO politikalarının altı çizilerek gelecekteki yıllarda da aynı şekilde devam edilmesi tavsiye niteliğinde vurgulanmıştır. Rusya'nın saldırgan tavırlarının önlenmesi veya cevap verilmesinin gerekliliği anlatılarak, Transatlantik güvenliğine karşı tehdit oluşturduğu bu zirvede açıkça beyan edilmiştir. Öyle ki terör faaliyetleri, devlet dışı aktörlerin yasadışı işbirlikleri neticesinde istikrarsızlık artmakta ve düzensiz göçlere dünya gebe kalmaktadır.[283]Siber ve hibrit tehditleri nedeniyle, NATO'nun bu konudaki gelişiminin sağlanması azami önem taşımaktadır. Tüm bu sebeplerden ötürü Galler'de alınan savunma harcaması kararlarının günden güne arttırılması elzemdir. Rusya ile Varşova'da olduğu gibi havuç-sopa tekniğine devam edilerek NATO'nun nükleer bir ittifak halinde kalması caydırıcılığını sürdürmesini sağlamaktadır. Ancak Rusya saldırgan tutumundan vazgeçtiğinde iletişim kanallarının eskisi gibi aktif hale geleceği de önemli mesajlardan bir diğeridir. Her zirvede bahsedilen teknolojinin gelişimi konusunda da NATO gelişmeye devam ettiğinin mesajını vermektedir. Çin'in politikalarını da yakından takip ettiğini belirten NATO'ya yeni bir rakip olabileceği konusunun üstünde durması öngörülmektedir. Bu bağlamda işbirliğine dayalı politikalar üretmek veya tehditkâr tavrı yorumlamak zaman alacaktır. Böylece siber dünyada da savunmasını niteliksel anlamda arttıracaktır.[284]

3-3-4) NATO'nun Son Toplantısı: Brüksel Zirve Bildirisi (2021)

NATO'nun gerçekleştirilen son zirvesi Brüksel'de toplanmıştır. Zirvede NATO'nun nasıl güç kazanması gerektiği, güvenlikleştirmenin nasıl genişletileceği ve güvenliğe olan yaklaşımların nasıl derinleştirileceği gibi konularda kararlar alınmıştır. Uluslararası düzenin korunması gerektiği ifade edilen zirvede Rusya'nın son dönemlerde saldırgan dış politika tutumu, terörizm etkileri, siber saldırıların yaygınlaşması gibi olguların yanında Çin'in yadsınamayacak derecede olan yükselişi, iklim değişikliğinin dünyaya etkilerinin ve zararının fazla olması gibi zorluklarla mücadele kararları da masaya yatırılmıştır. Üye devletler ittifakı güçlendirmeye ve yeni savaş kavramlarına yönelik tutumlarında mutabık kalarak dokuz adet 'anahtar kararı' kabul etmişlerdir. İlk olarak, siyasi iletişimin arttırılması yönünde karar

[283] NATO, "London Declaration", erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm , Madde 1,5 ve 3
[284] Age, Madde 2,4 ve 6

alınmıştır. Bu kararla her sene fazladan bir dışişleri bakanlarının toplandığı yan görüşmeler düzenleyerek siyasi aktörlerin birbirleri arasında iletişim kanallarının sürekli açık olması kararlaştırılmıştır. Böylece yaşanılan güvenlik sorunlarının etikliği ve hızlı çözüm üretebilme faaliyetleri çerçevesinde siyasi tutumun pozitif bir yansıması olarak NATO'da ortaya çıkacaktır.[285] İkinci olarak, caydırıcılığı ve savunmanın güçlenmesini hedefleyen NATO'nun üye devletlerinin gayri safi yurtiçi hasılalarının %2'sini savunmaya harcayacaklarının kararı daha önce olduğu gibi yinelenmiş, %20 si ise güvenliğin sağlanması adına ekipman harcamalarına kullanılması öngörülmüştür.[286]

Üçüncü anahtar karar, NATO içerisinde dayanışma ve dayanıklılığın artırılması üzerine olmuştur. Daha geniş bir şekilde ve koordinasyonun çok daha fazla artırılması üzerine tartışılan bu kararda her üye devletin uygulamaya koyması için kendi güvenlikleştirmelerini artırmak adına belirli bir alan belirlemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Böylece hedefleri gerçekleştirecek NATO müttefikleri oluşabilecek tehditlere karşı kararlılıkla hareket edecek ve üstesinden gelecektir.[287]Zirvenin bir diğer ana başlığı ise teknolojidir. Günümüzde artık teknolojik hamlelerin çok önemli bir boyutu olmasına dikkat çekilmiştir. Teknolojik üstünlüklerin korunması adına, NATO için bir Savunma İnovasyon Hızlandırıcısı (DIANA) geliştirilmesi, teknolojik şirketlere yapılan yatırımların artırılması kararlaştırılmıştır. Bir başka karar kapsamında NATO işbirliklerinin sonuna kadar arttırılması ve üye ülkelerin başat aktörlerinin uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi istenmektedir.[288] Asya, Latin Amerika, Afrika ile yeni ortaklıkların aranması beklenmektedir. Altıncı anahtar karara bakıldığında, eğitim ve gelişim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda özellikle yeni savaş koşulları altında eğitimin son derece önemli olduğu görülmektedir. Terörle mücadele, hibrit savaşların önlenmesi veya karşılık verilmesi, kriz yönetimi, savaşta etkin savunma veya barışın tesisi gibi olgularda eğitimin öneminin büyük olduğu vurgulanmaktadır. Artık savaşların cephelerinin uzaya kadar ulaştığı düşünüldüğünde, eğitim olmazsa olmaz bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.[289]

---

[285] NATO,"2021 NATO Summit", erişim tarihi 19.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm
[286] NATO, "Brussels Summit Communiqué", erişim tarihi 19.07.2021, 35. Madde, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
[287] NATO,"2021 NATO Summit", erişim tarihi 19.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm
[288] NATO, "Brussels Summit Communiqué", erişim tarihi 19.07.2021, 6. Madde d Fıkrası, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
[289] NATO,"2021 NATO Summit", erişim tarihi 19.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm

Bir başka ana karara odaklanıldığında, artık tehditlerin sadece başka devletler tarafından NATO bünyesine ulaşmadığı görülmektedir. İklim çeşitliliğinin ve farklılaşması ile mücadele edilmesi gerektiği, çevresel faktörlerin de güvenlik tehdidi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle askeri tesislerin sera gazı kullanımının önemli bir kısmının azaltılması planlanmaktadır. Bu noktada Kopenhag Okulu'nun güvenlik tehdidinin çeşitlendirilmesi kapsamında çevresel sektöre dikkat edildiği bu örnekle gösterilebilir.[290] NATO bünyesinde stratejik konseptlerin geliştirilmesi her 10 yılda bir yapılmaktadır. Bu kapsamda NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, NATO'nun bir sonraki stratejik konseptinin hazırlanması adına üye devletler tarafından yetkilendirilmiştir. Bu konseptte siyasi ve askeri uyum sürecinin hazırlanması, güvenlik ortamının oluşturulması gibi hususlara dikkat edilmelidir. Genel hatlarıyla son kararın, NATO içerisindeki yatırımların artırılması kapsamında olduğu bilinmektedir. Ülkelerin hem ulusal hem de NATO finansmanı gereğince doğru kaynaklara sahip olması gerekmektedir. İttifakın 2030 yılında ve sonrası için güvenliğin sağlanmasına dönük yatırımları büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda ek kaynaklar belirlenmesi konusunda üye devletlerin anlaştığı görülmektedir. [291]

Son tahlilde, Soğuk Savaş yıllarından bu yana NATO içerisinde sürekli değişim gözlenmektedir. İlk olarak SSCB'nin yıkılması, yeni konseptlerin önünün açılmasına sebep olmuştur. 1991'den itibaren NATO'nun varlığını sürdürme çabaları neticesinde güvenliğin sadece askeri ve siyasi bir olgu olmadığı ve çevre, insan, teknoloji gibi olgularında güvenlikleştirilebileceği fikri ortaya çıkmıştır. Bu anlamda NATO yapısı SSCB'ye dayalı bir planlama çerçevesinin dışına ilk kez çıkarak güvenliğin farklılaşmasını ve savunulmasını meşrulaştırmıştır. 1991-2000 yılları, NATO için kendini bulma ve tamamlama sürecini içeren, operasyonel ortaklıklara ve işbirliklerine önem verdiği bir dönemi oluşturmaktadır. Her 10 yılda bir stratejik konseptini yenileyen NATO, 1999 yılında özellikle ilk kez sınırlarının dışına çıkarak savunma konusunda örgütün komşu ülkeleri de koruması gerektiği fikri ittifak içerisinde beyan edilmiştir. Bu anlamda komşuların korunamadığı durumlarda NATO'da tehlike altında olacaktır düşüncesi öne çıkmıştır. Alan dışılık kavramı ilk olarak buradan ortaya çıkmıştır. Böylece en başından en son zirveye kadar üyelerinin sınırları içerisinde gelişebilecek herhangi bir tehdit veya egemenlik haklarının yok olacağı bir duruma izin vermek istemeyen ittifak politikası ortaya çıkmıştır. Yeni ortaklıkların kurulması neticesinde

[290] NATO, "NATO Climate Change and Security Action Plan", erişim tarihi 20.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm
[291] NATO, "2021 NATO Summit", erişim tarihi 20.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm

NATO politik anlamda sınırlarını da 1990 sonrasında iyiden iyiye genişletmiştir. Bu anlamda NATO'nun görev ve sorumluluklarının alanları Rusya'dan Kuzey Afrika'ya, Orta Doğu'dan Balkanlara ve hatta Çin Halk Cumhuriyeti'nin batısına kadar genişlemiştir.[292]

Tüm bu sınırlara erişimin sağlanabilmesi açısından NATO, güvenliğin yeni boyutlarıyla ilgilenmeye başlamış, zirvelerde yeni tehditlerin etkileri vurgulanarak alan dışılığın da etkisiyle yeni konseptleri hazırlamaya yönelmiştir. Soğuk Savaş döneminde sadece devletlerin korunmasına dayalı hareket eden ittifak, artık sadece devleti temel almamakta ve stratejik güvenlik anlayışıyla kolektif bir savunmayı benimsemektedir. Bu anlamda tehditler daha NATO sınırlarına ulaşamadan bertaraf edilmeli ve önlemler alınmalıdır.[293] Dolayısıyla oluşan tehdit unsurlarının kaynağında savunulması ve yayılmaması için uğraş gösterilmelidir. Güvenlikleştirme yelpazesinin birçok dalı olduğu için bu durumun kontrol edilmesi sadece NATO sınırlarından geçmemektedir. Sınırları dışarısında operasyonlar düzenleyen ittifakın farklı coğrafyalar üzerinde müdahalesinin meşru kılınması adına "insani müdahale" çerçevesinde olay ve durumlara yaklaşıldığı da belirtilmelidir. [294] SSCB'nin yıkılmasından bu yana savunmaya dayalı farklı pozisyonlarda konumlanan NATO'nun öncelikle istikrarı sağlayarak, barış gücü olma yolunda politikalar izlediği bilinmektedir. Her ne kadar savunmaya dayalı bir örgüt konumunda olsa da günümüze gelindiğinde Rusya tehdidinin önlemini almak adına caydırıcılığa ve çevreleme politikalarına Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi kararlılıkla bağlanmıştır. Örgüt hayatta kalma mücadelesi veren bir konumdan hareketle, işbirlikleri sayesinde ve insani güvenliğin kendisini meşrulaştırmasıyla genişlemiş belirli operasyonlara da katılmıştır. Ancak tüm bu politikaların yanında Rusya'yı dizginleme hedefi de özellikle 2016 Varşova Zirvesi'nde hız kazanarak korunmuştur. Böylece 1991 yılı öncesi politik geriye dönüşün farklı bir sürümünün tekrar NATO içerisinde izlenmesinin yolu açılmıştır.

NATO kitle imha silahları, balistik füzeler, siber güvenlik, hibrit savaş teknikleri, terörizmle mücadele ayrıca enerji güvenliği gibi birçok güvenlik modelinin savunulmasında aktif rol oynamaya çalışmaktadır. Bu anlamda yeni savaş koşullarına sürekli adapte olmaya çalışarak askeri kabiliyet ve teknolojilerini geliştirmeye devam etmektedir. Birden fazla

---

[292] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014): 34
[293] Armağan Kuloğlu, "Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları ve ABD Politikalarının Güvenliğimize Etkileri". *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Cilt:1. Sayı:3. (2009): 52,53
[294] Güngör Şahin, "Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz". *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16 (2018): 75

misyonu aynı çatı altında yürütmeye çalışan örgütün gerek insan kaynağı gerekse finansal desteği oluşturmak adına çalışmalar yürütülmektedir. [295] Tüm bunların yanı sıra NATO içerisindeki aktörlerin her zaman aynı zemin altında buluşmaları kolay olmamıştır. Politik çıkarlar ve çatışmalar eşliğinde özellikle yapılan operasyonlar neticesinde farklı fikirler meydana gelmiş, güvenliğin boyutlarının da farklılaşmasıyla birbirine zıt politikalarla da karşılaşılmıştır. Kopenhag Okulu çerçevesinde bu durum incelendiğinde, her aktör ve her güvenlik unsurunun NATO içerisinde birlikte hareket olgusuyla savunulması icap ederken, ülke çıkarları ve aktörlerinin bakış açılarında derin farklılıklar da gözlenebilir. Bu anlamda özellikle yeni savaş koşullarının NATO içerisinde uyum sürecinin savunma harcamalarındaki fikir ayrılıkları etkisini korumuştur. Öncelik sıralamasında terör unsurlarının yarattığı tehdit olan bir ülkenin askeri harcama konusunda savunma harcaması yapması düşüncesi bir ülke için makul gelirken, NATO koşullarında farklı savunmalara öncelikler tanınması da beklenebilir. Ancak her ne olursa olsun güvenliğin farklılaşması ve boyutlandırılması neticesinde NATO'nun etki alanının genişlediği görülmektedir. Bu kapsamda Kopenhag Okulu'nun Soğuk Savaş sonlarına doğru düşünce akımı olarak ortaya çıkmasındaki etkisi oldukça büyüktür. Örnek olarak Kopenhag Okulu tarafından göç güvenlikleştirilmesi kapsamında sektörel bir analizin yapıldığı bilinmektedir. [296] Aynı zamanda NATO'da Akdeniz'de göçün güvenliği ve birey güvenliğini hedef alan planlamalarını vurgulamaktadır. Sektörel bazda hedeflenen ve güvenlikleştirmenin karar alıcılarla ilişkilendirilmesi arasındaki bağın hem NATO içerisinde hem de Kopenhag Okulu içerisinde bir arada yer aldığı görülmektedir. NATO'nun Soğuk Savaş öncesi sadece kısıtlı kulvarlarda güvenlik yapılanmasından genişleyerek sektörel güvenlikleştirme perspektifine geçişi bu durumu açıklamaktadır. Diğer bir örnek verilecek olursa, NATO varlığının devamlılığı açısından tehdit tanımlamasını genişletmiş, böylece yeni tehditler kategorisine Buzan ve Weaver'ın değindikleri tehditleri de eklemişlerdir. Bu anlamda "göç", "uyuşturucu kaçakçılığı", "enerji güvenliği", "terörizm" gibi güvenlik sorunlarını 1990 sonrasında NATO politikalarında kullanmış, ortaklıklar ve işbirlikleri neticesinde de genişlemesini bu çerçevede sağlamıştır. 11 Eylül sürecinden sonra ve daha günümüze yaklaşırken siber tehditlerin, iklim ve çevre güvenliği gibi sektörel alanların da tehdit yelpazesini çeşitlendirdiği görülmektedir. Tüm bu

[295] Age, s.75.
[296] Deniz Kaygusuz, "Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi" . *Akademik Düşünce Dergisi* (3) (2021): 72

bilgiler ışığında artık yaşanan hiçbir güvenlikleştirme sorunu NATO'nun görev alanının dışında kalmayacaktır denilebilir.[297]

Dördüncü bölüme geçerken alınan tüm bu kararlar neticesinde NATO'nun değişimi ve gelişimi konusunda belirli kararlar alınmıştır. Bu kararlar kapsamında ittifakın yeni savaş koşulları altında çok daha ileriye gitmesi gerektiği ve güncel gelişiminin sürekli devam etmesi gerektiğini vurgulamak açısından kritik önem taşımaktadır. Dördüncü bölümde Kopenhag Okulu çerçevesinde şekillenen NATO konseptini örnek olaylar üzerinden anlatarak bir bağdaştırma ve pekiştirme tutumu sağlanmaya çalışılacaktır. Güvenlikleştirme hareketlerinin ne derece ve hangi düzende NATO içerisinde sağlandığı üzerinde durularak Kopenhag Okulu'nun sektörel boyutları birer birer tartışılacaktır.

[297] NATO Dergisi "Büyüme Sancıları", erişim tarihi 25.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/analysis.html

4- NATO OPERASYONLARI ÜZERİNDEN KURAMSAL TARTIŞMA

NATO dönemsel olarak stratejik vizyonunu değiştirerek operasyonel kabiliyetlerini farklı güvenlikleştirme eğilimlerine göre arttırmıştır. Bu çerçevede ilk kurulduğu yıllarda askeri kabiliyetlerini sadece üyelerinin korunması ve oluşabilecek tehditlere göre yönlendiren bir NATO ortaya çıkmaktadır. Zaman içerisinde birey güvenliğini baz alan insani müdahale gerektiren durumlarda sadece üye devletlere değil, sorunun merkezine odaklanarak o bölgeye operasyonlar gerçekleştiren bir NATO'ya dönüşüm görülmektedir. Soğuk Savaş sonlarına doğru Kopenhag Okulu'nun güvenlik alanında çalışmaları NATO'nun "alan dışılık" stratejisiyle doğru orantılı olmuş ve güvenlik kavramının çok farklı şekilde ve çeşitli boyutlarda tanımlanmasıyla ittifakı etkilemiştir. Bu kapsamda ilk olarak NATO'nun Afganistan müdahalesi, akabinde ise Libya müdahalesi anlatılacaktır. Bu iki müdahalenin birbirinden ayrılan en önemli yanı Afganistan'da NATO'nun en önemli maddelerinden biri olan Washington 5. Maddesinin ilk kez yürürlüğe girerek örgütün Afganistan'a operasyonu olmuştur.[298] Diğer taraftan Libya'da yaşanan fark, NATO içerisinde herhangi bir üyeye saldırı yaşanmadan sadece birey güvenliğinin tehlikeye atılması ve insani müdahale sebebiyle Libya'ya operasyon düzenlenmesidir. Güvenlik yaklaşımlarının zaman içerisinde revizyona uğraması sebebiyle vizyon değişikliklerinin yarattığı etki dahilinde bu operasyonların gerçekleşmesi farklı aktörler, güvenlikleştirme, sektörel faaliyetler gibi unsurların etkisiyle gerçekleşmiştir. Bu anlamda da operasyonlar açıklanarak Kopenhag Okulu çerçevesinde neticelendirilmeye çalışılacaktır.

Kopenhag Okulu'nun yaklaşımı neticesinde siyasal, toplumsal ve ekonomik unsurları olan uluslararası sistem düzeyinde yapılan operasyonlar ele alınacaktır. Uluslararası sistem teorisi, devletler arasındaki güç dağılımını, devletlerinin birbirleriyle ve çevreleriyle ile ilişkilerini inceler. Bu çerçevede sistemin açığa çıkardığı devletler arası etkileşim üzerinde, toplumsal norm ve kültürel inançlara kadar sistemin etkilenebileceği her alanda gerçekleştirilen bir politika analizi ortaya çıkmaktadır.[299] Bu kapsamda, NATO'da analiz düzeyleri açısından uluslararası sistem ele alınarak yapılan operasyonların bir düzleme oturtulması gerekmektedir. Bir durumun yaşanması veya bir politikanın hayata geçirilebilmesi

[298] NATO Dergisi, "5. Madde'nin İşletilmesi", erişim tarihi 31.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/art2.html

[299] David Singer, J."Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 11 (2006): 3-24.

için diğer bir unsurun harekete geçirilmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Bu çerçevede sistemlerin belirli bir amaç doğrultusunda meydana gelmesi gerekmektedir. Olayların bir neden-sonuç ilişkisi ekseninde meydana gelmesi uluslararası sistem analiz düzeyinin oluşması için yeterli olacaktır. Uluslararası sistemde, ulusal aktörlerin de büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Politika yapıcıların kendi ülkeleri için çıkar tutumu gözetmesi ve bu politikaların bazen NATO içerisinde olan devletlerde politik çatışmaya dönüşmesi durumu da muhtemel bir uluslararası sistem örneği olarak ortaya çıkmaktadır.[300] Her ülkenin kendi çıkar ilişkisinin korunması ve yürütülebilmesi karar alıcıların insiyatifine bağlı olarak şekillenmektedir. Uluslararası sistem özelinde NATO Soğuk Savaş yılları kapsamında güç istikrarını sağlamak ve dengelemek adına SSCB'ye karşı kurulmuştur. Bu denge düzeninin sağlanması ve devam ettirilmesi adına yapılan operasyonlar gerek Afganistan gerekse Libya kapsamında farklı boyutlar eşliğinde ele alınacaktır. Son tahlilde, uluslararası sistemin dengeleyici etkisi NATO üzerinden kurgulanan ve farklı çıkarları yansıtan politikalar eşliğinde müdahaleler değerlendirilerek analiz edilmelidir.

Herhangi bir siyasal politikanın uluslararası güvenlik alanına dahil olup olmadığı, devletlerin sürekliliği için bir tehdidin var olup olmadığına bakılarak politika yapıcılarının kararları etkilenebilmektedir. Devletin devamlılığına bir tehdit oluşturan herhangi bir unsura karşı devleti güvenlikleştirmek adına sağlanacak olağan veya olağan üstü her hareket meşru olarak kabul edilmektedir. NATO içerisinde de bu durumun benimsendiği görülmektedir. Tüm devletler geçmişten günümüze bu anlayışla hareket ederek kendine yönelen her tehdide karşı güvenliğini sağlamak adına her türlü dış politika hakkı meşru savunma kavramı için de kabul görür olmuştur. Yeni savaş düzeninin oluşmasıyla beraber çok kutupluluk uluslararası sistemi etkileyen aktör sayısındaki artışla bu anlayışın değişmesini ve dönüşmesini gerekli kılmıştır. Nitekim NATO içerisinde de Soğuk Savaş sonrası yeni savaş koşullarına adaptasyon süreci de uluslararası sistem üzerinden hızla değişip dönüşmeye başlamıştır. Güvenliğe karşı yapılan tehditler farklılıklar göstermektedir. Askeri tehdit devleti, politik tehdit devletin egemenliğini, sosyal tehdit ise milleti veya dini temel almaktadır. Bu cümleden hareketle Kopenhag Okulu çerçevesinde NATO'nun bir ittifaklar toplamı olarak görülmesi gerekmektedir. Tüm bu devletlerin çıkarlarının ve tehdit algılamalarının farklılaştığını söylemek mümkün olacaktır. NATO'da yapılan her operasyonun veya farklı politikaların bu nedenle ittifak içerisinde

[300]Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, 3. bash, New York, (1960), 5-7. Morgenthau'nun modeli, ulusların farklılaşmasında güç kullanımını bir boyut olarak içselleştirmektedir.

uyumsuzluk sürecine girdiği gözlenmektedir. Afganistan özelinde de Libya operasyonları özelinde de birey güvenliği esaslı yaklaşan NATO'nun aynı çatı altında uyuşmazlıklarının yaşandığı bilinmektedir. Bu kapsamda, NATO içerisinde çıkan ve ittifak üyelerinin onayladığı her kararın bu uyuşmazlıklar sebebiyle başarılı olacağı tartışma konusu olmuştur. Nüfuzunu genişletmeyi ve Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlikleştirmeyi özellikle birey merkezli yapmaya çalışan NATO'nun -en kolay yol olarak- 'insan' çatısı etrafında ittifakı tutma çabası da yadsınamaz. Böylece hem politika hamleleri rahatlıkla yapılacak ve uyuşmazlıklar minimum seviyeye düşürülmeye çalışılacaktır. Farklı farklı tehdit algılamalarının en geçerli sebebi olan ve en küçük mekanizması olan birey güvenliği bu kapsamda NATO içerisinde de önemini Soğuk Savaş sonrasında hızla artırmıştır. Uluslararası ilişkiler kapsamındaki güvenliğin, aktörlerin kim olduğuna ve amaçlarının ne olduğuna göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Örneğin devletin baz alındığı güvenlik anlayışıyla siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları vb. diğer devlet dışı aktörlerin sistemdeki güvenlik anlayışı eşit olamamaktadır. Aynı şekilde devletin güvenlik politikasıyla sivil toplum kuruluşlarının tutumu aynı olamamaktadır. Devlet, elindeki doğal kaynakların güvenliğiyle ilgilenirken, diğer aktörler ise sivil toplum üyelerinin çıkarlarına hizmet edebilmektedir. Bu ayrımlar güvenliğin farklılaşmasına ve yeni güvenlik tutumlarının yenilenmesine hizmet etmektedir. Yeni savaş koşulları altında aktörlerin uluslararası sistem üzerindeki ağırlıklarının ne kadar fazla olacağı güçlerinin ve kapasitelerinin büyüklüğü ile birlikte şekillenmektedir. Ayrıca, uluslararası sistemde değişen algı ve baş gösteren bir soruna karşı farklı hassasiyetler güvenliğin süreçlerini etkileyebilmektedir. NATO içerisinde de yeni savaş koşulları altında uluslararası sistemin devletlerin askeri ve diplomatik güçlerine göre farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Özellikle NATO hegemon gücü olan ABD'nin yapılan operasyonlardaki yönlendirme gücü diğer NATO müttefiklerine karşı oldukça fazladır. Afganistan operasyonunun 11 Eylül saldırılarından sonra düzenlenmesi, NATO'nun ilk kez 5. Maddeyi yürürlüğe koymasında ABD'nin payı büyüktür. Yeni savaş koşulları dahilinde Kopenhag Okulu nezdinde bir güvenlikleştirme modelinde, terörizm, kişilerin tehdit altında olacağını vurgulayarak halkın 'rıza' mekanizmasıyla belirli operasyonları sempati kazanarak yaptığı görülmektedir. Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramları şu şekilde özetlenebilir;

1- Uluslararası sistemde bütünün güvenliği

2- Coğrafi bölgelerin güvenliği

3- Devletin güvenliği

3- Toplumun güvenliği

4-Toplumsal alt grupların güvenliği

5- Bireylerin güvenliği [301]

Burada sıralanan unsurlar iç içe geçmiş gibi görünse de aynı güvenlikleştirme modelini vurgulamamaktadır. Örneğin, uluslararası sistemin bütünlüğü her devlet için farklıdır. Arap Baharı'nda yaşanan gelişmeler mercek altına alındığında, oradaki halk (bireysel güvenliği) ABD, Rusya ve diğer büyük güçler özelinde bölgenin stabilize edilip güvenliğin sağlanması ve oradaki şahsi çıkarlarına zarar gelmemesine (coğrafi güvenliğe) odaklanmaktadır. NATO gibi uluslararası sistemde yer alan bir örgüt ise uluslararası sistemde bütünün güvenliğine odaklanmaktadır. Kısaca, uluslararası sistemin güvenliği genelden özele veya özelden genele hareketle oluşabilmektedir. Güvenlikleştirme modelinde bireyin güvenlik algısı olan en küçük yapı taşı güvenliğin şekillenmesinde etkin rol oynamaktadır. Oluşan birey güvenliği hareketinin siyasi ve politik yansımaları da küresel güvenliğin politikalarını etkilemektedir. NATO'da, uluslararası sistem içerisinde aktörlerin güvenliğin işletilmesi konusunda çok farklı seçenekleri olmadığı da bilinmelidir. Ulusal güç ve jeostratejik konumları dikkate alınarak yapılan politikaların da benzer olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Örnek olarak dünyanın her alanında var olan terör tehdidinin ve dolaylı olarak birey güvenliği tehdidinin bertaraf edilmesi hususunda NATO'nun gerek Afganistan gerekse Libya özelinde siyasi hamleler gözettiği bilinmektedir. Bu tehditler ışığında devletlerin davranış biçimleri aşağıdaki gibidir;

1- Tehdide karşı güçbirliği yapılarak işbirliği neticesinde tehdidin yok edilmesi durumu. Karşılıklı bağımlılık tutumu bu noktada 2 şekilde gündemdedir.

a-İlk olarak bir arada olan devletlerin (örneğin NATO) güvenliği esas alınmaktadır.

b-Diğer bir bağımlılık modeli de sistemin bütünlüğünün güvenliğini baz almaktadır.

2- Tehdide karşı koymak adına hegemon gücün denetimi altına girilmesi durumu. Bu kapsamda yine NATO'dan hareketle, ABD hegemonik gücünün yapılan operasyonlarda başı çekmesi durumu göz önünde bulundurulabilir. Bu da politika yapıcıların ve askeri gücünün

[301] Barry Buzan, "*People, States and Fear*", 2. Baskı Lynne Reinner Publishing, Colorado (1991), 8

vermiş olduğu meşru durumdan kaynaklanmaktadır. Bu tutum asimetrik bir karşılıklı bağımlılığa da örnek olacak şekilde ortaya çıkmaktadır.[302]

Bilindiği üzere ülkeler çıkarlarını tanımlayarak bunlara yönelik tehditleri araştırmaktadır. Tarafların ne istediğini öğrenerek benzeri çıkarlara sahip müttefikler aramaktadır. Her iki tarafta çıkarlarını birleştirmenin yollarını bulmaktadır.[303] Uluslararası konjonktürde NATO da Soğuk Savaş yıllarında SSCB tehdidine karşı bütünleşerek, tehdidi bertaraf etme konusunda çıkar birliğini yansıtmıştır. Günümüz koşulları altında ise yeni savaş dahilinde birey güvenliğine kadar indirgenerek insani güvenliğin tesisi konusunda bir ortak çıkar gözetilmektedir. Bu çıkar gerek nüfuzun güç kazanması gerekse NATO çatısının korunması durumunu teşkil etmektedir. Sadece kendi sınırlarının güvenliğini değil, sınır ötesi güvenliği de sağlayarak NATO kendi ittifakının güvenlikleştirme hareketini sağlamayı da hedeflemektedir.

Uluslararası güvenliği sağlama misyonu bulunan BM, güvenlik tehdidini 5 gruba ayırmaktadır. Bunlar;

1- Ekonomik ve sosyal tehditler (yoksulluk, bulaşıcı hastalık ve çevre sorunları dahil)

2- Devletler arası çatışmalar

3- İç çatışmalar (Sivil savaşlar, soykırım vb.)

4-Nükleer, radyolojik ve kimyasal silahların yayılması

5- Terörizm ve ulus aşan organize suçlar[304]

ABD ulusal güvenlik danışmanı James Jones'da "*Güvenlik kavramı günümüzde kendi toplumlarımızın ekonomisi, enerji, yeni tehditler, asimetrik tehditler, silah kaçakçılığı, narko-terörizm ve bunun gibi birçok konular ile yakından ilgilidir ve bu konuları da içine almaktadır." [305]* şeklindeki değerlendirmesiyle BM'yi desteklemektedir. Bu çerçevede NATO'da bu kararları benimseyerek politikalarını hayata geçirmektedir denilebilir.

---

[302]Beril Dedeoğlu,"Uluslararası Güvenlik ve Stratejiler", (İstanbul: *Yeniyüzyıl Yayınları*, 2008), 26.
[303]Sait Yılmaz, "21'inci Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat", İstanbul, *Alfa basımevi*, (2006):104.
[304] Kofi Annan, "A more Secure World: Our Share Responsibility", erişim tarihi 20.02.2021, <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf> , 2004, (20 Ekim 2009).

[305]James Jones, 45'inci Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma, 8 Şubat 2009.

4-1) NATO'nun Afganistan Müdahalesi ve Güvenlik Yaklaşımı

Afganistan, tarihi boyunca dünya üzerinde stratejik konuma sahip bir ülke olmuştur. Kimi zaman doğu güçlerinin çatışma alanı içerisine girmiş, kimi zaman da batı güçlerinin hegemonyası altında siyasetini şekillendirmeye çalışmıştır. 11 Eylül terör saldırılarının ABD'ye yapılması üzerine BM 51. maddesi gereği saldırıya uğrayan ülkenin meşru müdafaa hakkının bulunması büyük önem taşımaktadır.[306] Diğer taraftan NATO'nun 5. Maddesi gereğince de üye devletlerden birine herhangi bir saldırıda tüm üye devletlerin birlikte topyekûn mücadeleye geçmesi öngörülmektedir.[307] Bu şartların ve maddelerin ışığında Afganistan'da ABD önderliğinde NATO güçleriyle birlikte El-Kaide terör örgütünü barındıran Taliban'a karşı ve özellikle terör başlığı altında operasyonlar düzenlenmeye başlanmıştır. El-Kaide'nin Afganistan içerisinde barınamayacağı anlaşılmış ve Pakistan'a kaçışlar görülmüştür. Tüm bunların yanında önceleri BM destekli ISAF gücü Afganistan'a yardımcı olmak amacıyla Afgan topraklarında faaliyet gösterecektir. ISAF güçlerine NATO üyesi olan devletlerin askeri her türlü destekte bulunması öngörülmüştür. Böylece Afganistan'da düzeni sağlamak adına görevlendirilen Afganistan Geçiş Hükümeti desteklenerek kamu kurum ve kuruluşlarına yardım faaliyetleri, insani yardım destekleri gibi hızlı bir kalkınma hedeflenmiştir. Bu çerçevede ISAF, BM komutasından NATO komutasına aktarılmıştır.[308]

Bu kapsamda NATO uluslararası arenada ilk doğu tecrübesini yaşamış ve ilk Transatlantik askeri sınavını vermiştir. 11 Eylül ile birlikte Afganistan uluslararası arenada terörün merkezi konumuna ulaşmıştır.[309] ABD ve destekçileri Taliban hükümetini 7 Ekim 2001 tarihinde devirmiştir. NATO, 2003 yılına gelindiğinde Afganistan içerisinde faaliyet

---

[306]Doğan Acet,"11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine" , *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 17 (33) , (2017): 61 .

[307] NATO Antlaşması 5. Madde: "*Taraflar, Avrupa veya Kuzey Amerika'da bir veya daha fazlasına karşı bir silahlı saldırının hepsine karşı bir saldırı olarak kabul edileceğini kabul eder ve sonuç olarak, böyle bir silahlı saldırı meydana gelirse, her birinin Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. , Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini sağlamak ve korumak için silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli gördüğü şekilde, diğer Taraflarla birlikte, bireysel ve birlikte hareket ederek saldırıya uğrayan taraf veya taraflara yardımcı olacaktır. Bu tür herhangi bir silahlı saldırı ve bunun sonucunda alınan tüm önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Bu tür önlemler, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin yeniden sağlanması ve sürdürülmesi için gerekli önlemleri aldığında sona erdirilecektir*." Bakınız: NATO, "The North AtlanticTreaty", erişim tarihi 01.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm

[308] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10 (2014): 29

[309]Zahir Ahmad Khaleqi,"Nato'nun Afganistan Stratejisi" , 5. *Uluslararası Öğrenci Kongresi* (2018):2

göstermek adına nüfuz mücadelesinde önemli bir adım atarak üç ana hedef belirlemiştir. (bkz. Tablo 6).

Tablo 6 – NATO'nun Afganistan'daki Politikalarının Ana Unsurları[310]

Taliban'ın Yerine Getirilen Yeni Merkezi Hükümeti Korumak
Ülke İçerisinde Kamu ve Kuruluşlarının Güvenliğini Sağlamak
Terör Faaliyetleri ve Radikal İslami Hareketle Mücadele Etmek

Bu gereksinimlerin karşılanmasıyla birlikte NATO Afganistan'ı güvence altına alarak terörden arındırmayı hedeflemiştir. Afganistan tarihinin en eski zamanlarından itibaren yabancı güce bağlı kalarak siyasi gelişimini sürdürmüş, toplumsal değişim ve dönüşümünü bu durum bir hayli etkilemiştir. Afganistan üzerinde istikrarsızlığın sebepleri etnik, dini ve ideolojik olarak ayrılmıştır. Bu sorunların içerisinde terör faaliyetleri yuvalanarak tehdit unsuru haline gelmeye başlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terör olayından sonra, Afganistan uluslararası terörün başat noktası olarak tanımlanmıştır.[311] Taliban rejiminin sona ermesi üzerine Afganistan üzerinde hakim olan güvensizlik ve tehdit ortamının NATO ile giderilmesi öngörülmüştür. Böylece NATO terörle mücadele hususunda farklı ve yenilenen bir kimliğe bürünmüştür. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus, NATO içerisinde özellikle Fransa'nın Afganistan müdahalesinin belirli bir alanına kadar destek vermesi ve Afganistan'ın yeniden bir devlet düzenini sağlama konusunda itiraz etmesi ile fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasıdır. ABD öncülüğünde 5. Maddenin uygulanması kapsamında Fransa yine belirli noktalarda itiraz etmiş ve "devlet inşasının planlanması" konusunda NATO AB'nin önüne geçecek düşüncesi ile alışılmışın dışında siyasi anlaşmazlıklar meydana gelmiştir.[312]

NATO 2003 yılında Afganistan'da terörizme karşı mücadele maksadıyla faaliyetlerini yürütmüştür. Zaman içerisinde NATO ile işbirliği halinde olan devletlerin de bu bölgeye gelerek ISAF çatısı altında yardım sağladığı bilinmektedir. 2006 yılına gelindiğinde

[310] Age, s.2.
[311] Age, s.4.
[312] Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10 (2014): 32

Afganistan ile ISAF arasında bir antlaşma imzalanmıştır. Buna göre, NATO askeri okullarda eğitim, devlete güç kazandırılması ve düzenlenmesi, sivil-toplum ilişkilerinin yeniden inşası adına görevler üstlenmeyi kabul etmiştir.[313] Dolayısıyla NATO'nun kabiliyeti ve misyonunun Afganistan özelinde azalması beklenirken artmış ve etki alanını genişletmiştir. Bölgenin istikrarının sağlanması adına gerek askeri gerekse sivil örgütlerin inşa çalışmaları günümüzde de devam etmektedir. 2006'da imzalanan antlaşma gereğince, askeri ve siyasi olguların gelişimi yanında eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, ziraat alanında yapılan faaliyetler, gıda temini gibi birçok alanda NATO Afganistan'da faaliyet göstermektedir. ISAF'ın Afganistan milli polisini ve ordusunu eğitip donattığı da göz önünde bulundurulmalıdır.[314] ISAF misyonunun tamamlanması sonrası 2015-2021 yılları arasında da Afganistan'da Kararlı Destek Misyonları (RSM) faaliyet göstermiştir.

Tablo 7 - Afganistan'daki Kararlı Destek Misyonu (2015-2021)[315]

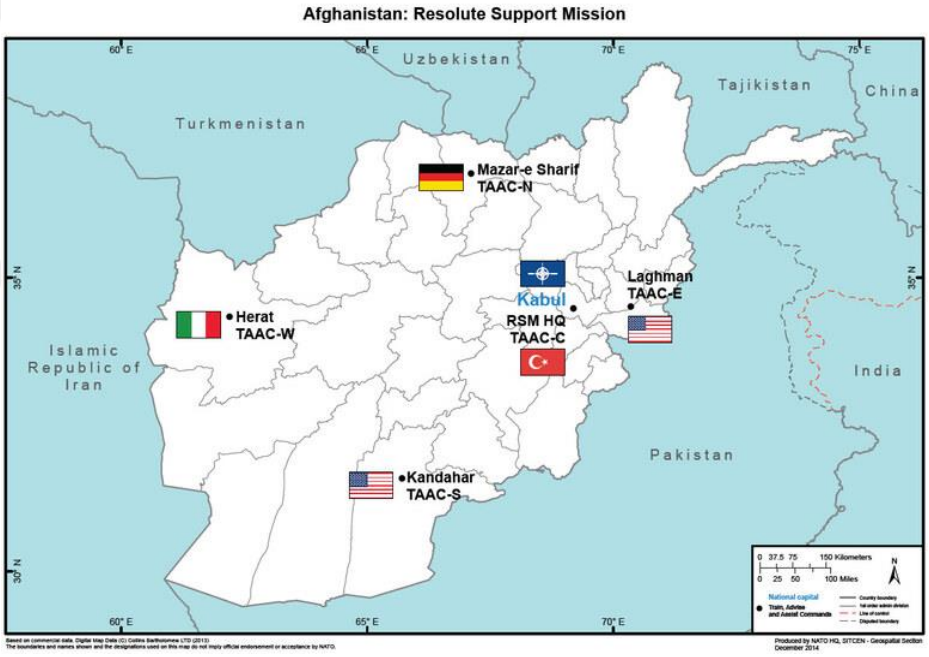

Kaynak: NATO, Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021)

2001 Bonn Antlaşması ile birlikte Afganistan'da yerini alan ISAF, ülkedeki düzeni tek başına sağlamamaktadır.[316] 2015-2021 yılları arasında RSM'ler etkin rol oynamıştır. Ülke

[313]Zahir Ahmad Khaleqi,"Nato'nun Afganistan Stratejisi" , 5. *Uluslararası Öğrenci Kongresi* (2018):5
[314] Age, s.6
[315]NATO, "Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021)", erişim tarihi 07.07.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm
[316] Bon Antlaşması, erişim tarihi 04.06.2021, https://en.wikipedia.org/wiki/Bonn_Agreement_(Afghanistan)

içerisinde barış ve güvenliğin tesis edilmesinde PRT (Bölgesel İnşa Ekipleri) teşkilatlanmasının da etkisi büyük olmuştur. Bu gruplar gerek askeri gerekse sivil nitelikle Afganistan'ın farklı bölgelerine yerleşmiş gruplardır. Genellikle NATO ve ISAF ile koordineli halde faaliyetlerini yürütmektedirler. PRT'ler Afganistan'ın komşularının yardımlaşma faaliyetleriyle de gelişim sağlamaktadırlar. Bu oluşumun çoğu ABD ve NATO müttefikleri tarafından fonlanmaktadır. PRT'lerin amaçlarında ISAF ile paralel bir Afganistan yaratmak yer almaktadır. Afgan hükümetini desteklemek ve gelişimine yardım sağlamak birincil amacı oluşturmaktadır. Ayrıca güvenlik ve sivil alanlara ortak koordinasyon sayesinde sektörel bağlamda bir güvenlikleştirme yaratarak tehditleri ortadan kaldırma hedeflenmiştir. Böylece sektörlerin daha hızlı gelişmesi de bu kapsamda sağlanmıştır. Bu bağlamda PRT, ISAF, RSM NATO gibi oluşumlar, Afganistan içerisinde istihdam sağlamaya yönelik, işe alım yapma, eğitim verme ve operasyonel alanda katkı sağlama faaliyetlerini yürütmektedir. Sektörel düzeyin bir başka dalı ise eğitim alanında olmuştur. Afgan ordusuna danışmanlık destekleri bu kararlılıkla devam etmektedir.[317]

Afganistan içerisinde NATO'nun sorunları incelendiğinde, kültürün ve eğitimin geri kalması sebebiyle ülke içerisindeki operasyonlar büyük bir sorun haline gelmektedir. Ülkede yapılan operasyonların halk tarafından yardım faaliyeti olarak değil, işgal girişimi olarak algılanması güvenlik sorunu olarak görülmesine sebep olabilmiştir. Diğer taraftan NATO üyelerinin bir kısmının askerleri güçlerini yıllar boyunca Afganistan içerisinde tutma fikrine karşı oldukları da bilinmektedir. Özellikle Fransa'nın ABD ile Afganistan konusunda olan politik uyumsuzluğu ve bu durumun Avrupa'yı etkilemesi NATO-ABD arasında sorun teşkil etmektedir. [318] Kamuoyu baskısı, NATO içi uyumsuzluk, terörizm konusunda ilk deneyimlerde zorluklar yaşanması, NATO'da askeri ve sivil kayıplar, kültür ve gelenek farklılıkları, Afganistan'ın zorlu coğrafyası, NATO'nun karşıtı olduğu devletler tarafından Taliban'ın desteklenmesi, uyuşturucu gibi güvenlikleştirme sorunları karşısında ittifak büyük zorluklar çekmektedir. Bu anlamda NATO güvenlikleştirmeyi çok boyutlu ele almak durumundadır.[319]

2021 yılına gelindiğinde Afganistan ve NATO ikilemleri büyük sorunlar ortaya çıkartmıştır. Siyasi eğitimin ve ekonomik desteğin verildiği Afganistan Hükümetine güvenli

---

[317]Zahir Ahmad Khaleqi,"Nato'nun Afganistan Stratejisi" , 5. *Uluslararası Öğrenci Kongresi* (2018):12
[318] Age, s. 13,14
[319] Age, s.14,15

bir alan inşa ederek, Afganistan'ı terk etme kararı alan NATO'nun bu bölgede misyonunu tamamladığı ve Afganistan'dan ayrılması gerektiği kararlaştırılmıştır.[320] Gerek devlet inşasının planlanmasında gerekse düzenli bir ordunun kurulmasıyla birlikte NATO vaat ettiği tüm misyonlarını tamamlamıştır. Ancak günümüzde ortaya çıkan ve sadece NATO'nun değil, BM gibi ittifakların da beklemediği bir gelişme yaşanmış, NATO Afganistan topraklarından tahliye işlemlerini başlattığında Taliban kuvvetleri tekrar Afganistan topraklarının büyük çoğunluğuna hakim olmayı başarmıştır. NATO bu hâkimiyetin sorumluları olarak meşru Afganistan Devletini sorumlu tutmuş, verilen eğitim ve desteklerin kullanılmayarak, bir direniş gösterilmeden ülkelerini teslim ettikleri kanısına varılmıştır. Böylece NATO'nun 20 yıldır terörden arındırdığı topraklara tekrar kamuoylarında radikal İslamcı olarak tanımlanan kişiler giriş yapmıştır. Bu noktada NATO'nun ilk kez 5. Maddesinin işletildiği ve Transatlantik alanından çıkarak 20 yıl faaliyet gösterdiği bir ülkenin tekrar düşman olarak adlandırılabilecek kişilere bırakılması söz konusu olmuştur. İlerleyen günlerde yapılan açıklamalarda, terörün olmadığı, insan haklarının korunabildiği bir devlet inşasının olması gerektiği vurgulanarak, Afganistan'ı yönetenlerin Batılı devletlere yönelik her tehditkâr hamlede eski koşullarla karşı karşıya kalacağının altı çizilmiştir.[321]

NATO bu noktada başarılı veya başarısız bir şekilde addedilmemektedir. Sonuç itibariyle Afganistan özelinde verdiği kararları yıllarca uygulayan ve ittifak içerisinde bile birçok anlaşmazlığa rağmen ABD başat gücünün etkisiyle Afganistan Devleti kurularak gelişimi sağlanmıştır. Bu gelişimi pozitif olarak kullanamayan Afgan Hükümeti ve ordusu teslim olmayı seçerek, topraklarına olan aidiyeti NATO kadar koruyamamışlardır. Ayrıca NATO içerisindeki uyumsuzluk süreçleri de NATO'yu Afganistan'dan çıkartmaya yöneltmiştir. 20 yıl içerisinde sürekli değişen stratejik vizyonların sadece terör bağlamında Afganistan'da ayakta kaldığı görülmektedir. Terörün son bulması ve yıllardır bu alandan dünyaya, özellikle Transatlantik alanına bir tehdidin bulunmaması, NATO'nun Afganistan'da misyonunu bir bakıma tamamladığının göstergesidir. Ancak gelinen son noktada Taliban güçlerinin Afganistan topraklarında tekrar hâkimiyeti kurması büyük endişe yaratmaktadır. Tekrar güvenlikleştirme unsurlarının ve terör faaliyetlerinin bu alanda oluşmaması için işbirliği veya tekrar asker gönderimi gibi önlemler gerekebilir. Böylece reel politiğe dönüş

[320]NATO, "Brussels Summit Communiqué", erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
[321] NATO, "Statement by NATO Foreign Ministers on Afghanistan", erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_186086.htm?selectedLocale=en

yapılması ve yeni savaş koşulları altında bu durumun her olguyu güvenlikleştirmekten geçen Kopenhag Okulu bünyesinde bir potada eritilerek siyasi bir hedefle eşleştirilmesi bir ihtimal haline gelmiştir. Bu sebeple, işbirliğinden ziyade Afganistan için de terörün bitirilmesinden çok, caydırılması hedefi konulabilir. İşbirliğinin yıllar içerisinde kurduğu mekanizmaları kısa bir süre içerisinde Taliban yönetimindeki güçlerin bertaraf etmesiyle birlikte artık düşünülecek olan durum, eski siyasi hedeflerin ortaya koyulması olabilir. SSCB dönemi veya günümüzdeki Çin yönetiminin kontrol altına alınması, caydırılması veya işbirliği yapılması metodu Afganistan'da Taliban yönetimi için de yapılabilir.[322] Ülkenin yönetimine hakimiyet kuran Taliban güçlerinin özellikle NATO sınırlarında, genel anlamıyla dünya üzerinde bir terör faaliyeti içerisinde olmaması adına, işbirliği veya caydırıcılık politikaları kullanılması olası bir hal almıştır.

Her ne olursa olsun bu alanda NATO'nun misyonu tamamlanmış gibi görünse de uzun vadede başarısız bir imaj çizildiği değerlendirilebilir. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in 'NATO'nun bu noktada çıkartılacak çok dersinin olduğu' şeklinde bir açıklama yaptığı bilinmektedir.[323] Tarihinde ilk kez 5. Maddeyi yürürlüğe koyan ve bu kapsamda Afganistan'a operasyon düzenleyen NATO'nun, 20 yıl sonra çabasının boşa olduğu ve başarısızlıkla sonuçlandığı gibi bir düşünceyle karşı karşıya kalması NATO'yu derinden sarsacaktır. Diğer taraftan terör eylemlerinin ve insani güvenliğin baltalanmasının diyalog yoluyla kesilmemesi durumunda tekrar bir operasyon düzenlenmesi olasıdır. Aksi halde birey güvenliği ve terör konusunu SSCB'nin yıkılmasından sonra kendisine ilke edinen NATO'nun varlığının, 1990'dan sonra tekrar sorgulanması söz konusu olabilecektir. Bu durumu hiçbir şekilde istemeyecek olan NATO'nun vereceği kararlar izlenmekte ve beklenmektedir.

Uluslararası sistem üzerinden Afganistan meselesi ele alındığında, 2001 terör saldırıları sonrası NATO'nun El-Kaide ve Afganistan özelinde Taliban'a karşı konumlandığı bilinmektedir. Çoğunlukla NATO birliklerinden meydana gelen ISAF bu konumu kanıtlarcasına Afganistan'a gönderilmiştir. Sistem bazlı odaklanıldığında zayıf ve tecrübesiz ülkelere yardım eden bir NATO varlığının dünya üzerinde etkin olması gündeme alınmıştır. Bu durum dahilinde, Afganistan'ın sistemsel olarak kalkınması ve desteklenmesi esası terör hususunda önemli bir konu haline gelmiştir. NATO devleti destekleyici bir kalkınma

[322] Age, s.1
[323] NATO, "Press briefing on Afghanistan", erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186040.htm

planlaması sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle zayıf durumda olan Afganistan halkı için güvenliğin sağlanmasına, ordu yapılanmasına katkı sağlamak adına politikalarla yeniden inşa sürecine başlamıştır. Böylece, NATO'nun yapılanması burada da etkisini günden güne artıracaktır. İttifak devletlerinin Afganistan'da asker bulundurması, ortak fayda olarak El-Kaide'nin yenilmesi durumunda yaşanılacak prestij kazanımının tamamı NATO üyelerinin kazanımı olarak ortaya çıkacaktır. Bu durum da NATO'nun yeni savaş koşulları etrafında şekillenerek, terör hususunda birey güvenliğini gerçekleştirmesini sağlayacaktır. Yaklaşık 20 yıl boyunca devam eden Afganistan müdahalesi, NATO'nun bu bölgeden çekilmesiyle yıllardır süregelen tartışmalara da son verilmiştir. Bu konu dahilinde söylemler ve eylemler NATO nezdinde Afganistan üzerinden tartışmalı bir hal almaktadır. Taliban'ı destekleyen unsurların NATO'nun prestijini ve dış politika hamlelerini sarstığı ve son tahlilde operasyonun hedefe ulaşamadığı gözlemlenmektedir. Yapılan ve yaşanılan müdahalelerin yıllar içerisinde birey güvenliği kapsamında NATO'nun operasyonel olarak meşruiyet kazanma hususu bundan sonraki başlık olan Libya müdahalesi konusunda da geçerliliğini koruyacaktır.[324]

Afganistan'dan çıkarken bu sorunların yaşanabileceği riskini göze aldıklarını belirten Stoltenberg, terör örgütlerini aşağılamak veya küçük düşürmek için yıllardır burada olduklarını ve NATO'nun gücünün El-Kaide tarafından bir daha unutulmayacağını açıklamıştır. En nihayetinde ülkede düzeni sağladıktan sonra o toprakları terk edecekleri bir gün olacağını belirten genel sekreter, Afgan hükümetinin yetersiz kalmasına tepki göstermiştir. Bu kapsamda desteklerin kesilmeyeceği ve insani yardımın devam edeceğini vurgulamıştır.[325]

4-1-1) Afganistan Müdahalesinin Kopenhag Okulu Bakış Açısı ile Yorumlanması

NATO'nun Afganistan operasyonunun Kopenhag Okulu yaklaşımı çerçevesinde ele alınması, güvenlikleştirmenin çeşitlendirilmesi, aktör ve devletler arası politika farklılıkları, sektörel güvenlik boyutları ve söz edim ile meşruiyet kazanma politikaları kapsamında

[324]Joshua S. Goldstein, ve Jon C. Pevehouse, "*İnternational Relations*" BB101 Yayınları:6 1. Baskı (2015):114
[325] NATO, "Press briefing on Afghanistan", erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186040.htm

olacaktır. Güvenlikleştirmenin ve sektörel analizin etkisi oldukça büyüktür.[326] Dolayısıyla Kopenhag Okulu'nun tüm olgularıyla iç içe geçen bir operasyonun varlığı söz konusudur. Bu anlamda ilk olarak terör faaliyetleri özelinde bir NATO müttefikine saldırı düzenlenmesi ve bunun Afganistan içerisindeki unsurlar tarafından organize edilmesi söz konusudur. Güvenlikleştirme bağlamında özellikle 11 Eylül saldırısından sonra terörizm dünya gündeminin önceliklerinden olmaya başlamıştır. İlk kez 5. Maddenin yürürlüğe konulması aslında güvenlikleştirmenin terörizm boyutu sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yeni ve sonradan konuşulmaya başlanılan bir güvenlik probleminin farklılaşması veya günümüze uyarlanması durumu Kopenhag Okulu'nun sınırları içerisine girmesi için yeterlidir.

Afganistan coğrafyasında güvenliğin birincil önem taşıyan tarafının terörizm olmasının yanı sıra, güvenlikleştirmenin sivil-asker ilişkileri, devletin ileri gelen aktörlerindeki farklılıklar, eğitim, etnik ve kültürel faaliyetler gibi alanlara da yayıldığı görülmektedir. Bu güvenlik alanları ayrı ayrı incelenmelidir. Sektörel güvenlik unsurlarının Kopenhag Okulu kapsamında analiz yaparken incelenmesi gerekmektedir. Örneğin siyasi sektör alanının aktör ve yönetim şekli açısından son derece önemli olduğu bilinmektedir. Kopenhag Okulu'nda aktörün önemi büyüktür. Aktörler genellikle devletlerin başında olan, yönetim ekibinin başat gücü olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu anlamda devletlerin siyasi dinamiklerinin değişmesinde etkin rol oynamaktadırlar. Çünkü aktör politika yapımı ve meşruiyetinin kilit noktasını oluşturmaktadır.[327]Bu duruma başka bir örnek de NATO üyesi devletlerin Afganistan'da asker bulundurma konusundaki fikir ayrılıklarıdır. Diğer taraftan etnik ve kültürel geleneklerin farklılığından dolayı ülke içerisindeki NATO operasyonlarına karşı halkın tepkisiyle karşılaşılması bir güvenlikleştirme problemi oluşturmaktadır. Bu durum da toplumsal sektörün etkisi altına girmektedir. Taliban rejiminin terör faaliyetlerini durduran NATO ve müttefiklerinin güvenlikleştirmenin askeri sektör boyutunu kısmi bir şekilde çözdüğü görülmektedir. Ancak her ne kadar Afganistan içerisinde Taliban yönetimine son verilmiş olsa da eylemler bitmemektedir. Sektör bakımından ele alındığında baskıcı bir rejimin sona erdirilmiş olması, Kopenhag Okulu'nun askeri sektörünün güvenlikleştirme alanında NATO etkisinin olduğunu göstermektedir. Ekonomik sektöre dolaylı yoldan destek veren bir NATO ortaya çıkmaktadır. Hem ülkenin yeniden kurulması adına verilen desteğin

[326]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 57
[327]Başar Baysal , Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015): 80

sağlanması hem de PRT'lere fon sağlayarak ülke ekonomisinin rahatlatılması çalışmaları da Kopenhag Okulu çerçevesinde ekonomi sektöründe bir güvenlikleştirme olarak vurgulanabilir. Yapılan destek sayesinde güvenlikleştirmenin sağlandığı söylenebilir. Son olarak çevresel sektöre değinilmesi gerekmektedir. Bu anlamda insani faaliyetlerin NATO nezdinde Afganistan üzerinde etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Gerek terör faaliyetlerinin bireyler üzerindeki olumsuz etkisinin giderilmeye çalışılmasında gerekse eğitim alanında bireysel gelişimin ön plana çıkartılarak sağlıklı bir ortamın hedeflenmesi çevresel sektörün de Afganistan içerisinde var olduğunu göstermektedir. Böylece güvenlik çalışmaları sektörel boyutta genişlemiş, meşruluğun oluşması ve politik hamleler aktörlere bağlı olarak zaman içerisinde değişimlere uğramıştır.[328]

Kopenhag Okulu içerisinde bir tehdidin tam olarak anlaşılabilmesi ve meşruiyetini kazanabilmesinin yollarından biri hedeflenen topluluğun rızasını kazanabilmekten geçmektedir. Bu bağlamda aktörler ve devletlerin politikaları farklılıklar arz etmektedir. [329]Afganistan konusunda Fransa'nın NATO'nun 5. Maddesinin işletilmesiyle ilgili kaygıları ve ittifak içerisinde ilk büyük siyasi uyuşmazlıkların yaşanması da bu çerçevede ele alınabilir. Bu kapsamda Fransa'nın güvenlikleştirme kapsamında Transatlantik alanından çıkmak istememesi ve ABD kararlarının NATO dinamikleri ile çelişebileceğinden kaygılanması durumu ortaya çıkmıştır. Her devletin tehdit algısı bir diğerinden doğal olarak farklılaşabileceğinden, uluslararası arenada da farklı hususlar üzerinden güvenlikleştirmeler yapılabilmektedir. Dolayısıyla, halklarının söz edim teorisi gibi unsurlarla rızasını kazanmaktan ve içinde yaşadığı ülkenin çıkarlarını sağlamasından dolayı, üretilen politikaların rıza kazanımı son derece önem taşımaktadır. Güvenlikleştirme adı altında aktörler farklılık gösterdikçe politikalarda farklılık göstermektedir.[330] Bir durumun Kopenhag Okulu'nda güvenlik meselesi haline gelebilmesi için aktörlerin politikalarının mutlaka meşruiyet kazanması gerekmektedir. NATO şemsiyesi altında güvenlik meselelerinin olması, zaman zaman Afganistan meselesi örneğinde olduğu gibi devletlerin her birinin aynı politik çizgide olması anlamına gelmemektedir. Karar vericilerin Kopenhag Okulu çerçevesinde ve Afganistan müdahalesi özelinde kısmi bir uyumsuzluk süreci yaşadığı gözlenirken, güvenlikleştirme konusunda terörizm çatısı altında birleştikleri de unutulmamalıdır.

---

[328] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 255

[329]Başar Baysal , Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 (2015): 76

[330] Age, s.79

Söz edim teorisinin NATO ve Afganistan üzerindeki etkilerine odaklanıldığında ise, ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası yaptığı propagandalar ve terörizmin bertaraf edilmesi adına söylemleri dikkat çekmektedir. Daha sonra bu durum NATO kapsamında ve dışındaki diğer ülkelerin söylemsel faaliyetlerinde yer almaya başlamıştır. Bir ülkenin bağımsızlığı ve devlet yapılanmasına yönelik saldırının, devletlerin vazgeçilmez unsurlarına verilmiş hasarlar olarak nitelendirilebilir. Terörün tam bu merkez üzerinde yarattığı tahribatın bir ülkenin egemenliğinin baltalanması olarak adlandırılmaya başlanması, Kopenhag Okulu'nun söz edim olgusu üzerinde bir meşruiyet kazanımı olarak ortaya çıkmıştır. 11 Eylül saldırıları neticesinde NATO ilk günden itibaren çeşitli metin yazıları ve politik söylemlerle terörizmin yok edilmesi şeklinde açıklamalar yaparak hem Afganistan üzerindeki operasyonel etkisini meşrulaştırmış hem de bundan sonraki terör saldırılarına karşılık verilmesinin güvenlikleştirme açısından azami önem gerektiren bir husus olduğunun altını çizmiştir. [331] Tüm bu durumların ışığında Kopenhag Okulu'nun gerekli unsurlarının Afganistan müdahalesinde yer aldığı ve NATO tarafından güvenlikleştirmenin boyutunda değişiklikler yaşandığı açıkça görülmektedir. Güvenliğin sadece askeri ve siyasi bir olgu olmaktan çıkıp daha geniş bir yelpaze ve sektörel bir boyutta ele alınması gerekmiştir. Tüm bu operasyon neticesinde Kopenhag Okulu'nun en önemli ve vazgeçilmez unsuru olan "rıza alma" ve "meşruiyet kazanma" gereksinimleri söylemsel ve kitlesel olarak başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Günümüzde dahi NATO'nun Afganistan içerisinde yer alması ve varlığının terörizm mottosu etrafında şekillenmesi kazandığı meşruiyet sayesinde gerçekleşmektedir.

Afganistan içerisinde gerçekleştirilen askeri politikalar ile bölgeyi daha güvenli ve ülkenin büyümesini destekleyen bir NATO politikası bu hamlelerle ortaya çıkmıştır. 2018 Brüksel Zirvesi'nde üye devletler ve ortaklarının Afgan güvenliği için verilen mali desteği 2024 yılına kadar uzatması kararlaştırılmıştır. [332] Tüm bunların yanında, yıllar içerisinde NATO sayesinde belirli bir güvenlikleştirme hedefine ulaşan Afganistan ortaya çıkmıştır. 1 Mayıs 2021 tarihinden itibaren NATO kararıyla, birliklerinin plan dahilinde ve koordineli olarak birkaç ay içerisinde çekilmesi de kararlaştırılmıştır. NATO'nun terör olaylarından arındırmaya çalıştığı Afganistan'ın hukuki üstünlüğüne saygı duyduğu belirtilmektedir.

[331] NATO, "Statement by the North Atlantic Council", erişim tarihi 06.06.2021, https://www.nato.int/cps/th/natohq/official_texts_18863.htm?selectedLocale=en
[332] NATO "NATO and Afghanistan" , erişim tarihi 14.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm

Kopenhag Okulu çerçevesinde son yaşanan olayları bağdaştırdığımızda, Afganistan ile kalıcı siyasi ortaklık kurulduğu belirtilmiş, hükümetin gelişimi adına, sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası toplumun gelişimi sağlanarak tavsiyeleri kesmeyeceği bildirilmiştir. Bu anlamda gelişimin sağlanması gereğince, danışma kuruluşlarının ülkede aktif faaliyet göstermesi, güvenlik unsurlarının tekrar tehdit altına girmemesi adına desteklerin devam edeceği görülmektedir. Diğer taraftan Afganistan'ın önemli havaalanlarından biri olan Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı'nın finansmanının sürekli sağlanacağı vurgulanmıştır. Bu çerçevede NATO askeri anlamda bir çekilme gerçekleştirse de siyasi sektörü, toplumsal alanı, eğitim, sağlık ve ekonomik alanda da desteklerini kesmeyeceğini beyan etmiştir. Aktör bazlı siyasi danışmanlığın da verileceği bu ülkede güvenliğin danışma şeklinde sağlanacağı belirtilmiştir.[333]

2021 yılında gerçekleşen ve üst başlıkta da bahsedildiği üzere Afganistan'dan ayrılan NATO'nun sektörel kapsamda güvenlikleştirme boyutunda sekteye uğrayabilecek alanlarının olması göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Kopenhag Okulunun söz edim teorisinin etkisiyle bir caydırma politikası yürütmeye çalışılmaktadır. Çok hızlı ve beklenenin dışında bir teslim olma durumunu Afganistan içerisinde beklemeyen NATO'nun kendi görevini 20 yıl başarıyla icra ettiği vurgulanmaktadır.[334] Ancak Afgan hükümetinin ve ordusunun bir direniş bile göstermeden teslim olmasının kabul edilebilirliğinin zor olduğu ve şaşırtıcı olduğuna dikkat çekilmektedir. Reel politik kapsamında NATO'nun bir geriye dönüşü söz konusu olabilir. Bu çerçevede günümüz yeni savaş koşulları altında her durumun güvenlikleştirilmesi göz önüne alınarak, önlemler dahilinde söylem analizinin etkisiyle, Taliban güçleri caydırılmaya çalışılabilir. Her ihtimalin masada olduğu bugünlerde insan güvenliği NATO'nun kırmızı çizgisi olmaya devam etmektedir.

Uluslararası sistem özelinde ele alınan Afganistan Operasyonu'nda "terör" söylemleri çerçevesinde hareket edildiği ve yeni bir zayıflatılmış devletin inşası konusunda NATO'nun öncülük ettiği görülmektedir. Bu noktada Kopenhag Okulu ile toplumsal, ekonomik, askeri, siyasi ve çevresel sebeplerle bireyin her türlü güvenlikleştirilmesi hususunda ittifakın yer almaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Çoğunluğu NATO üye ülkelerinden oluşan Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Başkanı Charles Michel; *"Afganistan'daki kaotik geri*

[333] Age, 14 Haziran 2021 tarihli kronolojik sırada belirtilmiştir.
[334]NATO, "Press briefing on Afghanistan", erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186040.htm

çekilme, bizi Avrupa savunması hakkında dürüst düşünmeyi hızlandırmaya zorluyor" [335] demiştir. Bu söylemden hareketle; AB'ye üye olan ülkelerin çoğunluğunun NATO üyesi devletlerden oluştuğunu vurgulayarak, ittifakın misyonunun NATO içerisinde de sorgulandığı görülmektedir. Diğer taraftan, terörün bertaraf edilmesi fikrinin tam olarak misyonunu tamamlayamadığı da bu söylem üzerinden eleştirilebilir. Uluslararası sistem özelinde NATO'nun zayıf devletleri birey güvenliğinin sağlanması konusunda eğitimlerle kalkındırması gündemdedir. Gerek Irak gerekse Libya konusunda birey güvenliği, "rıza" mottosuyla nüfuzu artırma politikasınınönemli bir referansıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş ile beraber kamu diplomasisi kapsamında politik bir değişim-dönüşüm hamlesi sağlanmaktadır. Oluşacak bir operasyon dahilinde NATO içerisinde de halkın rıza mekanizmasının parlatılması ve meşruiyet izninin bu çerçevede ortaya çıkması, devletler için öncelikli olarak dikkate alınması gereken bir tutumdur.[336]

Güvenlikleştirme ve Kopenhag Okulu içerisinde günümüz koşullarında devletlerin toprak bütünlüğü, askeri güç, egemenlik vb. unsurlarının yanında sosyo-kültürel grupların incelendiği toplumsal güvenlik kimlikleri de NATO içerisinde önemli bir hal almıştır. Bireylerin güvenliğinin sağlanması hususunda ise yaşam kalitesi ve çevresel faktörlerin güvenliğinin; toplumsal cinsiyet ilişkileri ile azınlık grupların dayanışmasının sağlanması da güvenlikleştirme çemberi içerisine dahil edilmiştir.[337] Bu bilgiler ışığında yeni savaş koşulları altında devletlerin güvenlikleştirme politikalarının farklılaştığı ve NATO'nun bu koşullara uyum sağladığı da görülmektedir. [338] Ancak bu uyum sürecinin ittifak için Afganistan meselesinde çok pozitif bir sonuca varamadığı da gözlenmektedir. Bu çerçevede, NATO ve karar alıcı mekanizmalarının söylemleri ile alanda yaşanan pratik eylemleri tam istenilen sonuçta ve tutarlılıkta oluşmamıştır.

---

[335] NATO, "The chaotic withdrawal in Afghanistan forces us to accelerate honest thinking about European defence", Erişim tarihi 07.07.2022, https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/

[336] Metin Gürcan, "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar" , Derl. Atilla Sandıklı, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul, Bilgesam Yayınları:71-132 (2012):92-107

[337] Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm" , Derl. Atilla Sandıklı, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul, Bilgesam Yayınları:3-70 (2012):27

[338] Erhan Büyükakıncı, Süleyman S. Mercan, "Savaşın Dönüşümü Yeni Dinamikler, Aktörler ve Araçlar" (Adres Yayınları:25-637 2021), 594-595

4-2) Libya Müdahalesi ve NATO'da Yaşanılan Kimlik Farklılıkları

Orta Doğu'da iktidarın elinde bulundurduğu otoriter ve baskıcı rejimlere karşı halkın ayaklanmasıyla ortaya çıkan Arap Baharı Libya'ya da sıçramıştır.[339] Kaddafi yönetiminin baskıcı tutumunun son bulması için protestolar ve reform talepleri yükselmiştir. Ancak halk güvenlik güçlerinin sert tutumuyla karşılaşmış, binlerce kişi hayatını kaybetmiştir.[340] Protesto ve eylemlerin hızla yayıldığı Libya'da göstericilerin çok sert bir müdahaleyle karşılaşması iç savaşı tetiklemiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, Kaddafi'nin kontrolünde olan askeri birliklerin halk üzerinde helikopterler ve uçaklar kullanarak saldırılar düzenlediğini belirtmiş, Kaddafi'nin görevi bırakması gerektiğini vurgulamıştır.[341] Yaşanan gelişmelerin devamında ülke içerisindeki güçlü aşiretler birer birer Kaddafi'ye olan desteklerini çekmeye başlamışlardır. Böylece Kaddafi eski gücünü yitirerek etkisizleşmiştir.[342] Domino etkisi yaratan bu hadiselerin akabinde ülkedeki bakanlar da dahil olmak üzere Kaddafi'yi yalnızlaştırma politikası uygulanmış, isyancı kuvvetlerin yanında saf tutulmaya başlanmıştır. BMGK, Libya'da oluşan durumu görüşerek 1970 sayılı kararla Kaddafi ve ailesini de içeren bir yaptırım uygulamasını başlatmıştır. [343] Bu noktada kritik bir örnek verilecek olursa, aktör ve söylem üzerinden siyasi politikaların ve hamlelerin şekillendiği göz önüne alındığında Kaddafi'nin Libyalılara "hamam böceği" ifadesi ile yaklaşması birçok zeminin meşruiyet kanalını hazırlamıştır. Bu ifade Batı tarafından kullanılarak R2P – Koruma Sorumluluğu gerekçesi ile NATO müdahalesinin mutlak meşru zemini hazırlanmıştır. Bu noktada güvenlikleştirme ve oluşacak operasyonun tetikleyicisi konumunda olan sadece belirli bir unsur olmaktan çok aktörlerin de bu durumu ortaya çıkardığı söylenebilir.[344]

BM aldığı kararların yeterli olmadığını devam eden günlerde görmüş, çatışmalar giderek hız kazanmıştır. Muhalif taraflar ile Kaddafi yanlılarının çatışmaları devam ederken Arap Ligi tarafından BM'ye çağrıda bulunularak, Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ilan

---

[339] Libya Muhammed Buazizi, erişim tarihi 08.06.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110617_tunisian_revoluition

[340] Segah Tekin, "İnsanî Müdahale" Kavramı ve Libya'nın Geleceği", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Ankara, (2011): 16

[341] Özlem Madak, Ebru Gençalp, "2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 15 (2020): 5

[342] Veysel Ayhan, "Libya İç Savaşı: Kabileler Arası İktidar Mücadelesi." *Ortadoğu Analiz* (2011): 13

[343] Özlem Madak, Ebru Gençalp, "2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 15 (2020): 5

[344] BBC , "Libya protests: Defiant Gaddafi Refuses To Quit", erişim tarihi 12.08.2022, https://www.bbc.com/news/world-middle-east-12544624

edilmesi istenmiştir. Kaddafi'nin karşısında yer alan Ulusal Geçiş Konseyi'ni (UGK) Fransa resmen tanımış ve resmi hükümet ile Fransa arasında ilişkiler dondurulmuştur. Akabinde BMGK Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etmiştir.[345] Bu durumun operasyonel tutumunun NATO kanadına sıçramasının AB içi uyuşmazlık olduğunu söylememiz mümkündür. Öncelikle AB politikalarının genellikle Arap Baharı için telkin edici bir konumda yer almaya başladığı söylenilebilir. Bununla beraber diğer Arap Baharı furyasının içerisinden geçen ülkelerin Libya'da olduğu gibi bu denli şiddetli bir kanlı savaşın içerisinde olmadığı ve en büyük farkın da bu olduğu bilinmektedir. Libya dışında Arap Baharı sebebiyle halk ayaklanmasının gerçekleştiği ülkelerin direkt olarak hükümetlerini destekleyen politik yardımlar söz konusu olmuştur. Politik yardım çerçevesinde devletin güvenliğini korumak adına gerek askeri birlik gönderme gerekse ekonomik yardımlarla hükümetleri destekleme durumu ortaya çıkmıştır. Fransa bu bağlamda örnek ülkelerden biri olmuştur. Mısır'da yaşanan olayları yatıştırmaya yönelik politikalar da izlenmiştir. Diğer taraftan, Tunus'ta yaşanan halk ayaklanmalarının hızla sonlanacağı düşünülerek Fransız güçlerinin destek olarak gönderilmesi hükümete teklif edilmiştir. Ancak Libya için aynı senaryo söz konusu olmamış, sert bir politikayla Libya'ya operasyonel anlamda bir harekat düzenlemek masaya yatırılmıştır.[346] İngiltere de Fransa'ya paralel bir politika güderek diğer devletlere yumuşak güç kavramını önde tutan söylemler geliştirse de, Libya'nın kanlı eylemleri ve iç savaşı karşısında sert gücü benimsemiştir. AB içerisinde özellikle İngiltere ve Fransa gibi başat aktörlerin operasyon ihtimalini masaya yatırması üzerine, Polonya gibi NATO'ya yakın olan ülkeler de bu müdahale olasılıklarını eleştirmiştir. Bu eleştiri de o zaman aralığında AB Dönem Başkanlığı'nın Polonya'ya verilmesi etkili olmuştu.[347] Estonya Cumhurbaşkanı, Polonya'ya destek çıkarak yıkılan bir düzeni operasyonel anlamda bozmanın kolay olacağını vurgulamış, asıl önemli olanın bozulan düzene demokratik bir istikrar getirmek olduğunun altını çizmiştir. Bu sayede Polonya'nın yanında yer alan Estonyada AB içerisinde operasyon istemeyen devletler arasında yerini almıştır.[348]

---

[345] Age, s.5

[346]Louati, C. (2011), "Militaryintervention in Libya: Where is ESDP?", Nouvelle Europe, 20 Mart 2011, erişim tarihi 08.06.2021, http://www.nouvelle-europe.eu/en/military-intervention-libya-where-esdp

[347]Madelene Lindström, Kristina Zetterlund, "Setting the Stage for the Military Intervention in Libya: Decisions Made and Their Implications for the EU and NATO". *Stockholm: Swedish Ministry of Defence*. (2012): 53

[348]Louati, C. (2011), "Military intervention in Libya: Where is ESDP?", Nouvelle Europe, 20 Mart 2011, erişim tarihi 08.06.2021, http://www.nouvelle-europe.eu/en/military-intervention-libya-where-esdp

Tüm bunlar AB içerisinde bir operasyon kararı alınamamasına yol açmış, fikir ayrılıklarını ortaya çıkartmıştır. Böylece AB müdahale seçeneğini NATO'ya devretmek durumunda kalarak Libya'ya yapılacak harekâtın dışında kalmıştır. Ancak her ne kadar AB harekât dışında kalmış gibi görünse de NATO içerisinde de üyesi oldukça fazladır. Bu sebeple NATO içerisinde operasyonel anlamda AB üyesi devletlerden farklı olarak hareket edilmesi durumu bir hayli güçleşmiştir. Tüm bunların yanında NATO içerisinde görev yapmayan ve üye olmayan ancak işbirliği içinde olan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Ürdün, Katar gibi ülkelerin de operasyona destek sağladığı bilinmektedir. Ayrıca spesifik bir örnek teşkil eden İsveç, AB üye devletlerinden biri olarak ve diğer taraftan NATO'ya üye olmayan bir ülke konumunda operasyona hava desteği sağlamıştır.[349] NATO'ya üye olup AB üyesi olmayan Türkiye gibi ülkelerin de operasyona dahil edildiği görülmektedir. Ancak Türkiye'nin de operasyona karşı çıkmaya yöneldiği bilinmektedir. Başlangıçta NATO'nun bu operasyonu yapmasını desteklemeyen Türkiye, Fransa'nın operasyonun liderliğini üstlenmesini de kesinlikle istememiştir. NATO içerisinde de fikir ayrılıkları olmasına rağmen operasyon gerçekleştirilmiştir. Ancak bu fikir ayrılıklarının ABD önderliğinde giderilmesi ve her NATO üyesi devletin operasyona katkı sağlaması koşulu ile uzlaşma sağlanmıştır.[350]

NATO, operasyon kararını BM'nin "insani müdahale" konusu kapsamında değerlendirmeye almış ve harekete geçmiştir. İnsani müdahale konusu Libya özelinde incelendiğinde, ittifak 5. Maddeyi yürürlüğe sokarak harekatı düzenlemiştir. Esas amacın uluslararası arenadaki güvenlik vebarış koşullarının bozulmasını önlemek olduğu görülmektedir. Libya içerisindeki sivil halkın kararlılıkla korunması ve ülke içi dinamikler arasında daha büyük olası bir iç savaşın önlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.[351]BM Libya halkının Kaddafi yönetiminden kurtarılarak refah içerisinde yaşaması adına uluslararası topluma silahlı bir mücadele hakkı da tanımıştır. Bu karar neticesinde NATO Libya'ya bir operasyon düzenlemiş, hava ve deniz harekatı icra edilmeye başlanmıştır.[352]

NATO Libya'da ilk kez oluşan ayaklanmaların sonrasında 8 Mart 2011'de Akdeniz üzerinde AWACS erken uyarı sistemleri olan uçakların da kullanıldığı bir gözlem operasyonu

---

[349] International Institute For Strategic Studies, War in Libya: Europe's Confused Response. *Strategic Comments*, 17(4), (2011): 1-4. Erişim tarihi 21.01.2021, https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13567888.2011.596314?mobileUi=0
[350] Age, s.3
[351] Zehra Aksu, Ayça Eminoğlu, "BM İnsani Müdahale Kararları ve NATO'nun Libya Müdahalesi". *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* (2019): 22
[352] Age, s.328

icra etmiştir. Örgüt Libya üzerinde olan hava hareketlerini kontrol altına almış, böylece gözetleme misyonunu bir adım öteye taşıyarak Akdeniz üzerinden ittifak gemilerini Libya'ya gönderme kararı alınmıştır.[353] 19 Mart 2011 tarihine gelindiğinde Fransa'ya ait savaş uçaklarının BMGK kararlarını gerekçelendirerek Kaddafi unsurlarını bombaladığı bilinmektedir.[354] Ancak 1973 sayılı BMGK Kararı içerisinde hiçbir NATO belgesinde Kaddafi'yi devirmek adına net bir güç kullanımı meşrulaştırılmamış, engellemeye yönelik adımlar izlenmiştir.[355] Dolayısıyla NATO 22 Mart 2011'de Libya üzerinde silahlanmaya yönelik ambargonun genişletilmesi kararıyla operasyonlarına hız kazandırmıştır. Böylece Akdeniz'de NATO gemilerinin ve uçaklarının silah ambargosu konusunda denetimleri sıkılaştırılmıştır. Tüm bu kararlara rağmen asker kaybının önüne geçilmesi açısından Libya'ya asker konuşlandırılmayacağı ve Libya'nın karasularına girilmeyeceği vurgulanmıştır. 24 Mart 2011'e gelindiğinde ise BM'nin kabul ettiği "uçuşa yasak bölge" uygulamasını genişletip güçlendirmeye karar veren bir NATO ortaya çıkmıştır.[356] Hem paralı askerlerin Kaddafi hükümeti etrafında yardım girişimlerinin önlenmesi hem de sadece hava harekâtı ile muhaliflere verilen desteğin engellenmemesi için NATO içerisinde planlar genişletilmiştir. Türkiye ve Fransa arasındaki görüş ayrılıkları NATO içerisinde sürtüşmelere ve belirsizliklere sebebiyet verse de "insani müdahale" çatısı altında birleşilmiş ve ittifak operasyonu düzenlemiştir. Fransa'nın ilk günden itibaren vermiş olduğu reaksiyonla ve operasyon fikri ile aceleci tutumu endişe verici olarak görülmüş ve NATO'nun insani müdahale meşruiyetini zedeleyecek konuma gelmesi eleştirilmiştir.[357]

23 Ağustos 2011 tarihine gelindiğinde, NATO desteğini de arkasına alan muhaliflerin Trablus şehrinin de kontrolünü ele geçirerek Kaddafi'ye ağır bir darbe indirdikleri gözlenmiştir. Kaddafi'nin idare merkezi olan Bab-ul Aziziye ele geçirilerek Bingazi ve Trablus içerisinde olan ikili yapı tam anlamıyla bozulmuştur. Muhaliflerin oluşturduğu Ulusal

---

[353] "NATO and Libya (Archived)", erişim tarihi 13.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm

[354] Ali Resul Usul. "Arap Halk Hareketleri, Bölgede Demokratikleşme İmkanları, Libya ve Türkiye'nin Tutumu." *Global PolicalTrends Center*. (2011):6 , erişim tarihi 13.06.2021, https://www.files.ethz.ch/isn/142036/PB23_2011_ArapHalkHareketleri_AliResulUsul.pdf

[355] Veysel Ayhan, "Alternative Politics." —. *Arap Baharı, İsyanlar, Devrimler ve Değişim.* Bursa: MKM Yayınları, no.3 (2011): 490

[356] "NATO and Libya (Archived)", erişim tarihi 13.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm

[357] Segah Tekin, "İnsanî Müdahale" Kavramı ve Libya'nın Geleceği", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Ankara, (2011): 22

Geçiş Konseyi 23 Ekim 2011 tarihinde Libya'nın kurtuluşunu ilan etmiştir.[358] NATO üyesi olan Türkiye'de 25 Ağustos 2011'de bu hükümeti tanımış ve 2 Eylül 2011'de Trablus'a ilk Büyükelçi gönderen ülke olmuştur. [359] 1952'den bu yana ilk kez 7 Temmuz 2012 tarihinde özgür seçimler yapılmaya başlanmıştır. Ulusal Güçler ittifakı seçimi kazanmış, bunun yanında Bağımsızlar ve Müslüman Kardeşler de meclisi oluşturan diğer gruplar arasında yerlerini almışlardır. Tam bir siyasi görüş birliği meclis içerisinde oturtulamamış, Libya içerisinde gelişimin nasıl sağlanacağını öngörmek oldukça güçleşmiştir.[360]

Mevcut koşullarda Libya içerisinde hala iç savaş yaşanmakla beraber NATO üyesi ülkelerin, özellikle Türkiye'nin resmi hükümete askeri destekte bulunduğu bilinmektedir. İnsani müdahale adı altında düzenlenen operasyonların ülkeyi yeniden şekillendirmek ve demokratik bir pencere oluşmasına imkân tanımak yönündeki politikaları, NATO'nun bir başka özelliğini ortaya çıkartmıştır. Bu bağlamda diğer devletler adına NATO politikaları sempati duyulan bir bakış açısıyla ele alınmıştır. AB içerisindeki uyuşmazlığın ve BM kararlarının sadık uygulayıcısı olarak NATO Libya Krizi bağlamında hala dünyanın en aktif ve geçerliliğini sürdüren ittifakı olarak yerini korumaktadır. Havadan düzenlenen operasyonların NATO çerçevesinde yapılması çoğunlukla AB üyesi olan devletler tarafından organize edilmiştir. Her geçen gün farklı planlar ve politikalar çerçevesinde Libya üzerinde öngörülemez bir gelecek beklenmektedir.[361] Her an her türlü durumun gerçekleşebileceği coğrafi düzende diğer dünya devletlerinin politikaları da ülkenin gidişatına yön vermektedir. Yeni savaş koşulları altında bakıldığında, Rusya'nın Libya üzerinde "Wagner" paralı askerleri ile işbirliği yaptığı ve politikaların bu doğrultuda şekillenmesi gerektiği gibi düşünceler de ortaya çıkmaktadır. Bu durum vekâlet savaşlarının belirli bölgelerde günümüzde de sürdürülmesinin hem yeni savaşlar açısından hem de günümüz politikaları açısından geçerliliğinin sürdüğünün en büyük kanıtlarından birisidir. [362]

---

[358]Baran Kuşoğlu, "Libya: Arap Baharı'na NATO "Katkısı" ,*Yasama Dergisi* , (22) ,(2012):114,115
[359] Age, s.114
[360] BBC Türkçe, "Libya Seçiminin Galibi 'Liberal İttifak'",18 Temmuz 2012, erişim tarihi 15.06.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/07/120717_libya_results
[361]Özlem Madak, Ebru Gençalp, "2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 15 (2020): 18
[362] Sergey Sukhankin "Wagner Group in Libya: Weapon of War or Geopolitical Tool?", *Publication: Terrorism Monitor Volume*: 11 Issue: 13 (2020):1-4

4-2-1) NATO'nun Libya Müdahalesi ve Kopenhag Okulu Üzerinden Bir Değerlendirme

Libya müdahalesinin Kopenhag Okulu üzerinden ele alınması, güvenlikleştirmenin farklı boyutları üzerinden şekillenen bir operasyon boyutunu da kapsamaktadır. Bu bağlamda NATO Afganistan operasyonunun dinamikleriyle tamamen farklı bir bakış açısıyla oluşan soruna yaklaşmış, müdahale kararını farklı dinamikler ekseni etrafında meşrulaştırarak faaliyete geçmiştir. Kopenhag Okulu ve oluşan güvenlik algısını benimsememiş bir dünya düzeni içerisinde NATO'nun sadece siyasi ve askeri bir olgu etrafında bu harekâtı düzenlemesi ve gerçekleştirmesi mümkün olmayacaktır. İnsani müdahalenin farklı bir güvenlik boyutu olduğu Kopenhag Okulu ile gündeme gelerek hayata geçirilmiştir. Aktörlerin birbirleri arasında gösterdiği farklı öncelikler ülkelerin gündemlerini değiştirerek politikalarına yansımış, Libya operasyonundaki aksaklıklar bu sebeple meydana gelmiştir. Diğer taraftan Kopenhag Okulu çerçevesinde sektörel boyutta yaşanan güvenlik unsurları ve uygulanan politikalar da gündeme gelmektedir.[363] NATO çok boyutlu ve uluslararası bir güvenlik örgütü olması nedeniyle gerek söz edim perspektifi özelinde gerekse bir operasyonun meşruiyetini sağlama konusunda belirli dayanaklara bağlı kalmak durumunda olan bir yapıyı oluşturmaktadır. Geçerli olmayan sebeplerle oluşturulan operasyonların hem üye olan veya olmayan devletler tarafından meşruiyeti sorgulanacak hem de ittifak saygınlığını yitirecektir.

Arap Baharı'nın etkisiyle birlikte oluşan halk ayaklanmalarının Libya coğrafyası özelinde etkisi diğer ülkelere nazaran çok daha şiddetli ve kanlı olmuştur. Bu sebeple başta BM olmak üzere AB ve NATO kuruluşlarının insani müdahale kapsamında Libya'ya harekâtın kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Kopenhag Okulu çerçevesinde öncelikle AB içerisinde başlayan fikir ayrılıklarının NATO içerisine de sirayet ettiği görülmektedir. Operasyonel kabiliyetin AB içerisinde çok daha fazla karşıt görüşü oluşturduğu ve bir uzlaşıya varılamaması durumu ortaya çıkmıştır. Aktörlerin farklılıkları ve politika yapıcıların öncelik sıralamalarındaki ayrım, güvenliğin AB içerisinde somutlaştırılamamasına yol açmıştır. Çünkü aktör farklılıklarının söz konusu devlet ve güvenlikleştirme özelinde bir bağlayıcılığı vardır. Bu bağlayıcılık her ülkede güvenliğin farklı yorumlanmasına sebebiyet

[363]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 57

verebilir.[364] Diğer taraftan NATO üyesi ülkelerin de operasyon çerçevesinde aktör bazlı uyumsuzluk süreçlerinin ardından ABD duruma el koyarak uzlaşmazlıkları gidermiştir. Aktörlerin Kopenhag Okulu kapsamında öneminin büyük olduğu gözetilerek meşruiyetin sağlanması adına ortak bir zeminde buluşması gerekmektedir.

Sektörel bazda Libya meselesi ele alındığında, güvenlikleştirme açısından aktörlerin uyumsuzluğu veya uyum içerisinde hareket etmesiyle bir operasyon düzenlenmiştir. Kopenhag Okulu'nun sektörel bazda güvenlik yaklaşımında meşruiyet kazanmış her şeyin güvenlikleştirileceği bilinmektedir.[365] Bu kapsamda Kopenhag Okulu'nun siyasi sektörünün Libya müdahalesinin içerisinde olduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan en büyük güvenlikleştirme alanı olan toplumun NATO'ya kurtarıcı gözüyle yaklaşması durumu ortaya çıkmaktadır. Afganistan operasyonunda farklı kültürlerden oluşan halkların NATO operasyonlarına nasıl bir tepki vereceği merak konusu olmuştur. Ancak burada Kaddafi yönetimine karşı ellerinde çok fazla güç bulunmayan toplumun BM, NATO gibi örgütlere kucak açtığı görülmektedir. Kopenhag Okulu yaklaşımı esasında operasyonun düzenlendiği ülke halkının meşruiyetini kazanan bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu durum NATO'nun elini güçlendirerek daha net politikalar üretmesine yardımcı olmaktadır. Toplumsal alanın güvenlikleştirilmesi Libya halkı açısından da büyük önem arz etmektedir. Böylece Kopenhag Okulu yaklaşımlarının sektör bazlı analizinde toplumun rolü olduğu görülmektedir. Libya askeri sektör boyutunda incelendiğinde, Kaddafi rejiminin yıllardır süregelen baskıcı politikalarının Arap Baharı'nın etkisiyle halk tarafından protesto edilmesi örnek gösterilebilir. Burada toplumsal sektör ile askeri sektörün birbirlerini güvenlikleştirme çabaları ortaya çıkmaktadır. Kaddafi yanlısı asker ve güvenlik güçlerinin halkı bastırmak adına zulüm ve öldürmeye kadar ileri gitmesi üzerine askeri sektörde de büyük bir güvenlikleştirme açığı olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ekonomik sektöre odaklanıldığında NATO'nun Libya'da oluşan karışıklığı fırsat bilip zengin yer altı kaynaklarına hakim olmak isteyen düşman devletleri de önleme gibi bir amacı olduğu görülmektedir. Bu anlamda Libya operasyonunun pastadaki payının NATO karşıtı devletler tarafından gasp edilmesi durumu da Transatlantik dünya için güvenlikleştirme tutumu olarak ortaya çıkabilir.

---

[364] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 255

[365]Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 59

Kopenhag Okulu'nda bilindiği üzere akla gelen her güvenlik unsurunun değil, sadece meşruiyeti kazanılmış ve hedef kitle tarafından da onay görmüş bir meselenin güvenlikleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası politikada tüm devletlere ayrıcalık sunan bir siyasi fikrin esasında devletlerin haklarını dışarıdan gelebilecek tehditlerden korumak için var olduğu söylenebilir.[366] Bu anlamda meşruiyetin sağlanması fikri rıza alınması gereken bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Libya müdahalesi özelinde operasyona dahil olan her devletin bu operasyon için kendi halkını da ikna etmesi ve operasyonun yararlarını hedeflenen kitleye doğru bir şekilde aktarması gerekmektedir. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için devletlerin karar vericilerinin aynı politik safta yer almaları da elzem bir hal almaktadır. Örneğin, AB içerisinde Polonya ve Estonya'nın Kaddafi hükümetine bir operasyon düzenlemekten kaçındığı görülürken, özellikle Fransa ve İngiltere'nin mevcut düzende askeri operasyonları ön planda tuttuğu ortaya çıkmaktadır.[367] Libya harekatında BM, AB ve NATO sac ayaklarının karar alıcısı olarak BM'nin ve operasyonel kanat olarak da öncelikle AB'nin kullanılması öngörülmüş, AB'nin içinde çok fazla politik uyumsuzluk görüldükten sonra da NATO tercih edilmiştir. NATO içerisinde devletlerin belirli uyumsuzluk süreçlerinin yanı sıra insani müdahale ve birey güvenliği çatısı altında bir araya geldikleri de göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda yeni savaş koşulları altında NATO'nun gerek siber savaş tekniklerinin, özellikle internet üzerinden Libya'ya yönelik haberlerin yapıldığı, gerekse bu haberlerle operasyonun alt zemininin ve meşruiyetinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Libya müdahalesi söz edim teorisi üzerinden ele alındığında, öncelikle 2011 yılının yeni savaş koşulları altında geliştiği ifade edilebilir. Afganistan müdahalesi savaşın yenilenmesi ve değişimi için farklı zeminler ortaya koymuştur. Ancak o dönemde tam anlamıyla yeni savaş modelinin hibritleşmesi mümkün olmamıştır. 2011 yılına gelindiğinde internet kullanımı yaygınlaşmış, belirli haber platformları ile dünyada en ufak olayı bile haberdar eden uygulamalar geliştirilmiştir. Bu bağlamda söz edim teorisinin söylemsel tutumu ve metin halinde olan kaynakları da artmaktadır. Başta BM, AB, NATO, Fransa ve İngiltere olmak üzere aktörler insani müdahale kavramının üzerinde durmuş, harekâtın meşruiyetinin kazanılması için yazılı ve sözlü açıklamalar yapmıştır. Özellikle bu söylemlerin Kaddafi rejiminin baskıcı politikalarına ve halka yapılan zulme dayandırılması tüm dünyanın tepkisini

---

[366] Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017): 254

[367]Özlem Madak, Ebru Gençalp, "2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi*". Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 15 (2020): 14

çekmiştir. Bu baskının önlenmesine ve bertaraf edilmesine dair NATO içerisinden yazılı açıklamalar yapılmıştır.[368] Bu harekât neticesinde Kopenhag Okulu'nun göz ardı edilemez unsuru olan "meşruiyet kazanma" ve "rızayı meşrulaştırma" tutumları dünya üzerinde kitlesel olarak başarıya ulaşmıştır. Günümüzde de hala Libya içerisindeki iç karışıklıklar devam etmektedir. NATO bu karışıklıklarda da hem devletin zarar görmesini önlemeye hem de insani müdahaleyi korumaya yönelik adımlar atacağının sinyallerini vermektedir.[369]

Soğuk Savaş sonrası dönemde insan hakları ihlalleri öne sürülerek gerçekleştirilen müdahaleler, uluslararası toplum içinde şüphelere ve tepkilere neden olmuştur. Bu durumun örneklerinden biri de NATO'nun Libya operasyonu kapsamında yaşanmıştır. BM uygulamalarında NATO'nun Libya müdahalesi, devlet egemenliği ve devletlerin iç işlerine karışmama ilkeleri ile çelişmektedir. [370] 1990'ların ortalarından itibaren çalışmalara başlayan BM, uluslararası güvenliğe tehdit barındıran çatışmalara karşı insani müdahalenin sınırlarını belirlemiş, 2005 itibariyle de hayata geçirdiği R2P (Koruma Sorumluluğu) raporunu çıkarmıştır. Bu kapsamda, Dünya Zirvesi'nden çıkan raporlara göre devletlere "soykırım, etnik temizlik, savaş suçları" ve insanlığa karşı işlenen suçlara karşı vatandaşlarını koruma sorumluluğu yüklenmekte, bu sorumluluğu yerine getiremeyen devletlere askeri müdahaleye kadar varabilecek bir takım yaptırımlar olabileceği vurgulanmaktadır. [371]

NATO'nun Libya Müdahalesi Koruma Sorumluluğu raporunda çizilen sınırlar çerçevesinde operasyonel faaliyetlerini icra etmiş olsa da dış politika konusunda NATO dinamiklerinin tutumu tartışmaya açık bir hal almıştır. Arap Baharı'nın etkisiyle hareketlenen Libya Muammer Kaddafi'nin sert tutumu ile karşılaşmıştır. Halka yapılan sert tavır neticesinde BM ve NATO gibi ittifakların bu sorunu farklı bir mecraya sokan gelişme BMGK'nın 26 Şubat 2011 tarihli 1970 sayılı kararı olmuştur. Bu kararla birlikte çatışmaların son bulması ve Libya'ya karşı silah ambargosu uygulanması Kaddafi ve üst düzey yöneticilerin seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulması istenmiştir.[372] Kaddafi'nin

---

[368] NATO Libya statements 2011, "Statement on Libya", erişim tarihi 17.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_75177.htm

[369] NATO Libya statements 2021, "BrusselsSummitCommuniqué", erişim tarihi 17.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm , madde 76.

[370] Pınar Ercan Gözen, "R2P: From Slogan to International Ethical Norm", *Uluslararası İlişkiler*, Volume 11, No:43 (2014):38-39

[371] "UN responsibility to protect", erişim tarihi 09.07.2022, https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml

[372] "UN security council resolution 1970", erişim tarihi 09.07.2022, http://unscr.com/en/resolutions/1970

Bingazi'de sıkıştırılan muhaliflere yaptığı sert uyarılar ve genel hava sebebiyle İngiltere ve Fransa Libya'ya hava saldırıları yapılmasını savunmuştur.

Bu gelişmeler üzerine 10 lehte 5 çekimser oy ile "gereken tüm önlemlerin alınması" hükmü karara bağlanmıştır. Bu kararla askeri müdahaleye giden yol açılmıştır (BMGK 17 Mart 2011, 1973 sayılı karar). 19 Mart 2011'de Fransa önderliğinde operasyon başlatılmış, Libyalı muhaliflerin 22 Ağustos'ta başkent Trablus'u ele geçirilmesi sağlanmıştır. 31 Ekim 2011'de operasyon sona ermiştir. Ancak NATO komutasında yapılan harekatın meşruiyeti konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Libya harekatı ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty) Koruma Sorumluluğu raporunun 6 kriteri çerçevesi dikkate alındığında, meşruiyet açısından önemli sorunları olduğu görülmektedir. Birey güvenliği çatısı altında yapılan bu harekatın gözden kaçırılmaması gereken en önemli unsuru, bu harekat sırasında sivil kayıpların ulaştığı düzeydir.[373] Bu çerçevede, bireylerin askeri müdahale öncesi yoğun bir kaybının olmadığı söylenebilir. Ancak NATO müdahalesinde komşu ülkelere sığınan sivil sayısında artış gözlemlenmiştir. 1973 sayılı karar itibariyle hukuki olsa da müdahale kararının yetkileri aşılarak meşruiyet zemini zarar görmüştür. Orantısız güç kullanımının ortaya çıkması, Libya'da rejim değişikliği ve Kaddafi'nin öldürülmesiyle harekat sonuçlanmıştır. Son tahlilde, NATO'nun operasyonel anlamda karar alıcıların söylemleri ile yaptığı uygulamalar arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Genel olarak 'bireysel güvenlik' içerisinde bir meşruiyet kazanmaya çalışan NATO'nun politikalarının çeliştiği de görülmektedir.[374] Bu kapsamda NATO, uluslararası sistem üzerinden doğrusal bir çizgi üzerinde duramamış, ittifak içerisinde olan devletlerin uluslararası çıkarları neticesinde bir öncelik sırasını gözlemiştir. Washington 5. Maddenin Afganistan özelinde uygulandığı ve Libya müdahalesinde NATO içerisinde bir kimlik farklılığına gidilerek, ittifak devletlerinden hiçbirine bir saldırı gerçekleşmemesine rağmen, farklı parametrelerle bu operasyonun icra edildiği görülmüştür.

Son bölümde, NATO'nun güncel stratejik konsepti doğrultusunda oluşan politikaları mercek altına alınacaktır. Bireyin öneminin NATO içerisinde özellikle 2000 yılından sonra arttığı bilinmektedir. Soğuk Savaş yılları öncesinde sadece devlet güvenliğini benimseyen ittifakın birey güvenliğine kayış gösterdiği ve hangi gerekçelerle bu duruma geçildiği

---

[373] Tarık Şentuna, "Libya Askeri Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu ve Koruma Sorumluluğu Kavramı Çerçevesinde Meşruiyeti". *The Turkish Yearbook of International Relations* 50 (2021): 215-239
[374] Age.

tartışılacaktır. NATO'nun yeni tehdit algısı ile ilgili gelişmeler, yeni savaş konsepti içerisinde Çin algısı anlatılmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda ittifakın geldiği nokta ve gelmeye çalıştığı nokta arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak açıklanacaktır.

5- GÜNÜMÜZ NATO POLİTİKASI KAPSAMINDA YENİ SAVAŞ ALGORİTMASINA GEÇİŞ

Bu bölümde, güncel NATO politikaları çerçevesinde ve yeni savaş koşulları altında NATO'da oluşan kararlar incelenecektir. Bu kapsamda, özellikle 2000'lerde başlayan ancak 2010 yılından sonra hız kazanan bir yeni savaş anlayışı bulunmaktadır. Hibrit savaş gibi olguların bu yıllardan sonra dünyaya rahat bir şekilde yayıldığı, yeni tehditlerin ve yeni oluşan düzenlerin bu habitat etrafında şekillenmeye başladığı görülmektedir. İlk olarak, NATO'nun 2016'da yapılan Varşova Zirvesi'nden hareketle işbirliklerinin zaman içerisinde tekrar korumacı politikalara dönüştüğü görülmektedir. Rusya'nın politik tutumu ve devletlerin bireysel çıkarcı siyaset anlayışından kaynaklanan 'politik geriye dönüş' olgusu 2010 sonrasında göze çarpmaktadır. Böylece yaşanan gerginlikler ve oluşan tehditler sadece terör, birey güvenliği, çevre güvenliği gibi sektörel boyutların üzerine taşınarak, NATO ve devletler arası tehdidi önleme politikalarına kadar şekillenmiştir. Kopenhag Okulu'nun yeni savaş koşulları altında da NATO içerisinde var olmaya devam ettiği görülmektedir. İkinci olarak, Soğuk Savaş yılları içerisinde devlet güvenliği mottosuyla yola çıkan NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında birey güvenliğine kayış gösterdiği ve bu alanda politikalar ürettiği bilinmektedir. Bu durumun sebepleri ele alınarak birey merkezli politikaların neden hayata geçirildiği sorgulanacak ve son olarak, NATO'nun 2021 Brüksel Zirvesi mercek altına alınacaktır. Bu kapsamda özellikle 2010 yılından itibaren NATO içerisindeki değişim ve dönüşüm alınan kararlarla farklılaşmış, NATO adeta kendine yeni savaş koşulları altında güncel bir rota çizmeye odaklanmıştır. Bu rota etrafında 'Çin'in siyasi ve askeri yükselişi' konu edilerek NATO'nun Çin kapsamındaki politikaları ele alınacaktır. 2021 kararlarıyla beraber yeni stratejik konseptte NATO'yu neler beklediği vurgulanarak, ulaşılmak istenen hedeflerin ne derecede etkili olabileceği tartışılacaktır.

5-1) NATO 2016 Varşova Kararlarının Güncel Güvenlik Yaklaşımı

Varşova Zirvesi NATO için yeni karar ve kuralların vazgeçilmez bir dönüm noktası olmuştur. Bu kapsamda**,** özellikle Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği bir ortamda gerçekleştirilen zirvede Ukrayna, Doğu Avrupa ve Orta Doğu'da askeri ve politik etkisini artırması NATO için büyük tehdit oluşturmuştur. Önceki zirvelerde NATO'nun Rusya'yı dizginleme ve işbirliği politikaları kısmen de olsa sonuç vermiş, saldırgan tutumunun önüne geçildiği düşünülmüştür. Ancak 2014 tarihinden itibaren Rusya'nın politik hamlelerinin NATO'yu eskiye tekrar dönüştürmeye başladığı görülmektedir. Bu anlamda işbirlikçi modelin yerini

Soğuk Savaş öncesi çevreleme ve caydırma politikalarıyla yer değiştirmeyi planladığı anlaşılmaktadır.[375] NATO'nun toplu savunmaya ve caydırıcılık politikasına yeniden geçiş yapmasıyla birlikte Rusya'nın da baskıcı politikalarının daha sertleştiği görülmektedir. NATO üye devletlerinin Rus politikaları karşısında endişeli olduğu da bilinen bir gerçektir. Alınan kararlar neticesinde öncelikle Doğu Avrupa kanadının askeri kapasitesinin artırılması, Orta Doğu ve Kuzey'de istikrarın sağlanması için gerek askeri gerekse maddi olarak desteklerin sağlanması öngörülmektedir. NATO caydırıcılığın arttırılmasında uygun bir zemine oturtulan kararlar dahilinde hareket etmek ve geniş bir alan üzerinde Rusya'yı çevreleme modeli benimsemek istemiştir. Bu çerçevede bazı NATO üyelerinin sadece Avrupa güvenliğinin sağlanmasını onayladıkları ve Orta Doğu, MENA (Orta Doğu Kuzey Afrika Bölgeleri) bölgeleri gibi alanlarda ekstra faaliyet harcamalarını desteklemedikleri görülmüştür.[376] Böylece bu zirvede NATO içerisindeki uyumsuzluk ortaya çıkmıştır.

NATO içerisinde genel uyumsuzluk halinden, gerek Libya operasyonu sırasında gerekse Afganistan harekâtları kapsamında ABD'nin rolü büyüktür. ABD'nin Varşova Zirvesi içerisinde ilk hedefi NATO'nun kolektifliğini sürdürmek ve geliştirmek olmuştur. Bu bağlamda tüm bölgelerde NATO'nun etkinliğinin sürdürülmesi için çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu sebeple NATO'nun savunma harcamalarında sadece ABD değil, diğer devletlerin de varlıklarını net bir şekilde sürdürmeleri ABD tarafından önemsenmektedir. Varşova Zirvesi'nde özellikle MENA bölgesinden kaynaklanan uyumsuzluk süreçlerini içermektedir. Avrupa'nın batı kanadında olan bazı müttefiklerin Doğu Avrupa içerisine yardımları destekleyen tutumu MENA bölgesi için olmamıştır.[377] Çünkü bu bölge içerisinde terörizm, göç gibi olgularla baş etmek gerekeceğinden böyle bir rolü üstlenmeyi çoğu NATO üyesi istememiştir. Tüm bunların yanı sıra oluşan tehdit ortamının NATO'nun caydırma kapasitesinin güçlendirilmesi adına önemli bir fırsat olduğu da değerlendirilebilir. 2014 Galler Zirvesi'nde Rusya'nın bu tutumlarının devam etmesi halinde bir dizi güvence tedbirleri ele alınmıştır. Bu tedbirlere göre Doğu Avrupa'da olan müttefiklere

---

[375] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / Congressional Research Service ; R44550, (Washington, D.C: *Congressional Research Service* 2019): 3

[376] "Orta Doğu (Middle East) ve Kuzey Afrika (North Africa)" ülkeleri bir araya getirilip "MENA" adlı bir dünya bölgesi oluşturulmuştur ."MENA", coğrafi sınırları Fas'tan Pakistan'a dek uzanan ve (hem Kuzey Afrika'da hem de Güney Batı Asya'da konuşlanmış) yaklaşık yirmi ülkeyi kapsayan geniş bir bölgenin özgün adıdır." Bkz. İrfan Kalaycı,"Afrika'nın Melez Yüzü, 'MENA': Makro İktisadi Göstergelere ve Küresel Endekslere Göre 'Manası'". *Avrasya Etüdleri* 40 (2011): 175-177

[377] Paul Belkin,"*North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief*", Report / Congressional Research Service ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 3

Hazırlık Eylem Planı (YYEP) üzerinde anlaşma sağlanmıştır.[378] Hazırlıklar dahilinde 2016 yılına gelindiğinde askeri açıdan çok daha kendini toparlamış bir NATO ortaya çıkmaktadır.

2000'lerde başlayan işbirliği mekanizmaları içerisinde genellikle terör gibi devlet dışı aktörlerin oluşturdukları tehditler gündemdeyken diğer taraftan da birey güvenliğinin önemi vurgulanmaktaydı. 2016 yılına gelindiğinde NATO içerisinde birey güvenliği çok farklı boyutlara ulaşmış, insanın güven altına alınma durumu NATO içerisinde işbirlikleriyle sağlanma fikri ön planda olmuştur. Ancak Rusya'nın tehditkâr politikalarının NATO'yu rahatsız ettiği ve Rusya özelinde bir devlet güvenliğinin de örgüt için gerekli olduğu, eskiden olduğu gibi, tekrar düşünülmeye başlanmıştır. Bu sebeple Varşova Zirvesi'nin esas amacının Doğu'da gelişmiş bir NATO varlığı kurulması olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanan endişelerden kaynaklanan düşünceler ışığında amacın "NATO sınırlarının geçilemeyeceği ve bunun bir seçenek olamayacağını net bir şekilde göstermek" olarak tanımlandığı görülmektedir.[379] Bu sebeple askeri anlamda Doğu Avrupa'ya birlikler ve teçhizatlar konuşlandırılmıştır. Aynı zamanda Karadeniz üzerinde etki ve yetki artırılarak bu bölgenin de hâkimiyeti ele alınmak istenmiştir. Böylece çoğu NATO üyesi ülke kara, deniz ve hava yoluyla Rusya'nın önlenmesine destek vereceğini dolaylı yoldan açıklamıştır.[380] NATO içerisinde caydırıcılığın artırılmasını isteyen büyük bir kesim olsa da, bu durumun Rusya'yı kışkırtacağını düşünenler de bir tarafı meydana getirmişlerdir. Tekrar üye ülkelerde eskiden olduğu gibi kalıcı asker bulundurarak caydırıcılığı artırmayı hedefleyen ABD'ye Almanya, İtalya ve Fransa karşı çıkmıştır. Bu anlamda caydırıcılığın yerine diyalog çağrısı yapılmış tekrar işbirliğine dayalı bir planlama istenmiştir. Dönemin Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, Doğu tarafında sağlanan askeri hareketliliğin güvenliği getirmeyeceğini savunmuştur.[381]

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan tehditlere cevap verme kapsamında, Suriye, Libya ve Irak özelinde devam eden çatışmaların NATO'nun güney kanadında olan ülkelerini istikrarsızlaştırdığı vurgulanmaktadır. Özellikle Türkiye'nin güçlendirilmesi gerektiği düşünülmüş ve işbirlikleriyle güney kanadının kuvvetlendirilmesi planlanmıştır. Bu açıdan

---

[378] Age, s.4

[379] NATO Genel Sekreter Yardımcısı Alexander Vershbow, "A Strong NATO for a New Strategic Reality" Açılış Konuşması Adres Stratejik Araştırmalar Vakfı Enstitüsü, Polonya, 4 Mart 2015, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_128809.htm

[380] NATO, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg tarafından "Press conference", 26 Ekim 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_136581.htm?selectedLocale=en

[381] Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, "Minister criticizes NATO maneuvers" , 18 Haziran 2016 , erişim tarihi 05.08.2021, https://www.washingtonpost.com/national/world-digest-june-18-2016/2016/06/18/f0ac94b4-3588-11e6-95c0-2a6873031302_story.html

Varşova Zirvesi pek çok dinamiğin tartışılmasına yol açmıştır. Birey güvenliği boyutundan ele alındığında, Türkiye ve Avrupa'nın birçok ülkesi yaşanan ayaklanmalar ve savaşlar yüzünden mülteci ve göçmen krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durumun önüne geçilmesi adına ekonomik ve askeri destekleri masaya yatıran NATO, Irak içerisinde askeri eğitim verirken, Türkiye'ye de savunma anlamında ekonomik destek sağlayacağını taahhüt etmiştir.[382] Bu çerçevede NATO bir yandan dünya devletlerinin sempatisini kazanırken, diğer yandan da birey güvenliğinin önlemlerini alarak çifte kazanç sağlamıştır. Göçmen kaçakçılığı gibi unsurların önüne geçilmiştir.[383] Terörle mücadele kapsamında yeni donanmalar üretmeyi kabul eden NATO, Orta Doğu, Orta Akdeniz gibi alanlarda askeri ve ekonomik destekleri vermeyi kabul etmiştir.

2016 Zirvesi'nde NATO üye devletleri arasındaki ayrılıkçı düşüncelerin, Rusya'yı dizginleme politikalarının, birey güvenliği önceliklerinin vizyon ve misyon tartışmaları arasında zorlu geçtiği söylenebilir. Bir dönüm noktası olarak kabul edilen zirvede diğer zirvelerden ayrılan en büyük fark, NATO dinamikleri çerçevesinde yeni savaş koşullarında bir eskiye dönüş mottosunun oluşturulmasıdır. Örneğin Avrupa'nın terörizme ve göç sorununa verdiği siyasi tepkilerin bir kuruma bağlanmak istenmesi ve NATO'nun bu duruma müdahale etmesi söz konusudur. Öte yandan, Fransa Orta Doğu özelinde terörizme ve çatışmalara söylem düzeyinde tepki gösterirken, bir askeri müdahalede bulunulmaması yönünde politikalar da izleyebilmektedir.[384] Bu taban tabana zıt olan durumu NATO çatısı altında çözmek isteyen Fransa'nın, Orta Doğu'nun barındırdığı gibi büyük bir kargaşa içerisine girmek istemediği belirtilebilir. Fransa NATO'nun barış misyonunun genel olarak Avrupa sınırları içerisinde kalmasını tercih etmiştir. Örgüt içerisinde genel anlamda alınan kararlara bağlılık esası vardır. Ancak alınan kararların uygulanması konusunda NATO nezdinde verilecek reaksiyonların nasıl olacağı tartışma konusu olabilmektedir.[385] Bazı üye devletler IŞİD'e karşı bir operasyon düzenlenmemesi konusunda karar alırken, örgütün diğer kanadının operasyonu desteklemesi, söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar İngiltere ve Fransa'nın IŞİD'e yapılan hava operasyonlarında var oldukları unutulmasa da bu tam olarak

---

[382]Kathleen J. McInnis, "Coalition Contributions to Countering the Islamic State (R44135)", *Congressional Research Service* (2016): 6

[383] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 6

[384] Jeff Lightfoot, "NATO Summit Special Series: France", 24 Haziran 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-summit-special-series-france/

[385] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 6

istekli bir politika olarak yorumlanmamalıdır.[386] Tüm bu ayrılıkçı politikaların yanı sıra Rusya'nın önlenmesi gerektiği fikri NATO içerisinde bu zirvede birleştirici etken olmuştur. Bu sebeple NATO üyeleri, Ukrayna'nın Rus saldırganlığına karşı korunması, Orta Doğu'da Rus hâkimiyetinin sınırlandırılması gibi etkileri vurgulayarak kararlılıklarını bildirmektedir.[387]

Yeni savaş koşulları altında NATO üyelerinin Ukrayna'ya yaptığı yardımlar genellikle AB üzerinden sağlanmaktadır. Rusya'nın sınır komşusu olan Ukrayna'nın NATO savunma şemsiyesi altına girmesiyle birlikte bazı planlamalar gündeme gelmektedir. Burada hem Ukrayna'nın NATO üyesi olması ve örgüte yakınlaşması fikri gelişirken hem de Rusya'nın caydırılması ön plandadır. Bu anlamda Ukrayna'nın siber savunma altyapısı güçlendirilecek ve yaralı askerlerin rehabilitasyonları NATO özelinde gerçekleştirilecektir. Bu anlamda daha etkili ve verimli bir savunmanın, güvenlik yapılarının kurularak var olabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle Ukrayna üzerinde NATO politikaları neticesinde güvenlik kurulmuş olacak ve üzerlerinde sivil kontrol sağlanacaktır. [388] Ancak yine de Ukrayna özelinde NATO yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik, savunulan tarafa yapılan yardımların düzeyinden ve verilen desteklerin yetersizliğinden algılanabilir. İstihbarat konusunda ve askeri konularda verilen yardım düzeylerinin, diğer konularda olduğu gibi, NATO içerisindeki uyumsuzluk halini göstermektedir. Bu kapsamda oluşturulan NATO politik kararlarının nasıl ve ne şekilde destek sağlayacağı tartışma konusu olmuştur. Bir üye devlet, Ukrayna özelinde daha fazla yardım talep ederken, diğer üye devletlerin bu talebe yanıt vermek istemediği görülebilir. Bu sınırlar çerçevesinde gerekli yardım sağlanmaya çalışılmaktadır.[389]

Varşova Zirvesi'nin öne çıkan başlıklarından biri de AB ve NATO arasındaki uyum süreci olmuştur. NATO-AB içerisindeki işbirliği sürecinin özellikle yeni savaş konsepti çerçevesinde olduğu görülmektedir. AB ve ABD'nin Rusya'ya uygulayacağı ekonomik yaptırımların temel tartışması 'savunma' ve 'diyalog' kavramlarından hangisinin daha fazla

---

[386] Steven Erlanger, "Shifting Attention to Mediterranean, NATO Fights Internal Dissent" *New York Times* , 16 Haziran 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nytimes.com/2016/06/17/world/europe/shifting-attention-to-mediterranean-nato-fights-internal-dissent.html

[387] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 7

[388] NATO, "NATO steps up support for Ukraine with Comprehensive Package of Assistance", erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132355.htm

[389] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / Congressional Research Service ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 8

vurgulanacağına odaklıdır.[390] Hibrit tehditler, siber savunma, birey güvenliği kapsamında insan kaçakçılığı ve deniz güvenliği de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda işbirlikleri önemini artırmaya, AB üyesi ülkelerin genellikle NATO üyesi de olması, bu işbirliğinde AB'nin önemli rolüne işaret etmektedir.[391] Diğer taraftan Türkiye gibi NATO üyesi olan ancak AB üyesi olmayan ülkelerin de yer aldığı durumlarda uyuşmazlıklar çıkabilmektedir. Buna örnek olarak, NATO'nun güney kanadının en uç üye ülkesi olan Türkiye'nin, Orta Doğu özelinde yaşadığı sorunlara ittifakın kayıtsız kalabildiği belirtilebilir. Bu çerçevede savunma ihtiyacının giderilmesinde örneğin Türkiye'ye ne şekilde destek verileceği tartışma konusu olabilmektedir. Bu karışıklığın önüne geçmek adına NATO bazı fikirleri tartışmaya sunmuştur. Örneğin bu kararların verilmesinde gözlemci komitesi kurma olasılığı üzerinde durulmuştur. Bir başka fikir olarak NATO 'zor' olarak adlandırılan askeri görevleri üstlenecek, AB ise daha 'yumuşak' olarak nitelendirilen barışı koruma ve sivil odaklı gelişmeler üzerinde duracaktır. Ancak bu fikirleri net bir şekilde reddeden üye devletler ortaya çıkmıştır.[392] Bu çerçevede, NATO belirli sorunları çözmek adına hareket etse de tüm konularda fikir ayrılıkları doğmuştur.

NATO içerisinde sürekli ve devamlı bir şekilde genişleme, etki genişletme politikaları yürütülmüştür. Bu kapsamda 'açık kapı' siyaseti güden NATO'nun gerek işbirlikleri neticesinde gerekse alınan kararlarla askeri, ekonomik, savunma ağırlıklı olarak etkisini artırması hedeflenmiştir. Varşova Zirvesi süresince Karadağ'ı NATO'ya kazandırmak isteyen ittifak, siyasi ve askeri reformları neticesinde resmi katılım için ülkeyi davet etmiştir. Karadağ, Washington Antlaşması'na uyumun hızla gerçekleştirileceğini düşünen NATO için 29. ittifak üyesi olmuştur. [393] Aynı zamanda Varşova Zirvesi kapsamında Rus muhalefeti karşısında genişlemenin devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece Gürcistan, Makedonya, Ukrayna gibi ülkelerin de üyelik umutlarını yeşerten bir hamle yapılmıştır. Bu durum Rusya üzerinde baskıyı arttırmaya devam edecektir. NATO içerisinde gelecekteki birkaç yılda genişleme ile ilgili çok yol kat edilemeyeceği de öngörülmektedir. Genişlemenin süregelmesi için tüm NATO üyelerinin sürekli istişare halinde olmaları ve anlaşmazlıkları

[390] Joseph Devanny, "NATO and collective defence in the twenty-first century: an assessment of the Warsaw summit", *Defence Studies* 17:2, (2017): 215-216
[391] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 9
[392] Age, s.9
[393] NATO, "NATO Foreign Ministers sign Accession Protocol with Montenegro", erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_131132.htm

gidermeleri beklenmektedir.[394] Bu genişleme planlarının öncesinde, Varşova Zirvesi'nde üye devletlerin Rusya ile ilişkileri düzeltmeleri gerektiği yönünde fikirler oluşmuştur. Bir başka bakış açısıyla, genişlemeye yönelik adımlar da dahil olmak üzere, NATO'nun bu karışıklığa nasıl reaksiyon göstereceği, üye devletler açısından tartışmalı bir hal almıştır. Önem sırasına göre unsurların büyük, küçük olarak değerlendirmek yerine tüm konularda bir uzlaşıya varamama durumu NATO içerisinde görülmektedir. Ortak zeminde buluşmakta zorlanan örgütün yaşanan her konuda bu durumda olması düşündürücü bir hal almıştır. Birliktelikle güçlü kalan NATO'nun kararlarını da birliktelikle çözmesi istenmektedir.

Varşova Zirvesi'nde de 2014 Galler Zirvesi'nde olduğu gibi savunma harcamaları ve NATO bünyesindeki yatırımlar görüşülmeye devam edilmiştir. Bu konuda uzlaşmazlık ortaya çıkmıştır. ABD'nin NATO içerisinde savunmaya yönelik harcama seviyesini çok fazla üstlendiğini düşünen ABD'li yetkililerin baskısı sonucunda savunma harcamalarını eşitlemek için harekete geçilmiştir. 2019 yılına gelindiğinde savunma planlamasının %70 kadarının personel maliyetlerine harcandığı görülmüştür. Bu doğrultuda NATO'da savunma tam anlamıyla bir gelişim sağlayamamıştır. Satın alma, modernizasyon, yeni savaş koşullarına adapte olma gibi maliyetli durumların ışığında finansman kaynağı bulmakta zorlanan bir NATO ortaya çıkmıştır.[395] Savunma harcamalarının ve askeri yeteneklerin geliştirilmesi üzerine yürütülen tartışma, uzun zamandır NATO içerisinde bir çekişme halini yansıtmıştır. 2008 yılında oluşan küresel ekonomik gerilemenin NATO harcamalarında negatif bir etkisinin olması kesinlikle ABD'li yetkililer tarafından istenmemiştir. 2014'ten 2015 yılına kadar NATO'nun savunma harcamalarını karşılamaya başlayan ve hedeflenen %2'lik GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) gelirini savunma harcamalarına veren ülke sayısı 3'ten 5'e çıkmıştır. [396]

Çoğu analistin Avrupalı müttefiklerin kısa ve orta vadede savunma harcamalarını artırması gerektiğini vurguladıkları görülmektedir. Ancak oluşan mali zorluklar sebebiyle çoğu üye ülkenin savunma harcamasında bir isteksizlik hali mevcuttur. Özellikle Batı Avrupa'da savunma harcamasına yönelik bir şüphecilik söz konusuyken, Pew Araştırma

---

[394] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report */ Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 10

[395] James Hasik "Is 2% of NATO's GDP a Relevant Target?", Atlantic Council (2014), erişim tarihi 06.08.2021, https://www.atlanticcouncil.org/content-series/defense-industrialist/is-nato-s-2-of-gdp-a-relevant-target/

[396] 2015 yılında GSYİH'nın %2'lik hedefini karşılayan beş müttefik Estonya, Yunanistan, Polonya, Birleşik Krallık ve ABD'dir.

Merkezi'nin araştırmasına göre Fransa, Almanya ve İtalya özelinde askeri gücün kullanımının olmaması yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Vatandaşlar askeri güç kullanımını onaylamamış ve bir olumsuzluk hali meydana gelmiştir. Rusya ile ciddi bir çatışma içerisine girildiğinde NATO'nun üyeleri koruması gerektiği düşünülmektedir.[397] Bu bilgiler ışığında NATO üyeleri ve ABD, savunma harcamalarının eksiksiz yapılmasını vurgulamıştır. Avrupa'nın savunma çabalarının ve savunma sanayi üretimlerinin daha işbirlikçi zeminde yapılmasının önemine dikkat çekilse de Avrupa içerisinde ilerleme sınırlı olmuştur. Üye ülkelerin savunma ihtiyaçları neticesinde bireysel olarak devletler kendilerini korumaya almışlardır. Böylece ortak yetenekler geliştirilerek işbirliklerine dayalı bir ilerleme sağlanmıştır.[398]

NATO içerisinde ABD politikasına küçük bir pencere açılmalıdır. ABD'nin örgüt nezdinde iki ana düşüncesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki NATO'nun kuruluşundan beri var olan başat güç misyonunu devam ettirmek, diğeri ise üye devletlerin sorumluluk bilincini kuvvetlendirerek görev alma bilincini teşvik etmektir. Varşova Zirvesi'nde Ukrayna krizi ile ilgili dönemin ABD Başkanı Obama Avrupalı müttefiklerine olabildiğince güvence vermeye çalışmıştır. Rusya'nın gerginleştirici politik hamlelerinden sonra NATO tedirgin olmuştur. Nitekim NATO'nun 2014'te askeri ve psikolojik olarak gerçek bir caydırıcılığa hazırlıklı olmadığı vurgulanmıştır.[399] NATO'yu Doğu Avrupa'da hazır olma konusunda teşvik eden ABD'nin, savunma kapsamında da diğer üye devletlerin güçlerinin her anlamda paylaşılmasını vurguladığı bilinmektedir.[400]ABD, NATO'ya ve özellikle Rusya'ya iletmek istediği mesajla hâkimiyetinin sürdürülebilirliğini ilan etmeye çalışmıştır. Tüm bunların yanı sıra NATO'da uyumsuzluğu yansıtan bir diğer husus, terörle mücadelede üye ülkelerin savunma mekanizmalarının kullanılmasına karşı çıkışın olabilmesidir. Genel olarak Akdeniz'de terörle mücadelenin veya yasa dışı göçün muhatabı olan ülkelere, NATO'nun birlikte hareket etme esası hatırlatılmış, sorunların 'Avrupa'ya yaklaşmadan yerinde

[397]Katie Simmons, Bruce Stokes and Jacob Poushter, "NATO People Blame Russia for Ukraine Crisis, But Reluctant To Provide Military Aid" *Pew Research Center*, erişim tarihi 06.08.2021, https://www.pewresearch.org/global/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/

[398] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 11

[399] Joseph Devanny, "NATO and collective defence in the twenty-first century: an assessment of the Warsaw summit", *Defence Studies* 17:2, (2017): 216

[400] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 11

çözülmesi' gerektiğine işaret edilmiştir. ABD'nin MENA bölgesinde olan karışıklığı da çözmek için NATO ile birlikte hareketi destekleyen politikalar izlediği görülmüştür. [401]

NATO politikalarının yönlenmesinde büyük öncelik sahibi gibi görünen ABD'ye gerek Afganistan gerekse Libya operasyonları kapsamında karşı çıkılmıştır. Ancak sonuç olarak bu operasyonların gerçekleştiği ve NATO'nun çoğunlukla ABD yanlısı bir karar mekanizmasına sahip olduğu tescillenmiştir. Belirli anlaşmazlıkları çözme girişiminde olan ABD'nin de her devlet gibi kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği unutulmamalıdır. ABD'nin kararlarının bu denli belirleyici olmasının arkasında Avrupa'ya sunulan askeri dayanaklar yer almaktadır. Bu kapsamda Atlantic Resolve Operasyonu (OAR) örnek gösterilebilir.[402] ABD askerlerinin Avrupa'nın güvenliği için gerekli tatbikat ve varlığının kanıtı olarak gösterilen bu operasyonlar Avrupa'nın belirli bölgelerinde ABD askerileri tarafından icra edilen askeri güç sembolü olarak bilinmektedir. 2014 yılından itibaren her sene düzenlenen ve Rusya'nın Ukrayna özelindeki operasyonlarına karşın ABD NATO'nun doğu kanadındaki caydırıcılığını vurgulamak üzere kara, hava ve deniz varlığını kuvvetlendirmeye dayalı bir dizi karara imza atmıştır. Bu karar doğrultusunda Avrupa'nın güvenliği tekrar teyit edilmiş ve Rusya için ABD tarafından tekrar bir caydırıcılık hamlesi gelmiştir. Böylece askeri tatbikatlarda önemli bir artış yaşanmıştır. Örneğin, 2017 yılında yapılan OAR tatbikatında Avrupa'nın neredeyse tüm üyeleri katılmıştır. 25.000 askerle yapılan tatbikat caydırıcılık yeteneklerinin gelişiminde aktif rol oynamıştır.[403]ABD yönetimi Avrupa'da bu kadar aktif konumdayken Rusya'nın caydırılması adına alınan kararlarda inisiyatifli konuma gelmektedir. ABD Avrupa Komutanlığı'na göre 2017'nin sonuna kadar 'üç tam teçhizatlı ordu' bulundurma girişimi olmuştur. Böylece etkin ve aktif bir savunma ile Avrupa'nın savunulabilir olduğu olgusu üzerinde durulmuştur.[404]

---

[401] Age, s.12

[402]Atlantic Resolve Operasyonu bilgilendirmesi için bkz., erişim tarihi 07.08.2021, https://www.europeafrica.army.mil/AtlanticResolve/

[403] "U.S. Forces Work With Partners in Numerous Military Exercises > U.S. Department of Defense > Defense Department News" ,erişim tarihi 07.08.2021, https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1250003/us-forces-work-with-partners-in-numerous-military-exercises/

[404] ABD'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ndeki Misyonu, "Eucom Announces European Reassurance Initiative Implementation Plan", erişim tarihi 07.08.2021, https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/708271/eucom-announces-european-reassurance-initiative-implementation-plan/

Aynı zamanda ABD Avrupa'da acil durumlar için güvence vermiştir. Yurtdışı Acil Durumlarda Güvence Erişimi (ERI) ABD faaliyetlerini beş alanda geliştirmeyi hedeflemektedir (bkz. Tablo 8.)

Tablo 8 - ABD'nin ERI Programı Kapsamında 5 Ana Siyasi Hedefi[405]

Arttırılmış Avrupa'da askeri varlık
İşbirlikleri neticesinde çok taraflı anlaşmalar, tatbikatlar ve eğitim
Çok daha geniş bir hâkimiyet adına siyasi altyapı
Gelişimi tamamlanmış güncel ABD ekipmanlarının Avrupa'ya konumlandırılması
Yeni çokuluslu şirketler adına kapasite artırımı ve NATO üyelerine savunma ihtiyacının karşılanması

Tüm bu hedeflerin yanı sıra Avrupa'nın güçlenmesi için siyasi ve ekonomik çaba gösteren ABD'nin her zaman ve her konuya yetişebilmesi mümkün değildir. Örneğin Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrasında ABD ve NATO kuvvetlerinin çok bir seçeneği olmamış, müdahale ve siyasi hamleler yetersiz kalmıştır. Avrupa içerisinde savunma harcamaları konusunda baskılar devam etmektedir. ABD'nin kalıcı olarak Avrupa topraklarında kalması ve asker bulundurmasına şüpheci olarak yaklaşan üye devletler de bulunmaktadır. Her ne kadar yardım çerçevesinde atılan adımlar gerçekleşse de NATO içerisinde şüphecilik devam etmektedir. Varşova Zirvesi kapsamında tartışılan toplantılar neticesinde Rusya'nın caydırılması konusunda olduğu gibi ABD'nin yardımlarına da şüphecilik esasıyla yaklaşılmıştır. Bu çerçevede NATO 2019 Zirvesi'nin yeni savaş koşulları altında Soğuk Savaş düşüncesine benzer bir eskiye dönüş gerçekleştirirken, aynı zamanda üye devletlerin de bireysel olarak çıkar ve çatışmalarının uyumsuzluk süreçleri ile fazlasıyla karşılaşıldığı görülmektedir. ABD bir tutkal benzetmesi ile kararları ve işbirliklerini NATO kapsamında oluşturmaya çalışsa da bir güvensizlik durumunun önüne geçilememektedir.

Son tahlilde, Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesinden önce NATO'nun daha işbirlikçi bir örgüt olarak hareket ettiği görülmektedir. Ancak oluşan Rus baskıcı politikaları neticesinde daha korumacı bir politik düşünce içine giren NATO'da işbirliği düşüncesinin

[405] Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / *Congressional Research Service* ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019): 12,13

yerini daha güvenliğe dayalı kavramlar almıştır. Afganistan özelinde terör faaliyetleri kapsamında öncelik gösteren NATO'nun bir sonraki adımı merak konusu olmuştur. NATO bölgesel bir savunma örgütü durumundan, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra değişime uğrayarak, güvenliğin her türlü boyutuyla ilgilenmeye başlamıştır. Bu durumdan sonra Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenliğin genişletilmesi yeni savaş koşullarına adaptasyon süreci ile şekillenmiştir. NATO'nun Ukrayna'ya verdiği destek mesajları neticesinde 2014 yılında olan Kırım'ın ilhakı da örgütün tekrar sorgulanmasına yol açmıştır. Bu sebeple NATO'nun temel olarak çözmesi gereken problemin Rusya olduğu tespit edilmiştir. Rusya eskiden olduğu gibi NATO için günümüzde de bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir.[406]

Avrupa'da toprak sınırlarının güvenliğinin güçlendirilmesi gerektiği, ittifakın caydırıcılığının artırılması için belirli kararların alınması gibi toplu savunmaya yönelik bir dizi plan açıklanmıştır. Ancak NATO'nun Rusya ile orta ve uzun vadede olan işbirliği düşüncesinde yaşanılan caydırıcı politikaların siyasi olarak iki tarafı da olumsuz etkileyeceği bir gerçektir. Bu sebeple Rusya'ya uygulanan politikaların ne şekilde olacağı konusunda NATO içerisinde fikir ayrılıkları meydana gelmiştir. Örneğin, MENA bölgesinde NATO uyuşmazlığı Rusya'nın alan hâkimiyetini kurmasına yol açmıştır. Bu tip örneklerin çoğaltılabilir olması ve fikir birliğinin oluşmaması durumu, NATO'nun geleceğini büyük çerçevede olumsuz etkileyecektir. Bu çerçevede Rusya'nın oluşturduğu uzun vadeli tehdidin ABD'nin gelecek politikalarına ve planlarına yön vereceği aşikârdır. Böylece NATO siyasi hamleleri de dolaylı yoldan etkilenecektir. Varşova Zirvesi nezdinde birkaç yıldır oluşan işbirliğinden uzak siyasi hamlelerin geri dönüşümünün sağlanması istenmektedir. Avrupa devletlerini bölgesel olarak askeri kapsamda güçlendirmenin pozitif ve negatif etkileri olacaktır. Negatif etki olarak Rusya'yı daha çok kışkırtacak daha yıkıcı politikalara imza atacaktır. Pozitif olarak ise Rusya yapılan politikalarla sindirilecek işbirliğine hazır hale getirilecektir. Bu kapsamda, Ukrayna ile yaşanan Rusya geriliminin yansımaları günümüz koşullarında da devam etmektedir. Rusya'nın nasıl reaksiyon göstereceği bilinmediğinden tartışma konusu ve uyuşmazlık ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan zirvede insani güvenliğin sağlanması adına yapılan çağrılar özellikle terör ve göç odaklı değerlendirilebilir. IŞİD

[406] Age, s.14

tehdidinin ve Akdeniz üzerinden gelen göç dalgasının Avrupa'ya ulaşmaması için NATO'nun önemli bir rol oynaması da gündeme gelmiştir.[407]

Zirvenin belirli kilit noktalarını vurgulamak gerekmektedir. NATO'nun geleceği konusunda 2010'da oluşturulan stratejik konseptin yeterliliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda NATO'nun Rusya'nın politikalarının gerisinde kalıp kalmama durumuyla ilgili görüşülmüştür. Orta Doğu ve Afrika bölgelerinin mevcut tehditlerinin yeni savaş koşulları altında değerlendirilmesi ve NATO üyelerinin bu tehditlerin bertaraf edilmesinde ne kadar istekli olduğu tartışılmıştır. Stratejik düşünme esaslı uyuşmazlık yaşayan NATO'nun karar alma sürecindeki belirsizlik ve sürekli tartışma riskinin olması büyük sorun teşkil etmektedir.[408]Savunma harcamalarının işbirliğiyle sağlanması gerektiği vurgulanmış, şartların yerine getirilmemesi durumunda oluşabilecek yaptırımlar üzerinde konuşulmuştur. ABD'nin Avrupa'da oluşturulan kuvvetlerinin NATO oluşumunun içerisinde olup olmayacağını değerlendirmek ve bu oluşumun gerekip gerekmediği tartışılmıştır. Son uyuşmazlık olarak NATO'nun 'açık kapı' politikasına olan bağımlılığı üzerinde olmuştur. Bu durumun devamlılığı Ukrayna, Gürcistan üzerinde de devam ederse Rusya'nın vereceği reaksiyonların hangi yönde olacağı da tartışma konusu haline gelmiştir.

5-2) Birey Merkezli Politikaların Hayata Geçirilme Nedenleri

NATO kuruluşundan bu yana güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesi için oluşturulmuş bir örgüt olarak varlığını idame ettirmektedir. Ortaya konulan zorlukların nasıl aşılması gerektiği ve yöntemlerinin ne olması gerektiği konusunda bazı anlaşmazlıklar yaşasa da üye devletler için hala vazgeçilmez bir örgüttür. Kurulduğu 1949 yılından beri güvenlik anlayışının değişime ve dönüşüme uğradığı görülmektedir. Kitlesel göç, etnik çatışmalar, insan ticareti, terörizm, cinsel ayrımcılık ve hastalıklar gibi ulusal sınırları aşan, geleneksel güvenlik konseptlerine meydan okuyan bir yapıya evrilmiştir. Barışın korunmasında ve karmaşık bir küresel düzlemde ittifakın güvenliğe azami dikkat göstermesi gerekmektedir. Bu çerçevede oluşabilecek tehditlerin, ittifakın dikkatsizliği sonucu riskin büyük olması tüm üye devletlerin savunulmasını güçleştirmektedir. Birey güvenliği açısından da bu risk boyutu

---

[407] Age, s.14

[408] Joseph Devanny, "NATO and collective defence in the twenty-first century: an assessment of the Warsaw summit", *Defence Studies* 17:2, (2017): 216-217

önemlidir.[409] İnsan güvenliği kavramı, bireyleri ve onların karışık sosyal ve ekonomik etkileşimlerinden oluşan tehditlerin önlenmesini ifade etmektedir.[410] İnsan güvenliğinde en çok tartışmayı oluşturan ve müdahale edilmesi gereken unsurların başında evlerini terk etmeye zorlanan siviller ve savunmasız bireyler gelmektedir. NATO birey güvenliğinin önemini Soğuk Savaş sonrasında vurgulamaya başlamış, özellikle 2000'lerle beraber terör eylemlerinin meydana gelmesiyle söylemlerine hız vermiştir. Bu çerçevede SSCB'nin yıkılmasından sonra misyon olarak boşluğa düşen NATO'nun insan güvenliği etrafında şekillendiği ve terör faaliyetleriyle de bu durumu meşrulaştırdığı düşünülmektedir.

İttifakın Kopenhag Okulu çerçevesinde oluşan güvenlik tutumları zamanla tehdit unsurlarının çeşitlenmesine yol açmıştır. NATO için bu durum daha kabul edilebilir olmuş, hayatta kalma mücadelesinde bir amaç aramaktan kurtulmuş bir örgüt haline gelinmiştir. Böylece devlet bazlı güvenliği ele alan NATO'nun birey güvenliğine de sıkı sıkıya bağlandığı görülmüş, insani güvenliğe oluşabilecek tehditlere karşı son derece dikkatli olmaya vurgu yapılmıştır. Eğitilmiş kuvvetlerin, küresel güvenlik ortamının karışıklığı sebebiyle sürekli teyakkuz halinde olması üye devletlere ve dünya devletlerine bir mesaj niteliği taşımaktadır. Çoğu ulus diğer ulusların politika ve güvenlik deneyimlerini, kendi değişimlerini sürdürürken kullanmışlardır.[411] NATO'da insan güvenliğine dair üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi NATO'nun organizasyonel çeşitliliğini ve kapsayıcı faaliyetlerini arttırmak, ikincisi birey haklarını korumak üçüncüsü ise birey güvenliği sırasında gösterilen operasyonel faaliyetlerin, halkı ve görevlendirilen personeli psikolojik açıdan desteklemektir.[412] NATO'da her yıl artan bir insani güvenlik vurgusu vardır. Müttefikler ve işbirlikleri sayesinde bireyin güvenliğinin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Yapılan iştirakler kapsamında topluluklarla daha fazla işbirliği kurma ve birey güvenliğinin sadece NATO değil, devlet dışı aktörlerin de desteğiyle kalkındırılması planlanmaktadır. Cinsiyetçi bir yaklaşımla ele alındığında kadınların arka planda kaldığı görülen bölgelerde cinsiyet ayırımı olmadan herkesin hayata katılımının meşruiyeti kolaylaştıran bir etken olduğu görülmektedir. Böylece

---

[409] Lindsay Coombs, "Strengthening the role of human security in NATO Operations", Tomas Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 75
[410] "Human Security in Military Operations (JSP 1325)," United Kingdom Ministry of Defense, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.gov.uk/government/publications/ human-security-in-military-operations-jsp-1325 , (2019): Tanım sayfası vii-ix
[411] David R. Segal, vd "Diversity and Citizenship in Modern Military Organization". *İstanbul University Journal of Sociology* 3 (2016): 61
[412] Lindsay Coombs, "Strengthening the role of human security in NATO Operations", Tomas Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 75

NATO söz edim teorisi adı altında söylemsel tutumlarında daha meşrulaştırılacak ve faaliyetlerini, operasyonlarını gerçekleştirdiği yerlerde daha rahat hareket edebilecektir.[413]

İttifak böylelikle stratejilerini geliştirmeye odaklanmış çeşitlilik ve sınırlarını genişletmeye çalışmıştır. Bu çeşitliliğe bir örnek vermek gerekirse, birey güvenliğine dair politikaları ve hizmetleri devamlı güncellemiş, NATO bünyesinde işe alım kriterleri açısından kadın ve erkek personellerin eşit olmasına özen göstererek, bireye verdikleri önemi sorgulayarak değerlendirmiştir.[414] NATO birey güvenliğinin sağlanması açısından toplumsal cinsiyet eşitliğine de vurgu yapmış bir örgüttür. Özellikle terörizm, göç gibi olguların yanında cinsiyetçi yaklaşımlarında birey güvenliğini olumsuz etkilediği görülmektedir. BMGK kararı gereğince kadınların barış ve güvenlik gibi olgular etrafında toplanması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda NATO Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Komitesi kadınlar adına liderlik vasfı oluşturulması için girişimlere başlamıştır. Dünya üzerindeki birey güvenliğinin sağlanması adına öncelikle kendi bünyesini geliştirmeyi hedefleyen NATO'nun 'Barış ve Güvenlik için NATO Bilim Programı' adı altında oluşturulmuş bir planlamayla işbirliği hedeflenmiş kadının, birey güvenliği üzerindeki rolü vurgulanmaya devam etmiştir.[415] Bu durumun yapılmasının sebebi, cinsiyetçi yaklaşımlarda birey güvenliği açısından olumsuz etkisi olduğu ve eşitlikçi bir yaklaşımın sağlanması durumunda güvenliğin daha rahat elde edilebileceğinin düşünülmesidir. Kopenhag Okulu çerçevesinde cinsiyetçi rolün de bir güvenlikleştirme meselesi haline geldiği böylece görülebilir. Toplumsal güvenliğin sağlanmasında eşitlikçi yaklaşımların oluşturulması önemli bir husustur. Örneğin Afrika'da veya IŞİD ile savaşlarda kadın askeri personellerin de kullanılması NATO'nun sahada elini güçlendirerek daha rahat hareket etmesini sağlamaktadır. Bu meşruiyetin sonucu olarak bireyi de güvenli alana taşıyan NATO ittifakı eşitlikçi yaklaşımları teşvik etmeye çalışmaktadır.

Tüm bu çabalara rağmen ilerleme yavaştır. 2018 itibariyle kadınlar kurum içerisinde %27'lik bir kesimi oluşturmaktadırlar.[416] Homojenliğin artırılması gerektiği kanaatine varan ittifakın yapılacak operasyonlardaki başarılarının ve meşruiyetinin eşitlikten geçeceğini

---

[413] Callum Watson, vd. "Elsie Initiative for Women in Peace Operations: Baseline Study," *Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces* (2018):16

[414]NATO, "The NATO You Might Not Know—Security and Defence Beyond the Old Basics," NATO, last modified 6 Mart 2018, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_152520.htm

[415]NATO, ""Gender Balance and Diversity in NATO", erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_64099.htm#:~:text=Currently%C2%B9%201178%20people%20serve%20in,IMS%2C%2043.9%25%20are%20women.

[416] NATO, "The Secretary General's Annual Report 2018", erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf#page=95 , s.95

vurgulamaları önemlidir. Bu kapsamda birey güvenliğinin sağlanması daha kolay bir hal alacak ve NATO'nun güvenliğini sağladığı bölgelerde daha etkin bir rol oynamaya devam etmesine sebebiyet verecektir. Böylece kurumun güvenilirliği sağlanmış olacaktır.[417] Cinsiyet eşitsizliği kapsamında birey güvenliğinin sağlanmasına dikkat eden NATO hem kendi bünyesinde hem de işbirlikçilerine karşı dünyaya bu mesajı vererek hareket etmelidir. Toplumsal cinsiyetin yanı sıra silahlı çatışmalarda da sivillerin yaşadığı maddi manevi diğer zararlar neticesinde bireyin güvenliğini sağlamak her geçen gün daha zorlu bir hal almaya başlamıştır. 2000'li yıllardan beri özellikle terörizm olgusu dünyada patlak verdikten sonra sivillerin korunmasını entegre etmek isteyen bir NATO ortaya çıkmıştır. NATO'nun öncülüğünde yapılan operasyonlarda barış kuvvetlerinin müdahaleler kapsamında tehdidi bertaraf etmesine yönelik hamleler, cinsiyet eşitliğine dayalı hamleler gibi unsurlar ön plandadır. Bu çerçevede NATO politikası oluşturulmuş, bireylerin güvenliğinin sağlanması birincil öncelik haline getirilmiştir.[418]

İttifakın çok fazla görev üstlendiği aşikârdır. Sivillerin korunması ve toplumsal eşitliğin sağlanması adına birçok panel düzenlenmiştir. Yine de çok fazla ilerleme gösteremeyen NATO'nun yaşanılan suçların önlenmesinde operasyonlarla destek verildiği görülmektedir. Gerek Orta Doğu gerekse Afganistan gibi bölgelerde eşitliği sağlamaya çalışmış, operasyonel meşruiyetini bu noktadan elde etme gayreti içerisine girmiştir. Aynı zamanda NATO personelinin de bu noktalarda psikolojik bir savaş verdiği unutulmamalıdır. Örneğin, Afganistan veya Orta Doğu özelinde oluşturulan çocuk askerler ahlaki ve psikolojiyi sarsan bir nitelik taşımaktadır. Bu durum da bu ülkeler için birey güvenliğini olumsuz etkilemekte ve güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu çocuklar üzerinden NATO özel kuvvetlerinin nasıl davranması gerektiğinin ve çocuk askerin birey güvenliği kapsamında hayata geri kazandırılmasının önemi vurgulanmaktadır.

İttifak güçlerinin de yaşanan psikolojik etkilerle hem görevi icra etmekte zorlanması hem de görevi başarısızlıkla sonuçlandırma riski vardır.[419] NATO Bilim ve Teknoloji Örgütü ittifak ortaklarına yardımcı olmak adına teknik bir rapor hazırlayarak, personelin zihinsel

---

[417] Corinna Horst, Gale A. Mattox, and Laura Groenendaal, "Raising EU and NATO Effectiveness: The Impact of Diverse Boots on the Ground," *German Marshall Fund of the United States* 2018, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.gmfus.org/publications/raising-eu-and-nato-effectiveness-impact-diverse-boots-ground

[418] Lindsay Coombs, "Strengthening the role of human security in NATO Operations", Tomas Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 76

[419] Lindsay Coombs, "Operationalizing Strong, Secure, Engaged: The Child Soldier Dimension", *Canadian Global Affairs Institute* (2018): 1-2

dayanıklılığının artırılması ve gelişimi için çeşitli eğitim ve öğretilerde bulunmuştur. Birey güvenliğinin sağlanması adına konuşlandırılan askeri personelin zorluklara göğüs germesi ve zihinsel gelişimine ilişkin tedavi seçenekleri büyük önem arz etmektedir. NATO içerisinde çözülemeyen bu sorunun örgüt şemsiyesi altında güvenliğini sağladığı alanları da olumsuz etkileyeceği ve bireyin güvenliğinin tam olarak sağlanamayacağı tehdidi yadsınamaz bir sorun olarak ittifakın önüne çıkmaktadır.[420] Çatışma ve güvenlik ortamı sürekli değişim göstermektedir. NATO'nun hazırlandığı birey güvenliği konusu ve oluşturulan güvenlik ortamının gelişimi için büyük çaba sarf edilmelidir. Barış ortamında istikrarı sağlamak günümüz küresel dünyasında fazlasıyla zor bir hal almıştır. NATO birey güvenliğini her alanda ve konuda geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kadın-erkek eşitliği, göç, terörizm gibi olguların birey güvenliğini yadsınamaz bir şekilde etkilediği görülmektedir. Gerek gerçekleştirilen operasyonlarda gerekse zirvelerde tartışılan konularla birey güvenliği Soğuk Savaştan sonra NATO'nun en önemsediği konu haline gelmiş, ittifakın hayatta kalması adına vazgeçilmez bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde uygun politikaları ve stratejileri kullanarak insan güvenliğinin istikrarını sağlamak başarılması gereken bir hedef haline gelmiştir.[421]

NATO özellikle Güney kanadında bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Göç, terör eylemleri gibi ekonomik sorunları tetikleyen hamlelerin Orta Doğu bölgesinden başlaması ve Avrupa'da olan NATO üye ülkelerine kadar tehdidin devam etmesi kapsamında belirli net önlemler alınması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda yaşanılan eşitsizlikler neticesinde yerinden olmuş mültecilerin başka ülkelere nakledilmesinden ziyade, sorun yaşadığı ülkesinin ıslah edilmesi ve böylece göçmek isteyenlerin yerinde kalması vurgusu yapılmaktadır. Sorunu yerinde çözme hedefi bu noktada da ortaya çıkmıştır. Devletlerin işbirlikleri kapsamında insan kaçakçılığı ile mücadele etmesi gerekmektedir. Bunun yanında, terörizmin ve mülteci sorununun NATO sınırlarına ulaşması Avrupalı devletler için büyük endişe teşkil etmektedir.[422] Özellikle 2001 terör saldırılarından sonra birey güvenliği terörizm olgusu üzerinden vurgulanmaya başlanmıştır. Bu vurgu ile beraber insan güvenliğinin yapıcı bir

---

[420] NATO, "Mental Health Training," NATO Science and Technology Organization, final report of Research and Technology Group 203, January 2016, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-HFM-203/$$TR-HFM-203-TOC.pdf

[421] Lindsay Coombs, "Strengthening the role of human security in NATO Operations", Tomas Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 78

[422] Thanos Dokos, "The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking", Tomas. Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 51

şekilde sağlanması adına NATO belirli operasyonlarını da meşrulaştırmıştır. İnsan güvenliğinin etkisiyle meşrulaştırılan Afganistan, Irak gibi operasyonel alanlarda, gerek askeri destek vasıtalarıyla gerekse IŞİD gibi terör örgütlerinin bertaraf edilmesi gerekçesiyle ittifak kuvvetleri faaliyetlerini sürdürmektedir.

Suriye, Irak gibi bölgelerde olan karışıklıkların Batılı ülkelere sıçraması sonucunda oluşan savaş durumu Avrupa'da kaygıya sebep olmaktadır. Bu ülkelerde NATO varlığının sorgulanmaması adına değerli bir fırsat olarak birey güvenliğine atıf yapılabilir. Bu çerçevede ulusal başkentleri güvenilir ve yaşanabilir bir formda tutmayı garanti etmek gerekmektedir. Böylece NATO'nun riski en aza indirgeyerek belirli güvenceler vermesi üye devletlerin de ittifaka daha bağlı kalmasını sağlamaktadır. Bu durumun NATO'yu daha fazla meşrulaştırdığı da söylenebilir. Askeri meselelerin ötesinde bir yaklaşım olarak değerlendirilen birey güvenliği NATO'da en öncelikli mesele haline gelmiştir. Birey güvenliğinin esas olarak üç sacayağı etrafında toplandığı görülmektedir. Bunlar terör, uyuşturucu ve insan ticareti olarak ortaya çıkmaktadır. Suç ve ulus ötesi terör gruplarına sağlanan fonlar sayesinde birey güvenliğinin önemi azalmakta ve bu duruma dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. NATO bu kapsamda terör gruplarının diğer bölgelere coğrafi erişiminin sağlanabileceğinin ve daha rahat hareket edebileceğinin bilgisi ile üye devletleri uyarırken, bu grupların güçlendirildiğini de vurgulamaktadır.[423]

Terör grupları ve örgütlerinin gücünün ve kıtalar arasındaki erişim yeteneğinin ilerlemesi dikkat çekmektedir. Bu durumunun, denetimi sağlanmayan deniz yollarından ve ülkelerin korumasız sınır güvenlik hatlarından geçtiği anlaşılmaktadır. IŞİD'in Suriye ve Irak topraklarında NATO desteği ile yenildiği bilinen bir gerçektir. Ancak IŞİD bağlantılı militanların Avrupa sokaklarında sivil halka yönelik bombalı eylem planlamaları veya NATO üyesi ülkelere eylem hazırlığında olmaları büyük bir güvenlik probleminin devam ettiğini göstermektedir.[424] Yenilen tarafların genel olarak teslimiyet duygusu çerçevesinde savaşın sonlanması beklenmektedir. Ancak yeni savaş koşulları altında 'uyuyan hücreler' olarak adlandırılan, daha önceden diğer ülkelere yerleştirilmiş terör eylemcileri-IŞİD'in vekâlet savaşçıları- tehditlerine devam etmektedirler. Yeni savaş koşulları altında birey güvenliğinin sağlanması da çok zorlu bir hal almıştır. Örneğin, MENA bölgesinde askeri anlamda zayıf devletlerin içerisinde, terör örgütlerinin insan ticareti yapmaya çalıştığı bir gerçektir. Bu

[423] Age, s.51
[424] Age, s.52

gerçekliğin birey güvenliğine darbe indirdiği görülmektedir.[425] Organize suçlar ve terörizmin birleşmesi sonucunda insani güvenlik kavramının sağlanması daha da zorlaşacağından, NATO zayıf olan devletleri gerek askeri gerekse ekonomik destekleriyle felaketlerden uzak tutmaya çalışmaktadır.

Göç akımlarıyla birlikte artan insan kaçakçılığının özellikle Akdeniz nezdinde çoğaldığı görülmektedir. Bu kapsamda Avrupa'ya yasa dışı göçlerin oluşmaması ve bireylerin hayati güvenliklerini tehlikeye atmaması yönünde kararlar alınmıştır. Bu kararların uygulanmasında Türkiye'nin rolü çok büyüktür. Orta Doğu'dan deniz yolunu kullanarak Avrupa'ya geçmeye çalışan mültecilerin engellenmesinde birincil garantiyi Türkiye sağlamaktadır. NATO bu anlamda güney kanat ülkesi olan Türkiye'ye bağımlı konumdadır. Göçmenlerin yasa dışı şekilde güvenlik problemi yaratmaları, yeni savaş koşulları altında değerlendirilebilecek konumdadır. Birey güvenliğine önem veren NATO'nun, hem varlığının sorgulanmaması adına önemli bir güvenlik sorunu olduğunu üye devletlere kabul ettirmesi hem de insanın hayatını önemsediğini dünyaya göstermesi önemli bir hal almıştır. Bu kapsamda uluslararası hukukun geliştirilmesine ve gerekli yaptırımların uygulanmasına ihtiyaç görülmektedir. [426]

Yeni savaş koşullarında internet günümüzün en güçlü araçlarından biri olmuştur. Siber savaş kapsamında faaliyet gösteren teröristlerin uyuşturucu konusunda da diğer terör faaliyetlerine yardımcı olduğu bilinmektedir. Uyuşturucu tedariğinin sağlanması ve satılması konusunda internet üzerinden belirlenen yerlerde satışın gerçekleştirilmesi daha kolay bir hal almaktadır. Yeni savaş profilinde gerçekleşen bu güvenlikleştirme probleminin zaman içerisinde son bulması için NATO'da planlamalar düzenlenmektedir. Siber savaş yöntemlerinin kullanılmasıyla daha fazla finansman sağlayan suç örgütlerinin eli daha da güçlenmektedir. NATO'da birey güvenliğinin göç ile ilgili tehditkâr söylemleri sadece tek bir güvenlik modelinin sorunu haline gelmemektedir. Bu kapsamda yaşanılan göç olgusu gerek ekonomik gerek çevresel gerekse demografik yapı olarak birçok dinamiği etkilemektedir. [427] Kopenhag Okulu çerçevesinde birey güvenliğinin diğer sektörel güvenlik hususuna kapı açtığını ve çözümlenmesi gereken bir olguya sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu çerçevede

---

[425] "Transnational Organized Crime—The Globalized Illegal Economy," *United Nations Office on Drugs and Crime*" , erişim tarihi 11.08.2021 , https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html
[426] Thanos Dokos, "The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking", Tomas. Valášek, "*New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*" Carnegie, November (2019): 52
[427] Age, s.52

yoksulluktan kaçmak isteyen halkların göçmen ve mülteci statüsünde hareket ettiği bilinirken, teröristlerin aynı yolla diğer ülkelere sızma girişiminde bulunmaları da ayrı bir tartışma konusu olmaktadır. Birey güvenliğinin sağlanması refahın teşvik edilmesi, demokratik toplumların oluşmasına yol açmaktadır. Bu kapsamda güvenliğin önlenmesi durumu önleyici olmaktan çok savunmacı bir hal almaktadır. Böylece NATO, güvenliği sağlamak konusunda özellikle terörü önlemek değil, dünya için insan güvenliğinin sağlanmasının teşvik edilmesi konusunda tartışmalar yürütmektedir.[428] Bu da NATO'nun birey güvenliği konusunda yaptığı operasyonların meşruiyetinin bir sebebi olarak yorumlanabilir.

NATO, 2000 yılında birey güvenliği çerçevesinde bilincini artırmaya devam ederken önceleri genelde kolluk kuvvetlerini görevlendirmeyi tercih etmiştir. Organize suçların önlenmesinde, devletlerin önceliğinin, güvenliklerinin ve dayanıklılıklarının artırılması olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca NATO, işbirlikleri sayesinde İnterpol ve Europol gibi güvenliğin sağlanmasına yönelik birimlerle antlaşmalar yaparak, AB kolluk kuvvetlerine eğitimler vermektedir. Terör konusunda ve birey güvenliğinin sağlanması konusunda bilinci artırmaya çalışan ittifak, düzensiz göçün kontrol altına alınmasına da odaklanmaktadır. Ege'de bir deniz misyonu kurulmasını kararlaştıran NATO, düzensiz göçleri engellemeye yönelik Türkiye ve Yunanistan ile işbirlikleri yapmaktadır. [429] Ege Denizi'nde tekneler vasıtasıyla göçmen kaçakçılığının yapıldığını göstermektedir. AB ile NATO üye ülkeleri arasındaki sürekli bilgi alışverişinin insan ticareti konusunda da gerçekleştiği bilinmektedir. Böylece birey güvenliğinin sağlanması sadece NATO nezdinde değil, diğer ittifak ve örgütlerle de paylaşılarak azaltılmaya çalışılmaktadır. NATO 1999 yılında terör faaliyetlerinden sadece bir tehdit olabileceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Ancak 2010 yılına gelindiğinde terörün dünya üzerinde yadsınamaz ölçüde genişlemesi, NATO'nun çok daha ciddiyetle bu güvenlikleştirme sorununu ele almasını gerektirmiştir.[430]

2001 yılından itibaren terör adı altında insani güvenliğe vurgu yapan ittifak, ekonomik olarak bu alana çok fazla savunma harcaması yapmıştır. Afganistan'da, Irak'ta ve daha

---

[428] Reeve, R. "NATO and human security: Obfuscation and opportunity",Peace research perspectives on NATO 2030,erişim tarihi 11.08.2021,https://natowatch.org/sites/default/files/2021-02/peace_research_perspectives_on_nato_2030.pdf (2021): 11

[429] NATO, "NATO's maritime activities", erişim tarihi 12.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm

[430]NATO, ""The Alliance's Strategic Concept," NATO, 24 Nisan 1999, erişim tarihi 12.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm ve NATO, "Active Engagement, Modern Defence",23 Mayıs 2012, erişim tarihi 12.08.2021 , https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm

spesifik olarak örgüt bazında IŞİD ile mücadelede önemli adımlar atmıştır. Bu çerçevede NATO Stratejik Yön Güney Merkezi'ni (NSD-S) hayata geçirmiş, ittifakın terörle mücadelesinde istihbarat bilgilerinin birçoğunu bu merkez üzerinden temin etmiştir. 2017 yılında kurulan bu merkezin, özellikle Orta Doğu kapsamında ve genel olarak MENA bölgesinin radikalleşme ve istikrarsızlaştırma operasyonlarına karşı ekstra bir güvenlik ağını meydana getirdiği belirtilmektedir.[431] Barış için ortaklık kapsamında değerlendirilebilen işbirliklerine örnek olarak, ulusötesi suçlar konusunda NATO'nun BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) ile birlikte hareket ettiği belirtilebilir.[432] Bu durum neticesinde insani güvenliğin tüm boyutlarıyla ilgilenen NATO'nun söylenilen coğrafi kıtalar arasında da faaliyet gösterdiği ve bu faaliyetlerin gerek yeni savaş olgusu etrafında gerekse güvenlikleştirme ağının çeşitliliği çerçevesinde Kopenhag Okulu'na referansla meşrulaştığı görülmektedir. Tüm olayların yanı sıra NATO'nun varlığının devamlılığı hususunda insani güvenlik bu noktada da anlaşılacağı üzere büyük önem arz etmektedir. Gerek savaşlar, gerek askeri harekatlar gerekse de sektörel bazda güvenlikleştirme tutumları belirlenirken insani güvenlik sorununun bitmeyeceği ve gün geçtikçe farklı bir birey güvenliği olgusunun ortaya çıkacağı görülmektedir. Bu kapsamda NATO'nun vizyon ve misyon tutumunda sadece devlet güvenliği olgusunu benimsemek yerine, birey güvenliğine de kayış göstermesinin örgütün devamlılığı açısından kritik önemde olduğu görülmektedir.

Yapısı ve niteliği gereği NATO, devletlerin yönetişimlerinde ya da karar alma süreçlerinde etkinlik bekleyen bir örgütlenme konumunda değildir. Böyle bir rol üstlendiği takdirde hem üye devletler hem de işbirliği yapılan üçüncü devletler açısından güvenilirliğini kaybeder konuma gelebilecektir. NATO'nun daha çok kamuoylarının bilinçlenmesinde görev üstlenmesi beklenebilir. NATO denizciliğin gelişimini sağlayarak birey güvenliğinin tehdidini en aza indirgemeyi hedeflemiş, istihbarat açısından devlet dışı aktörlerle işbirlikleri sayesinde insan güvenliğiaçısından gelişimini sürdürmüştür.[433]

---

[431] NATO, "Nato Strategıc Dırectıon South Hub Offıcıally Opens", erişim tarihi 12.08.2021, https://shape.nato.int/news-archive/2017/nato-strategic-direction-south-hub-officially-opens

[432] United Nations Offivce on Drugs and Crime (UNODC), "*Human Trafficking and Migrant Smuggling*", erişim tarihi 12.08.2021, https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/index.html

[433] Thanos Dokos, "The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking", Tomas. Valášek, "New perspectives on shared security: NATO's next 70 years" Carnegie, November (2019): 53

Güvenlikleştirme kapsamında NATO'nun varlığı ve deneyiminin barışı sağlama operasyonlarında olmazsa olmaz bir katkı sağladığı görülmektedir. Özellikle çatışma bölgelerindeki durumun stabilizasyonunu koruduğu durumda bile ülkelerin güvenliği net bir şekilde sağlanacaktır. İlk olarak istikrarın sağlanması için çalışmalarını sürdüren ittifakın diğer adımı bölgedeki yerel devletlerin gelişimini sağlayarak refahı yakalamaya yardımcı olmaya çalışmaktır. Böylece birey güvenliği ülkelerin kendi topraklarında sağlanacak ve NATO sınırlarından uzak kalacaktır. Eğitim ve uzmanlaşma konusunda NATO'dan destek alan devletlerin kamu diplomasisi kapsamında da NATO'ya sempati duydukları görülmektedir. Libya, Irak, Afganistan coğrafyalarında ittifak barışı koruma konusunda etkin ve başarılı operasyonlar geçirmişlerdir. Ancak bu bölgelerdeki operasyonların NATO üye devletleri içerisinde belirli anlaşmazlıklar doğurduğu da unutulmamalıdır.[434] Birey güvenliği esaslı yaklaşım sağlansa bile bazı NATO üyesi ülkelerin sınırlarına gelmemiş bir güvenlik problemini çözmek gibi bir derdinin olmadığı görülmektedir.

Bu çerçevede, ittifak üyesi olan aktörlerin aldığı kararların yapılan operasyonlar neticesinde farklılaştığı da görülmektedir. Afganistan ve Libya operasyonları birey güvenliği çatısı altında toplanmış olsa da NATO iç dinamiklerinin farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Afganistan operasyonunda Washington 5. Maddeyi yürürlüğe koyan NATO, Libya müdahalesinde 5. Maddenin dışına çıkarak, üye devletlerinin Libya tehdidi algılamadığı koşullarda operasyonlar düzenlemiştir. Bu hareketle, hegemon güç olma yolculuğunda NATO içerisindeki devletler nüfuz etkinliğini arttırmış, kendi ulusal çıkarlarını, uluslararasılaştırarak adeta NATO konseptinde icra etmişlerdir.

Son tahlilde, NATO'nun birey güvenliği adına yaptığı çalışmalar dünyanın belirli bölgelerindeki sorunlar çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Eşitsizlikler, terör, göç, kadın-erkek arasındaki adaletsiz yaklaşım, insan kaçaklığı, uyuşturucu gibi birçok sayabileceğimiz tehlikeye karşı birey güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Soğuk Savaş yıllarında SSCB'nin engellenmesi adına kurulan örgütün gün geçtikçe değişmesi, Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlik kavramlarının farklılaşmasına ve yeni savaş koşulları altında da bu güvenlik tehditlerinin değişkenlik göstermesine sebebiyet vermiştir. Bu kapsamda güvenliğin insani boyutunu temel almaya başlayan ittifak, yukarıda bahsedildiği üzere misyon ve vizyonunu asla son bulmayacak temeller üzerine atmayı tercih etmiştir. Bu çerçevede

[434] Age, s. 53-54

günümüz dünyasında değişen güvenlik koşulları olmasına karşın, NATO bu durumun üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Sürekli güncel kalmaya çalıştıkları ittifak bünyesinde, üye ülkeler var olan örgütlerle (örneğin NSD-S) bireyin güvenliğinin teminatı olmaya çalışmaktadır. NATO içerisinde kısmen ittifakın üyelerine bir ayrıcalık tanınması fikri olduğundan askeri, ekonomik girişimlerin dünyanın farklı yerlerinde bireyler için kullanılması bazen sorun teşkil edebilmektedir. Bu düşünceyi de 'sorunu yerinde çöz' mentalitesiyle hareket eden NATO politikaları çoğunlukla çözümlemektedir. Güvenlik ve gereklilik adı altında NATO'nun varolması birçok devlete katkı sağlamaktadır. Devleti birey özelinde ele alan ittifakın içişlerine karışmak gibi bir politikası olmamaktadır. Bu politika sadece devletlerle işbirliklerini geliştirmek ve bireyin refahını daha yüksek boyutlara taşımak için verilen ekonomik destek, eğitim gibi olgularla beslenmektedir. NATO hayatın her döneminde aktif kalmak adına insanı baz alarak politikalarını icra etmeye devam etmektedir. Aktörlerin yapılan politikalardaki etkinliğinin değer görmesi büyük önem taşımaktadır. Her aktörün her bir devleti temsil ettiği unutulmamalıdır. Bu kapsamda, devletlerin çıkar mekanizmalarının ittifak içerisinden hareketle daha rahat sağlanabileceği de düşünülebilir. Aynı çıkarlar tüm NATO ülkelerini kapsadığı takdirde ulusal çıkarlar uluslararası hale bürünerek NATO nezdinde icra edilebilir. NATO, yaşanabilecek tehditlerin ve güvenlik problemlerinin her dönem önüne geçmek için sürekli güncel ve etkin kalmaya çalışmaktadır. Oluşturulan operasyonların ve yeni savaş konseptinin birey güvenliği esaslı yaklaşımının çıkarımlarına odaklanıldığında adaptasyon sürecinin üzerinde durulabilir. Bu noktada NATO'nun yeni savaş koşulları itibariyle de genel bir perspektiften birey güvenliği mottosuyla hareket ettiği söylenebilir. Yeni savaş kapsamında, Heng ve Moore'un bahsettiği gibi yeni savaş yeni riskleri beraberinde getirmiştir.[435] Bu risklerin giderilmesi veya bu risklere adapte olunma sürecinin sağlanması için yeni savaş düzenine ayak uydurulması gerekmektedir.[436]

5-3) 2021 Brüksel Zirvesi Kapsamında NATO'nun Çin Perspektifi

14 Haziran 2021 tarihinde gerçekleşen NATO Brüksel Zirvesi'nde 2019 yılının devamı olan Çin'in yükselişi konusu ön plandadır. Soğuk Savaş yıllarından itibaren NATO'nun önlemesi gereken gücün sadece Rusya olduğu bilinmektedir. Ancak son yıllarda gelişimini hızla tamamlama yolunda ilerleyen Çin'in görmezden gelinmesi NATO için son

[435] Yee Kuang Heng, " The Continuing Resonance of the War as Risk Management Perspective for Understanding Military Interventions", *Contemporary Security Polcy*, C.39/4 (2018):544-558
[436] Moore, R. R. "European Security- NATO's Mission fort he New Millenium: A Value- Based Approach to Building Security", *Contemporary Security Policy*, C.23/1 (2002):1-34

derece sakıncalı olacaktır. 2019 yılından itibaren Çin ile işbirliği neticesinde hareket etmeye gayret gösteren ittifakın, 2021 yılına gelindiğinde tıpkı 2016 Varşova Zirvesi'ndeki Rusya'nın dizginlenmesi örneğine benzer bir şekilde, Çin'in de uluslararası alanda artan etkisinin kısıtlanması ele alınmıştır.[437] Yine 2016'da yapılan zirvedeki gibi, NATO içerisindeki uyuşmazlıklara rağmen Çin etkisinin nasıl sınırlandırılabileceği tartışma konusu olmuştur. Her üye ülkenin ekonomik çıkarlarının farklı olması Çin konusunda uzlaşıyı da zorlaştırmaktadır. ABD ile Çin arasındaki ekonomik rekabetin yarattığı olumsuz tavrın, ABD tarafından Almanya, Fransa gibi NATO üyelerince de sergilenmesinin beklenmesi ittifak içinde siyasi uyuşmazlık yaratmaktadır. NATO bu konuda henüz bir anlaşmaya varabilmiş değildir. Afrika özelinde NATO birliklerinin çekilmesi konusu gündemdeyken caydırıcılığın kalıcı olması önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede Rus saldırganlığının, Çin yükselişinden doğabilecek ve ittifakın gücünü sorgulatacak politikaların ve terör örgütlerinin eylemlerinin önüne geçilmiş olacaktır.[438]

NATO, sınırları dışına çıkarak güvenliği sağlamayı hedeflediğinden sadece Transatlantik kapsamında değil, Orta Doğu, Afganistan, Libya bölgelerinde de savunmayı pekiştirmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu duruma Çin'in de dahil edilmesiyle birlikte diğer bölgelerde olduğu gibi Hint-Pasifik kanadında da genişleyen bir savunma yelpazesiyle karşılaşılmaktadır. 2019 Londra Zirvesi kapsamında Çin'in yükselişi ele alınmıştır.[439] NATO bu devletle savunma işbirlikleri konusunda antlaşmalar yapmış, örneğin Hint Okyanusu'nda korsanlıkla mücadele konusunda uzlaşı sağlamıştır. Çin'in Rusya gibi tehdit olarak görülmeye başlanmasının Almanya ve Fransa gibi Avrupa'nın önde gelen devletlerinin politikalarına ters olduğu anlaşılmaktadır. Çin'in tehdit olarak görülmesiyle birlikte ekonomik açıdan ve teknolojik açıdan ilişkilerin riske gireceği düşünülmüştür. 2020 yılında NATO'nun siyasi rolünü güçlendirmeye yönelik hamleler dahilinde Çin'den gelecek tehditler de masaya yatırılmıştır. Çin, havuç-sopa tekniği ile karşısına geçtiği ülkeyi zarara sokacağını, yanında olduğu ülkeyi de fırsatlarla kalkındırılabileceğini siyasi olarak vurgulamıştır. AB bu vurgu karşısında Çin'i iki taraflı değerlendirmek istemiş, bir taraftan

[437]The International Institute for Strategic Studies , "China's Place On The NATO Agenda", Strategic Comments, Taylor&Francis, 27:5 (2021): 1, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda

[438] Age, s.1

[439] NATO, "London Declaration", erişim tarihi 14.08.2021,https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm

sistematik bir rakip olarak görürken diğer yönden ortak hedeflere beraber yürüme amacı gütmüştür.[440]

Transatlantik kapsamda bölünmeler ve anlaşmazlıklar yaşayan NATO, Çin'e karşı acil bir tavır sergilenmezse, özellikle bu bölge için ülkenin bir tehdit olacağını vurgulamıştır. Rusya örneğinde görüldüğü gibi Çin de ordusunu güçlendirmekte ve siyasi hedeflerle donatmaktadır. Uzun menzilli füzelerden başlayarak, uçak gemileri, nükleer saldırı erişimine sahip denizaltılar, yeni savaş kapsamında oluşan yeni cephe 'uzay' ve her gün geliştirilen kimyasal silahlarla Çin, her alanda gücünü artırmaya çalışmaktadır. [441] Bu çerçevede NATO'nun tepkisi önem taşımaktadır. Örgüt bu anlamda ekonomisini daha fazla savunma harcamasına yatırmanın yollarını arayabilecektir. Çin'in gelecek dünya düzeninde çok daha büyük bir alanda söz sahibi olması beklendiğinden, 2030 raporu kapsamında Çin'e karşı yapılacak en önemli hamlelerden birinin, daha işbirlikçi ve paralel hareket etmek olduğu vurgulanmıştır. Fransa Cumhurbaşkanı Macron, NATO'nun askeri bir örgüt olma özelliğini koruduğunu dile getirmiştir. Bu çerçevede Transatlantiğin Çin ile bir ilgisi olmadığı, bu sebeple NATO'nun işbirliklerine odaklanması ve içerideki ittifaka özen gösterilip dağılmamasının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Çin ile ilişkiden kaçınılması gerektiğini vurgulayan Macron, ekonomik ve bilimsel olarak daha ileriye gidilmesi için siyasi kararlar alınması gerektiğini vurgulamıştır. [442] Diğer taraftan Almanya Demokrat Birlik Partisi sözcülerinden 'başka bir düşmana ihtiyacımız yok' mesajı gelmiştir. Bu kapsamda Çin'i karşılarına almak istemeyen NATO üyeleri seslerini yükseltebilmektedir.

Çin'in Rusya ile bağları kuvvetlenmeye devam etmektedir. Bu ülkelerin ittifakı NATO'nun elini masada zayıflatmakta ve caydırıcılığının kaybolmasına neden olmaktadır. Çin'in Rusya'dan silah temin etmesi bu durumun bir örneğidir. [443] İttifak birbirleriyle koordineli bir şekilde tatbikatlar düzenlemekte ve diğer devletlere gözdağı vermektedir. NATO içerisinde çatışmanın giderilmesi için belirli kararlar gündeme gelirken, Washington

---

[440]The International Institute for Strategic Studies , "China's Place On The NATO Agenda", Strategic Comments, Taylor&Francis, 27:5 (2021): 1, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda

[441] BBC, "NATO Zirvesi Sonuç Bildirgesi: Çin'in Davranışları 'Sisteme Meydan Okuma'", erişim tarihi 15.08.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57471476

[442] France24, "Beijing Accuses NATO Of Stirring Up Trouble With 'China Threat Theory'", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.france24.com/en/europe/20210614-live-no-return-to-business-as-usual-nato-leaders-warn-russia

[443] NATO, "NATO ve Japonya: Asya'da İstikrarın Güçlendirilmesi", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art4.html

Antlaşması'nın 5. Maddesi de caydırıcılık için daima vurgulanmaktadır. Çin içerisindeki nakliye firmaları ve büyük ekonomi havuzundan yararlanmak adına Avrupa devletleri fırsat kollamaktadır. Çatışmanın ortadan kaldırılması işbirlikleriyle neticelendirilebilir. Farklı ve geleceğe yönelik yatırımlar yapan Çin'in diğer devletleri cezbeden teknolojileri ve dijital altyapısı bulunmaktadır. Bu sebeple Avrupa'nın kullanmak istediği bu durumu Çin lehine çevirerek, Avrupa'ya ürün sağlamak istemektedir. Bu, Çin'in, işbirliği adı altında Avrupa sınırlarına yerleşmesi ve Transatlantik alanında ABD'nin dışında başka bir başat gücün bu alanda var olması anlamı taşımaktadır. ABD olağan durumu engellemek için Çin ile ekonomik bir savaş içerisindedir. Bir başka konu da Çinli telekomünikasyon şirketleridir. Yeni savaş koşullarında Avrupa sınırları içerisine girmek sadece askeri ve siyasi bir şekilde gerçekleşmemektedir. Yeni teknolojiyle artık bu bölgelerin bilgi akışına erişmek ve istihbarat sağlamak çok daha kolay bir hale gelmiştir. [444]

Telekomünikasyon kapsamında ülkesinin gelişimini destekleyen Çin'in Avrupa'da da 5G teknolojisini markalarına entegre ettiği görülmektedir. Bazı NATO müttefiklerinin Çin marka telefonları kullanması gündemdedir. Diğer bir örnek, Çin ile işbirliği yapan ülkelere Çin yapımı ekipman hediye edilmesi neticesinde teknolojileri bu ülkelere yerleştirmesi ve tanıtması durumudur. Ancak NATO için Çin yapımı ekipmanları kullanmak kabul edilemez bir güvenlik riski oluşturmaktadır. Çin, bu ekipmanları kullanan ülkelerin özel verilerine erişebilecek durumda olacaktır. Bu durumda güvenlikleştirme sorunu ortaya çıkacak ve NATO'nun güvenlik açığı oluşacaktır.[445] Örneğin, Huwaei marka telefonlarının kullanılmaya başlanması ile birlikte ABD duruma sert tepki göstermiştir. Bu tepkinin ardından telekomünikasyon tekelinin baskısını hisseden NATO üyelerinden bazıları ABD'ye karşı çıkarak bu telefonları kullanmaya devam etmiştir. Türkiye dahil olmak üzere müttefikler, Orta ve Doğu Avrupa özelinde bu ekipmanları yaygın bir şekilde kullanmaktadır. Devletlerin veya halkın istihbarat bilgilerinin Çin devletine sızdırılması ve bir kriz sırasında Çin'e avantaj sağlaması durumu büyük bir güvenlik açığı oluşturmaktadır. Çin'in bu kapsamda, bazı Batılı şirketlerle işbirliği ve bu şirketleri satın alma süreçlerinde siyasi ve ulusal güvenlik bahane

[444]The International Institute for Strategic Studies , "China's Place On The NATO Agenda", Strategic Comments, Taylor&Francis, 27:5 (2021): 1, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda

[445] NATO, "NATO 2030", Factsheet June 2021, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf

edilerek satış gerçekleştiremediği görülmektedir.[446] Bu sebeple NATO için her ne kadar ABD mallarının kullanımı tekelcilik mantığına uysa da güvenli olan durumu oluşturmaktadır denilebilir.

NATO 2030 raporunda müttefikliğin Çin'e karşı güvenlikleştirme duruşu tartışılmıştır. Bu kapsamda müttefiklerin Çin'e karşı siyasi duruşu NATO içerisinde önemli bir hal alacaktır.[447] Çin ile diyaloğa benzer bir yaklaşım 2002 yılında Rusya ile yapılmaya çalışılmış, 2014 sonrasında görüldüğü üzere bu politika Rusya'nın kışkırtıcı operasyonları sonrası başarısız bir girişim olarak kalmıştır. Yine de bir işbirliği zemini oluşturmak adına gerek terör konusunda bilgi alışverişi gerekse ekonomik antlaşmalar neticesinde ülkelerin Çin ile bağlarını kuvvetlendirmek istedikleri görülmektedir. Bu kapsamda yanlış anlaşılma veya ülkelerin birbirini kışkırtmasının önü kesilmiş olacaktır. Dünya sadece terör bağlamında değil, ülkeler arası uyumsuzluk konusunda da bir fikir çatışması halindedir. Oluşturulan politikaların varlığı her ülke için aynı çıkar seviyesine sahip değildir. Orta yolun bulunması hususunda müttefikler azami özen göstermek durumundadır. Çin'den alınan telekomünikasyon ürünlerinin güvenlik riski oluşturacağını düşünen müttefiklerin altyapılarını güçlendirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.[448] ABD'nin karşı çıkmasına ve dünya ekonomik ticaret üstünlüğü çerçevesinde Çin ile ticaret kabul edilemeyebilse de, AB ve NATO'nun bazı üyeleri işbirliğine sıcak bakabilmektedir. Çin olumlu olarak geri dönüş sağlasa da NATO ile işbirliği konusunda reddedebilme potansiyeline sahiptir. Böylece Çin'in öngörülemez politikalarının altında yatan belirsizlik hali yerini korumaktadır. Nitekim Çin-NATO taraflarının birbirlerine güvenmemesi olası bir haldir. Çin büyükelçiliğinin Belgrad kentinde NATO tarafından 1999'da bombalandığı bilinmektedir. [449]

NATO 2030 raporu ayrıca ittifakın genişlemesi ve derinleştirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Japonya, Çin gibi ülkelerin işbirliğinin kazanılması Asya'da da bir güvenlik şemsiyesinin oluşması anlamını taşımaktadır. Asya'da güvenlikleştirme bağlamında nükleer

---

[446] NATO, "Çin'in Ekonomisi: En Büyük Silahı Mı, Yoksa En Zayıf Noktası Mı?", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2010/03/29/cin-in-ekonomisi-en-bueyuek-silahi-mi-yoksa-en-zayif-noktasi-mi/index.html

[447] NATO, "NATO 2030", Factsheet June 2021, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf

[448]The International Institute for Strategic Studies , "China's Place On The NATO Agenda", Strategic Comments, Taylor&Francis, 27:5 (2021): 2-3, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda

[449] NATO, "Statement", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27430.htm

yayılmanın önlenmesi esası NATO için önemli bir husustur.[450] Çin'in sorun yaşadığı ülkelerle NATO'nun uzlaşı sağlaması da bir başka kışkırtıcı etken olabilir. Örneğin Hindistan ile bir işbirliği hali Çin politikaları için sorun teşkil edebilecektir. Bu sebeple Asya kıtasında Çin'in yatıştırılması kapsamında bir siyasetin güdülmesi gerekmektedir. Avrupa ve Japonya arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Böylece NATO Asya kıtasıyla daha çok iletişim ve işbirliği içinde olacaktır.[451] Transatlantik devletlerinin bazıları da Çin ile işbirliklerini uygun bulmayarak karşı çıkabilmektedir. Asya, Afrika, Amerika, Avrupa kıtaları arasında ülkelerin ortaklıkları ve çıkar çatışmaları yaşanabilmektedir. Çin'in bu çatışmalar arasında mutlak suretle uzlaşma sağlayamadığı devletler olacaktır. Ancak her ne olursa olsun Çin'i yabancılaştırmaktan ve soyutlamaktan kaçınmak gerektiğine inanan devletlerin varlığı da yadsınamaz derecede fazladır. Bu duruma Almanya ve Fransa örnek olarak gösterilebilir. Diyaloğun her zaman olması gerektiği ve kesilecek her diyaloğun NATO'ya ve devamında da devletlere zarar vereceği düşünülmektedir. Finansal ilişkilerin varlığı, ekonomik ilişkilerin siyasi amaçlar için kullanılması fırsatı her iki tarafı da korumaktadır. [452]

2019 yılından günümüze kadar NATO, Çin konusunda daha keskin ifadeler kullanmaya ve tek bir sesle politikalarını yürütmeye odaklanmıştır. Ancak Çin'in dengesiz politikalarının NATO içerisinde kaygıyla karşılandığı da bilinmektedir. Diğer taraftan, ittifaklık ilişkileri ve devlet çıkarları gereği NATO'nun veya Çin tarafının belirli operasyonlarının iki taraf için de kabul edilemez olabileceği açıktır. Birbirlerinin alanına saygılı ve çıkarlarına ters düşmeden işbirliği içinde sürdürülen girişimler yapıcı olacaktır. 2030 raporu NATO'nun yeni bir stratejik konsept içerisine girmesini öngörmüştür. Böylece NATO'nun bu durumu benimsemesine yol açacak yeni kararlara uyum süreci hızlanacaktır. [453] İttifak içerisinde yeni rotanın nasıl çizileceği tartışılırken hangi kararların ne derecede uyumsuzluk yaratabileceği de gündeme gelmektedir. 2014 yılından itibaren Rusya, 2019'dan itibaren ise Çin'in ittifak için bir tehdit olarak algılanması, NATO'yu bu devletlere yönelik

[450] NATO, "NATO ve Japonya : Asya'da İstikrarın Güçlendirilmesi", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art4.html
[451] Age, s.1
[452] The International Institute for Strategic Studies , "China's Place On The NATO Agenda", *Strategic Comments, Taylor&Francis*, 27:5 (2021): 2-3, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda
[453] NATO, "NATO 2030", Factsheet June 2021, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf

kararlar almaya itmiştir.[454] Rusya'nın Ukrayna üzerinde olan hamleleri, Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı politikalar NATO'yu endişeye sevk etmektedir. Özellikle Doğu Türkistan konusunda direkt birey güvenliğine olan tehdidin söylem yoluyla bertaraf edilmesi gündemdedir.[455]

Son tahlilde, teknoloji alanında yeni savaş koşulları altında ve siber savaş kapsamında kendisini geliştirmiş Çin'in bir tehdit olabileceği aşikârdır. NATO Rusya'da korumaya çalıştığı statükoyu geleceğin tehdidi olarak gördüğü Çin için de gerçekleştirmek istemektedir. Soğuk Savaş'tan bu yana Rusya'nın ana tehdit olarak görülmesi durumu değişerek, Çin'in de, oluşan mevcut düzende en az Rusya kadar etkili bir tehdit olduğu açıktır.[456] Gelecek yıllarda daha da güçleneceğinin sinyallerini veren Çin'in işbirliği neticesinde dizginlenmesi esas hedeflerden biridir. Finansal savaşlar kapsamında ABD ve Çin arasındaki rekabet NATO'yu Çin'e yönelik daha keskin kararlar almaya itebilecektir. Bu kararlar NATO ve Çin arasında geri dönüşü olmayan sorunlara da neden olabilecektir. Temkinli ve dostane bir yaklaşımın her iki taraf için de olumlu sonuçlanacağı öngörülebilir. Devlet güvenliğinden uzaklaşan NATO'nun Çin'in yükselişiyle yeni savaş koşulları etrafında tekrar devlet güvenliğine önem vermeye başlayacağı tahmin edilebilir. 2016 Varşova Zirvesi'nden başlayan geriye dönüş ve güvenlikleştirme hareketi 2021 yılında devam etmiş, yeni savaş koşulları altında işbirlikçi hamlelerin belirli bir sonuca varamadığı ve tam bir netliğe kavuşamadığı görülmüştür. Birey güvenliğinin önemini vurgulamaktan taviz vermeyen NATO, yeni savaşın 'uzay cephesi'nde daha fazla ve hızlı bir gelişim göstermek durumundadır. [457]

[454] Age, s.3
[455] NATO Association Of Canada, "China's Ethnic Tensions: Muslim Uighurs Face Deportment", erişim tarihi 17.08.2021, https://natoassociation.ca/chinas-ethnic-tensions-muslim-uighurs-face-deportment/
[456] NATO, "NATO 2030", Factsheet June 2021, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf
[457] NATO, "Brussels Summit Communiqué", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm

SONUÇ

İç ve dış politikada karar alma süreçleri ve alınan kararların uygulanması karar alıcıların etkisiyle şekillenmektedir. Güvenlik koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi de karar alıcıların etkileşimleri ile belirlenmektedir. Uluslararası ittifaklar bu çerçevede ön plana çıkarılmakta ve devletleruluslararası örgütler üzerinden ulus-devletlerin güvenliğinin sağlanması fikrine yönlendirilmektedir. Bu tez çerçevesinde dünyanın birçok kıtasında büyük bir güvenlik görevi icra eden NATO'nun oluşum, gelişim ve stratejik konseptlerinin mevcut uluslararası sistemde geçerliliği analiz edilerek, gelecekteki konumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Soğuk Savaş öncesi sadece devlet güvenliği odaklı hareket eden NATO'nun artık yeni savaşın gereği olan yeterlilikleri yerine getirmeye çalıştığı görülmüştür. Bu esnada hangi yollardan geçtiği ve birey güvenliği gibi farklı bir güvenlik alanına neden kayış gösterdiği irdelenmiştir.

Soğuk Savaş yıllarında SSCB tehdidine karşı bir savunma örgütü olarak kurulan NATO, zamanla her türlü tehdide karşı siyasi ve askeri bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Transatlantik sınırlarının korunması ve oluşabilecek güvenlikleştirme sorunlarının da önüne geçilmesi planlanmıştır. Böylece ittifak üyelerine göre demokrasi sekteye uğramayacak ve devletlerin güvenlik alanında refah sağlanmış olacaktır. Soğuk Savaş döneminde NATO, Avrupa ülkelerinin hassasiyetlerini özenle gözetmiştir. NATO'nun mottosu komünizme karşı savaş olmuştur. NATO iki blok arasındaki statükoyu gözetmek ve Sovyet tehdidini en aza indirmeye çalışmak için siyasi ve askeri stratejilere yön vermiştir. SSCB'nin çevrelenmesi ve caydırılması kapsamında ağırlıklı olarak siyasi hedefler geliştirmişse de bazen kararlarının güncellenmesi gerekmiştir. Örneğin, zaman içinde Kitlesel Karşılıklılık Stratejisi ile hareket eden NATO, caydırıcılığın kışkırtma boyutuna geçtiğini sezerek Esnek Karşılıklılık Stratejisini benimsemiştir. Bu kapsamda dengeyi korumaya çalışan ve SSCB hamlelerini engellemeyi hedefleyen NATO'nun savaş olasılığını bertaraf etmesi planlanmıştır.

1980'lerde ortaya çıkan Kopenhag Okulu yaklaşımının sadece askeri ve siyasi kapsamda bir güvenlikleştirme vaat etmediği artık her alanda güvenlikleştirmenin oluşacağı düşüncesi üzerinden hareketle NATO, politikalarını Soğuk Savaş'ınsona ermesiyle tekrar şekillendirmiştir. Yeni güvenlikleştirme kapsamında tek bir alanda değil, farklı sektörel güvenlik alanlarında da kendisini göstermeye başlamıştır. Toplumsal, siyasi, askeri, çevresel

ve ekonomik anlamda kısaca hayatın her alanında bir güvenlik tehdidinin varlığı görülür olmuştur. Soğuk Savaş yıllarında sadece SSCB tehdidi ile meşguliyetini koruyan NATO'nun, SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte varlığının sorgulanması söz konusu olmuştur. Bu sorgulama ittifak dışında olduğu gibi, içinde de olmuştur. O zamana kadar misyon ve vizyonunda sadece SSCB'nin yıkılması ve caydırılması hedefini taşıyan NATO, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte hem ittifakın üye devletleri hem de diğer dünya devletleri tarafından misyonunu tamamlamış ve sonlandırılması gereken bir örgüt olarak düşünülmeye başlanmıştır. NATO'da yıllar içerisinde bu güvenlik alanlarının bünyesine dahil edilmesiyle birlikte sadece devlet güvenliğini benimseyen bir örgüt olmaktan azledilerek hayatta kalma misyonlarını güncellemiştir. Her 10 yılda bir stratejik konseptini yenileyen ve o günün şartlarına göre bir açılım yapan ittifak, hayatta kalma mücadelesini de 'birey güvenliği' üzerinden sürdürmüştür. Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenliğin her boyutunun NATO bünyesine entegre edilmesiyle birlikte bireyin de güvenlikleştirilmesi, NATO'nun önünü fazlasıyla açmıştır. Bu çerçevede sadece devlet güvenliği prosedürü ve ana hedefler gelip geçici olabilmektedir. Bu sebeple değişen dünya düzeninde her gelen güncel faaliyet ve unsura adapte olunması gerekmektedir. Soğuk Savaş sonrasında NATO, öncelikli olarak sınırlarının güvenliğini korumayı ve birlik olma mücadelesinin süreceğini belirtse de, bir tehdidin olmaması durumu kafaları karıştıran bir hal almaya devam etmiştir. Çünkü neredeyse bir günde örgütün kuruluş amacı ve stratejik misyonunu kaybetmesi derin bir boşluk doğurmuştur. 1990'ların başından itibaren somutlaşan bir düşman birliği (Doğu Bloğu), devlet veya ideolojik bir akım (Komünizm) ortadan kalkmıştır. Bu olguların dışında ise organize suç hareketlerinin, terör eylemlerinin, küçük çaplı şiddet eğilimli grupların ve bölgesel faaliyet gösteren çatışmaların ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak hiçbiri NATO oluşum sebebinin tamamlayıcısı konumunda olacak hususlar olarak betimlenememiş, NATO, kelimenin tam manasıyla 'amacı ve hedefi boşluğa düşen bir ittifak' olarak varlığını korumaya çalışmıştır.

Soğuk Savaş koşullarında caydırıcılık esaslı bir yaklaşım izleyen NATO'nun, Soğuk Savaş sonrasında caydırıcılığın ötesine geçtiği görülmüştür. Bu kapsamda hızlı müdahale esasıyla yola çıkan NATO, bu düzlemde stratejik politikalar üretmeye başlamıştır. 1991 yılında Roma Zirvesi kapsamında Doğu Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrası istikrarsızlığının giderilmesi büyük önem arz etmiştir. Bu çerçevede NATO ilk kez yeni stratejisi gereği üye devletlerin yanında komşu devletleri de savunma şemsiyesi altına almaya karar vermiştir. Bu kararın gerekçesi, oluşabilecek herhangi bir tehdit unsurunun NATO sınırlarına ulaşmadan engellenmesi düşüncesidir. Böylece NATO ilk kez siyasi genişlemesini bu çerçevede

başlatmıştır. Etki alanını genişletmeye başlayan ittifak, 1999 yılına kadar birçokeski Varşova Paktı üyelerini de bünyesine dahil etmiş, yeni kurulmuş olan Rusya Federasyonu'nu da çevreleme politikasına devam etmek istemiştir. Oluşturulan stratejilerin uygulamaya geçilmesiyle Avrupa nezdinde bir güvenlik ağı kuran NATO'nun zaman içerisinde tehdidin oluştuğu bölgelerde kıtalar üzerinde bir güvenlikleştirme prosedürü uyguladığı da görülmüştür. 1994 BİO programıyla birlikte işbirlikleri neticesinde ekonomik, kültürel ve siyasi birlikteliğin sağlanmasını öngören NATO, devlet odaklı politikalardan daha çok birey merkezli güvenlik üzerinde durmaya özen göstermiştir. Bu çerçevede insan hakları, adalet gibi unsurların daha rahat bir şekilde meydana gelebileceği düşünülmüştür. BİO kapsamında devletler arası ortaklıklar gereğince güvenliğin çok daha rahat olabileceği ve NATO'nun misyonunun artık sadece devletler olmayacağı tekrar gösterilmiştir. Böylece birey güvenliği zeminine rahat bir geçiş yapan NATO'nun Kopenhag Okulu nezdinde de güvenlikleştirme alanlarının genişlediği görülmektedir.

Roma Zirvesi'nden çıkan kararlarlaittifak, Avrupa kıtasında çok daha etkin bir konuma gelmiştir. Aynı zamanda, demokratikleşme süreçlerinde diğer devletlerin NATO'ya duyduğu güvenin perçinlenmesine sebebiyet veren bir zirve niteliği taşımıştır. Bu noktada Rusya Federasyonu'nun BİO programına dahil edilmesi ve eski düşmanlıkların işbirliklerine döndürülmesi de NATO'ya ayrı bir nitelik kazandırmıştır. Savaştan uzak bir dünya düzeni ve özellikle NATO üyeleri çerçevesinde oluşabilecek bir tehdidin ortadan kaldırılmasını hedefleyen NATO'nun, politika belirleme süreçlerinde esnek ve daha öngörülebilir siyasi hamleler yaptığı bilinmektedir. Böylece belirli bir süre de olsa işbirlikleri sayesinde NATO-RF arasında diplomasi rüzgârları esmeye başlamıştır. BİO Projesi kapsamında NATO'nun etki alanlarının Orta Doğu, Afrika, Kafkasya gibi alanlara da yayıldığı gözlenmektedir. Böylece etki genişletme politikasını 1991 yılında tek kıtada başlatan ittifak, oluşturulan proje kapsamında ve işbirlikleri neticesinde diğer kıtalarda da etkisini genişletmiştir.

Günümüz koşullarına yaklaştıkça ittifakın bir bölge içerisinde değil, üye ülkeleri barındırmayan birçok kıtada etki sahibi olduğu belirtilebilir. Bunun gerekçeleri de Kopenhag Okulu'nun çıkarımlarıyla anlamlandırılabilir. Artık devlet güvenliği zemininde kısıtlı kalmak istemeyen NATO'nun, politik yayılmayı hızlandıracak şekilde genişlemeye yönlendiği ve bunun için de birey güvenliği zeminini kullanmaya başladığı ifade edilebilir. Bu kapsamda gelişen dünya düzeninde birey güvenliğinin birinci planda olması ve NATO için biriciklik düzeyine ulaşmasının temel sebebi, varlığının bu meşruiyetle tamamen kalıcı olarak sağlanmasıdır. Bu noktada, oluşabilecek tüm güvenlikleştirme unsurları birey konusunda

kolayca adapte olabilmekteyken, devlet zemininde her konu güvenlik meselesi haline gelememektedir. Örneğin, Kopenhag Okulu çerçevesinde çevre sektörünün birey güvenliği ile bağlantısı net bir şekilde kurulurken, devlet güvenliği içerisinde dolaylı bir güvenlikleştirme oluşabilmektedir. Böylece özellikle 1999 Washington Zirvesi ve sonrasında yaşanan gelişmelerde birey güvenliği NATO'nun elini çok kuvvetlendiren bir argüman olarak ortaya çıkmıştır.

İnsani müdahale alanlarının genişletilmesi kararına 1999 yılında NATO'nun Kosova müdahalesi örnek teşkil etmektedir. NATO bu operasyonlar özelinde Washington 5. Maddesinin dışına çıkarak alan dışı operasyonlar icra etmiştir. Bu bölgelerde insani destek müdahaleleri çerçevesinde gerçekleştirilen politikalarla bölgenin istikrarlı bir hal alması sağlanmıştır. Bu tip operasyonların başlamasıyla birlikte NATO sadece sınırları içerisinde harekâtları faaliyete geçirmekten ziyade sınırları dışında da çok etkin rol oynamaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren NATO, operasyonel kabiliyetlerini dünya barışına ve birey güvenliğine dayalı bir güvenlikleştirme profili çizerek göstermeyi tercih etmiştir. Gerek operasyonel anlamda BM'ye bir destek sağlaması gerekse demokratik ve barış çerçevesinde olaylara yaklaşmasıyla NATO günümüz dünyasının çok güçlü ve etkin ittifaklarından biri haline gelmiştir. Uluslararası güvenlik kapsamında NATO'yu ve hatta tüm dünyayı sarsan bir diğer gelişme, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye düzenlenen terör saldırılarıdır. Bu kapsamda 1999 stratejik konseptinde terörizme çok da fazla yer vermeyen NATO'nun, 2000'li yıllarla birlikte terörü bitirmeye yönelik vurguları gündeme gelmeye başlamıştır. NATO tarihinde ilk kez Washington 5. Maddesini tam manasıyla kullanma girişiminde bulunmuş, Afganistan'a önce BM önderliğinde ISAF birlikleri entegre edilerek akabinde terörle mücadele kapsamında NATO'ya bu birliklerin komutası devredilmiştir. Soğuk Savaş koşullarının son bulmasıyla birlikte kendini revize etme ihtiyacı hisseden ittifakın, 2000 sonrası terör saldırılarıyla bu ihtiyacı bir zorunluluğa dönüşmüştür. Yapılan zirveler eşliğinde NATO ayakta kalma mücadelesi vermekte vekararlarını günden güne revize etmektedir. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ABD'nin başlattığı, terörün oluşmadan bitirilmesi yani "ön alıcı savunma" politikasının NATO politikalarına entegre edildiği de gözlenmektedir.

NATO konsepti gereğince 2000'li yıllara kadar planlanan amacın "Amerikalıları içeride, Rusları dışarıda ve Almanları aşağıda tutmak" olduğu bilinmektedir. 2000'li yıllardan sonra değişen konsept gereğince Avrupa'ya açılan ve genişleyen bir NATO ile karşılaşılmaktadır. Yeniden revize edilen amaçlar ve planlamalar gereği motto, "Kuzey Amerika'yı içeride, Avrupa'yı ayakta ve Rusları birlikte tutmak" şeklinde güncellenmiştir.

Tüm bu yaklaşımların NATO'nun konseptlerine yansıması ve işbirliği düşüncesiyle yorumlanması kazan-kazan ilişkisinin bir parçası haline gelmiştir. Bu kapsamda NATO'nun devletlerden daha çok devlet dışı aktörlerle mücadele halinde olması gündeme geldiğinden, bu aktörlere karşı gerek diğer devletlerin gerekse uluslararası kuruluşların işbirliği gerekmiştir. Gerçekleştirilen birlik politikalarının terörü durdurmak adına yapılan birer faaliyete dönüşmesi durumu da gündeme gelmiştir.

Yeni risklerin NATO'nun istikrarında oluşacak tutumlara zarar vermemesi adına etkinlik ve politika değişiklikleri kapsamında bir dönüşüme uğradığı 2000'li yıllar itibariyle benimsenmiştir. Bu çerçevede asimetrik savaşın ilk yansımalarının bu yıllar içerisinde başladığı bilinmekteyken, terörle mücadelenin bu savaşın bir parçası olduğu da dünya kamuoyuna yansıtılmaya başlanmıştır. Böylece sadece Avrupa veya Amerika üzerinde bir güvenliğin benimsenmemesi, küresel bir güvenlikleştirme hareketinin bu tez özelinde Kopenhag Okulu üzerinden revize edilmesi de incelenmiştir. 2000'li yıllarda ortaya çıkan bir başka sorun olan enerji güvenliği ve bu durumun getirmiş olduğu tehdit unsuru olan politikaların NATO'nun özelinde de sorun teşkil ettiği görülmüştür. Artık devletlerden çok devlet dışı aktörlerin veya durumların güvenlikleştirilmesi gerektiği gerçeği ile karşılaşılmaya başlanmıştır. NATOda bu çerçevede önlemler almaya çalışmış ve "alan dışılık" mottosuyla politikalarını icra etmeye başlamıştır. 2001 ve 2010 yılları arasındaki NATO politikaları göz önüne alındığında ittifak içerisindeki birlikteliğin korunması esası gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yapılan işbirlikleri zamanla ittifakın dışına çıkmış, bu, NATO'nun elini kuvvetlendirmiş ve coğrafi sınırlamalar olmadan her ülkeye ulaşabilme hedefini güçlendirmiştir.

2002-2004 zirvelerinde yine NATO'nun genişleme politikalarına yön verilmiş, tehditlere karşı yapılması gereken düzenlemelerin gereksinimleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. 1999 yılında oluşan tehdit kavramının yalın kalmasından dolayı gri alanları bulunan kararların bu kez netleştirilmesi ve bu duruma göre hareket edilmesi planlanmıştır. İttifaka yeni üye kazandırma hedefi ile belirlenen politikaların işbirliği neticesinde giderek artacağı düşünülmüştür. Yeni savaş koşulları altında siber savunma gibi hususlar üzerinde gelişim sağlanması kararlaştırılarak, yeni dünya düzenine entegre olmaya yoğunlaşan bir NATO ortaya çıkmıştır. Yeni savaş konsepti içerisinde NATO'nun askeri kanadının sayısının artmasından ziyade, askeri konulara hakim olan kişilerden oluşan komutanlıklar kurularak yeni düzene adapte olmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda NATO'nun yenilenmesinin ve yeni politikalara meşruiyet kazandırmasının önü açılmıştır. Böylece NATO politik genişlemesini

alınan kararlar dahilinde geliştirmeye çalışmıştır. 2000'li yıllar içerisinde NATO üyelerinin birbirleri arasında da görüş farklılıklarının günden güne arttığı bilinmektedir. Örneğin, Irak savaşı özellikle NATO'nun büyük ortakları ABD ve Fransa gibi devletler arasında görüş ayrılıkları yaratmıştır. Ancak anlaşmazlıklara rağmen aktörlerin ortak çıkarları sebebiyle, müttefikliğin bölünmez bütünlüğünün var olmaya devam edeceğinin vurgulandığı ve birlikteliğin öneminin pekiştirildiği gözlenmiştir.

Yeni savaş koşulları altında aktörlerin görüş ayrılıkların devletler nezdinde ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Özellikle Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlikleştirme sektörel bazda ayrılmış ve anlamlandırılmıştır. Bu durum NATO'yu anlamada pozitif bir etki yaratmıştır. NATO içerisinde Afganistan özelinde özellikle terör faaliyetleri ve birey güvenliği üzerinde durulması, toplumsal sektörle alakalı uzlaşmaya yol açmıştır. "Alan dışılık" olarak adlandırılan yeni savaş konseptindeki işbirlikleri neticesinde NATO'nun, etkisini 2000'li yıllarda giderek arttırdığı gözlenirken, NATO karşıtı ülkeler için de bu durum bir tehdit algısı olarak karşılanmıştır. Aktörlerin zaman zaman uzlaşamamaları ittifak içerisinde gerginliklere sebebiyet verse de ortak bir düzlemde buluşma gerekliliği her zaman hissedilmiştir. Bu çerçevede NATO'nun günün sonunda güvenlikleştirilmesi ve güvenlik sağlanma düşüncesi tüm devletler için aynı meşruiyette kalacaktır.

2006-2008 yılları arasında ise NATO genişleme politikaları özelinde işbirliği şemsiyesi altında hareket etmeye devam etmiştir. Birlikteliğin sık vurgulandığı bu yıllar çerçevesinde gerek Afganistan özelinde gerekse savunmanın değişimi ve dönüşümü çerçevesinde NATO'nunrevizyon süreçleri devam etmiştir. "Genişleme" adı altında kullanılan politik hamlelerin verilen eğitimler neticesinde kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu eğitimler doğrultusunda açık kapı politikası çerçevesinde üyelik bekleyen ülkelerin NATO şartlarını yerine getirme esasının teşvik edilmesi süreci önemli bir hal almaktadır. Genel hatlarıyla Soğuk Savaş sonrası NATO'da üye ülkeler ve üye olmayan ülkeler arasında işbirlikleri geliştirilmiştir. Ekonomik ve askeri anlamda farklı işbirlikleriyle NATO kamu diplomasisini iyi yürüterek dünya polisliği gibi bir amacının olmadığını, ancak ilişkisel faaliyetlerle etkinliğini sürdürmeyi hedeflediğini vurgulayan politikalar izlemiştir. Kopenhag Okulu çerçevesinde ele alındığında, güvenliğin herhangi bir sınır olmaksızın NATO içerisinde değil, sınırlar dışında da sağlanması gerektiği vurgusu öne çıkmıştır. İnsani yardım faaliyetlerinin ve sivil toplumun dengesini bozacak herhangi bir soruna karşı desteklerini göndermeyi hedefleyen NATO, sınırlarının ötesinde de bu çerçevede meşruiyetin sağlanması hususunda dış politika kararlarını sıklaştırmıştır.

Savunma yapısının oluşturulması için 2000'ler itibariyle birbirine bağımlı halkalar şeklinde konumlandırılan ülkelerin, ancak yine birbirleri sayesinde güç kazanabilecekleri düşünülmüştür. Bu noktada insani güvenliğin artırılması ve yıkılmaya çalışılan devletlerin inşası NATO tarafından sağlanabilir görülmüştür. Bu kapsamda Afganistan örneği dahilinde insani, ekonomik, siyasi bir gelişimin sağlanması amacının güdülmesi, NATO'nun bir devleti yapılan yardımlarla yeniden inşa etmesi demektir. Bu noktada NATO'nun üye olmayan devletler tarafından da sempati ile karşılanması, kamu diplomasisinin de etkisiyle sınırlarını genişletmesi söz konusu olmuştur. 2000'li yıllar sadece yapılan harekâtlar veya üye ülkelerin kazanımlarıyla değil, iş birlikleriyleve politik hamlelerle NATO'nun etkisini oldukça arttırmıştır. NATO'nun esas hedeflerinden bir tanesinin de Soğuk Savaş sonrasında oluşan hedeflerin ve sorunların NATO sınırlarına ulaşmadan çözülmesi gerektiğidir. Çünkü NATO sınırına ulaşmadan çözülen her bir sorun, NATO'yu çok daha fazla koruyarak belirli tampon bölgeler dahilinde güvenlikleştirmeye yarayacaktır. Gerek kamu diplomasisinin üstlendiği rol, gerekse diğer dünya devletlerinin sempatisini kazanan bir işbirliği neticesinde NATO daha güvenli bir hale gelecektir.

2010 yılına gelindiğinde stratejik konseptlerin değiştiği bir NATO ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede kolektif savunma çizgisi yeni savaş konseptleri etrafında şekillenmiş ve dönemin şartlarına göre ittifak kendini revize etmiştir. Bu kapsamda yeni savaş adı altında terörizmin destekçilerinin ve silah temininin sağlayıcıları konusunda daha fazla hassasiyet gösteren bir NATO olgusu ortaya çıkmaktadır. Böylece NATO, güvenlikleştirme kavramında sadece devlet dışı aktörleri değil, destekçileri olan ülkeleri de hedef alan bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda NATO'nun süreklilik arz eden bir gelişim halinde olduğu ve siber savaş çerçevesinde yeni savaşın boyut değiştirdiği belirtilebilir. Siber güvenlik unsurlarının NATO'nun güvenlik unsurlarının güncellenmesiyle beraber ortaya çıktığı, süreklilik arz eden bir gelişimin sağlanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, ortaklıklar neticesinde güvenliğin sağlanmasının güvenlikleştirmeye yeni savaş konseptiyle beraber güç kattığı varsayılabilmektedir.

11 Eylül sonrasında yapılan çalışmalarda, "terör" adı altında oluşan ve birey güvenliğini tehdit eden hususlar çerçevesinde gelişim sağlayan bir güvenlikleştirme modeli ortaya çıkmıştır. NATO böylece etki alanını genişleterek ve yeni ortaklıklar kurarak "düşman devlet" kavramı yerine, algısını "bireyin güvenliğine karşı düşman aktörler" kavramıyla eşleştirmiştir. Bu aktörlerin başını Rusya Federasyonu çekmiştir.

Kopenhag Okulu neticesinde güvenlikleştirme boyutlarının farklılaşması ve yelpazesinin geniş olmasıyla beraber, NATO her dönemde farklılaşan konseptlere uyum sağlayan bir analiz çerçevesi sunmuştur. Varşova Zirvesi'yle beraber IŞİD tehdidi gündeme alınmıştır. Bireylerin güvenlikleştirmesi durumunun özellikle bu alan çerçevesinde ilerlediği görülmektedir. Rusya Federasyonu'nun Avrupa güvenliğini tehdit eden politikaları neticesinde tekrar Washington 5. Maddesi gündeme gelmiştir. 'NATO içerisinde her zaman bir Rusya güvenlikleştirmesi esası taşınmalıdır' mantığı ile olaylara yaklaşan ittifak, 2016 yılında bu mantığı adeta kanıtlamıştır. NATO'nun hedefleri arasında 2016 yılından itibaren 'ön alıcı savunma' mottosu ile devamlılığı sağlayan bir güvenlikleştirme hareketi vardır. Aynı zamanda sınırlarını da günden güne genişletmeyi hedefleyen NATO'nun Ukrayna ile yakınlaşması da tek taraflı bir politika gütmediğinin, savunmaya ağırlık verirken, diğer taraftan da etkisini genişletmeye devam edeceğinin sinyallerini vermiştir. Birey güvenliği hususunun da NATO içerisinde gündeme gelmesiyle birlikte üç ana başlık altında ittifakın güvenlik modeli benimsenmiştir. Birey güvenliği, Rusya'ya karşı dış politikanın güvenlikleştirilmesi ve ittifakın sınır güvenliğinin genişletilmesi başlıkları 2016'nın konseptini şekillendiren olgular olmuştur. NATO'da hegemon güçolan ABD'nin Başkan Trump döneminde ittifak içerisine yeni bir soluk getirdiği belirtilebilir. Bu dönem içerisinde savunma harcamalarında yaşanan adaletsizliğe vurgu yapan Trump, NATO'da her üye devletin elini taşın altına koyması gerektiğine işaret etmiştir. Özellikle bu durum karşısında ABD savunma harcamalarını düşürerek havuç-sopa tekniği esaslı bir politika izlemiştir. Rusya'nın yayılmacı politikasının durdurulması, insan kaçakçılığının önlenmesi, birey güvenliğinin her ülkede artırılması, siber savaşın getirdiği yeniliklere ittifak üyelerinin adaptasyonunun sağlanması gibi kararlar alınmıştır. 2017-2021 yılları arasında da NATO içerisinde görüldüğü üzere yeni savaş konseptine geçiş süreci hızlanmıştır. Trump ile beraber NATO'da savunma harcamalarının eşit dağıtılması ve her ülkenin payının artırılması ABD'nin elini rahatlatmıştır. Bu noktada harcamaların hegemon güç ABD'nin aleyhine sonuçlanması durumunda NATO'nun politik ve askeri olarak etkinliğinin büyük çoğunluğunun kaybedileceğinin bilinmesi, ittifak içerisinde endişeye sebep olmuştur.

Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlikleştirme unsurlarının her birinin etkin bir alanda kullanılması NATO'nun becerisiyle oluşmuştur. Güvenliğin insani, askeri, toplumsal, siyasi ve ekonomik sonuçlarının NATO'ya uyarlanması ve dış politikada farklı politikalarla aynı çizgide buluşması konusunda hegemon güçlerin de büyük etkisi vardır. İttifak bu noktada genişlemeci veya yayılmacı bir politika güderken, kendi güvenliğinin sağlanması hususunda

ön alıcı savunmaya da devam etmiştir. Adaptasyon sürecinin, yeni savaş konseptinin bu denli farklılaşacağı belki de NATO içerisinde öngörülmemiştir. Gelişen dünya düzenine uyum sağlayan ve bunu gerçekleştirirken belirli zamanlarda zorlanan ittifakın, gelecekte sektörel güvenlikleştirme hamleleri neticesinde rahatlıkla gelişen dünyadan geri kalmayacağı da bir gerçek olarak ortayaçıkmıştır. NATO operasyonlarının, uluslararası arenada politika yapıcıların etkisiyleşekillendiği görülmektedir. Uluslararası örgütler Soğuk Savaş sonrasındadünyanın yeni savaş konsepti dahilinde şekillenerek politikalarını bu düzlem üzerine kurmaya başlamıştır. Uluslararası sistemin devletlerin oluşturduğu politikalar neticesinde şekillendiği bilinmektedir. Bu çerçevede, karar alıcı mekanizmaların yani aktörlerin uluslararası sistemin şekillenmesinde etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Afganistan ve Libya kapsamında da NATO'nun birbirine farklı bir politikayla ancak birey güvenliği çatısı altında operasyonel kabiliyetini yeni savaş koşullarına uyarladığı görülmektedir. Böylece ilk olarak NATO'nun Afganistan müdahalesinde ittifakın en hayati maddesi olan Washington 5. Maddesinin ilk kez yürürlüğe girmesi ile operasyonun seyri farklılaşmıştır. Afganistan ve Libya müdahaleleri, güvenlik yaklaşımlarının zaman içerisinde revizyona uğraması ve farklı aktörlerin, güvenlikleştirme, sektörel faaliyetler gibi unsurların etkisinde kalması gibi sebeplerle farklılaşarak gerçekleşmiştir. Afganistan ve Libya operasyonları, Kopenhag Okulu kapsamındaki siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlikleştirme faktörleri üzerine inşa edilmiştir. Bu alanlar dahilinde aktörlerin uyguladığı her kararın genel hatlarıyla gerek terörizm gerekse insani faaliyetler ışığında birey güvenliğinin gölgesi etrafında bir yapı çizilmiştir.

Çıkar ilişkisinin içerisinde ve güvenlikleştirme hamlelerinin yapıldığı bu ortam çerçevesinde uluslararası sistem de günden güne şekillenerek yeni savaş konseptiyle tek bir potada eritilerek mevcut koşullara gelmiştir. NATO'da başat güç olan ABD'nin yaptırım gücü ve operasyonel karar alma gücünü efektif kullandığı, bu çerçevede NATO'yu da etkilediği bilinen bir gerçektir. Afganistan operasyonunun özellikle 11 Eylül saldırısı sonrası gerçekleşmesinde ABD'nin payının oldukça büyük olduğu bilinmektedir. Afganistan operasyonu özelde Taliban rejimini sona erdirmek üzere düzenlenmiştir. Afganistan üzerinde hakim olan tehdit ve güvensizlik ortamının NATO ile giderilmesi öngörülmüştür. NATO terörle mücadele ve birey güvenliği hususunda farklı ve yenilenen bir kimliğe bürünmüştür. İttifak ile işbirliği halinde olan devletlerin bu bölgeye gelerek, ISAF çatısı altında yardım sağladığı bilinmektedir. 2006 yılında Afganistan ile ISAF arasında bölgenin istikrarı konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Eğitim, sağlık, gıda, askeri faaliyetlerin eğitimi 2015

yılına kadar sürdürülmüştür. 2015- 2021 yılları arasında da Kararlı Destek Misyonu (RSM) Afganistan'da son faaliyetini sergilemiştir. Gerek devlet inşasının planlamasında gerekse düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte NATO vaat ettiği tüm misyonlarını tamamlamıştır. Ancak NATO'nun ve ittifakların beklemediği bir gelişme yaşanmış, NATO Afganistan topraklarından tahliye işlemlerini başlattığında Taliban kuvvetleri tekrar Afganistan topraklarının büyük çoğunluğuna hakim olmayı başarmıştır. NATO bu hakimiyetin sorumluları olarak meşru Afganistan hükümetini sorumlu tutmuştur.

NATO'nun pozisyonu Afganistan operasyonu neticesinde değerlendirildiğinde, belirli kesimler için başarılı veya başarısız olarak nitelendirilmemektedir. Ancak Taliban'ı destekleyen rejimler, NATO'nun prestijini sarstığı ve dış politika konusunda ittifak içerisinde bile bir güvensizlik oluşturduğu çıkarımlarıyla gündeme gelmiştir. NATO ise terör konusunda dünyaya bir daha unutulmayacak bir ders verdiğini öne sürerek kendisini savunmuştur. Kopenhag Okulu çerçevesinde Afganistan müdahalesi, güvenlikleştirme konseptinin birey güvenliği içerisine yedirildiği bir operasyon haline gelmiştir. Bu kapsamda, aktörlerin politika yapımı (gerek Taliban'ı destekleyen rejimler gerekse NATO kanadındaki aktörler) siyasi sektörün güvenlikleştirilmesi gerçeğini yansıtmıştır. Toplumsal sektör bazında incelendiğinde ise, NATO'nun etnik ve kültürel farklılığı Afganistan konusunu tam tahlil edememesi üzerine olmuştur. Bu çerçevede, geçmişten beri birçok kez işgal altında hayati faaliyetlerini sürdüren Afganistan halkının, NATO'ya ilk yıllarda olmasa da sonradan işgalci korkusuyla yaklaşması, toplumsal güvenlikleştirmenin oluşmadığının örneğidir. Kopenhag Okulu'nun bir diğer güvenlik unsuru olan askeri sektör, terör faaliyetlerinin Afganistan üzerinde artışı sebebiyle güvenlikleştirilmesi gereken bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Ülkenin gelişiminin sağlanması maksadıyla PRT'lerin eğitim, sağlık ve ordu kanadında yaptığı yatırımlarla ekonomik sektörün de güvenliğinin sağlandığı iddia edilebilmiştir.

Son olarak, Afganistan konusunda bireylerin gelişimi neticesinde devlet dışı aktörler vasıtası ile (STK'lar) bireysel gelişimin sağlanması ve bu gelişimin NATO tarafından gerçekleştirilmesi, güvenlikleştirmenin çevresel yönünün sağlandığına işaret etmiştir. Kopenhag Okulu üzerinden Afganistan'ın değerlendirilmesinin son olarak söz edim teorisi çerçevesinde ilerlemesi gerekmektedir. Karar alıcıların terörizm kapsamında, birey güvenliğinin vurgulanması ve ağırlıklı olarak operasyonel bir meşruiyet kazanma politikası neticesinde rıza mekanizmasının işletilmesiyle NATO politikaları hayata geçirilmiştir denebilir.

Arap Baharı'nın etkisiyle halkın hükümet karşıtı protestoları ile karşılaşan Libya da NATO'nun operasyonel faaliyetlerini sürdürmek için politika geliştirdiği bir zemin olmuştur. Libya operasyonu Kopenhag Okulu bakış açısıyla incelendiğinde, sektörel güvenlik tutumlarının tekrar ele alınmasını gerektirmiştir. Siyasi sektörün güvenlikleştirilmesine odaklanıldığında, Kaddafi ve muhaliflerin izledikleri politika gereğince aktörler nezdinde bir güvenlikleştirme hali ortaya çıkmıştır. Bu tutuma bir de BM ve NATO gibi ittifak üyesi ülkelerin dahil olması, politik uyum sürecinde siyasi sektörün oldukça hareketli olduğuna işaret etmiştir. Askeri ve toplumsal sektörün birbirine bağlantılı olarak güvenlikleştirilmesi de Libya özelinde geçerliliğini korumaktadır. Kaddafi rejiminin faaliyetlerinin Libya halkı üzerindeki sert tutumu neticesinde toplumun güvenlikleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede halkın BM ve NATO'ya olan güveninin bu ittifaklara operasyonel anlamda meşruiyet kazandırmasıyla bölgeye harekatın önü açılmıştır. Böylece askeri ve toplumsal sektörün güvenlikleştirilmesi Kopenhag Okulu çerçevesinde sağlanmıştır. Ekonomik sektöre odaklanıldığında ise, NATO dışında kalan devletlerin (Rusya vb.) Libya'nın zengin yer altı kaynaklarından çıkar sağlama girişiminin olduğunu iddia eden NATO yönetiminin, bu durumu engelleyici politikalar gütmesi sonucunda ittifak kanadında ekonomik sektör de güvenlikleştirilmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında Afganistan'da ve Libya'da NATO, yeni savaş koşulları altında devletlerin güvenlikleştirme politikalarının ve çıkarlarının doğru orantılı olarak uyum sağladığını göstermiştir. Ancak bu uyum sürecinde ittifak içerisinde çok olumlu bir sonuca varamadığı görülmüştür. Bu kapsamda, NATO ve karar alıcıların söylemleri ile sahada yaşanan gerçekliklerin tam istenilen sonuca ulaşamadığı belirtilebilir. Yeni savaş koşulları özellikle 2000'lerden sonra 'sorunu yerinde çöz' mantığıyla oluşmuştur. Var olan operasyonlar dahilinde yeni savaş konseptinin birey güvenliği algısı iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak yeni savaşın yeni riskleri beraberinde getirdiği bir gerçektir. Bu gerçeklikle beraber, yeni savaş koşullarının uygulanması sırasında risklere karşı adaptasyon sürecinin bir parçası olarak devlet güvenliğinden ziyade birey güvenliğinin sağlanması güncel bir savaş düzenine uyum sürecini beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda NATO birey güvenliğinin de önemine değinerek politikalarını icra etmeye devam edebilmiştir. Bu çerçevede, NATO da belirlenen dünya düzenine uyum sağlayarak yeni askeri koşullarla kendini donatmış ve birey güvenliğinin vermiş olduğu meşruiyetle operasyonlarını yerinde gerçekleştirmiştir. İkinci çıkarım ise hegemon güç olma yolculuğundaki NATO üyelerinin bazılarının nüfuz etkinliğinin arttığı ve aktörlerin kendi ülkesinin çıkarları dahilinde hareket

ettiğidir. Bu çerçevede, kendi ulusal çıkarlarını, uluslararası olma iddiasındaki NATO konseptinde icra ettikleri sonucu da ortaya çıkmaktadır. Bu tezde Afganistan ve Libya operasyonları örnekleri birbirine zıt gelişen, ancak aynı çatı altında buluşan bir paralellik içerisinde anlatılmıştır. Afganistan'da Washington 5. Maddenin terör ve insan güvenliğinin tehdidi kapsamında 11 Eylül saldırısından sonra ilk kez yürürlüğe konması ile Libya'da bu maddenin tam tezatı olan ittifak üyelerine bir saldırı gerçekleşmeksizin NATO'nun Libya'ya operasyonu gözler önüne serilmiştir. Bu iki operasyona da çıkarları gereği bazı ülkeler karşı çıkarken bazı ülkeler de onay vererek oy çokluğuyla harekatlar düzenlemiştir. Bu iki çıkarımla birlikte bireyin güvenliği aktörlerin ve ülkelerin çıkarlarının doğrultusunda ve yeni savaş konsepti içerisinde kısmi zorunlu bir hal almaktadır. Yaşanılan tehditlerin ve güvenlik sorunlarının hayatın her alanında önüne geçmek için etkinliğini sürdürmeye çalışan bir NATO, politikalarını bu çerçevede icra etmeye devam edebilir.

Dünya yeni savaş algoritması neticesinde ilerleme kaydederken, bir taraftan da Varşova Zirvesi'yle beraber devlet güvenliğinin de boş bırakılmaması gerektiğini Rusya'nın sert politikaları eşliğinde anlamıştır. Yenilenen dünyada gerek Rusya gerekse Çin politikalarına karşı NATO, eski yönelimine benzer hamlelerle üye devletleri silahlandırma ve çevreleme politikalarına hız kazandırmıştır. Askeri kabiliyetlerine artık siber uzay kapsamında yeni manevralar kazandırarak dünya üstü bir mücadele ve rekabet halini alan ittifaklar bütünü ortaya çıkmaktadır. Rusya'nın sert politikalarına karşın NATO içerisinde yine uzlaşmazlıklar olmuştur. Batılı ülkeler Rusya'ya yaptırım uygulanması gerektiği ve sert bir siyaset gütmeleri gerektiği kanısını savunurken, bir kısım ise bu durumun Rusya'yı kışkırtacağını ve yapılmaması gerektiğini savunmuşlardır. Çıkar çatışması uluslararası arenada gerçekleştiği için NATO içerisinde de uyuşmazlıklar meydana gelmiştir.

Tüm bölümlerden hareketle tez içerisinde belirli sonuçlara varılmıştır. Bu durumu netleştirmek adına birinci bölümde olan Kopenhag Okulu içerisinde sektörel güvenlik boyutlarının incelenmesi kilit rol oynamaktadır. İkinci olarak ise yine yeni savaş koşulları ile sektörel güvenliğin aynı potada eritilmesi sonucunda NATO'nun yeni dünya düzeninde nasıl var olduğu kanısı ortaya çıkmıştır. Bu tez dahilinde, çıkarılan ilk sonuç "değişmeyen tek şey değişimin kendisidir" mottosundan hareketle NATO'nun yeni düzene birey güvenliğinin çatısı altında politikalarını icra etmesi gerektiği ve yeni tehditleri bu çerçevede ele alması gerektiği kanısı ortaya çıkmıştır. Böylece sorunu yerinde çözmenin güvenliğinin daha iyi sağladığına inanan ittifakın meşruiyet zeminini bu noktada kullandığı da görülmekte ve güvenlikleştirmesini böylece daha istikrarlı bir şekilde sağlayabilecektir. İkinci olarak, NATO

içerisindeki hegemon güçlerin yani aktörlerin ulusal çıkarlarını uluslararası olma iddiasıyla var olan NATO içerisinde icra ettiği ve çıkar ilişkilerini bu çizgi üzerinde harekete geçirdikleri görülmektedir. Afganistan ve Libya örnekleri kasten bu tez içerisinde tartışılarak, politik hamlelerin birbirlerine birey güvenliği çatısı altında bağlı olsalar bile NATO'nun yeni dünya konseptinde bir kimlik farklılığı yaşadığını göstermek amacıyla işlenmiştir. Bu noktada bir tezatlık güden operasyonların birinin Washington 5. Maddeye bağlı kaldığı diğerinin ise hiçbir şekilde uyum sağlamadığı gösterilmektedir. Bu Kapsamda oluşan diğer çıkarım ise aktörlerin çıkar ilişkilerinin de NATO nezdinde bir hayli etkili olduğu ve politikaların güçlü aktörler etrafında da şekillendiğini söylemek çok da zor olmayacaktır. Soğuk Savaş sonrası devlet güvenliğinden birey güvenliğine kayışın temel sebebi bu meşruiyetin sağlanarak oluşan çıkar politikalarını gütmek ve tehditleri meşruiyet zemininde rızaya dayalı bir şekilde Transatlantik alana taşımadan yok etmektir denilebilir.

Günümüzde Çin'in gelişim ve dönüşüm içerisinde hızla güçlendiği, bu durumun NATO içerisinde bir tehdit alanı yaratabileceği de bu tezde tartışılmıştır. Görüldüğü üzere NATO Transatlantik bir örgütken, bu durumun dışına çıkmış ve güncel faaliyetleri takip ederek sürekli kendini revize etmeye çalışan güçlü bir yapı olarak süreklilik mottosuyla varlığını sürdürmüştür. Bir çıkar ilişkisi gütmeyen aktörlerin belirli operasyonel faaliyetlerini ve ekonomik harcamalarını farklı ülkeler üzerinde icra etmelerinin açıklaması yapılamamaktadır. Bu çerçevede, NATO'nun bundan sonraki politikalarında yaşanabilecek tehdit unsurlarının ve problemlerin her dönem önüne geçmek adına, zamanın gerektirdiği gibi, hareket eden bir ittifaklık anlayışı ile karşılaşılacaktır. Güncel ve etkin kalmanın her dönem önemini vurgulayan NATO içerisinde zaman zaman belirli anlaşmazlık ve çıkar çatışmaları yaşansa da NATO ittifak üyesi devletler için vazgeçilmemesi gereken bir ittifaktır. Bu ittifakın devamlılığı için de her üyenin barış için azami özverisi ve tek yumruk olması gerekmektedir. Son olarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün 84 yıl önce belirttiği gibi *"Barış, milletleri refah ve mutluluğa eriştiren en iyi yoldur. Fakat bu kavram bir defa ele geçirilince daimi bir dikkat ve itina ve her milletin ayrı ayrı hazırlığını ister."*[458]

[458] Mustafa Kemal Atatürk "Barış, milletleri refah ve mutluluğa eriştiren en iyi yoldur. Fakat bu kavram bir defa ele geçirilince daimi bir dikkat ve itina ve her milletin ayrı ayrı hazırlığını ister." (1938)

KAYNAKÇA

Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü". Uluslararası İlişkiler Dergisi 10 (2014)

Ali Karaosmanoğlu,"Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 29 (2011)

Ali Onur Güzel, NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

Ali Varlık Bilgin , "Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım", Avrasya Terim Dergisi, 1 (2) (2013)

Almanya, Slovenya, Finlandiya gibi ülkelerden bilgisayar uzmanlarının getirildiği ve destek sağlandığı belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Ruus, "CyberWar I: Estonia Attacked from Russia" European Affairs, Cilt 9, No.1, (2008)

Andrew Chadwick ve Philip N. Howard (Der.), Routledge Handbook of International Politics, Oxon, (2009)

Armağan Kuloğlu, "Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları ve ABD Politikalarının Güvenliğimize Etkileri". Stratejik Araştırmalar Dergisi. Cilt:1. Sayı:3. (2009)

Armand Mattelart, Mapping World Communication: War, Progress, Culture. Minneapolis, University of Minnesota, (1994)

Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm" , Derl. Atilla Sandıklı, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul, Bilgesam Yayınları (2012)

Baran Kuşoğlu, "Libya: Arap Baharı'na NATO "Katkısı" ,Yasama Dergisi (2012)

Barry Buzan, "Change and In Security' Reconsidered", Contemporary Security Policy Publication Details, (2007)

Barry Buzan, "People, States and Fear", 2. Baskı Lynne Reinner Publishing, Colorado (1991)

Barry Buzan, People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations, Brighton, Harvester Wheatsheaf, 1983.

Barry Buzan, vd. Security: A New Framework for Analysis (Colorado: Lynne Rienner, 1998)

Başar Baysal , Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". Güvenlik Stratejileri Dergisi 11 (2015)

Beril Dedeoğlu, "Uluslararası Güvenlik ve Stratejiler", (İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları, 2008)

Booth, "Security and Emancipation", Review of International Studies, Cilt 17, No.4, (1991)

Bush: "Savaşa Hazır Olun", Cumhuriyet Gazetesi, 16 Eylül 2001

Buzan, "Rethinking Security After the Cold War", Cooperation and Conflict, Cilt 32, No 1, (1997)

Callum Watson, vd. "Elsie Initiative for Women in Peace Operations: Baseline Study," Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces (2018)

Carl Schmitt, Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty, çev. G. Schwab, Cambridge, MIT Press, (1985)

Carl Schmitt, Siyasal Kavramı: Önsöz, 1932 Tarihli Metin ve Üç Değerlendirme, çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis, (2005)

Carl Von Clausewitz, Savaş Üzerine, çev. H. Fahri Çeliker, (İstanbul: Özne Yayınları 1999)

Cem Karadeli, "Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı". Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi 4 (2020)

Charles Tilly, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, çev. Kudret Emiroğlu, (Ankara: İmge Kitapevi 2001)

Coşkun Topal, "Soğuk Savaşın İlk Yıllarında Türkiye-ABD İlişkilerinde Ekonomik Yardımların Etkisi", Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 6 (2013)

David R. Segal, vd "Diversity and Citizenship in Modern Military Organization". İstanbul University Journal of Sociology 3 (2016)

David Singer, J.“Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 3, Sayı 11 (2006)

Deniz Kaygusuz, “Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi” . Akademik Düşünce Dergisi (3) (2021)

Doğan Acet,“11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine” , Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (2017)

Dzambic, Muhidin. "NATO's New Strategic Concept: Non-Traditional Threats and Bridging Military Capability Gaps." Connections 10, no. 3 (2011)

Erhan Büyükakıncı, Süleyman S. Mercan, “Savaşın Dönüşümü Yeni Dinamikler, Aktörler ve Araçlar” (Adres Yayınları: 25-637 2021)

Eric J Hobsbawm, İmparatorluk Çağı, 1875-1914, çev. Vedat Aslan, (Ankara: Dost Kitabevi, 1999)

Eric J.Hobsbawm, Devrim Çağı: 1789-1848, çev. Bahadır Sina Şener, (Ankara: Dost Kitabevi 2003)

Eric J.Hobsbawm, Sermaye Çağı: 1848-1875, çev. Bahadır Sina Şener, (Ankara: Dost Kitabevi, 2003)

Eric Povel, "Working towards the Washington Summit: NATO's Agenda in 1999." *Atlantisch Perspectief* 22, no. 8 (1998)

Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi 4 (2016)

Fırat Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri". Güvenlik Stratejileri Dergisi 1 (2005)

Fırat Purtaş, “Rusya Ve Arap Orta Doğusu , Akademik Ortadoğu”, Akademik Orta Doğu. 2(2), (2008)

Fred Halliday, Devrim ve Dünya Siyaseti, çev. Mehmet Moralı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2004)

Fulya Aksu Ereker, “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.28,(2019)

Fulya Hisarlıoğlu, ‘’Güvenlikleştirme’’, Güvenlik Yazıları Serisi, Uluslararası İlişkiler Konseyi Güvenlik Yazıları no.24 (2019)

Gabriel Partos, Royal Institute of International Affairs, and BBC World Service. The World That Came in from the Cold : Perspectives from East and West on the Cold War. London: Royal Institute of International Affairs: 1993

Glover, İnsanlık: Yirminci Yüzyılın Ahlaki Tarihi, çev. Ayla OkyayuzYazal, (Ankara: Phoenix, 2003)

Griffiths M., O’Callaghan T. ve Roach S.C. Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar. (çev. CESRAN). 2.Baskı. Nobel Yayınları, Ankara (2013)

Güney, Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD, Bağlam Yayınları, İstanbul, (2006): Aktaran Hasan Deniz Pekşen

Güngör Şahin, "Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz". Savunma Bilimleri Dergisi 16 (2018)

Haldun Yalçınkaya, “Savaşın Değişimi ve Kuramsal Tartışmalar”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.46, (2019)

Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". Uluslararası İlişkiler Dergisi 5 (2008)

Hans Morgenthau, Politics Among Nations, 3. bash, New York, (1960)

Hasan Deniz Pekşen, "NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği". Güvenlik Stratejileri Dergisi 12 (2016)

Haydar Efe, AB’nin “Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası” Oluşturma Çabaları, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:3, Yıl:3, Sayı:2, (2007)

Helen Nissenbaum, “Where Computer Security Meets National Security. Ethics and Information Technology”, J. M. BALKIN, Cybercrime: Digital Cops in a Networked Environment, NYU Press, (2005)

Henry Kissinger, Diplomasi, çev. İbrahim H. Kurt, (Ankara: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 1998)

İlhan Uzgel, "İstanbul NATO Zirvesi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 59 (2004)

İrfan Kalaycı,"Afrika'nın Melez Yüzü, 'MENA': Makro İktisadi Göstergelere ve Küresel Endekslere Göre 'Manası'". Avrasya Etüdleri 40 (2011)

James Derian, "Virtuous War/Virtual Theory." International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) no. 4 (2000)

Jeniffer Medcalf, NATO: A Beginner's Guide. Oxford: Oneworld. 2005

Jeremy Black, Tank ve Uçak: Modern Çağda Savaş Sanatı: 1815-2000, çev. Yavuz Alogan, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003)

John Frederick Charles Fuller, TheConduct of War: 1789-1961 (1961)

John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War." International Security 15 (1990)

Jones Archers, The Art of War in the Western World, London: Harap Ltd. (1988)

Joseph Devanny, "NATO and collective defence in the twenty-first century: an assessment of the Warsaw summit", Defence Studies 17:2, (2017)

Joshua S. Goldstein, ve Jon C. Pevehouse, "İnternational Relations" BB101 Yayınları:6 1. Baskı (2015)

Kaan Kutlu Ataç "Soğuk Savaş", Güvenlik Yazıları Serisi, No.35, (2019)

Kalevi J. Holsti, The State, War, and the State of War, Cambridge: Cambridge University Press.(1996)

Kathleen J. McInnis, "Coalition Contributions to Countering the Islamic State (R44135)", Congressional Research Service (2016)

Ken Booth, "New Wars for Old", Civil Wars, Cilt 4, No.2, (2001)

Kerem Katri, Internet Banking in Estonia, Tallinn, Praxis Center for Policy Studies, (2003)

Lindsay Coombs, “Operationalizing Strong, Secure, Engaged: The Child Soldier Dimension”, Canadian Global Affairs Institute (2018)

Lindsay Coombs, “Strengthening the role of human security in NATO Operations”, Tomas Valášek, “New perspectives on shared security: NATO’s next 70 years” Carnegie, November (2019)

Lüdi i Sobıtiya. Sayfulaye Diallo, "Gazeta Novoe Vremya", 15 Avgusta 1959 goda

Lütfiye Bozdağ, Biyoiktidar Kavramı Ve Ötekileştirmenin İki Kadın Karakterde Temsili “Meryem Ana Ve Berfo Ana” , Sanat ve Tasarım Dergisi (2013)

Madelene Lindström, Kristina Zetterlund, "Setting the Stage for the Military Intervention in Libya: Decisions Made and Their Implications for the EU and NATO”. Stockholm: Swedish Ministry of Defence. (2012)

Marc Ernsdorff ve Adrıana Berbec, “Estonia: TheShort Road to E-governmentand E-democracy”, P. Nixon ve V. Koutrakou (Der.), E-government in Europe. Abingdon, Routledge. (2007)

Mary Kaldor “Elaborating the New War Thesis”, Duyvesteyn ve Angstrom (der.), Rethinkingthe Nature of War (2006)

Mary Kaldor, “Human Securıty.” Society and Economy 33, no. 3 (2011)

Mary Kaldor, “In conclusive Wars: Is Clausewitz Still Relevant in These Global Times?”, Global Policy, Cilt 1, No 3, (2010)

Mary Kaldor, “Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror”, International Politics, Sayı 42,(2005)

Mary Kaldor, Global Civil Society: An Answer toWar, Cambridge, Polity, (2003)

Mary Kaldor, New and Old Wars. Oxford: PolityPress. (2001)

Matt McDonald. “Securitization and the Construction of Security.” European Journal of International Relations 14, no. 4 (December 2008)

Matthew Rusling. “Shifting Gears For the Military, A Future of ‘Hybrid’ Wars”, National Defense, (2008)

Metin Dalar, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 16 (2008)

Metin Gürcan, "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar" , Derl. Atilla Sandıklı, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul, Bilgesam Yayınları (2012)

Michael C. Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." International Studies Quarterly 47, no. 4 (2003)

Milovan Djilas, The New Class : An Analysis of the Communist System. Thames & Hudson, 1957

Mitat Çelikpala, "NATO İşbirlikleri ve Ortaklıkları", Güvenlik Yazıları Serisi, No.10, (2019)

Moore, R. R. "European Security- NATO's Mission fort he New Millenium: A Value-Based Approach to Building Security", Contemporary Security Policy, C.23/1 (2002)

Möller, Frank. "Photographic Interventions in Post-9/11 Security Policy." Security Dialogue 38, no. 2 (June 2007)

Muharrem Gürkaynak, Avrupa'da Savunma ve Güvenlik, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004)

Mustafa Ok, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Türkiye Perspektifinden İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015)

Mustafa Öztürk, "Moskova Penceresinden Sovyetler Birliği'nin Afrika Politikası (1945-1991)", Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (2016)

NATO El Kitabı, 50. Yıl Dönümü Sayısı, Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1998

Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", On Security, Chapter 5, New York, Columbia University Press, (1995)

Ole Wæver, Concepts of Security, Kopenhag, University of Copenhagen Press, (1997)

Ole Wæver, Securitization: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies, Chicago, PIPES, Basılmamış Konferans Tebliği (2003)

Ole Waewer, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008)

O'Reilly, Ciaran S. "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq." Journal of Programming Languages 1 (2008)

Özlem Madak, Ebru Gençalp, "2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi". Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 15 (2020)

Paul Belkin,"North Atlantic Treaty Organization's Warsaw Summit : in brief", Report / Congressional Research Service ; R44550, (Washington, D.C: Congressional Research Service 2019)

Paul Hirst, War and Power in the Twenty-First Century: The State, Military Power and the International System (New Jersey: Wiley Yayınevi, 2003)

Paul Roe , Ethnic Violence and the Societal Security Dilemma, (New York: Routledge, 2005)

Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", Stratejik Araştırmalar, (2010)

Pınar Ercan Gözen, "R2P: From Slogan to International Ethical Norm", Uluslararası İlişkiler, Volume 11, No:43 (2014)

Rex B. Hughes, "NATO and Cyber Defence: Mission Accomplished?,Atlantisch Perspectief", No 1, (2009)

Richard H. Ullman, "Redefining Security", International Security, Cilt 8, No 1, 1983

Robert McCalla, "NATO's Persistence after the Cold War. (North AtlanticTreaty Organization)", International Organization, Cilt 50, No.3, Yaz (1996)

S. Petit, "Chechen Use of the Internet in the Russo-Chechen Conflict", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, the U.S. ArmyCommandand General StaffCollege Fort Leavenworth, Kansas, 2003)

Sait Yılmaz, “21'inci Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat” , İstanbul, Alfa basımevi, (2006)

Salih Bıçakçı, “Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO’nun Yeniden Doğuşu”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 34 (2012)

Segah Tekin, “İnsanî Müdahale" Kavramı Ve Libya'nın Geleceği”, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara, (2011)

Sergey Sukhankin “Wagner Group in Libya: Weapon of War or Geopolitical Tool?”, Publication: Terrorism Monitor Volume: 11 Issue: 13 (2020)

Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri.” Uluslararası İlişkiler 8, no.30 (2011)

Strachan, “Clausewitz and the Dialectics of War”, Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), Clausewitz in the Twenty-First Century, Oxford University Press, (2007)

Suat Dönmez, “Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

Taha Baran, Elçin Macar,"Değişen Güvenlik Yaklaşimlari Örneğinde Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşimi" , Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (2017)

Tarık Oğuzlu, “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği”. Ortadoğu Analiz, Cilt 4, (2012)

Tarık Şentuna, "Libya Askeri Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu ve Koruma Sorumluluğu Kavramı Çerçevesinde Meşruiyeti". The Turkish Year book of International Relations 50 (2021)

Thanos Dokos, “The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking”, Tomas. Valášek, “New perspectives on shared security: NATO’s next 70 years” Carnegie, November (2019)

Thierry Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context.” European Journal of International Relations 11 (2005)

Tunahan Oduncu, “1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi “ Bucak İşletme Fakültesi Dergisi (2019)

Ulrich Bröchling, Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi, çev. Veysel Atayman, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001)

Ülkü Demirdöğen, "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Yeni Stratejisi". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 46 (2011)

Van Heuven, "Beyond the Perennial Issues: The 2018 NATO Summit." Atlantisch Perspectief 42, no. 3 (2018)

Veysel Ayhan, "Alternative Politics." Arap Baharı, İsyanlar, Devrimler ve Değişim. Bursa: MKM Yayınları, no.3 (2011)

Veysel Ayhan, "Libya İç Savaşı: Kabileler Arası İktidar Mücadelesi." Ortadoğu Analiz (2011)

William S Lind, "Understanding Fourth Generation War." Military review 84 (2004)

Williamson, Europe and the Cold War: 1945-91, Hodder&Stoughton, Londra 2001

Yee Kuang Heng, " The Continuing Resonance of the War as Risk Management Perspective for Understanding Military Interventions", Contemporary Security Polcy, C.39/4 (2018)

Zahir Ahmad Khaleqi,"NATO'nun Afganistan Stratejisi" , 5. Uluslararası Öğrenci Kongresi (2018)

Zehra Aksu, Ayça Eminoğlu, "BM İnsani Müdahale Kararları ve NATO'nun Libya Müdahalesi". ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (2019)

Zelal Adanmış, Z. "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenlik Yaklaşımında Yaşanan Dönüşüm". Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi 6 (2019)

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

‘An Alliance for the 21st Century’ Washington Summit Communiquéissued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999”, erişim tarihi 21.04.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

“1999 NATO Washington Summit”, erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm#top

“Age Groups in NATO Headquarters International Staff 2018” , erişim tarihi 08.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/7/pdf/2018-annual-diversity_inclusion_report.pdf

“Bucharest Summit Declaration 03 Nisan 2008” , erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

“İKV`den Analiz: NATO`nun Kritik Varşova Zirvesi”, erişim tarihi 23.05.2021, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1503

“NATO 2020: Assured Security; DynamicEngagement” , erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_05/20100517_100517_expertsreport.pdf

“NATO and Libya (Archived)”, erişim tarihi 13.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm

“NATO Communication and Information Systems Services Agency-NCSA”, erişim tarihi 05.05.2021, https://www.ncia.nato.int/about-us.html

“NATO Cyber Defense 2016”, erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-cyber-defence-en.pdf

“NATO Cyber Defense 2021” , erişim tarihi 08.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/4/pdf/2104-factsheet-cyber-defence-en.pdf

"NATO Server Hackedby 1337day Inj3ct0r and Backup Leaked!", erişim tarihi 06.05.2021, https://thehackernews.com/2011/07/nato-server-hacked-by-1337day-inj3ct0r.html

"Riga Summit Declaration, 29 Kasım 2006", erişim tarihi 05.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en

"Serbian Cyber Attack may Spread", erişim tarihi 01.05.2021, https://fcw.com/articles/1999/04/04/serbs-launch-cyberattack-on-nato.aspx

"SerbSupportersSock it to NATO, U.S. Web Sites, erişim tarihi 01.05.2021, http://edition.cnn.com/TECH/computing/9904/06/serbnato.idg/index.html

"Strasbourg/Kehl Summit Declaration, 04 Nisan 2009", erişim tarihi 06.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm

"The Alliance's New Strategic Concept", erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

"The Transformation of an Alliance 1991 NATO" , erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

"Transnational Organized Crime—The Globalized Illegal Economy," United Nations Office on Drugs and Crime, , erişim tarihi 11.08.2021 , https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html

"U.S. Forces Work With Partners in Numerous Military Exercises > U.S. Department of Defense > Defense Department News" ,erişim tarihi 07.08.2021, https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1250003/us-forces-work-with-partners-in-numerous-military-exercises/

"UN responsibility to protect", erişim Tarihi 09.07.2022, https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml

"UN security council resolution 1970", erişim tarihi 09.07.2022, http://unscr.com/en/resolutions/1970

ABD'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ndeki Misyonu, "Eucom Announces European Reassurance Initiative Implementation Plan", erişim tarihi 07.08.2021,

https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/708271/eucom-announces-european-reassurance-initiative-implementation-plan/

Ali Resul Usul, "Arap Halk Hareketleri, Bölgede Demokratikleşme İmkanları, Libya ve Türkiye'nin Tutumu." Global PolicalTrends Center. (2011) erişim tarihi 13.06.2021, https://www.files.ethz.ch/isn/142036/PB23_2011_ArapHalkHareketleri_AliResulUsul.pdf

Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, "Minister criticizes NATO maneuvers" , 18 Haziran 2016 , erişim tarihi 05.08.2021, https://www.washingtonpost.com/national/world-digest-june-18-2016/2016/06/18/f0ac94b4-3588-11e6-95c0-2a6873031302_story.html

Atlantic Resolve Operasyonu bilgilendirmesi için bkz., erişim tarihi 07.08.2021, https://www.europeafrica.army.mil/AtlanticResolve/

BBC , "Libya protests: Defiant Gaddafi Refuses To Quit", erişim tarihi 12.08.2022, https://www.bbc.com/news/world-middle-east-12544624

BBC Türkçe, "Libya Seçiminin Galibi 'Liberal İttifak'",18 Temmuz 2012, erişim tarihi 15.06.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/07/120717_libya_results

BBC, "NATO Zirvesi Sonuç Bildirgesi: Çin'in Davranışları 'Sisteme Meydan Okuma'", erişim tarihi 15.08.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57471476

Bon Antlaşması, erişim tarihi 04.06.2021, https://en.wikipedia.org/wiki/Bonn_Agreement_(Afghanistan)

Corinna Horst, Gale A. Mattox, and Laura Groenendaal, "Raising EU and NATO Effectiveness: The Impact of Diverse Boots on the Ground," German Marshall Fund of the United States 2018, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.gmfus.org/publications/raising-eu-and-nato-effectiveness-impact-diverse-boots-ground

France24, "Beijing Accuses NATO Of Stirring Up Trouble With 'China Threat Theory'", erişim tarihi 17.08.2021, https://www.france24.com/en/europe/20210614-live-no-return-to-business-as-usual-nato-leaders-warn-russia

Haber kaynağı için bkz: Russia Rebukes Estonia for Moving Soviet Statue, erişim tarihi 11.08.2022, https://www.nytimes.com/2007/04/27/world/europe/27cnd-estonia.html

Human Security in Military Operations (JSP 1325),” United Kingdom Ministry of Defense, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.gov.uk/government/publications/ human-security-in-military-operations-jsp-1325 , (2019)

Ian Traynor, “Russiaaccused of unleashingcyberwartodisable Estonia”, TheGuardian, 17.05.2007, erişim tarihi 05.05.2021, http://www.guardian.co.uk/world/2007/may/17/topstories3.russia

International Institute For Strategic Studies, War in Libya: Europe’s Confused Response. Strategic Comments, (2011) Erişim tarihi 21.01.2021, https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13567888.2011.596314?mobileUi=0

Jaap de Hoop Scheffer, “A New NATO”, NATO’s Nations and Partners for Peace, erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_22552.htm?selectedLocale=en

James Hasik “Is 2% of NATO's GDP a Relevant Target?”, Atlantic Council (2014), erişim tarihi 06.08.2021, https://www.atlanticcouncil.org/content-series/defense-industrialist/is-nato-s-2-of-gdp-a-relevant-target/

Jeff Lightfoot, “NATO Summit Special Series: France”, 24 Haziran 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-summit-special-series-france/

Josef Stalin Sözleri, "Tarihte Derin İzler Bırakan Josef Stalin'in Unutulmaz Sözleri", erişim tarihi 27.03.2021, https://www.neoldu.com/unutulmaz-josef-stalin-sozleri-unlu-kisilerin-staliin-hakkindaki-sozleri-11195h.htm

Katie Simmons, Bruce Stokes and Jacob Poushter, “NATO People Blame Russia for Ukraine Crisis, But Reluctant To Provide Military Aid” Pew Research Center, erişim tarihi 06.08.2021, https://www.pewresearch.org/global/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/

Kofi Annan, “A more Secure World: Our Share Responsibility”, erişim tarihi 20.02.2021, <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf> , 2004, (20 Ekim 2009)

Libya Muhammed Buazizi, erişim tarihi 08.06.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110617_tunisian_revoluition

Louati, C. (2011), "Military intervention in Libya: Where is ESDP?", Nouvelle Europe, 20 Mart 2011, erişim tarihi 08.06.2021, http://www.nouvelle-europe.eu/en/military-intervention-libya-where-esdp

NATO "Riga Summit Declaration", erişim tarihi 16.05.2021 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en

NATO (2014). "NATO And Afghanistan: ISAF Placemats Archive", 05.12.2014, erişim tarihi 03.05.2021, http://www.nato.int/cps/en/natolive/107995.htm

NATO "2004 İstanbul Summit", erişim tarihi 18.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2004/istanbul/2004-istanbul-e.pdf

NATO "Bucharest Summit 2008", erişim 19.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

NATO "NATO and Afghanistan" , erişim tarihi 14.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm

NATO 2020:Assured security; dynamicengagement", erişim tarihi 18.04.2021, http://www.nato.int/strategic-concept/ expertsreport.pdf

NATO Association Of Canada, "China's Ethnic Tensions: Muslim Uighurs Face Deportment", erişim tarihi 17.08.2021, https://natoassociation.ca/chinas-ethnic-tensions-muslim-uighurs-face-deportment/

NATO Dergisi "Büyüme Sancıları", erişim tarihi 25.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/analysis.html

NATO Dergisi "Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler" Kış 2006, erişim 18.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html#header

NATO Dergisi, "5. Madde'nin İşletilmesi", erişim tarihi 31.05.2021, https://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/art2.html

NATO Genel Sekreter Yardımcısı Alexander Vershbow, "A Strong NATO for a New Strategic Reality" Açılış Konuşması Adres Stratejik Araştırmalar Vakfı Enstitüsü, Polonya, 4 Mart 2015, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_128809.htm

NATO Libya statements 2011, “Statement on Libya”, erişim tarihi 17.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_75177.htm

NATO Libya statements 2021, “Brussels Summit Communiqué”, erişim tarihi 17.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm

NATO Network Enabled Capability, erişim tarihi 03.05.2021,https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_54644.htm#:~:text=The%20NATO%20Network%20Enabled%20Capability,civilian%2C%20through%20an%20information%20infrastructure

NATO Public Diplomacy Division, Ortaklık Yoluyla Güvenlik,erişim tarihi 22.02.2022, https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-turkish.pdf

NATO, "Lizbon Sonrası NATO", erişim 20.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20111122_nato_after_lisbon_TUR.pdf

NATO, ““Gender Balance and Diversity in NATO”, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_64099.htm#:~:text=Currently%C2%B9%201178%20people%20serve%20in,IMS%2C%2043.9%25%20are%20women.

NATO, “Active Engagement, Modern Defence”, 23 Mayıs 2012, erişim tarihi 12.08.2021 , https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm

NATO, “After Dinner Speech” , erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_69910.htm?selectedLocale=en

NATO, “Brussels Summıt Declaratıon” Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018, erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf

NATO, “Brussels Summit Communiqué”, erişim tarihi 19.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm

NATO, “Brussels Summit Key Decisions 11 – 12 July 2018”, erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-su.pdf

NATO, “Çin'in Ekonomisi: En Büyük Silahı Mı, Yoksa En Zayıf Noktası Mı?”, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2010/03/29/cin-in-ekonomisi-en-bueyuek-silahi-mi-yoksa-en-zayif-noktasi-mi/index.html

NATO, “Defence Expenditure of NATO Countries (2012-2019)”, erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf

NATO, “London Declaration”, erişim tarihi 23.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm

NATO, “Mental Health Training,” NATO Science and Technology Organization, final report of Research and Technology Group 203, January 2016, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-HFM-203/$$TR-HFM-203-TOC.pdf

NATO, “NATO 2030”, Factsheet June 2021, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf

NATO, “NATO Climate Change and Security Action Plan”, erişim tarihi 20.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm

NATO, “NATO Foreign Ministers sign Accession Protocol with Montenegro”, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_131132.htm

NATO, “NATO steps up support for Ukraine with Comprehensive Package of Assistance”, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132355.htm

NATO, “Nato Strategıc Dırectıon South Hub Offıcıally Opens”, erişim tarihi 12.08.2021, https://shape.nato.int/news-archive/2017/nato-strategic-direction-south-hub-officially-opens

NATO, “NATO ve Japonya : Asya’da İstikrarın Güçlendirilmesi”, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art4.html

NATO, “NATO’s maritime activities”, erişim tarihi 12.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm

NATO, “Press briefing on Afghanistan”, erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186040.htm

NATO, “Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021)”, erişim tarihi 07.07.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm

NATO, “Statement by NATO Foreign Ministers on Afghanistan”, erişim tarihi 23.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_186086.htm?selectedLocale=en

NATO, “Statement by the North Atlantic Council”, erişim tarihi 06.06.2021, https://www.nato.int/cps/th/natohq/official_texts_18863.htm?selectedLocale=en

NATO, “Statement by the North AtlanticCouncil on Kosovo (Basın Açıklaması)”, 30 Ocak 1999, erişim tarihi 01.05.2021, http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm

NATO, “Statement”, erişim tarihi 17.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27430.htm

NATO, “Strategic Concept: Active Engagement, Modern Defence” , erişim tarihi 20.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm

NATO, “Stratejik Kavram: Aktif Katılım, Modern Savunma” , erişim tarihi 20.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf

NATO, “The chaotic withdrawal in Afghanistan forces us to accelerate honest thinking about European defence”, Erişim tarihi 07.07.2022, https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/

NATO, “The NATO You Might Not Know—Security and Defence Beyond the Old Basics,” NATO, last modified 6 Mart 2018, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_152520.htm

NATO, “The North Atlantic Treaty”, erişim tarihi 01.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm

NATO, “The Portrait of Lord Ismay” , erişim tarihi 16.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm

NATO, “The Prague Summit and NATO’s Transformation”, erişim tarihi 17.05.2021, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf

NATO, “The Secretary General’s Annual Report 2018”, erişim tarihi 10.08.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf#page=95

NATO, “Warsaw Summit 2016”, erişim tarihi 22.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

NATO, “Warsaw Summit Key Decisions”, erişim tarihi, 23.05.2021, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170206_1702-factsheet-warsaw-summit-key-en.pdf

NATO, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg tarafından “Press conference”, 26 Ekim 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_136581.htm?selectedLocale=en

NATO, The Transatlantıc Lınk Speeches And Articles, erişim tarihi 11.08.2022, https://www.nato.int/docu/speech/2000/speeches.pdf

NATO,”2021 NATO Summit”, erişim tarihi 19.07.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm

NATO’nun Genişleme Süreci, erişim tarihi 20.02.2021, https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_tur.pdf

NRF ve siber savunma kararları için bkz, “Prague Summit Decleration” 4. Madde (a ve f), erişim tarihi 17.05.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm

Reeve, R. “NATO and human security: Obfuscation and opportunity”,Peace research perspectives on NATO 2030, erişim tarihi 11.08.2021, https://natowatch.org/sites/default/files/2021-02/peace_research_perspectives_on_nato_2030.pdf

SIPRI MilitaryExpenditure Database 2011, erişim tarihi 20.04.2021, http://milexdata.sipri.org

Steven Erlanger, “Shifting Attention to Mediterranean, NATO Fights Internal Dissent” New York Times , 16 Haziran 2016, erişim tarihi 05.08.2021, https://www.nytimes.com/2016/06/17/world/europe/shifting-attention-to-mediterranean-nato-fights-internal-dissent.html

The International Institute for Strategic Studies , “China's Place On The NATO Agenda”, Strategic Comments, Taylor&Francis, 27:5 (2021): 1, erişim tarihi 03.04.2021, https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda

The Prague Summit and NATO’sTransformation, 2003, erişim tarihi 03.05.2021, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf

United Nations Offivce on Drugs and Crime (UNODC), “Human Trafficking and Migrant Smuggling”, erişim tarihi 12.08.2021, https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/index.html

Van Leeuwe, Hans"Barış için Ortaklık: Bir Güncelleme." Atlantisch Perspectief 19/20, no. 8/1 (1995), erişim tarihi 14.05.2021, http://www.jstor.org/stable/45278894